

HİCAB

USTAD ŞƏHİD MÜRTƏZA
MÜTƏHHƏRİ

Kitabın adı:.....Hicab
Müəllif:.....Ustad Mürtəza Mütəhhəri
Tərcümə edən:.....M.Süleymanov
Nəşr edən:.....Şəhriyar
Çap tarixi:.....2006
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....3000

964-5934-53-2

MÜQƏDDİMƏ

Gənc nəslin dini çatışmamazlıqları və əxlaqi pozğunluqlarının mənşəyini onların əqidə və təffəkür tərzlərində axtarmaq lazımdır. Bu nəslin dini təffəkür səviyyəsinə lazımınca əhəmiyyət verilmədiyindən qeyd olunan məsələ son dərəcə vacib və ehtiyac duyulan məsələlər sırasındadır.

Bu nəsle düzgün yol göstərilməsində yaranan problemlərin əksəriyyəti cavanların məntiq və təbii tələbatlarını başa düşməməkdən, həmçinin onlarla qarşılaşan şəxslərin öz elmi və əxlaqi çatışmamazlıqlarından irəli gəlir. Həqiqət budur ki, bu nəsillik baxışda nəzərə gələnlərin əksinə olaraq heç də inadkar deyil, əksinə dini həqiqətləri qavrayıb anlamaq üçün daha artıq hazırlığa malikdirlər.

Müəllifin, habelə müsəlman həkimlər birliyinin, dindar ziyalıların “Örpək” adlı kitabın yazılmasından əsas səbəbi, bu məsələ ilə əlaqədar yaranan çoxlu əməli azğınlıqlardan əlavə, qadın və iffətlə əlaqədar olan sair məsələlərin bir qrup napak və müzdir sifət şəxslərin, müqəddəs İslamın əleyhinə təbliğat aparalarının əlində bir vasitəyə çevrilməsidir. Aydınadır ki, cavan nəsle dini və etiqadi baxımdan kifayət qədər yol göstərilmədiyi mövcud şəraitdə bu təbliğatlar öz mənfi təsirini buraxacaqdır.

Allaha şükür edirəm ki, bu mübarizə meydanında çox da genişmiqyaslı olmayan fəaliyyətlərim – istər jurnal və qəzetlərdə, istərsə də bu kitab vasitəsi ilə, nəzərə çarpacaq dərəcədə müsbət təsirlər buraxmışdır. Hətta bizə çatan məlumatlara görə, bu kitabın nəşr olunması gənc nəslin təffəkür və etiqadının islah olunmasında son dərəcə təsirli

olmuş, bəzi “müasir qadınlar” da ciddi fikir dəyişikliyi yaratmışdır.

Şübhə yoxdur ki, çılpaqlıq və açıq-saçıqlıq məsələsi əsrimizin mənəvi xəstəliyinə çevrilmişdir. Gec-tez bu hadisə ümumdünya səviyyəsində böyük bir problem kimi qəbul ediləcəkdir. Hətta əgər biz kor-koranə şəkildə qərbliləri təqlid etsək də belə, qərbin mütərəqqi şəxsiyyətləri bu ictimai bəlanın mahiyyətini və nəticəsini elan edəcəklər. Lakin əgər onların bu nəticəni elan etmələrini gözləsək, bir çox şeyləri, o cümlədən əsrlər boyu ata-babalarımızdan bizə gəlib çatan mənəvi dəyərləri itirmiş olacağıq. Əgər qərbdə çılpaqlıq mədəniyyətinin hansı səviyyəyə çatdığını və kimlərin bu məsələ ilə əlaqədar etiraz səslərini ucaltdıqlarını bilmək istəsək, dünyanın məşhur incəsənət xadimlərindən birinin yazdığı məktuba diqqət yetirmək yerinə düşərdi. Öz etiraflarına görə, onun qızı qırx il müddətində tamaşaçılar qarşısında insanları güldürmüşdür. Bu məktub el arasında işlənən məşhur bir atalar sözünü xatırladır: *“Necə böyük bir matəmdir ki, ona ölünü yuyan da ağlayır (yəni müsibətin ağırlığından, peşəsi daim ölü yumaq olan şəxslər də təsirlənib ağlayır-red).”*

O şəxs öz qızına yalnız incəsənət işləri ilə əlaqədar olaraq çılpaq halda səhnəyə gəlməsinə icazə vermiş, sonra təkid etmişdi ki, bu çılpaqlıq yalnız bu peşənin tələb etdiyi zərurət qədərində və təkcə səhnədə olmalıdır. O sonra yazır:

“Çılpaqlıq əsrimizin xəstəliyidir. Mən qoca bir kişiyəm, bəlkə də sözlərim gülünc görünəcək. Amma mənim nəzərimə görə, sənin çılpaq bədəninin o şəxsə məxsus ola bilər ki, onun ruhunu çılpaq halda görmək istəyirsən. Əgər sənin təfəkkürün 10 il bundan qabaqkı zamanda, az-çox

örpək və həya olduğu bir vaxtda olsaydı, necə də yaxşı olardı. Qorxma, bu on il səni heç də qocaltmayacaqdır. Ümidvaram ki, sən çılpaqlar adasının son vətəndaşı olacaqsan!”

Bu məktubu yazan şəxs bəzi ali-insani nəzəriyyələri ilə məşhurdur. Elə bu sözlər də onun insani təffəkürə malik olmasının bir sübutudur.

Kitabın birinci çapının müqəddiməsində əziz oxucuların nəzərinə çatdırıldığı kimi, onun ilkin möhtəva və məzmunu bir sıra bəhs və dərslərdən ibarətdir ki, müsəlman həkimlər birliyinin tədbirlərində bəyan edilərək maqintofon lentlərinə yazılmış, daha sonra kağız üzərinə köçürülərək tənzim edilmiş, müəyyən cümlələri islah edilərək düzəlişlər verilmiş və bəzi mətləblər əlavə olunmaqla kitab halına salınmışdır.

İkinci çapda birinci çapa nisbətən bəzi dəyişikliklər edilmişdir. Onun müqəddiməsində qeyd etdiyimiz kimi, bu əlavələrdə heç bir mətləb ixtisara salınmamış, əksinə, onlara bəzi şeylər də əlavə olunmuşdur. Əlavə mətləblər əksər hallarda birinci çapda olan mətnin təkmilləşdiricisidir. Buna görə də onlar bəzi fəsillərin daxilində yerləşdirilmiş, yalnız kitabın axırında “qadının cəmiyyətdə rolu” adlı bir fəsil əlavə edilmişdir. Əlbəttə birinci çapda müctəhidlərin bu barədə ixtisarla verilmiş fətvaları ikinci çapda təkmilləşdirilmiş və ayrıca bir fəsil kimi gətirilmişdir.

İkinci çapda bəzi mətləblərin yeri dəyişdirilmiş, cüzi islahatlar aparılmışdır. Hədis və rəvayətlərin mənbələri vərəqəlti haşiyələrdə göstərilmişdir. Bu baxımdan ikinci çap birinci çapa nisbətən daha kamil və əhatəlidir. (Bu əlavələr birinci çapın təqribən üçdə birini təşkil edir.)

Mürtəza Mütəhhəri

ÖN SÖZ

Qadının yad kişilər qarşısında öz bədən üzvlərini örtməsinin lüzumu İslamın mühüm və zəruri məsələlərindən biridir. Qurani-kərimin özündə bu mətləb aşkar şəkildə qeyd edilmişdir. Deməli, həmin məsələ islami baxımdan aşkar və inkarolunmaz qanunlardan biridir.

Qadının özünü yad kişilərdən örtməsi bir-birinə yad olan kişilərlə qadınlar arasında müəyyən olunmuş həddin təzahürlərindəndir. Eləcə də naməhrəm kişi və qadının xəlvət yerdə tək qalmalarına icazə verilməməsi həmin högmün digər bir nümunəsidir.

Biz bu məsələni aşağıdakı beş hissədə bəyan etmişik:

1-Görəsən qadının özünü örtməsi İslama xas olan bir hökmdür və İslamın zühurundan sonra müsəlmanlardan qeyri-müsəlmanlara keçmişdir, yoxsa heç də onlara məxsus olmayıb İslamdan əvvəlki müxtəlif qəbilələr arasında da mövcud olmuşdur?

2-Örpəyin səbəbi nədir?

Bildiyimiz kimi, heyvanlar aləmində erkəklə dişi cins arasında heç bir hədd-hüddud yoxdur. Onlar tam azad şəkildə bir-biri ilə əlaqədə olurlar. İlk təbii qayda da tələb edir ki, insanlar da belə olsunlar. Onda hansı bir şey qadınla kişi arasında müəyyən sərhəd qoyul-masına, qadının öz bədən üzvlərini örtməsinə və bu kimi digər işlərin yaranmasına səbəb olmuşdur? Qadının özünü yad kişilərdən örtməsi örpəklə bitmir; ümumiyyətlə cinsi əxlaqlarda da belə bir sual qarşıya çıxır. Həya və iffət barəsində də həmin sərhədlər mövcuddur. Heyvan-lar cinsi məsələlərdə həya etmir, lakin insan, xüsusilə qadınlar daha artıq həyalı olurlar.

3-İslami nöqteyi-nəzərdən örpəyin fəlsəfəsi;

4-İradlar və suallar;

5-İslami örpəyin həddi-hüdudu nə qədərdir?

Görəsən İslam qadının pərdə arxasında olmasının tərəfdarıdır mı və bu mənə hicab sözündən düşünülür mü? Yoxsa, İslam qadının yad kişinin hüzurunda öz bədənini örtməsinin və ictimaiyyətdə ev dustağı olub asket həyat tərzini keçirməyə məcbur olmadan bu işi görməsinin tərəfdarıdır? İkinci halda hicabın həddi-hüdudu nə qədərdir? Görəsən qadının üzü və əlləri də bədəni kimi tamamilə örtülməlidir, yoxsa üzündən və əllərindən başqa bədənin sair yerləri örtülməlidir, üzü və əlləri biləyə qədər örtmək lazım deyildir? Ümumiyyətlə bu məsələni araşdırmaq lazımdır ki, görəsən “İslamda iffətin həddi-hüdudu” adlı bir məsələ mövcuddur mu? Yəni İslamda nə tam pərdə arxasında və həbs şəraitində olmaq və nə qadınla kişinin tam bir-birinə qarışması kimi olmayan üçüncü bir hal vardır, yoxsa yox? Başqa sözlə desək, İslam qadınla kişilərin bir-birindən ayrı olmasının tərəfdarıdır, yoxsa yox?

Qeyd olunan suallara həmin kitabda cavab verəcəyik.

BİRİNCİ HİSSƏ

HİCAB VƏ ÖRPƏYİN TARİXÇƏSİ

* İslamdan qabaqkı xalq və millətlər arasında da örpək olmuşdurmu?

* Cahiliyyət dövründə ərəblər arasında hicabın vəziyyəti;

* Yəhudilər arasında örpək;

* Qədim İranda örpək;

* Hindistanda örpək.

HİCAB VƏ ÖRPƏYİN TARİXÇƏSİ

Mənim bu məsələ barəsində tarixi araşdırma və məlumatlarım kamil deyildir. Tarixi məlumatlarımız o vaxt kamilləşər ki, İslamdan qabaq yaşamış bütün millətlər barəsində dəqiq məlumat əldə etmiş olaq. Lakin İslamdan qabaq bəzi millətlər arasında hicabın mövcud olmasını heç kəs inkar etmir.

Bu məsələ ilə əlaqədar apardığım tədqiq-qatlarda qədim İran, yəhudi xalqı və çox güman ki, Hindistanda da hicabın mövcud olması ilə rastlaşmışam. Qeyd edək ki, onlarda mövcud olan hicab qanunu İslam qanunlarından daha sərt və şiddətli olmuşdur. Amma ərəb-cahiliyyət dövrünə gəldikdə isə, onlar arasında hicab olmamış və bu qanun İslam dini vasitəsi ilə meydana gəlmişdir.

Məşhur tarixçi alim Vill Dorant “Tarixi təməddün” (Sivilizasiyalar tarixi) kitabının 12-ci cildinin 30-cu səhifəsində (farsca tərcüməsində) yəhudi qövmü və “Təlmud qanunu” barəsində belə yazır:

“...Əgər hər hansı bir yəhudi qadın bu qanunu pozmaq fikrinə düşsəydi, məsələn, başına bir şey örtmədən camaatın arasına getsəydi, ictimai yerlərdə yun əyirsəydi, kişilərlə söhbət edib ucadan danışsaydı və onun səsini qonşular eşitsəydi, onda o qadını mehriyyə vermədən boşayardılar.”

Göründüyü kimi, yəhudilər arasında mövcud olan hicab qanunu, sonralar şərh edəcəyimiz kimi, islami örtükdən daha şiddətli və sərt idi. “Tarixi-təməddün” kitabının 1-ci cildinin 552-ci səhifəsində qədim iranlılar barəsində deyilir:

“Zərdüştlər arasında qadınların böyük hörməti və yüksək məqamı var idi. Onlar tam azad şəraitdə və üzü açıq halda camaat arasında get-gəl edirdilər...”

Sonra belə yazır:

“Daryuşdan sonra qadının məqamı, xüsusilə varlılar arasında nisbətən tənəzzülə uğradı. Kəsib qadınlar iş görmək üçün ictimai yerlərdə get-gəl etməyə məcbur olduğundan, öz azadlıqlarını qoruyub saxlamışdılar, lakin başqa qadınlara gəldikdə isə, onların heyz (aybaşı) dövrlərində evdə oturmaları vacib idi. Bu vacib hökm tədricən onların bütün ictimai həyatını əhatə etdi. Bu işin özü də müsəlmanlar arasında hicab və örpəyin yaranmasının əsas səbəbi hesab olunur. Cəmiyyətin yüksək təqəbələrinə mənsub olan qadınların məxsus kəcavə və örtülü arabalardan başqa bir şeylə evdən çıxmağa cürəti yox idi. Onlara heç vaxt icazə verilmirdi ki, aşkar surətdə kişilərlə qaynayıb-qarışsınlar. Ərli qadınların heç bir kişini, hətta ata və qardaşını belə görməyə haqqı yox idi. Qədim İranda daş kitabələrində həkk olunmuş şəkillərdə bir nəfər də olsun, üzü açıq qadın görünmür və onların adı çəkilmir...”

Göründüyü kimi, qədim İranda çox şiddətli və sərt hicab hökmləri hakim olub. Hətta ərli qadınların ata və qardaşları da ona naməhrəm hesab olunurmuş. Vill Dorantın əqidəsinə görə qədim zərdüşt dini adət-ənənələrinə uyğun olaraq heyzli qadınlar (bu barədə mövcud olan qayda-qanunlara əsasən) müəyyən bir otaqda həbs edilir, bu müddət ərzində hamı ondan uzaq gəzir və onunla ünsiyyətdə olmaqdan çəkinir-dilər. Məhz bu adət qədim İranda hicabın yaranmasının əsas amili olmuşdur. Yəhudilərin arasında da heyz (aybaşı) olan qadınların barəsində belə kəskin qanunlar icra olunurdu.

Amma görəsən, onun dediyi *“bu işin özü də müsəlmanlar arasında hicabın əsas səbəbi hesab olunur”* sözlərindən məqsəd nədir? Məqsəd, hicabın müsəlmanlar arasında yaranmasını heyzli qadınlar bərəsində icra olunan sərt qanunlarla əlaqələndirmək olmuşdurmu?!

Bildiyimiz kimi, İslamda belə bir qayda-qanun heç vaxt mövcud olmamış və hal-hazırda da yoxdur. İslam dinində heyzli qadın üçün yalnız oruc və namaz kimi bəzi vacibi ibadətlərdə güzəştə gedilir. Həmçinin belə qadınlarla bu müddət ərzində cinsi yaxınlıq etmək caiz deyildir. Lakin başqa işlərdə insanlarla adi ünsiyyətinə heç bir məhdudiyət qoyulmur və onları evin bir guşəsində oturmağa məcbur edən heç bir qanun yoxdur. Əgər o, müsəlmanlar arasında mövcud olan hicabı iranlıların İslamı qəbul etdikdən sonra, onun digər xalqlara da keçən bir adət olduğunu deyirsə, bu fikir yenə də düzgün deyildir. Çünki iranlılar İslamı qəbul etməzdən çox-çox qabaq hicabın vacibliyini göstərən ayələr nazil olmuşdur. Vill Dorant öz sözlərində qeyd olunan hər iki mətləbi iddia edir. Yəni bir tərəfdən hicabın iranlılar müsəlman olduqdan sonra digər xalqlar arasında yayılmasını iddia edir, digər tərəfdən də heyzli qadınla cinsi yaxınlığın tərک edilməsinin müsəlman qadınların örpəyə keçməsində və onların bir guşəyə çəkilməsində təsirli olduğunu vurğulayır. Həmin kitabın 11-ci cildinin 112-ci səhifəsində deyilir: *“Ərəblərin iranlılarla rəbitə yaratması həm hicabın, həm də livatın (kişilərə məxsus cinsi pozğunluq) İslam ölkələri hüdüdlərində yayılmasına səbəb oldu. Ərəblər qadına məftun olmaqdan qorxduqları, lakin həmişə bu dərdə düşər olduqlarından onun təbii nüfuzunun qarşısını almaq üçün qadın iffəti və fəziləti bərəsində şəkk-şübhə yaradırdılar. Ömər öz qövmünə*

deyirdi: *“Qərar qəbul etmək istədikdə, qadınlarınızla məşvərət edib onların rə”yinin əksinə əməl edin.”* Hicrətin birinci əsrində müsəlmanlar qadını hicaba bürüməmişdilər. Qadınlar və kişilər bir-biri ilə görüşür, küçələrdə bir-birinin yanında yol gedir, məsciddə bir yerdə namaz qılırdılar. Hicab və xacə saxlamaq İkinci Vəlidin dövründə (126-127-ci hicri illərində) qanun halına düşdü. Qadınların bir guşəyə çəkilməsi də onların heyzli və nifaslı günlərdə kişilərə haram olmasından yarandı.”

111-ci səhifədə isə deyir:

“Peyğəmbər gen paltar geyilməsini qadağan etmişdi. Lakin ərblərdən bəziləri bu göstərişə əhəmiyyət vermədilər. Hər bir təbəqənin özünəməxsus zinətli bəzək əşyaları var idi. Qadınlar özlərini parlayan qızıl kəmərlərlə, gen və rəngə-rəng paltarlarla bəzəyir, saçlarını səliqəli şəkildə darayaraq onu çiyinlərinə töküür və yaxud hörüklər şəklində kürəyinə atırdılar. Bəzi vaxtlar isə qara ipəyi saçlarına qatararaq onu daha da zinətləndirirdilər. Əksər hallarda özlərini lə”l-cəvahiratla, güllərlə bəzəyirdilər. Hicrətin 97-ci ilindən sonra gözlərinin altından rübənd asırdılar. Sonralar da həmin iş adətə çevrildi.”

Vill Dorant *“Tarixi-təməddün”* kitabının 10-cu cildinin 233-cü səhifəsində qədim iranlılar barəsində belə yazır:

“... Müvəqqəti evlənmə adi hal sayılırdı və bu qadınlar azad yunan məşuqələri kimi idi: camaat arasında zahir olub, kişilərin ziyafət məclislərində iştirak edirdilər. Amma qanuni qadınlara gəldikdə isə, onlar adətən ev şəraitində saxlanırdılar. Bu qədim İran adəti İslama keçdi.”

Vill Dorantın fikrincə sanki Peyğəmbərin dövründə hicab barəsində heç bir hökm mövcud olmamış, Peyğəmbər yalnız gen paltar geyməyi qadağan etmiş,

müsəlman qadınlar birinci hicri əsrinin axırlarında və ikinci hicri əsrinin əvvəllərində tam açıq-saçıqlıqla gəzərlərmiş.

Bu, açıq-aşkar tarixi iftira və uydurmadır. Tarixi həqiqətlər bunun tam əksini çatdırır. Şübhəsiz, cahiliyyətdə dövrünün qadınları Vill Dorantın vəsf etdiyi kimi olmuşdur, lakin İslam bu sahədə dərin dəyişiklik yaratmış və gözəl qanunlar gətirmişdir. Ayişə həmişə ənsar qadınlarını tərifləyib belə deyərdi:

*“Yaşasın ənsar qadınları! “Nur” surəsinin hicabın vacibliyini göstərən ayələri nazil olan kimi onların heç birinin əvvəldəki kimi evlərindən çıxdığını görmədilər. Onlar həmişə başlarını qara örpəklə bağlayırdılar, sanki başlarına qara qarğa qonmuşdu.”*¹

Əbu Davudun “Sünən kitabının 2-ci cildinin 382-ci səhifəsində də həmin mətləb Ümmü Sələmədən nəql olunur. Lakin onun sözləri bir qədər fərqli şəkildə gətirilmişdir:

“Əhزاب” surəsinin bu ayəsi nazil olduqdan sonra ənsar qadınları belə etdilər...”

Kent Qobinu “İranda üç il” adlı kitabında yazır ki, sasanilər dövrünün sərt hicab rejimi İslamı qəbul edən iranlılar arasında yenə də davam etdi. O inanır ki, İranın sasanilər dövründə olan hökmləri təkcə qadının örpək örtməsi ilə bitmir, hətta qadının otaq şəraitində gizli saxlanması da vacib idi. O iddia edir ki, şahzadə və kübar övladlarının azadlıqları o qədər həddini aşmışdı ki, hətta əgər bir kəsin evində gözəl bir qadını olsaydı, heç kəsin ondan xəbər tutmasına yol vermir və bacardığı qədər onu gizli saxlayırdı. Çünki əgər onun belə gözəl arvadı olması

¹“Kəşşaf”, “Nur” surəsinin 31-ci ayəsinin təfsirində.

və evdə saxlanması məlum olsaydı, artıq həmin arvad, hətta bəzi hallarda kişinin özü də yad kişilərin ondan cinsi məqsədlər üçün istifadə etməsinin qarşısını ala bilməyəcəkdi.

Cəvahir Lə’l Nehru (Hindistanın keçmiş baş naziri) inanır ki, hicab Roma və İran kimi qeyri-müsəlman millətlərindən İslam dünyasına nüfuz etmişdir. O, “Dünya tarixinə bir baxış” adlı kitabının birinci cildinin 328-ci səhifəsində İslam mədəniyyətini tərifləyərək (öz əqidəsinə görə) sonralar onda yaranan bəzi dəyişikliklərdən söz açır və deyir:

“Tədricən həddindən artıq təəssüf yaradan bir dəyişiklik də baş verdi. O da qadınların vəziyyəti idi. Ərəb qadınlarının arasında hicab və örpək məsələsi ümumiyyətlə yox idi. Ərəb qadınları heç də kişilərdən ayrı və gizli şəkildə yaşamır, əksinə ümumi və ictimai yerlərə, məscidlərə, moizə və xitabə məclislərinə gedir, hətta özləri də moizə və xitabə söyləyirdilər. Amma ərəblər də qazandıqları nailiyyətlər nəticəsində tədricən qonşu Roma və İran imperatorluqlarından bəzi adət-ənənələri əxz etdilər. Ərəblər həm Roma imperiyasını, həm də İran imperatorluğunu suquta uğradıb məğlub etdilər. Amma özləri bu iki imperatorluqda mövcud olan bəzi yaramaz adət-ənənələrə düçar oldular. Tarixi mənbələrdə nəql olunan məlumatlara əsasən, xüsusilə Bizans və İran imperiyasının nüfuz etməsi nəticəsində qadınların kişilərdən ayrılığı və onların ev dustağı olması ərəblər arasında da rəvac tapdı. Tədricən hərəmxana sistemi yarandı və kişilər qadınlardan ayrıldılar.”

Bu sözlər ümumiyyətlə düzgün deyildir. Yalnız qəbul etməliyə ki, sonralar ərəblərin təzə müsəlman olan qeyri-ərəb xalqları ilə qaynayıb-qarışması nəticəsində hicab və

örpək məsələsi Peyğəmbəri-Əkrəmin (s) dövrü ilə müqayisədə daha da şiddətləndi. Amma *“İslam ümumiyyətlə qadının hicabına diqqət yetirməmişdir”* sözləri düzgün deyildir

Cəvahir Lə”l Nehrunun sözlərindən məlum olur ki, romalılar da (bəlkə də yəhudilərdən təsirlənərək) hicaba riayət edirdilər. Həmçinin İran və Romadakı hərəmxana adət-ənənəsi İslam xəlifələrinin saraylarına da gedib çıxmışdır. Bunu başqaları da təkid etmişlər.

Qədim Hindistanda hicab rejimi daha ağır və şiddətli tərzdə hökmranlıq edirdi, lakin örtük məsələsinin İslamın Hindistana nüfuz etməsindən qabaq və ya ondan sonra rəvac tapması dəqiq şəkildə məlum deyildir. Eləcə də Hindistandakı qeyri-müsəlmanların da İslam xalqlarının, xüsusilə iranlı müsəlmanların təsiri altına düşməklə və ya başqa səbəblərdən hicabı qəbul etmələrindən qəti şəkildə danışa bilmərik. Yalnız bircə şey məlumdur ki, Hindistandakı hicab qanunu da qədim İranda olduğu kimi daha sərt və şiddətli idi. Vill Dorantın *“Sivilizasiyalar tarixi”* kitabının ikinci cildindən belə məlum olur ki, Hindistandakı mövcud hicab qanunları müsəlman iranlıların vasitəsilə orada yayılmışdır.

Cəvahir Lə”l Nehru nəql etdiyimiz sözlərdən sonra deyir: *“Çox təəssüflə bu bəyənilməyən adət-ənənə tədricən islami cəmiyyətlərin xüsusiyyətinə çevrildi, müsəlmanlar buraya gəldikdən sonra həmin adət Hindistan əhalisi arasında da yayıldı.”*

Onun nəzərinə görə Hindistanda mövcud olan hicab oraya müsəlmanların vasitəsi ilə aparılmışdır.

Lakin əgər nəfsani paklıq üçün mövcud olan ruhi məşğələlər (riyazət və tərki-dünyalıq) meylini hicabın yaranma səbəblərindən biri hesab etsək, onda qəbul

etməliyik ki, Hindistanda lap qədim dövrlərdən hicab mövcud olmuşdur. Çünki Hindistan, riyazət və tərki-dünyalıqı gözəl, maddi ləzzətləri isə yaramaz, mənfur bir şey hesab edənlərin mərkəzi olmuşdur.

Rassel “Evləmə və ailə” kitabının 135-ci səhifəsində yazır:

“Sivilizasiyalı cəmiyyətlərdə görüldüyü kimi, cinsi əxlaqın mənşəyi iki şeydən ibarətdir: biri atalıq hislərinə meyl, digəri isə eşqin çirkin olması barəsində mürtazların (yoqların) etiqadı. Cinsi əxlaq məsihiyyətdən əvvəlki əsrlərdən müasir dövrə qədər uzaq şərq ölkələrində yalnız qeyd olunan birinci səbəbdən irəli gəlir. Ondan Hindistan və İran istisna olunur ki, zahirən riyazətçilik və tərki-dünyalıq məhz orada meydana gəlmiş və bütün dünyaya yayılmışdır.”

Ümumiyyətlə, qəbul etməliyik ki, İslamdan qabaq dünyanın müxtəlif yerlərində hicab və örpək mövcud olmuş və heç də onu ilkin olaraq İslam dini ixtira etməmişdir. Amma islami örtüyün qədim millətlər arasında mövcud olan hicabla eyni olmamasına, həmçinin İslam nəzərindən örpəyi yaranan səbəblərin dünyanın başqa yerlərində hicabın yaranmasına gətirib çıxaran səbəblərlə eyni olub-olmaması məsələsinə gəldikdə isə, bu suallar gələcək bəhslərdə geniş şəkildə izah olunacaqdır.

İKİNCİ HİSSƏ

HİCABIN YARANMA SƏBƏBLƏRİ

- * Fəlsəfi səbəblər;**
- * İctimai səbəblər;**
- * İqtisadi səbəblər;**
- * Əxaqi səbəblər;**
- * Psixoloji səbəblər;**
- * Qadının əsrarəngiz instinktual tədbirləri.**

HİCABIN YARANMA SƏBƏBLƏRİ

Hicabın yaranma səbəbləri nədir? Necə oldu ki, bütün millətlərin, yaxud bəzi qədim xalqların arasında hicab yarandı? Bildiyimiz kimi, İslamın bütün göstərişləri müəyyən fəlsəfə (hikmət) və məqsədlər əsasında. Məhz buna görə də belə bir sual qarşıya çıxır ki, görəsən hicab və örpək hansı səbəb və məsləhət əsasında qəbul edilmiş və ya meydana gəlmişdir?

Hicabla müxalif olanlar çalışırlar ki, hicabın yaranma səbəbini qeyri-insani və vəhşi adət-ənənələrlə əlaqələndirsinlər. Bu baxımdan onlar islami və qeyri-islami hicab arasında heç bir fərq qoymur və cəhd edirlər ki, islami hicabı da həmin tarixi və ictimai səbəblərlə bağlı hesab etsinlər.

Hicabın yaranma səbəbləri barəsində müxtəlif nəzəriyyələr irəli sürülmüşdür. Əksər hallarda bu səbəbləri cahillik, nadanlıq və yaxud qadınlara qarşı son dərəcə rəhmsizlik kimi izah edirlər. Əlbəttə, biz çalışacağıq ki, onların hamısını gələcək bəhslərdə geniş şəkildə izah edək.

Qeyd edək ki, araşdırdığımız nəzəriyyələrin bəziləri fəlsəfi, bəziləri ictimai, bəziləri əxlaqi və bəziləri isə iqtisadi və ya psixoloji səbəblərdir. O cümlədən:

- 1-Riyazət və tərki-dünyalığa meyl (fəlsəfi səbəb);
- 2-Əmin-amanlıq və ictimai ədalətin olmaması (ictimai səbəb);
- 3-Atanın ailədə hökmranlığı, kişinin qadına mütləq hakim kəsilməsi, kişinin öz arvadını iqtisadi mənafehləri üçün istismar etməsi (iqtisadi səbəblər);
- 4-Kişinin həsəd hisləri və özünü istəməsi (əxlaqi səbəblər);

5-Qadının aybaşı olması və onun yaradılışda kişi ilə müqayisədə nöqsanlı yaradıldığına güman edilməsi; bundan əlavə, qadının çirkin bir varlıq olması və onunla ünsiyyət yaratmaqdan çəkinmək, aybaşı dövründə onlara qarşı qoyulan sərt qayda-qanunlar (psixoloji səbəb).

Qeyd olunan səbəblərin heç biri dünyanın heç bir yerində hicabın yaranmasında təsirli olmamışdır və onları əbəs yerə hicabın yaranma səbəbi kimi qeyd etmişlər. Əgər bunlardan bəziləri, hətta qeyri-islami sistemlərdə hicabın yaranmasında müəyyən qədər təsirli olmuşsa da, islami hicabda heç bir təsire malik olmamışdır. Yəni bunlar İslamda hicabın qanuni hala salınmasının hikmət və fəlsəfəsi deyildir.

Məlum olduğu kimi, hicab və örpəklə müxalif olanlar bəzən onu maddi və dünyəvi ləzzətlər barəsində müəyyən bir təfəkkür tərzinin məhsulu hesab edir, bəzən onun üçün siyasi-ictimai səbəblər gətirir, bəzən onu iqtisadi səbəblərin nəticəsi kimi qiymətləndirir, bəzən də onu xüsusi əxlaqi və psixoloji səbəblərlə əlaqəli hesab edirlər.

Biz bu səbəblərin hər birini olduğu kimi izah etdikdən sonra tənqid edəcək, sonra sübut edəcəyik ki, İslam özünün ictimai qanunlarında bunların heç birinə əsas səbəb kimi nəzər salmamış, onların heç birini İslamın qəbul edilmiş prinsipləri ilə uyğun sanmamışdır. Həmçinin axırda bir əsas səbəbdən söhbət açacağıq ki, o da bizim nəzərimizcə hicab üçün ən düzgün amil hesab olunur.

RIYAZƏT VƏ TƏRKİ-DÜNYALIQ

Hicab məsələsini riyazət və tərk-dünyalıq fəlsəfəsi ilə əlaqələndirənlərin nəzərinə, qadın bəşəriyyət arasında kişilərin ən böyük eys-ışrət və ləzzət səbəbi olduğundan, kişilərlə bir yerdə olduqda, istər-istəməz ləzzətlərin ardınca düşəcəklər. Bu fəlsəfənin ardıcılıqları cəmiyyəti tam şəkildə zahidlik və riyazət ilə uyğunlaşdırmaq üçün hicabı qadınla kişi arasında bir növ maneə kimi yaratmış və ümumiyyətlə insan hissini təhrək edən hər bir şeyə qarşı mübarizə aparmışlar. Bu nəzəriyyəyə əsasən hicab, evlənməyin çirkin, subaylığın isə müqəddəs olmasını iddia edən təfəkkür tərzinin təbii nəticəsidir.

Riyazət və tərk-dünyalıq ideologiyası mal-dövlət və sərvət məsələsində fəqirliyin yayılması və bütün maddi vasitələrin rədd olunması fəlsəfəsini yaratdığı kimi, qadınlar barəsində də subaylıq və gözəlliklə müxalifət fəlsəfəsini yaratmışdır. Müxtəlif xalqların, o cümlədən hinduların və bəzi təriqət şeyx-lərinin arasında ümumi qayda olan saçların uzun saxlanması da gözəlliklə müxalifət, şəhvetlə mübarizənin təzahürlərindən, maddi ləzzətlərdən uzaq olmaq və riyazətə meyl fəlsəfəsinin nəticələrindəndir.

Onların iddiasına görə, saçın qısaldılması şəhvet hisslərinin güclənməsinə, uzadılması isə zəifləməsinə səbəb olar.

Burada çox yaxşı olar ki, bu mövzu ilə əlaqədar olaraq Bertrand Rasselin sözlərini qeyd edək. O, özünün “Ailə quruluşu və əxlaq” adlı kitabının 30-cu səhifəsində yazır:

“... Xüsusilə məsihiyyətin ilk çağlarında Senpol (Müqəddəs Pols) tərz-i-təfəkkürü kilsə tərəfindən yüksək

sür”ətlə yayılmağa başladı, subaylıq özünə müqəddəs məfhum aldı və insanların çoxu şeytani zəlil etmək üçün səhrlərə üz tutdular. Şeytan onların beyinlərini şəhvət təxəyyülü ilə doldurduğuna görə onu zəlil etmək istəyirdilər. Kilsə eyni zamanda hamama getməklə, bədəni təmiz saxlamaqla ciddi şəkildə mübarizə aparırdı. Çünki kilsə hakimlərinin nəzərinə, bədənin bədii çöhrəsi insanı günaha tərəf sövq edir. Bunun müqabilində isə bədənin çirkli saxlanmasını var gücü ilə tərifləyir, bədənin üfunətli iyini “müqəddəs iy” kimi qələmə verirdi. Senpolun nəzərinə görə bədənin təmiz, pak- pakizə saxlanıb bəzədilməsi ruhun paklığı ilə ziddiyyət təşkil edir. Onun nəzərinə görə bədəndəki bit-birə Allahın mirvarilə-ridir.”

Burada belə bir sual yaranır: Ümumiyyətlə, bəşərin riyazət və tərki-dünyalığa meyl etməsinin səbəbi nədir? Axı insan təbiət və fitrət etibarlı ilə ləzzətsevən olmalıdır. Ləzzətlərdən qaçmağın və özünü onlardan məhrum etməyin müəyyən bir dəlili olmalıdır.

Bildiyimiz kimi, tərki-dünyalıq və maddi ləzzətlərə qarşı əks mövqe seçmək dünyanın müxtəlif məntəqələrində mövcud olan cərəyanlardan biridir. Onun şərq ölkələrindəki mərkəzi Hindistan, qərb ölkələrindəki mərkəzi isə Yunanıstan olmuşdur. Fəlsəfi cərəyan-lardan biri kimi Yunanıstanda rəvac tapan Kəlbî ideologiyasının ardıcilları fəqirliyin tərəfdarı və maddi ləzzətlərin müxalifi idilər.²

²Kəlbilərin banisi Sokratın şagirdlərindən biri olan Entis Tinesdir. O da ustadı kimi, vücudun son məqsədini fəzilətlərin kəsb olunması hesab etmiş, lakin fəziləti bütün cismani və ruhi ləzzətlərin tərki olunmasında bilmişdir. Bə’zilərinin fikrincə o və onun ardıcilları ona görə “kəlbiiyun” (itə mənsub olanlar) adlandırılmışlar ki, Entis Tines Afina şəhərinin müəyyən münasibətlərlə “ağ it” adlandırılan məhəllə-

Belə bir təfəkkür tərzı və əqidə üsulunun meydana gəlmə səbəblərindən biri də bəşə-riyyətin həqiqətə çatmaq meylli olmuşdur ki, bu meyllər bəzi fərdlərdə ifrat dərəcəsinə çatmışdır. Digər tərəfdən onlar inanırdılar ki, həqiqətlərin kəşf olunması ruh üçün yalnız o vaxt müyəssər olacaqdır ki, bədən və ona aid olan cismani meyllərin qarşısı alınsın. Bunu da yuxarıdakı etiqadlara əlavə etdikdə, təbiidir ki, o, riyazət və tərki-dünyalıqla nəti-cələnəcəkdir. Başqa sözlə desək, haqqa nail olmağın yoxluq, fəna və nəfsani istəklərlə müxalifətdən başqa yolla mümkün olmadığını göstərən bu təfəkkür tərzı riyazət və tərki-dünyalığın əsas mənşəyidir.

Riyazət və tərki-dünyalıq məsələsinin başqa bir səbəbi də maddi ləzzətlərin bir sıra mənəvi əzab-əziyyətlərlə qarışmasıdır. İnsan övladı görürdü ki, maddi ləzzətlərlə yanaşı daim bir sıra ruhi əzab-əziyyətlər də mövcuddur. Məsələn, çoxlu mal-dövlət və sərvətə malik olmaq bir sıra firavanlıq və eys-işrətlə yanaşı olmasına baxmayaraq, ardınca minlərlə narahatlıq, iztirab gətirir, onun qorunub saxlanması və əldə olunması müəyyən çətinliklərə dözməyi tələb edir. İnsan görürdü ki, öz azadlıq, zənginlik və təbiətinin ülviliyini bu maddi vasitələrlə əldən verir. Buna görə də bütün bu ləzzətlərin hamısını rədd edərək

lərindən birində olmuşdur. Onun ardıcılıarı dünyaya arxa çevirməkdə və dünyəvi məhəbbətlərə e"tiraz etməkdə o qədər ifrata varmışlar ki, hətta mütərəqqi həyatın qayda-qanunlarından belə əl çəkərək özləri üçün vəhşi həyat tərzini seçmişlər. Onlar camaat arasında köhnə və cırıq paltarda, ayaqyalın, başıaçıq və çirkli saçlarla gəzib dolaşır, ağızlarına gələn hər bir şeyi, heç nəyi mülahizə etmədən deyirdilər. Onlar dil yarası vurub, tə'nə etməkdə israr edir, fəqirliyə, əzab-əziyyətdə dözməyi alınacağılıq, ıftixar hesab edir, bütün ictimaiyyətdə yaşayan insanların riayət etdikləri heç bir hədd-hüduda e"tina etmədən vəhşi halda yaşayırdılar. ("Seyri hikmət dər Urupa", 1-ci cild, səh.70)

subay qalmağı və heç kəsdən asılı olmamağı çıxış yolu seçirdi.

Bəlkə də Hindistanda hakim olan riyazət və tərki-dünyalıqda birinci amil, yunanların Kəlbi yoxsulluq meyllərində isə ikinci amil daha çox təsirli olmuşdur.

Riyazətə və dünya ləzzətlərindən qaçmağa səbəb olan başqa bir amil: maddi müvəffə-qiyyətlərdə məğlubiyyət və məhrumiyyət, xüsusilə eşqdəki nakamlıq riyazətə üz tutulmasına səbəb olmuşdur. Bəşərin ruhu bu kimi məğlubiyyət-lərdən sonra öz intiqamını maddi ləzzətlərdən onları çirkin saymaqla almış və onun mənfur bir şey olmasını isbat etmək üçün bir fəlsəfə də düzəltmişdir.

Eyş-işrətdə və ləzzət almaqda son dərəcə ifrata varmaq riyazətin başqa bir səbəbidir. İnsanın cismi (maddi və bədən) tutumu ləzzətlər üçün məhduddur. Cismani və maddi ləzzətlərdə ifrata varmaq və insanın cisminin tutumundan artıq miqdarda qəbul etmək onun ruhiyyəsində kəskin əks-təsirə səbəb olmuş, xüsusilə qocalıq yaşlarında, xəstəlik və sair kimi hallarda daha qabarıq şəkildə zahir olmuşdur.

Bu iki amilin təsirini heç vaxt inkar etmək olmaz, lakin bunlar heç də hər şey demək deyildir. Bu iki amil insanda məğlubiyyətə uğradığı, müvəffəqiyət qazanmadığı, yaxud xəstəliklər, yorğunluqlar və s. halında həqiqətə çatmaq ruhiyyəsini dirçəldir. Maddi şeylərə qurşanmaq və dünyəvi fikirlərdə qərq olmağın özü insanın əbədi həqiqət barəsində fikir-ləşməyinə bir maneədir və bu səbəbdən də onun özünün haradan gəlməsi, harada olması və haraya gedəcəyi barədə fikirləşməsinə imkan vermir. Amma müəyyən məğlubiyyət, yaxud yorğunluq səbəbi ilə insanın ruhunda maddiyyətə nifrət edib ondan qaçmaq hissi yaranarsa, sonsuz əbədiyyət barəsində fikirləşməyi asan

olur və bu fikirlər dirçəlməyə başlayır. Bu iki amil həmişə birinci amilin köməyi ilə riyazətə üz tutmağa səbəb olur. Əlbəttə, riyazətə çəkilən bəzi şəxslər bu amillərin hamısının deyil, onlardan yalnız ikisinin təsiri altına düşür.

İZAH

Bəs görəsən İslamın dünyaya təqdim etdiyi təfəkkür tərzini nədən ibarətdir? Görəsən o, hicab barəsində mövcud olan belə yozumları düzgün sanırmı?

Xoşbəxtlikdən İslam dini aydın və ümumi bir dünyagörüşünə, fəlsəfəyə malikdir. Onun insan, dünya və ləzzətlər barəsindəki nəzəriyyəsi tamamilə aydındır. Yuxarıda qeyd olunan belə fikirlərin İslam dünyagörüşündə olub-olmamasını çox asanlıqla başa düşmək olar.

Biz heç də rahiblik və tərki-dünyalığın dünyanın müxtəlif yerlərində mövcud olmasını inkar etmirik. Bəlkə də qadının hicaba riayət etməsini belə fikir tərzinin hakim olduğu ölkələrdə onun səmərəsi hesab etmək olar, lakin İslam dini hicabı təyin etdikdə heç bir yerdə belə səbəblərə istinad etməmişdir, üstəlik belə fəlsəfələr İslamın ruhu və onun sair göstərişləri ilə uyğun deyildir.

Ümumiyyətlə, İslam dini tərki-dünyalıqla ciddi şəkildə mübarizə aparmışdır. Bu mətləbi hətta avropalı şərqşünaslar da qəbul edirlər. İslam bütün insanları təmizliyə, paklığa rəğbətləndirmiş, bit-birəni ***“Allahın***

mirvariləri” hesab etməmiş, əksinə, “ən-nəzafətu minəl-iman–yəni paklıq və təmizlik imanın əlamətlərindəndir”- deyə buyurmuşdur.

Peyğəmbəri-Əkrəm (s) bir şəxsi tükləri uzanmış, paltarı çirkli, bədənindən üfunətli iy gəldiyi halda görüb buyurdu: “Minəd-dini ət-təməttu”u”³–yəni Allahın nemətlərindən istifadə edib bəhrələnmək dinin bir hissəsidir.

O həzrət yenə də buyurur: “Besəl-əbdu əl qazurətu”⁴ – yəni ən pis bəndə çirkli və natəmiz olan şəxsdir.

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurur: “İnnəllahə cəmilun və yuhibbul-cəmalə”–Allah gözəldir və gözəlliyi də sevir.

İmam Sadiq (ə) buyurur: “Allah gözəldir və istəyir ki, Öz bəndəsini bəzəyib gözəlləşdirsin. Bunun əksinə olaraq, fəqirliyi və özünü fəqir göstərməyi sevmir. Əgər Allah sizə bir nemət inayət etsə, gərək o nemətin əlamətləri sizin həyatınızda aşkar və zahir olsun.” O həzrətə dedilər: Allah nemətinin əlaməti necə zahir olur? Həzrət buyurdu: Belə zahir olur ki, şəxsin pal-paltarı təmiz, pak-pakizə olsun, ətirlənsin, öz evini gəc ilə ağartsın, evin çöl tərəfinin toz-torpağını təmizləsin, hətta gün batmazdan əvvəl çıraqlarını yandırsın. Çünki, bu işlər ruzini artırır.

Bizim əlimizdə mövcud olan ən qədim və mötəbər dini kitablardan biri də min il bundan öncə yazılmış “Kafi” kitabıdır. Bu kitabın “Babuz-zəyyi vət-təcəmmül” adlı bir bölməsində saçların səliqəyə salınıb qısal-dılması, daranması, gözəl ətirlərdən istifadə edilməsi, başa yağ sürülməsi çox təkidlə sifariş edilmişdir.

Rəsuli-Əkrəm (s)-in səhabələrindən bir neçəsi daha artıq ibadət edib ruhi-mənəvi ləzzətlərdən bəhrələnmək üçün əhli-əyalını, ailəsini tərk etdilər. Onlar gündüzlər oruc

³ “Vəsail”, 1-ci cild, səh 277

⁴ “Vəsail”, 1-ci cild, səh.277

tutur, gecələri ibadətlə məşğul olurdular. Peyğəmbər bu hadisədən xəbərdar olan kimi dərhal onları bu işdən çəkendirib buyurdu: “Mən sizin rəhbərinizəm və belə işlər görmürəm. Mən bəzi günlər oruc tutur, gecənin bir qismini ibadət edir və digər bir qismini isə öz ailəmlə bir yerdə oluram.”

Həmin şəxslər cinsi ehtiraslarının kökünü kəsmək məqsədi ilə özlərini axtalatmaq üçün Peyğəmbərdən icazə almaq istəyirdilər. Rəsuli-Əkrəm (s) icazə verməyib buyurdu ki, İslamda bu kimi işlər haramdır.

Bir gün üç qadın Peyğəmbərin hüzuruna gəlib öz ərlərindən şikayət etdilər. Onlardan birincisi ərinin ət yeməməsindən, ikincisi ətirdən istifadə etməməsindən, üçüncüsü isə qadınlardan uzaq gəzməsindən şikayət etdi. Rəsuli-Əkrəm (s) dərhal qəzəb əlaməti olaraq əbası yerlə süründüyü halda evdən məscidə gedib minbərə çıxdı və uca səslə buyurdu: “Bu nədir?! Mənim səhabələrimdən bəziləri əti, bəziləri ətiri, bəziləri isə qadını tərək edirlər?! Mənim özüm ət də yeyirəm, ətirdən də istifadə edirəm, həmçinin qadınlarımdan bəhrələnirəm. Hər kəs mənim üsulumdan və sünnəmdən üz döndərsə məndən deyildir.”⁵

Paltarların qısaltılması haqqında verilən göstəriş pakizəlik üçündür. Amma ərəblər öz paltarlarını o qədər uzadırdılar ki, yerlə sürünür və toz-torpaq yığırdı. Bu da

⁵“Kafi” (müəllif: Məhəmməd ibni Yə’qub Kuleyni), 5-ci cild, səh.496; “Vəsailü-ş-şiə”, 3-cü cild, səh.14. Kişilərin axta edilməsinin qadağan olunmasını bilmək üçün “Səhihi Buxari”nin 7-ci cildinin 4, 5 və 40-cı səhifələrinə, “Səhihi Müslüm”ün 4-cü cildinin 129-cu səhifəsinə və “Camei Termezi”nin 173-cü səhifəsinə (Hindistan çapı) baxa bilərsiniz.

Rəsuli-Əkrəmə nazil olan ilk ayələrdə bəyan olundu: “Və siyabəkə fətəhhir” (öz paltarını tər-təmiz saxla).⁶

Həmçinin ağ paltar geyilməsinin müstəhəb və bəyənilən işlər sırasında olması bir tərəfdən gözəllik, digər tərəfdən isə pak-pakizəlik və təmizlik üçündür. Çünki ağ paltar çirki daha yaxşı və tez göstərir. Bu barədə çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur: “İlbəsul-bəyazə fə innəhu ətyəbu və əthər” – Ağ paltar geyin, həqiqətən o, pak və pakizədir.”⁷

Rəsuli-Əkrəm (s) öz səhabələrinin yanına getmək istəyəndə güzgüdə özünə baxar, saçlarını səliqəli şəkildə darayıb buyurardı ki, Allah-taala dostlarının hüzuruna gedəndə özünü səliqəyə salıb bəzəyən bəndəsini sevir.”⁸ (Yəni ağ paltar geysin ki, daha gözəl və pakizə olsun.)

Qurani-kərim gözəllik vasitələrinin yara-dılmasını Allahın Öz bəndələrinə qarşı lütf və mərhəməti kimi qeyd edir, bir kəsin dünya nemətlərinin və zinətlərinin özünə haram etməsini şiddətlə tənqid atəşinə tutur və buyurur: **“Qul mən hərrəmə zinətəllahil-ləti əxrəcə li ibadihi vət-təyyibati minər-rizq”** “De, kim Allahın Öz bəndələri üçün yaratdığı zinətləri və pak ruziləri haram etmişdir?”⁹

İslam tarixində qeyd olunur ki, bizim pak və məsum imamlarımız sufiliklə ciddi mübarizə aparır, həmin ayəyə əsasən onların məramlarını batil və əsassız hesab edirdilər.

İslam dini ərlə arvadın bir-birindən qarşılıqlı ləzzət almasını əsla qəbahət hesab etməmiş, üstəlik halal yolla olan bu işlər üçün savab da nəzərdə tutmuşdur. Bəlkə də qərb ölkələrində yaşayanlar üçün İslamın bu cür qayda-qanunları çox heyrətli görünə bilər. Belə ki, İslam ərlə

⁶“Müddəssir” surəsi, 4-cü ayə

⁷“Vəsail”, 1-ci cild, səh. 80

⁸“Vəsail”, 1-ci cild, səh.287

⁹“Ə”raf” surəsi, 32-ci ayə

arvadın bir-biri ilə əylənib zarafat etməsini, qadının öz əri üçün, ərin də öz arvadı üçün bəzənməsini, paklanmasını bəyənilən bir iş hesab etmişdir. Qədim zamanlarda kilsəyə hakim olan qayda-qanunlara əsasən bütün şəhvət yaradan ləzzətlər qəbahətli hesab olunur və İslamın bu mütərəqqi göstərişləri məsxərə edilirdi.

İslam dini qanuni izdivac hüduqlarından kənarada olan cinsi ləzzətləri kəskin şəkildə qadağan etmişdir. Onun özünün xüsusi fəlsəfəsi də vardır ki, sonralar izah ediləcək. Lakin qanun çərçivəsində olan cinsi ləzzəti tərifi ləmiş, hətta buyurmuşdur ki, qadını sevmək peyğəmbərlərin xüsusiyyətlərindəndir: **“Min əxlaqil-ənbiyai hubbun-nisai”**.¹⁰

İslamda öz əri üçün bəzənməyən qadınlar, eləcə də öz qadınını razı salmaqda səhlən-karlıq göstərən ərlər məzəmmət edilmişdir.

Həsən ibni Cəhim deyir:

Həzrəti Musa ibni Cəfər (ə)-ın hüzuruna getdikdə o həzrətin həna qoyduğunu gördüm. Dedim: Məgər siz də rəng işlədirsiniz? Buyurdu: Bəli, kişilərin həna qoyub bəzənməsi onların həyat yoldaşlarının paklıq və iffətinin artmasına səbəb olar. Bəzi qadınlar, ərləri onlar üçün bəzənmədiyinə görə iffətlərini əldən vermişlər.”¹¹

Başqa bir hədisdə Peyğəmbərdən nəql olunur: **“Tənəzzəhu və la təşəbbəhu bil-yəhud”** (pak-pakizə olun və özünüzü yəhudilərə oxşatmayın!)

Sonra həzrət buyurur ki, yəhudi qadınlar ona görə zinakar olmuşdular ki, onların ərləri çirkin halda gəzir və həyat yoldaşları tərəfindən rəğbətə qarşılanmırdılar. Siz

¹⁰“Vəsailüş-şiə”, 2-ci cild, səh.3

¹¹“Kafi”, 5-cild, səh. 567

özünüzü pak-pakizə edin ki, qadınlarınız da sizə qarşı rəğbətli olsunlar.”¹²

Osman ibni Məz’un Peyğəmbəri-Əkrəmin (s) yaxın səhabələrindən biri idi. O, tərki-dünyalıq etmək məqsədi ilə arvadını və ailəsini tərk edərək bütün ləzəztləri özünə haram etdi. Onun həyat yoldaşı Peyğəmbərin (s) yanına gəlib ərz etdi: Ya Rəsuləllah! Osman gündüzləri oruc tutur, gecələr namaz qılır.

Peyğəmbəri-Əkrəm (s) qəzəblənib qalxdı və onun evinə gəldi. Osman həmin vaxt namaz qılırdı. Peyğəmbər gözlədi, o namazı qılıb qurtardıqdan sonra buyurdu: Ey Osman! Allah-taala mənə tərki-dünyalıq göstəriş verməmişdir. Mənim dinim həqiqətlər əsasında və eyni halda sadə və asandır: **Ləm yursilniyəllahu təala bir-ruhbaniiyəti, və lakin bəəsəni bil-hənifiyyəti-səhləti-səmhəti.** Yəni “Allah-taala mənə tərki-dünyalıq, riyazətə seçməmişdir. Əksinə, mənə fitrətlə uyğun, asan və qarşılıqlı güzəşt olan dinə, şəriətə məb”us etmişdir. Mən namaz qılır, oruc tutur, öz həyat yoldaşlarımla yaxşı rəftar edirəm. Hər kəs mənim fitrətlə uyğun olan dinimi sevirse gərək mənə tabe olsun. İzdivac edib ailə qurmaq da mənim sünnəməndir.”¹³

TƏHLÜKƏSİZLİYİN OLMAMASI

Hicabın yaranması üçün qeyd olunan səbəblərdən biri də əmin-amanlığın, təhlükəsizliyin olmamasıdır. Qədim zamanlarda haqsızlıq, ədalətsizlik və hərə-mərclik çox olurdu. Quldur və təcavüzkar şəxslər heç nədən çəkinmədən camaatın mal-dövlətinə, namusuna əl uzadırdılar. Xalq əlində olan pulu, mal-dövləti

¹² “Nəhcül-fəsahe”

¹³ “Kafi”, 5-ci cild, səh.494

məcburiyyət qarşısında qalıb dəfinə şəklində yerə basdırırdı. Xəzinələrin məxfi qalmasının səbəbi sərvət sahiblərinin onu hətta öz övladlarına belə harada gizlətməsini deməyə cürət etməməsi idi. Onlar qorxurdular ki, bu sirr övladlarının vasitəsi ilə faş olub quldurların təcavüzlərinə məruz qalar. Bununla da onlar bəzən qəfil ölüm ilə dünyadan gedir və öz sirrlərini övladlarına deyə bilmirdilər. Təbiidir ki, onun var-dövləti də yerin altında dəfn olunmuş halda qalırdı. Ərəb dilində mövcud olan *“üstür zəhəbəkə və zəhabəkə və məzhəbəkə”* yəni öz pulunu, səfərini və əqidəni aşkar etmə atalar məsəli də həmin zamanlardan yadigar qalmışdır.

Mal-dövlət və sərvət barəsində əmin-amanlıq olmadığı kimi, qadınlar barəsində də vəziyyət eyni cür idi. Hər kəsin gözəl arvadı olsaydı, məcbur qalıb onu zorakıların nəzərindən gizli saxlayırdı. Çünki əgər onlar xəbərdar olsaydılar, artıq o öz arvadını qoluzorluların fitnəsindən qoruya bilməyəcəkdi.

Sasanilər dövründə İranda baş verən ağır cinayətlərin hamısı məhz bu məsələ ilə əlaqədar idi. Şahzadələr, kübar ailələrdən olanlar, kəndxuda və ərbaqlar hər hansı bir evdə gözəl bir qadının olduğundan xəbər tutsaydılar, həmin evə hücum edərək qadını ərinin evindən zorla çıxarırdılar. O dövrlərdə hicabdan heç bir əsər-ələmət yox idi. Məsələ yalnız digərlərinin xəbər tutmaması üçün qadının gizlədilməsi idi. Vill Dorant *“Tarixi-təməddün”* kitabında bu dövrdə qədim iranlılar arasında mövcud olan üzdəniraq hadisələri nəql edir. Kent Qubino *“İranda üç il”* adlı kitabında yazır: *“Hal-hazırda İranda mövcud olan hicab İslam dininə aid edilməzdən daha artıq ondan qabaqkı İran adət-ənənələrinə istinad edilə bilər.”* O yazır ki,

qədim İran cəmiyyətində qadınların heç bir əmin-amanlığı yox idi.

Bəzilərinin səhv olaraq “adil padşah” adlandırdığı Ənuşirəvan barəsində deyilir: Onun ordusunda xidmət edən zabitlərdən birinin arvadı çox gözəl idi. Ənuşirəvan o qadınla əylənmək məqsədi ilə ərinin evdə olmadığı vaxt onun yanına getdi. Qadın bu hadisəni ərinə xəbər verdi. Namusu tapdalanmış bədbəxt kişi nəinki arvadının, hətta öz canının belə təhlükədə olduğunu anladı. Odur ki, dərhal arvadını boşadı. Ənuşirəvan bu məsələdən xəbərdar olduqda ona dedi: Eşitmişəm ki, çox gözəl bir bostanın varmış, son zamanlar onu əlindən vermişən. Bunun səbəbi nədir?

Zabit cavab verdi: O bostanda bir pələngin pəncə izlərini gördüm, qorxdum ki, məni parçalaya.

Ənuşirəvan gülərək dedi: Artıq heç vaxt o şir sənin bostanına gəlməyəcəkdir.

Əmin-amanlığın olmadığı bu cür şərait təkcə İrana, eləcə də qədim zamanlara aid deyildir. Mən “Dastani-rastan” kitabında qeyd etdiyim “Gecə yarısı azan səsi” hekayəsində göstərmişdim ki, belə hadisələr Mavəraun-nəhr (Mesapotomiya) əhalisinin Bağdad xilafətini ələ keçirdikləri zamanda da baş vermiş, Bağdadda bir çox ağır cinayətlər törətmişlər. Lap yaxın zamanlarda İsfahanda şahzadələrdən birinin belə cinayətlər törətməsinə hamıya məlumdur və İsfahan əhalisi onun hökuməti dövründə baş verən hadisələrdən çox danışırlar.

MÜLAHİZƏLƏR

Biz keçmiş zamanlarda haqsızlığın, ədalətsizliyin, əmin-amanlığın olmamasını və nəticədə qadının məxfi saxlanmasını heç vaxt inkar etmirik. Şübhəsiz, qadının

örtülməsi barəsində ifratçı hicablar və əqidə tərzləri həmin tarixi hadisələrdən doğmuşdur. Lakin görəsən qadınlar üçün İslamda müəyyən olunan hicab və örpəyin fəlsəfəsi və səbəbi də bundan ibarət olmuşdurmu?

Əvvəla, müasir dövrdə qadınlar barəsində əmin-amanlığın tam şəkildə bərqərar olmasını iddia etmək heç də düzgün deyildir. Elm və texnologiyanın inkişaf etdiyi bu günkü dövrdə, hətta yanlış olaraq “mütərəqqi ölkələr” sayılan Avropa və Amerikada yüksək statistik rəqəmlərlə göstərilən zorlama halları adamı dəhşətə gətirir. Amma insanların yarım inkişaf etdiyi və ya tam vəhşi halında yaşadığı dövrlərə gəldikdə isə, onda baş vermiş təcavüzlərin nə həddə olması artıq məlumdur. Nə qədər ki, dünyaya insanların şəhvət və ehtirasları hökmranlıq edir, heç vaxt namus və qeyrət əmin-amanlığından söhbət gedə bilməz. Müasir dövr keçmiş zamanla işin mahiyyətinə görə deyil, yalnız zahiri xüsusiyyətləri baxımından fərqlənir. Bir zamanlar filan şah filan qulduru və ya silahlı dövlət məmurunu bir şəxsin evindən arvadını zorla çıxarıb aparmaq üçün göndərirdisə, indiki zamanda müxtəlif yollarla xalqın namus-qeyrətini, qız-gəlinini barlara, kazinolara, disko-teykalara və əyyaşlıq məqsədi ilə təşkil olunan gecə məclisinə çəkib gətirərək bədbəxt edirlər. Hal-hazırda bu kimi hadisələr, eləcə də qız-gəlinlərin aldadılaraq oğurlanması adi hala çevrilmişdir. “İttilaat” (xəbərlər) qəzetinin 6÷9÷1347-ci il tarixli nömrəsində “Amerikalı qadınlar cinsi təcavüzlər qarşısında” adlı məqalədə yazılır:

...Üç amerikalı tədqiqatçı həkim Amerika dövləti üçün hazırladıqları raportda bildirmişlər ki, ABŞ şəhərləri arasında əxlaqsız qadınların sayı baxımından Los Ancels birinci yeri tutur. Vaşinqton isə 13-cü yerdədir. Əlbəttə, bu

o demək deyildir ki, Vaşinqtondakı qadınlar və qızlar cinsi təcavüzlərdən amandadırlar. Əksinə, bunu çatdırır ki, bu şəhərdə qadınların təhlükəsiz-liyi Amerikanın sair böyük şəhərlərinə nisbətən daha artıq təmin olunur. Los Ancelsdə hər yüz min nəfərdən 52 qadına qarşı zorlama hadisəsi baş verir. Halbuki, Vaşinqtonda bu rəqəm 17,7 %-ə çatır. Nyu-York şəhərində 6 ay ərzində namus təcavüzü ilə əlaqədar olaraq polis idarəsinə üç min şikayət ərizəsi verilmişdir. Bu şikayətçilərin arasında 14 yaşlılar əksəriyyət təşkil edir.”

Deməli “müasir dövrdə insanların namus əmin-amanlığı tam şəkildə təmin olunmuşdur və namus sahibləri bu cəhətdən tam xatircəm olmalıdırlar” deyilməsi son dərəcə əsassız bir iddiadır.

İkincisi, hətta əgər “dünyada namusun əmin-amanlığı tamamilə təmin olunmuşdur, namusa təcavüz ümumiyyətlə mövcud deyil və müəyyən hallar irəli gəlirsə də yalnız hər iki tərəfin razılığı əsasında”-deyə fərz etsək belə, onda belə sual yaranır ki, görəsən İslamın hicab bərəsindəki nəzəriyyəsinin kökləri nədən ibarətdir? Görəsən İslamın da nəzəri əmin-amanlığın olmamasıdır ki, nəticədə bu problem həll olunduqdan sonra artıq hicabın varlığına bir səbəb qalmasın?

Şübhəsiz, İslamda hicab və örpək göstərişinin səbəbi əmin-amanlığın olmaması deyil. Ən azı budur ki, bu səbəb tam mənada təhlükəsizliyin olmaması ilə əlaqələndirilə bilməz. Çünki bu məsələ nə islami mənbələrdə hicabın səbəbi kimi bəyan edilir və nə də belə bir məsələ tarixi həqiqətlərlə uyğun gəlmir. Ərəblərin yaşadığı cahiliyyət dövründə hicab olmamışdır, lakin eyni zamanda xüsusi qəbilə həyatı ilə əlaqədar olaraq fərdi əmin-amanlıq və təhlükəsizlik mövcud idi. Yəni qədim İranda fərdi

baxımdan hərc-mərclik, qadınların cinsi təcavüzlərə məruz qalması mövcud idisə də, Ərəbistanda qəbilə fərdləri arasında hicab olmadığı şəraitdə belə bu cür təcavüzlər ümumiyyətlə mövcud deyildi.

Qəbilə həyatına xarakterik olan əmin-amanlıq bir növ ictimai təhlükəsizlik idi. Belə bir ictimai təhlükənin qarşısını isə hicab ala bilməz. Yəni bir qəbilə başqa bir qəbiləyə gecə vaxtı qəfildən hücum etdikdə həmin qəbilənin hər bir şeyi qarət olunur, kişiləri və qadınları əsir düşürdü. Belə bir şəraitdə qadının hicabı onlara əmin-amanlıq gətirə bilməzdi.

Cahiliyyətdə ərəblərinin həyatı ilə texnolo-giyanın inkişaf etdiyi müasir dövr arasında açıq-aşkar və böyük fərqlər mövcuddursa da, cinsi məsələlər baxımından bu iki cəmiyyət arasında bir o qədər də fərq nəzərə çarpmır, yəni o dövrdə fahişəlik və zina hətta ərli qadınlar arasında belə çox yayılmışdı. Sadəcə olaraq bir növ demokratiyanın mövcudluğu və sərt rejimlərin olmaması səbəbi ilə bir kəs başqasının qadınına zorla təcavüz edib onu evindən çölə çıxara bilməzdi. Nəzərə çarpacaq yeganə fərq budur ki, bu günkü dövrdə fərdi əmin-amanlığın olmaması o dövrdə yox idi (Yəni o dövrdə qəbilə ictimai şəkildə ayrı-ayrı fərdləri müxtəlif cəhətlərdən qoruyurdusa, müasir cəmiyyətlərdə bu növ təhlükəsizlik mövcud deyildir.)

Hicab o şəxslərə təcavüz olunmasının qarşısını ala bilər ki, onlar bir yerdə yaşamış olsunlar. Adət-ənənələrə uyğun olaraq qəbilə üzvləri arasında bu cür təcavüzlər mövcud olmamışdır. Buna görə də deyə bilərik ki, İslam yalnız əmin-amanlığın bərqərar olunması üçün hicabı vacib etmişdir.

İslam dini nöqtəyi-nəzərindən hicabın əsas fəlsəfəsi tamamilə başqa şeydir və bu qarşıdakı bəhslərdə izah

ediləcək. Eyni zamanda heç də demək istəmirik ki, hicabın vacib edilməsi əmin-amanlığın bərqərar olunması və təcavüzün qarşısının alınması məqsədi daşımır. Biz “cilbab” kəlməsini izah edərkən görəcəyik ki, Qurani kərim bu məsələyə tam diqqət yetirmişdir. Eləcə də bunu da iddia etmirik ki, bizim əsrimizdə bu fəlsəfə və səbəb yersizdir və qadın üçün kişilərin təcavüzü müqabilində tam əmin-amanlıq bərqərar olunmuşdur. Sənaye və tenologiya baxımından inkişaf etmiş qərb ölkələrində qadınların cinsi təcavüzlərə məruz qalmaları dünya mətbuatında tez-tez işıqlandırılan məsələlərdəndir.

QADININ İSTİSMAR OLUNMASI

Bəziləri qadının hicab və örpəyini iqtisadi səbəblərlə əlaqələndirərək onun kökünü kişilərin qadınlar üzərindəki malikiyyət və hakimliyi izah edirlər. Belə ki, kişilər qadınları istismar edərək onları bir qul kimi öz evlərində saxlayırdılar. Onlar qadınların evdən bayıra çıxmalarının qarşısını almaq məqsədilə öz arvadlarının çölə-bayıra çıxmalarını çirkin bir iş kimi qələmə verərək hicab və guşəneşinlik fikrini icad etmişlər.

Bu nəzəriyyənin tərəfdarları nəfəqə (dolanışq xərcləri), mehriyə və bu kimi digər məsələləri də kişinin qadın üzərindəki malikiyyəti ilə əlaqələndirməyə çalışırlar.

“İranın Əsas Qanununun tənqidi” adlı kitabın 27-ci səhifəsində belə yazılıb:

İranda mədəni qanun yazılan zaman hələ dünyanın bəzi ölkələrində qul alveri və onun təsirləri qalırdı. İranda da zahirdə bu işin ləğv edilməsinə baxmayaraq, yenə də qanun yazanların beynində qul alverinin təsirləri, habelə bir şəxsin öz əli altında olanlara əzab-əziyyət verməsi fikri qalmaqda idi. O dövrdə qadınları icarəyə verilən bir şey,

ammətə hesab edirdilər. Qadının kişilərlə birlikdə oturub-durmağa, cəmiyyətin ictimai məsələlərində iştirak etməyə, dövlət məqam-larına yiyələnməyə haqqı yox idi. Əgər bir qadının səsini naməhrəm kişi eşitsəydi, o qadın öz ərinə haram sayılırdı. Bir sözlə, o dövrdə kişilər qadınları sadəcə əmək aləti hesab edir, onun işi yalnız evin daxili işlərinə və övlad tərbiyəsinə həsr olunurdu. O evdən çıxmaq istəyəndə onu başdan-ayağa qara çadraya bürüyür və küçə-bazara göndərirdilər.”

Bu sətirləri yazan şəxs inftiraçılıq, qərəzçilik və ruhi xəstəlik əlamətləri tamamilə aydındır. Nə vaxt və harada belə bir qanun mövcud olmuşdur ki, əgər qadının səsini naməhrəm şəxs eşitsə öz ərinə haram olsun?! Görəsən din təbliğatçıları və nətiqləri daim mənbərlərin üzərində Həzrəti Zəhra (ə)-ın Mədinə məscidində söylədiyi xütbəni, Həzrəti Zeynəbi Kübranın Kufədə, Şamda söylədiyi xütbəni camaatın qulağına çatdırdığı bir cəmiyyətdə ola bilərmə ki, camaat arasında belə bir fikir yayılmış olsun?! Nə zaman və hansı müsəlman cəmiyyətində qadın kişinin qulu olmuşdur? Hamı bilir ki, müsəlman ailələrində qadının kişiyyə etdiyi xidmət, onun kişilərə xidmətindən qat-qat artıq olmalı və kişi öz islami vəzifəsinə uyğun olaraq onların asayış və rifahını tam mənada təmin etməlidir. Qadın yalnız elə ailələrdə təhqir və zülmə məruz qalır ki, orada islami tərbiyyə və məişət üsullarına riayət olunmur və ya bu məsələlərə səhlənkarlıqla yanaşılır.

Bunların sözü necə də qəribədir: “qadının hüququ yox idi ki, kişilərlə birlikdə oturub dursun.” Mən isə deyirəm: Əksinə, pak və islami mühitlərdə kişinin haqqı yox idi ki, yad qadınlarla oturub dursun, onlardan öz minfur məqsədləri üçün istifadə etsin. Kişilər adətən qadınlara qarşı mənfi niyyətdə olmuş və son dərəcə şorgözlüklə

onları öz toruna salmağa çalışmışlar. Onlar heç vaxt öz təbii ehtiraslarının tələbinə uyğun olaraq özü ilə qadınların arasında pərdə olmasını istəməmişdir. Bu pərdə aradan qalxan zaman udan kişi, uduzan isə qadın olmuşdur. İndiki zamanda kişilər bərabərlik, azadlıq və müsavət kimi aldadıcı adlardan istifadə edərək bu pərdəni aradan qadırmağa çalışmış, qadınları özlərinin ən çirkin və iyrenc məqsədlərinə qurban vermişlər. Müasir dövrdə qadınların modern qul şəklinə salınaraq istismar olunmasına diqqət yetirin: onlar vitrinlər arxasında, restoranlarda, ticarət mallarının reklam olunmasında kişilərin maddi mənfəətini təmin etmək üçün özlərini min bir rəngə salaraq müştəriləri cəlb etməyə çalışır, müqəvva insanlar surətinə düşərək geyim və bəzək əşyalarını nümayiş etdirmək üçün öz qadınlıq şərəfini çox ucuz qiymətə satmaq məcburiyyətində qalırlar.

Belə qələm sahiblərinin arzu etdikləri kimi, qadınla kişinin bir yerdə olmasının kişinin faydalanması, qadının isə istismar olunmasından başqa heç bir məfhumu yoxdur. Məlum olduğu kimi, pak mühitlərdə, kişinin qadından sui-istifadə etməsi mümkün olmayan yerlərdə qadınla kişinin birlikdə qaynayıb qarışması İslam cəmiyyətində heç vaxt qadağan edilməmişdir.

Həmin kitabın müəllifi sosioloji baxımdan qadınla kişinin rəbitələrini dörd dövrə bölmüşdür:

1-ci dövr: Təbii mərhələ və ibtidai icma quruluşu; bu dövrdə qadınla kişi heç bir qeyd və şərt olmadan bir-biri ilə qarışıq vəziyyətdə olmuşdur. Müəllifin əqidəsinə görə, həmin dövrdə ailə münasibətləri ümumiyyətlə mövcud olmamışdır.

2-ci dövr: Kişinin qadına hakim kəsildiyi dövr; bu dövrdə kişi qadına qələbə çalaraq özünü onun maliki hesab

etmiş və qadını bir vəsait kimi öz ixtiyarına keçirmişdir. Hicab da məhz bu dövrün yadigarıdır.

3-cü dövr: Qadının etiraz və qiyam mərhələsi; Bu mərhələdə qadınlar kişilərin kobud, amansız və sərt rəftarlarından cana doymuş, onların zülmələri qarşısında əvvəlcə müqavimət göstərmiş, lakin sonradan onların kobud təbiətlərinin asan şəkildə onların hüququna riayət etməsinə icazə vermədiyini görüb öz haqlarını əldə etmək üçün təcridlə tüğyan etmiş, müxtəlif cəmiyyətlər yaratmış, mətbuat, konfrans və sair kimi vasitələrlə kişilərə qarşı mübarizəyə qalxmışlar. Eyni zamanda kişinin sərt və zorakı əhval-ruhiyyəsinin onun uşaqlıq dövrünə aid olan qeyri-sağlam tərbiyəsindən, xüsusilə oğlanlarla qızların arasındakı ayrı-seçkilikdən irəli gəldiyini başa düşərək ümumi halda təlim-tərbiyə məsələlərində mövcud olan nöqsanları aradan qaldırmağa çalışmışlar.

4-cü dövr: Qadın-kəşi hüquqlarının bərabərləşdiyi dövr; 19-cu əsrin axırlarından başlayan və hələ də dünyanın bir çox yerlərində tətbiq edilməyən bu dövr tamamilə birinci dövrə oxşardır.

Bu məntiq nəzərindən qadının hicabı onun kişilər vasitəsi ilə bir növ məhbəs və dustaqda saxlanması ibarətdir. Kişinin öz arvadını bu cür əsarət altına almasının əsas səbəbi yalnız ondan mümkün qədər artıq iqtisadi bəhrələr almaq məqsədi olmuşdur.

MÜLAHİZƏLƏR

Sosioloji baxımdan qadınla kəşi arasında olan rabitənin yuxarıda qeyd olunan dörd mərhələyə bölünməsi bir çox çatışmayan cəhətlərə malik olan kor-koranə təqliddən ibarətdir. Onlar kommunist ideoloqlarının nəzərinə əsasən bütün ictimai münasibətlərin bünövrəsini iqtisadi amillərlə

əlaqələndirmiş, onların bəşər həyatını bir neçə dövrə böldüklerini görüb bu nəzəriyyəni təqlid etmişlər. Kommünizm ideologiyası ardıcılıarı deyirlər ki, bəşər tarixi aşağıdakı mərhələlərdən ibarətdir: İbtidai icma quruluşu; quldarlıq və feodalizm quruluşu; kapitalizm quruluşu; kommünizm quruluşu. Kommünizm ibtidai icma quruluşuna tam oxşayan ikinci dərəcəli ictimai quruluşdur.

Yuxarıda adı çəkilən kitabda qadın həyatının dövrləri barəsində qeyd olunanlar eynilə kommünistlərin nəzəriyyələrinə təqlid etməkdir və bu da heç bir meyarla düz gəlmir. Bizim əqidəmizə əsasən, ictimaiyyət tarixində bu cür dövrlər heç vaxt mövcud olmamışdır. Orada qeyd olunan və ibtidai icma quruluşu adlanan birinci dövr sosiologiya nəzərindən heç bir əsasla təsdiq olunmur. Bu elm nöqtəyi-nəzərindən indiyə qədər heç bir tarixi əsas və şahid tapılmamışdır ki, bəşər tarixində ailə münasibətlərinin mövcud olsun. Tarixçilər yalnız ananın ailədə şah rolu oynadığı bir dövrün mövcud olduğunu isbat etməyə çalışmış, lakin *“cinsi kommünizm”* dövrünün mövcud olmasını iddia belə etməmişlər. Biz bu dövrlər barəsində geniş şəkildə söhbət açmaq istəmirik. Onların *“hicab kişinin qadın üzərində olan malikiyyətinin nəticəsidir”*-deyə iddia etdiklərini araşdırırıq.

Biz qədim dövrlərdə kişilərin qadınlara yalnız bir əmək aləti kimi baxıb ondan iqtisadi mənfəət güddüklərini heç də keçmiş cəmiyyətlərin hamısına hakim olan ümumi bir qanun kimi qəbul etmirik. Ər-arvad arasında olan ailə münasibətləri və məhəbbət heç vaxt buna icazə vermirdi ki, kişilər qadınlara nisbətən üstün bir təbəqə, qadınlar isə onların əlinin altında istismar olunan alçaq bir vəsait olsunlar. Həmçinin bu nəzər də ağıla sığan deyildir ki,

keçmiş dövrlərdə ata-analar xüsusi bir təbəqə kimi formalaşmış övladlardan təşkil olunan başqa bir təbəqəyə hökmranlıq edərək onları istismar etsinlər. Valideyn-övlad münasibətləri həmişə belə bir işin qarşısında maneə olmuşdur. Ər-arvadın bir-birinə qarşı olan münasibətləri, hətta keçmiş cəmiyyətlərdə də əsas etibarı ilə eşq, mehr-məhəbbət xarakteri daşımış, qadın özünün gözəlliyi və cazibə qüvvəsi ilə kişilərin qəlbinə hakim olmuş, onu özünə xidmətçi etmişdir. Kişi də yalnız öz meyl və rəğbəti ilə qadının maddi və iqtisadi ehtiyaclarını təmin etməyə razı olmuşdur ki, tam rahatlıq və xatircəmləklə özünü bəzəsin, kişinin qəlbini sakitləşdirsin, onun eşqdən nəş”ət tapan atifələrini, ülvü duyğularını təmin etsin. Eləcə də öz meyl və rəğbəti əsasında qadını arxa cəbhəyə aparmış, öz əsgərlik və fədakarlıq vəzifəsini yerinə yetirərək övladlarını və arvadını müdafiə etməyə başlamışdır.

Bununla yanaşı bunu da inkar etmirik ki, keçmişdə kişi həm qadına, həm də övladlarına zülm edərək onların hər ikisini istismar etmişdir. O, eləcə də cəhalət və yersiz təəssüblər səbəbi ilə (heç də istismar məqsədi olmadan) həm özünə, həm də ailə-uşağına zülm etmişdir. Keçmişdə də kişilər müasir dövrdə olduğu kimi, iqtisadi cəhətdən həm qadınların xidmətçisi olmuş, həm də ondan iqtisadi cəhətdən bəhrələnmişdir. Kişilər öz atifi və ülvü duyğularını əldən verdikdə kobudluğa doğru çəkilməmiş, vücudundakı eşq, mehr-məhəbbət, səfa-səmimiyyət hisləri azaldıqda qadından bir növ iqtisadi vəsait kimi istifadə etmişdir. Amma bu məsələni 19-cu əsrdən qabaq yaşamış bütün cəmiyyətlərə hakim olan ümumi bir qanun kimi qəbul etmək olmaz.

Qadının həqiqi hüquqlarına təcavüz edilməsi, onun istismar olunması və ona qarşı kobud rəftarın rəva

görülməsi heç də 19-cu əsrdən əvvəlki dövrlərə həsr olunmur. Hətta 19-cu və 20-ci əsrin özündə də, qadının həqiqi hüquqları heç də əvvəlki dövrlərlə müqayisədə az tapdalanmamışdır. Lakin bildiyimiz kimi, müasir dövrün istismarçılıq xüsusiyyətləri bir çox aldadıcı məfhumlarla gizlədilir, azadlıq, demokratiya, insan hüquqları və ya hüquq bərabərliyi kimi anlayışlarla cəmiyyətə qəbul etdirilir.

Bizim sözüümüz İslamın örpək və hicab barəsində olan nəzəri haqqında idi: görəsən İslam öz göstərişlərində qadına hicabı vacib etməkdə və qadınla kişi arasında müəyyən hədd-hüddud qoymaqla nə məqsəd güdür? Görəsən bu müqəddəs din qadını iqtisadi cəhətdən kişinin ixtiyarında qoymaq istəmişdirmi?!

Şübhəsiz, İslamda hicab bu məqsədlə qanun halına salınmamışdır və o, heç vaxt istəməmişdir ki, kişilər qadınları istismar etsin, üstəlik bu işlə ciddi şəkildə mübarizə də aparmışdır. İslam dinində qəti şəkildə elan edilmişdir ki, kişilər qadınları heç bir şəkildə istismar etməməlidir. Qadının iqtisadi cəhətdən müstəqilliyi İslam dininin qəti və danılmaz hökmlərindən biridir və bu din nöqtəyi-nəzərindən onlar yalnız öz ixtiyarları ilə işləyə bilirlər. O, könüllü olaraq evdə ona tapşırılan işləri pulsuz yerinə yetirə bilər, lakin əks təqdirdə onları bu işlərə məcbur etmək olmaz. Hətta qadının özü öz uşağına süd verməkdə hamıdan daha münasib olmasına baxmayaraq, o, bu işdə də zəhmət haqqı almaq hüququndan məhrum deyildir. Yəni misal üçün, əgər qadın öz övladına ayda müəyyən məbləğdə pul alıb süd vermək istəsə, başqa bir yad qadın da həmin məbləğlə ona süd verməyə razı olsa, uşağın atası öz arvadının üstünlük haqqına riayət etməlidir. Amma əgər uşağın anası başqa qadınlara nisbətən süd

vermə müqabilində daha artıq pul istəyərsə, yalnız bu halda kişinin haqqı vardır ki, uşağı az muzd alan dayəyə versin. Qadın bütün işlərdə ailə münasibətlərini pozmadan bu hüquqlara toxunmamaq şərti ilə özünə hər hansı bir iş seçə bilər və bunun da gəliri yalnız özünə aiddir.

Əgər İslam dini hicab məsələsində qadının iqtisadi istismarını nəzərdə tutmuş olsaydı, onda qadının kişi üçün pulsuz qulluqçu olmasına icazə verərdi. Ağla sığan bir iş deyildir ki, bir tərəfdən qadına iqtisadi müstəqillik versin, digər tərəfdən də hicabı onun istismar olunub ev dustağı edilməsi üçün bir vasitə kimi seçsin.

Deməli, İslamın heç vaxt belə bir məqsədi olmamışdır.

HƏSƏD

Hicabın yaranması haqda iddia olunan səbəblərdən biri də əxlaqi amillərdir. Burada da əvvəlki nəzəriyyədə qeyd olunduğu kimi, hicabın yaranma səbəbi kişinin qadına hakim kəsilib onu əsarət altına alması qeyd olunur. Bunların arasında mövcud olan fərq yalnız birincidə iqtisadi, ikincidə isə əxlaqi səbəblərin gətirilməsidir. Onların iddiasına görə, kişilərin qadınları əsarətdə saxlamasının əsas səbəbi onlarda olan xudpəsəndlik və yad adamlara qarşı həsəd hissəsidir. Adətən kişilər öz arvadının yad kişilər tərəfindən hətta baxmaqla və ya danışmaqla olsa da belə, ünsiyyət saxlamasına həsəd hissi ilə yanaşırlar.

Bu əqidə ardıcılılarına görə, dini qanunlar bütün hallarda özünü istəmək və xudpəsəndliklə mübarizə aparmasına baxmayaraq, bu məsələyə gəldikdə, öz məsləkinin tam əksinə əməl edir, kişilərin özünü istəmək hislərini təsdiq edir və onların bu münasibətini müsbət qiymətləndirir.

Bertrand Rassel deyir: *İnsanlar mal-dövlət barəsində paxıllıq və özünü istəmək hisslərinə müəyyən qədər qələbə çala bilməmişdir, lakin qadın barəsində olan bu hislər qarşısında aciz qalmışdır.*

Rasselin nəzərinə görə qeyrət bəyənیلən sifət deyil, onun kökü də bir növ paxıllıq və həsəd hislərindən ibarətdir.

Rasselin sözünün məfhumu bundan ibarətdir ki, əgər mal-dövlətdən hədiyyə və bəxşiş etmək yaxşıdırsa, onda bu məsələ qadın və namus barəsində də eyni xarakter daşmalıdır, çünki maddi şeylərin digərlərinə xoş məramla təqdim olunmaması paxıllıq və həsəd kimi məzəmmət olunursa, onda nə üçün qadınların ümumi istifadəyə verilməsi təriflənməməlidir? Nə üçün çörək və mal-dövlət sahibi öz malını başqalarına ehsan edəndə iqtisadi əxlaq nəzərindən bəyəlinir, amma başqalarına cinsi ləzzət vermək, cinsi əxlaq barəsində başqalarını kama yetirmək məzəmmət olunur?

Rassel kimilərin əqidəsinə əsasən, bu iki məsələ arasında fərq qoyulması əqlə sığan bir iş deyildir. Əxlaq normaları cinsi işlər barəsində bəşərin özünü istəmək və istilaçılıq hislərinə qələbə çala bilməmiş, əksinə şəxsiyyətə pərəstiş kimi meyllərin qurbanı olmuş, bu rəzil sifət kişilərdə qeyrət, qadınlarda isə iffət və örpək adı altında gözəl əxlaq prinsipləri sırasına daxil edilmişlər.

MÜLAHİZƏLƏR

Bizim nəzərimizə görə, təbii olaraq hər bir kişidə öz arvadının pak və iffətli olması meyli vardır. Yəni kişi xüsusi rəğbətlə çalışır ki, öz arvadı həmişə pak və yad baxışlardan uzaq olsun. Eləcə də qadının özündə də iffətli və pak olmağa xüsusi meyl vardır. Əlbəttə, qadınlarda əlavə olaraq öz ərinin başqa qadınlarla əlaqə yaratmasını

istəməmək kimi bir istək də vardır. Lakin bizim nəzərimizə görə bu meyllər başqa köklərə malikdir və kişilərdə olan meyllərlə tamamilə fərqlənir. Kişilərdə mövcud olan bu hiss qeyrət və ya həsəd ilə qarışmış qeyrətdir, lakin qadında mövcud olan bu hiss sırf şəkildə həsəddən ibarətdir.

Biz hal-hazırda kişilərin iffətli olmasının zərurəti, habelə onun həm özü, həm də qadın nəzərindən dəyəri barəsində bəhs etmirik. Hal-hazırda söhbətimizin mövzusu kişilərdə olan qeyrət adlı hiss barəsindədir. Əvvəla, qeyd etməliyik ki, görəsən qeyrət və həsəd müxtəlif sözlərlə ifadə olunan eyni hislərdir, yoxsa başqa bir şeydir? İkincisi, islami hicabın əsas kökləri kişinin qeyrət hissəsinə ehtiram qoyulmasıdır, yoxsa burada başqa məsələ nəzərdə tutulmuşdur?

Birinci məsələyə gəldikdə, biz inanırıq ki, həsəd ilə qeyrət bir-birindən tamamilə fərqlənən əxlaqi səciyyələr, sifətlərdir və hər birinin ayrı-ayrılıqda müəyyən kökləri vardır. Həsədin kökləri bir növ özünü istəmək olub şəxsin özünün daxili qərizə və hislərindən qaynaqlanır. Lakin qeyrət ictimai və növ daxili bir hisdir ki, bunun hədəf və faydaları digər fərdlərlə münasibətdən başa düşülür.

Qeyrət bir növ nəsillərin seçilməsi və bir-birinə qarışmaması üçün yaradılmış qanun-larının bəşərin zətində qoyduğu nəzarətçilik hislərindən ibarətdir. Kişinin öz arvadının başqa kişilərlə ünsiyyətdə olmasına qarşı çox mənfi münasibət göstərməsinin sirri də bundan ibarətdir. Yəni xilqət qanunları ona belə əmr etmişdir ki, öz əsil-nəsəbini gələcək nəsillərdə qoruyub saxlasın. Bu duyğu eynilə övlada olan məhəbbət hisləri kimidir. Məlum məsələdir ki, övladlar valideynlərə ağır bir yüküdür, onlara olmazın əzab-əziyyətini verir. Əgər bəşərin övlada qarşı

yüksək məhəbbəti olmasaydı, heç kəs nəsil artırmaq və öz nəslini qoruyub saxlamaq istəməzdi. Əgər kişilərdə olan qeyrət hissi olmasaydı və o öz nəslinin keşiyində dayanmasaydı nəsillərin bir-biri ilə olan əlaqələri tamamilə kəsilərdi, heç bir ata öz övladını tanımaz, heç bir övlad da atasının kim olduğunu bilməzdi. Bu rabitələrin qırılması şübhəsiz, bəşərin ictimai dayaqlarını dağıdardı.

Bəziləri belə bir təklif irəli sürürlər ki, özünü istəmək hisləri ilə mübarizə aparmaq üçün qeyrət kənara qoyulmalıdır. Bu təklif bir şəxsin övlada olan məhəbbət qərizəsinin və ya ümumiyyətlə bütün insani duyğu və tərəhhüm hislərinin nəfsani meyl olduğunu bəhanə edərək kənara qoyulması təklifi qədər gülünc bir məsələdir. Halbuki, bu nəfsani meyl heç də heyvani hiss deyil, son dərəcə ali və bəşəri bir hisdir.

Qadında da nəslin qorunub saxlanmasına xüsusi bir meyl vardır, lakin onun öz nəslinin qorunmasında heç bir nəzarətçilik amilinə ehtiyac duyulmur. Çünki övlad bütün hallarda anaya mənsubdur və bu məsələ də, yəni uşağın anasının kimliyində heç vaxt səhvə yol verilmir. Buradan başa düşmək olar ki qadının öz ərinin başqa qadınlarla təmasda olmasına qarşı ciddi reaksiya göstərməsi kişinin bu məsələyə olan münasibətindən tamamilə fərqlidir. Qadının bu hissələrinin özünü sevmək və inhisarçılıq xüsusiyyətlərindən irəli gəldiyini demək olar, lakin qeyd etdiyimiz kimi, kişinin bu hisləri bir növ ictimai münasibətlərdən yararır. Biz, kişilərdə olan həsəd və inhisarçılıq xüsusiyyətlərini heç vaxt inkar etmirik. Lakin müddəamız budur ki, əgər kişi öz əxlaqi qüvvəsi ilə həsədi aradan qaldırsa, yenə də onun vücudunda ictimai bir hissənin mövcud olması aşkara çıxacaq və bu hissə ona öz arvadının başqa kişilərlə təmasda olmasına heç vaxt icazə

verməyəcək. Qeyd etdiyimiz kimi, kişinin bir növ fərdi-əxlaqi çatışmamazlıq olan həsəd hissənin səbəbinin qeyd olunanlarda xülasələnməsi düzgün anlayış deyildir.

Bəzi rəvayətlərdə bu məsələyə işarə edilmiş və buyurulmuşdur ki, kişilərdə olan bu hissə qeyrət, qadınlarda olan hissə isə həsəddən ibarətdir.

Bu mətləbi izah etmək üçün bir məsələni də əlavə etmək olar. O da bundan ibarətdir ki, qadın həmişə öz ərinin məşuqəsi, sevimlisi olmaq istəyir. Qadının da bütün naz-qəmzələri, özünü göstərməsi, bəzənməsi də məhz kişinin nəzər-diqqətini cəlb etmək üçündür. Qadınlarda kişiləri özünə aşiq etmək hissi, cinsi ləzzət və kama yetişməkdən qat-qat artıqdır. Onların öz ərinin başqa qadınlarla təmasda olmasını istəməməsinin səbəbi budur ki, o, əri tərəfindən sevilməsinə və məşuqə olmasını yalnız özünə məxsus etmək istəyir.

Lakin kişilərdə belə bir hissə, yaxud onun zatında və xilqətində bu cür inhisarçılıq xüsusiyyəti qoyulmamışdır. Odur ki, onlarda öz arvadlarının başqa kişilərlə təmasda olmasına mane olmaq hissi öz nəslinin qorunub saxlanması ilə əlaqədardır.

Qadını mal-dövlətlə, sərvətlə müqayisə etmək olmaz. Sərvət məsrəf edilməklə aradan getdiyindən, onun üstündə insanlar arasında müxtəlif çəkişmələr mövcuddur. Bəşərin bu bərədəki inhisarçılıq hisləri başqalarının sərvətdən istifadə etməsinin qarşısını alır. Lakin bir nəfərin cinsi ləzzət alması hissi başqalarının da istifadə etməsinə mane olmaz. Burada heç vaxt nəyinsə anbara yığılıb saxlanması məsələsi irəli çəkilmir.

İnsanda belə bir ruhiyyə vardır: nə qədər şəxsi şəhvətlərində çulğalaşarsa, iffətini, təqvasını, əxlaqi iradəsini əldən verərsə, onun vücudunda qeyrət hissi bir o

qədər zəifləyəcəkdir. Əyyaş, qadın düşkünləri və şəhvətpərəst adamlar öz arvadlarının başqalarının istifadəsinə verilməsindən heç vaxt vicdan əzabı çəkmir, əksinə bu cür işləri tərifləyib müdafiə edirlər. Amma özünü istəməklə, şəhvətpərəstliklə mübarizə aparın, öz vücudlarında və qəlblərində tamahkarlığın, hərisliyin köklərini kəsənlər və sözün tam mənasında insan və insansevər olan şəxslər, həmçinin öz ömrünü insanlara xidmət etməyə sərf edənlər, vücudlarında bəşərə xidmət etmək hissi oyadanlar daha qeyrətli və öz arvadlarına qarşı daha diqqətli olur, hətta başqalarının namusları qarşısında da laqeyd olmur, vicdanları onlara heç vaxt icazə vermir ki, xalqın namusu təcavüzə məruz qalsın. Onlar xalqın namusunu öz namusları hesab edirlər.

Əli (əleyhissəlam)-ın gözəl bir kəlamı vardır: “**Ma zəna ğəyurun qəttu**-yəni şərəfətli və qeyrətli insan heç vaxt zina etməz.” Həzrət heç də buyurmur ki, həsəd edən insan zina etməz; əksinə, buyurur ki, qeyrətli və şərəfətli insan zina etməz. Nə üçün? Çünki qeyrət xüsusi bir insani şərəfət, insani xüsusiyyətdir ki, cəmiyyətin pak və iffətli olmasına səbəb olur. Qeyrətli insan özünün namusuna təcavüz olunmasına razı olmadığı kimi, xalqın namusuna edilən təcavüzlərə də dözə bilmir. Buna görə də deyilməlidir ki, qeyrət hissi həsəddən tamamilə fərqlidir. Həsəd şəxsi və fərdi bir xüsusiyyət olub bir sıra ruhi təzadlardan irəli gəlir, amma qeyrət bəşər növünə məxsus olan incə və ülvi duyğu, son dərəcə zərif bir işdir.

Bunun özü göstərir ki, qeyrət heç vaxt özünə pərəstişdən və özünü istəməkdən nəş”ət tapmır. Bu xüsusi bir hiss və duyğudur ki, xilqət qanunları onu təbii həyat olan ailə münasibətlərinin (heç də etibarı və şərti olmayan münasibətlərin) möhkəmlənməsi üçün təyin etmişdir.

Burada belə bir sual yaranır ki, İslamın hicab barəsindəki nəzəri kişilərin qeyrət hissələrinə ehtiram qoymaq xarakteri daşıyır, yoxsa başqa bir şeylə əlaqədardır? Cavabımız budur ki, İslam dininin qeyrət üçün, yəni nəsil paklığının qorunması və insan əsil-nəsəblərinin bir-birinə qarışmaması üçün yaratdığı bu fəlsəfə heç də islami hicabın tam və bütün səbəbi deyildir. Sonrakı fəsildə (İslamda hicab və hicabın fəlsəfəsi adlı başlıqda) bu məsələni geniş şəkildə izah edəcəyik.

QADINLIQ ADƏTİ (AYBAŞI)

Bəzilərin nəzərinə görə qadının evdə oturub hicaba riayət etməsinin ruhi və psixoloji kökləri vardır. Belə ki, qadın, xilqətin əvvəlindən özünü kişilər qarşısında həqarətli görmüşdür. Bu da iki səbəbdən irəli gəlir: biri kişilərlə müqayisədə onlarda müəyyən üzlərin olmaması, digəri isə aylıq adəti (aybaşı), doğuş zamanı və bakirəlik pərdəsinin aradan getdiyi zaman qan axması.

Qadınlarda aybaşının bir növ nöqsan və murdar iş olduğunu deyən bu nəzəriyyə qədim zamanlardan insanlar arasında mövcud olmuşdur. Bu nəzəriyyəyə görə qadınlar aylıq adəti dövründə murdar və iyrənc varlıq kimi evin bir guşəsində həbs olunur və bu müddət ərzində hamı ondan uzaq gəzirdi.

Bəlkə də onların Peyğəmbərdən (s) bu məsələ barəsində sual etmələrinin səbəbi həmin nəzər olmuşdur. O sualın cavabında nazil olan ayə heç də heyzi murdar və iyrənc bir şey, heyzli qadını isə murdar bir varlıq kimi təqdim etməmiş və bu dövrdə qadınla ünsiyyətdə olmağın qarşısını almamışdır. Yalnız bunu qeyd etmişdir ki, heyz qadının bədənində olan bir növ xəstəlikdir və bu müddət

ərzində onlarla cinsi yaxınlıq edilməməlidir, sair münasibətlər isə olduğu kimi qorunub saxlanılmalıdır.

“Və yəs”əlundə ənil-məhiz, qul huvə əzən fə”təzilun-nisə fil-məhiz.”

“Səndən heyz barəsində soruşurlar. De: O bir növ xəstəlikdir. Bu xəstəlik zamanı qadınları-nızla yaxınlıq etməyin.”¹⁴

Qurani kərim bu halı sadəcə olaraq sair xəstəliklər kimi bir növ fiziki zəiflik hesab edir və burada heç bir insani çatışmamazlıq və mənəvi nöqsandan söhbət getmir.

Əbu Davudun “Sünən kitabının 1-ci cildinin 499-cu səhifəsində bu ayənin nazil olma səbəbində Ənəs ibni Malikdən belə nəql olunur: Yəhudilərin adət-ənənəsinə görə onlardan hər hansı bir qadın heyz olurdusa, dərhal onu evdən çıxarırdılar. Onunla birlikdə süfrə başında oturmur, onun yediyi qabda xörək yemir, onunla bir otaqda yaşamırdılar. Buna görə də Rəsuli-Əkrəm (s)-dən bu barədə sual olunduqda həmin ayə nazil oldu. Həzrət bu dövrdə onlardan uzaq gəzil-məsini qadağan etdi və buyurdu ki, yaxınlıq etməkdən başqa sair münasibətlərin heç birinin maneəsi yoxdur.

İslam şəriət istilahına görə heyzli qadın möhdis sayılır, yəni dəstəmazsız, qusulsuz olan bir insan kimidir və həmin halda namaz qılıb, oruc tuta bilməz.

Hədəsə səbəb olan hər şey bir növ çirkinlikdir ki, təhərətlə (yəni dəstəmaz və ya qusul ilə) aradan qaldırılır. Bu mənaya əsasən heyzi də cənabət, yuxu, bovl və bu kimi sair kimi işlərdən hesab etmək olar. Lakin bu növ çirkinliklər əvvəla təkcə qadınlara məxsus deyil, ikincisi isə dəstəmaz və ya qusul ilə aradan qaldırılır.

¹⁴“Bəqərə” surəsi, 222-ci ayə

Yəhudilərin və zərdüştlərin arasında heyzli qadına mənfur bir varlıq kimi baxılırdı. Bu səbəbdən də həm qadınlarda, həm də kişilərdə belə bir fikir yaranmışdı ki, qadın çox alçaq, iyrenc və mənfur bir varlıqdır, xüsusilə qadın həmin halda olarkən xəcalət hissi keçirib, özündə nöqsan görür və xalqdan gizlənməyə çalışırdı.

Əvvəldə Vill Dorantdan nəql etdiyimiz sözü bir daha təkrarlayırıq:

“Daryuşdan sonra qadının məqamı, xüsusilə varlıqlar arasında nisbətən tənəzzülə uğradı. Kasıb qadınlar iş görmək üçün ictimai yerlərdə get-gəl etməyə məcbur olduğundan, öz azadlıqlarını qoruyub saxlamışdılar, lakin başqa qadınlara gəldikdə isə, onların heyz (aybaşı) dövrlərində evdə oturmaları vacib idi. Bu vacib hökm tədricən onların bütün ictimai həyatını əhatə etdi...”

Sonra deyir:

...Qadın ilk dəfə, heyzli olan zaman ərinin onunla yaxınlıq etməsinin qadağan olunduğunu bildikdə xəcalət hissi keçirdi.”

Qadının ilk əvvəl özündə nöqsan hiss etdiyini və bununla həm kişi, həm də qadın tərəfindən mənfur bir varlıq hesab edilməsini deyənlər çox əbəs və puç sözlər danışılar. O sözlərin düzgün olub-olmamasını bir tərəfə qoysaq, bu baxış İslamın qadın və onun hicabı barəsindəki fəlsəfəsi ilə heç də uyğun gəlmir və bunların arasında heç bir rabitə yoxdur. İslam dini qadınların heyzli halda olmasını onlar üçün həqarət və alçaqlıq saymır və eyni zamanda hicab və örpəyi də onlarda olan bu fiziki prosesə görə vacib etməmişdir. Əksinə, İslamın bu barədə başqa məqsədləri vardır və onlar gələcək bəhslərdə bəyan olunacaq.

DƏYƏRİN YÜKSƏLDİLMƏSİ

Əvvəldə qeyd etdiyimiz səbəblər hicabın müxalifləri tərəfindən müxtəlif münasibətlərlə əlaqədar olaraq irəli sürülmüşdür. Bizim əqidəmizcə bunun əsas bir kökü vardır və bu, onların nəzərindən gizli qalmışdır. Bizim nəzərimizə görə qadınla kişi arasında sərhəddin yaranmasının ictimai köklərini riyazətdə, kişinin qadını istismar etməsi meylinə, kişinin həsəd hislərində, ictimai əmin-amanlığın olmamasında və ya qadının aybaşı olmasında axtarmaq lazım deyildir. Xatırladaq ki, qeyd olunan səbəblər hicab və örpəyin yaranmasında heç bir rola malik deyildir və ya bu məsələ ilə çox az əlaqəlidir. Bu məsələnin əsas kökünü qadının öz məharətli tədbiri olan fitri qərizəsində axtarmaq lazımdır.

Ümumiyyətlə, qadının cinsi əxlaqlarının kökü, o cümlədən həya, iffət, özünü kişilərin nəzərindən saxlamaq üçün hicaba meyillər və sair barəsində çoxlu nəzəriyyələr irəli sürülmüşdür.

Onların ən dəqiqi bundan ibarətdir ki, qadında olan həya, iffət, özünü kişilərdən qorumaq hissi bir tədbir növüdür ki, qadın bir növ ilham vasitəsi ilə özünün dəyərini yüksəltmək və kişilər qarşısındakı öz mövqeyini qoruyub saxlamaq üçün ondan istifadə edir. Qadın özünün məxsus fitri zəkası və hissi ilə başa düşmüşdür ki, fiziki cəhətdən kişilərlə rəqabət apara bilməz. Əgər həyat səhnəsində kişi ilə rəqabət aparmaq istəsə, onun qüvvətli qollarının öhdəsindən gələ bilməz. Digər tərəfdən də onlar kişilərin zəif nöqtələrini duymuş, onların xilqətində olan qadına ehtiyac hissənin olduğunu dərk etmişlər, yəni xilqət qanunları onu eşq və sevmək, qadını isə məşuq və sevlmək məzhəri qərar vermişdir. Təbiətdə erkək cinslər

alıcılıq və nəyinsə dalınca getmək hissi əsasında yaradılmışdır. Vill Dorant bu barədə belə deyir:

“Cütləşmənin qaydası belədir: kişilərdə təsərrüf etmək və öz ixtiyarına keçirmək məqsədi ilə hücum etmək, qadınlarda isə kişinin qəlbini ələ almaq və aldadcılıq üçün geri çəkilmək... Kişi təbiətə cəngavər və şikarçı rolunu oynayır, əməli həmişə müsbət və hücum xarakteri daşıyır. Qadın da kişi üçün mütləq əldə olunmalı bir mükafata bənzəyir.”

Əgər qadın kişilərin müqabilində öz məqam və mövqeyini başa düşsə, həm də kişinin onun müqabilindəki zəif nöqtələrini bilsə, onda kişinin qəlbini özünə məftun etmək üçün bər-bəzələrdən istifadə edib bəzəndiyi kimi, özünü kişinin ona əl tapmasından da uzaqda saxlamağa çalışır. O bilir ki, özünü sadə aparmamalı və ucuz satmamalıdır, əksinə kişinin eşq atəşini daha da həyəcanlan-dırmalı, nəticədə öz məqam və mövqeyini daha da yüksəltməlidir.

Vill Dorant yenə deyir: *“Qadınlarda olan həyə heç də qərizə tipli (instinkt) bir iş olmayıb, sonradan qazanılır. Qadınlar qəlbləri ilə oynamağın müxtəlif təhqir və tənələmə səbəb olmasını başa düşdülər və bunu da öz qızlarına öyrətdilər.”*

O başqa yerdə deyir:

“Qadınlara açıq-saçıqlıqdan imtina etməsi, ehsan və bəxşişə etinasız yanaşmaları kişilərin qəlbini ovlamaq üçün ən yaxşı silahdır. Əgər insanın daxili orqanından hər hansı bir üzvü müayinə üçün cərrahiyyə əməli ilə kəsib çıxartsalar, diqqətimiz ona cəlb olunur, lakin əvvəldə onu görmək üçün bəslədiyimiz rəğbət hissi artıq aradan gedəcək və ona qarşı ilk marağımız mövcud olmayacaqdır. Cavan kişilər həmişə gözlərindən abır-həyə sezilən

qadınları arayıb-axtarır və özü də bilmədən görür ki, qadının imtina edib ona razılıq verməməsi onun qəlbində olan bir ali incəlik və lütfdən xəbər verir.”

Böyük arif şair Mövləvi qadın ilə kişilərin arasında olan hədd-hüdüdü və hicabın onun məhbubiyyəti və mənəvi qüdrətinin artmasında, məqamının yüksəlməsində və kişini eşq atəşində yandırmasındakı təsirləri bəzəndə incə bir misal gətirib qadınla kişini su ilə oda bənzədib deyir: *“Kişinin məsəli suyun, qadının məsəli isə odun məsəli kimidir. Əgər su ilə od arasında pərdə olmasa, su oda qələbə çalib onu söndürər. Amma onların arasında müəyyən hicab və pərdə olarsa, məsələn, suyu bir qazana töküüb onun altında od yandırsalar, bu zaman od suyu öz təsiri altına salıb yavaş-yavaş qızdırır, sonra qaynadır. Nəhayət onun vücudunun hər yerini buxara döndərir.”*

Kişi əvvəldə təsəvvür etdiyinin əksinə olaraq öz ruhunun dərinliklərində qadının açıq-saçıq olmasına və tez təslim olma xüsusiyyətinə nifrət edir. Kişi həmişə qadının ona qarşı izzətli olmasını və etinasızlığını tərifişmişdir.

Ümumiyyətlə hicran və vüsala çatmamaqla eşq yangısı arasında, həmçinin eşq odunda yanmaqla hünər və gözəllik arasında bir əlaqə vardır, yəni eşq fəraq və hicranda çiçəklənir, eşq olan yerdə hünər və gözəllik də inkişaf edir.

Bertrand Rassel deyir:

“İncəsənət baxımından təəssüflü haldır ki, qadınları çox asanlıqla ələ gətirmək olur. Daha yaxşı olardı ki, qadınların vüsali çox çətin olsun, amma qeyri-mümkün olmasın.”

O başqa yerdə deyir: *“Əxlaqi məsələlərin tamamilə azad olduğu bir yerdə şairanə və romantik eşqə malik ola biləcək bir insan, əməldə ardıcıl müffəqiyyətlər nəticəsində*

və öz şəxsi cazibələri vasitəsi ilə çox nadir hallarda özünün ən ali təxəyyüllərinə malik olacaqdır.”

Vill Dorant “Fəlsəfənin ləzzəti” barəsində deyir:

“Asanlıqla axtarıb tapa bilmədiyimiz şeylər bizim nəzərimizdə çox əziz və dəyərlidir. Gözəllik meylin qüdrətinə bağlıdır və meyl qane olmaqla zəifləyir, lakin qarşısı alındıqda daha güclənir.”

Bunların hamısından daha maraqlı qadın jurnallarının birində Alfred Hiçkakin dediyi sözlərdir. Həmin jurnalın yazdığına görə o, qadınlar barəsində kino ssenarisi yazmaq ixtisası üzrə yüksək təcrübələrə malikdir. O deyir: *“Mən inanıram ki, qadın da çox həyəcanlı bir kino kimi olmalıdır. Yəni öz mahiyyətini çox az büruzə verməli, öz mahiyyətinin kəşf olunması üçün kişiləri daha artıq təxəyyül və təsəvvürə vadar etməlidir. Qadınlar həmişə bu əsasda rəftar etməli, yəni öz mahiyyətlərini az büruzə verməlidir ki, kişilər onun mahiyyətini kəşf etmək üçün özlərini daha çox zəhmətə salsınlar.”*

Qeyd olunan jurnalın başqa bir nömrəsində həmin şəxsdən belə nəql olunur: *“Şərq qadınları, bir neçə il bundan öncəyə qədər istifadə etdikləri hicab və niqab səbəbi ilə kişiləri istər-istəməz özlərinə cəzb edirdilər. Bu da onlara güclü cəzzabiyyət bağışlayırdı. Amma bu ölkələrin qadınları qərb qadınlarını yamsılamağa başladığı vaxtdan, tədricən onların başında olan hicab aradan gedib, bununla eyni zamanda onların cinsi-mənəvi cazibəsi də azalmağa başlayıb.”*

Deyirlər: *“Şövqlü olmaq hicranda qalmağa səbəb olur.”* Bu sözdə müəyyən qədər həqiqət vardır, lakin onun əksi daha düzgündür: *“Hicranda olmaq şövqlü olmağın səbəbidir.”*

Bu gün Amerika və Avropa ölkələrində yaranan ən böyük problemlərdən biri də eşq və mənəviyyət boşluğudur. Qərb alimləri bu məsələyə daha çox diqqət göstərirlər. Onların nəzərinə görə, bu günkü kişi və qadınların arasında olan hədsiz azadlıqların və açıq-saçıqlıqların ən böyük qurbanı eşq, son dərəcə şiddətli və ali olan insani duyğular və atifələrdir. Bu günkü dünyada şərq ölkələrində mövcud olan Leyli-Məcnun kimi eşqlər heç vaxt inkişaf etmir. Biz Leyli və Məcnun və ya Xosrov və Şirinin hadisələri ilə əlaqədar tarixi araşdırmaq istəmirik. Lakin qeyd etmək istəyirik ki, bu dastan və eşqnamələr şərq aləmində mövcud olan həqiqətlərdən xəbər verir.

Bu dastanlar, qadının özünü kişilərdən uzaqda, əlçatmaz yerdə saxlaması onların dəyər və qiymətinin yüksəlməsindən, həmçinin kişilərin onlara olan ehtiyacının neçə qat artmasından söz açır. Təbiidir ki, qadınların bu həqiqəti dərk etməsi onlarda özlərini kişilərin nəzərindən gizli saxlamaq və hicaba riayət etmək təmayüllərinin yaranmasında sirli bir təsirə malik olmuşdur.

ÜÇÜNCÜ HISSƏ

İSLAMDA HİCABIN FƏLSƏFƏSİ

- * Hicab kəlməsinin mənası
- * Hicab məsələsinin həqiqi mahiyyəti
- * Psixoloji baxımdan tam açıq-saçıqlıq
- * Poetik və romantik hiss barəsində bir bəhs
- * Ailə münasibətləri baxımından açıq-saçıqlıq
- * İctimai həyat baxımından açıq-saçıqlıq

İSLAMDA HİCABIN FƏLSƏFƏSİ

Örپək üçün əvvəldə qeyd olunan səbəblərin əksəriyyəti bu iffətli işlə müxalif olanların qondardığı yozumlardır. Onlar hətta hicabın islami formasını da belə, ağıla sığmayan, qeyri-məntiqi bir iş kimi qələmə vermək istəmişlər. Aydındır ki, əgər insan hər hansı bir məsələni ilk baxışdan xurafat hesab etsə onun üçün gətirdikləri yozumlar da həmin xurafatla mütənasib olacaqdır. Əgər bu barədə tədqiq edənlər məsələyə bitərəf yanaşsaydılar, islami hicabın səbəb və fəlsəfəsi onların baxışlarında heç də puç və əsassız şey kimi görünməzdi.

Biz islami hicab üçün əqli nəzəriyyələrin təsdiq etdiyi xüsusi bir fəlsəfə və səbəbin olduğuna inanırıq ki, təhlil nəzərindən onu islami örpəyin bir növ bünövrəsi hesab etmək olar.

“HİCAB” KƏLMƏSİNİN MƏNASI

Bu barədə öz nəzərimizi bəyan etməzdən qabaq bir məsələni xatırlatmağı lazım görürük. O da bundan ibarətdir ki, görəsən müasir dövrdə qadın örpəyi ünvanı ilə işlədilən “hicab” kəlməsinin əsl mənası nədir? Hicab kəlməsi həm örtmək (məsdər), həm də örtük və hicab mənasına işlədilir ki, əksər hallarda pərdə mənasını da ifadə edir. Bu kəlmə ona görə örtük məfhumunu çatdırır ki, pərdə örtük vasitəsidir. Lüğət baxımından hər örtük hicab deyildir. O örtüklər hicab adlandırılır ki, pərdə arxasında qalmaq mənasını çatdırsın. Qurani-kərimdə Süleyman peyğəmbərin hadisəsi ilə əlaqədar olaraq günəşin qüruba enməsi belə vəsf edilir: **“Hətta təvarət**

bil-hicabi” -yəni “o vaxt ki, günəş pərdə arxasında məxfi oldu.”¹⁵

Ürək ilə qarın boşluğu arasında olan pərdə də ərəb dilində “hicab” adlandırılır.

Əmirəl-möminin Əli (ə)-ın Malik Əştərə yazdığı göstərişdə buyrulur: *“Fəla tutəvvilənnə ehticabəkə ən rəiyyətikə”* “Camaatın arasında ol, onların gözlərindən uzaqda olma; Hicab səni camaatdan ayırmasın, əksinə özünü camaatın görüşləri və təması üçün göstər ki, zəiflər və biçarələr öz ehtiyaclarını və şikayətlərini sənə çatdırıb bilsinlər, sən də işlərin gedişatından xəbərdar olasan.”¹⁶

İbni Xəldun öz müqəddiməsində *“Fəslun fil-hicabi kəyfa yəqəu fid-düvəli və ənnəhu yəzumu indəl-hərəmi”* başlıqlı fəsildə bəyan edir ki, *“hökumətlər təşkil olunan ilk zamanlarda hakimlərlə camaat arasında heç bir fasilə yox idi. Lakin tədriclə onlarla camaat arasında pərdə əmələ gəlib qalınlaşmağa başladı, nəhayət xoşagəlməz nəticələr verdi.”* İbni Xəldun hicab kəlməsini örtük yox, yalnız pərdə mənasında işlətməmişdir.

Hicab kəlməsinin qadının örpəyi barəsində işlədilməsi nisbətən yeni bir istilahdır. Qədimdə, xüsusilə fəqihlərin istilahında örpək mənasında olan “sətr” sözündən istifadə olunurdu. Fəqihlər istər namaz, istərsə də nikah məsələlərində buna işarə edərək hicab kəlməsindən deyil, sətr kəlməsindən istifadə edirdilər.

Yaxşı olardı ki, bu kəlmə heç vaxt dəyişdirilməyəydi və biz örtük kəlməsindən istifadə edəydik. Çünki, qeyd etdiyimiz kimi, hicabın ən məşhur mənası pərdədir. Əgər örtük barəsində işlədilirsə, onda qadının pərdə arxasında qalmasına görədir. Bu iş də çoxlarının bədgüman olmasına

¹⁵“Sad” surəsi, 32-ci ayə

¹⁶“Nəhcül-bəlağə”, 53-cü məktub.

səbəb olmuş, İslamın qadını həmişə pərdə arxasında həbs edib xarici mühitdən təcrid olmasını düşünməsinə gətirib çıxarmışdır.

Qadınlar üçün nəzərdə tutulan örpək vəzifəsinin mənası o demək deyildir ki, onlar evdən çölə çıxmasınlar. Qadının evdə dustaq edilməsi kimi bir üzdəniraq məsələ İslamda ümumiyyətlə mövcud deyildir. İran və Hindistan kimi bəzi qədim ölkələrdə belə şeylər mövcud olmuşdur, lakin bunu heç bir yolla İslama aid etmək olmaz.

İslamda qadın örpəyinin mənası bundan ibarətdir ki, o, kişilərin yanında öz bədənini örtün, öz bədən üzvlərini açıb başqalarına göstərməsin. Quran ayələri də məhz bu mənanı çatdırır, fəqihlərin fətvaları da bu mətləbi qüvvətləndirir. Biz Qurandan və Peyğəmbər (s) sünnəsindən istifadə edərək bu örtüyün bədənini hansı miqdarda əhatə etməsinin vacibliyini təyin edəcəyik. Bu məsələ ilə əlaqədar olaraq istər mübarək “Nur” surəsinin, istərsə də “Əhzab” surəsinin bəzi ayələrində qadın örtüyünün, habelə onun kişilərlə ünsiyyətdə olmasının həddi-hüdudu bəyan olunmuş və bu mənanın çatdırılmasında heç də hicab kəlməsindən istifadə edilməmişdir. Quranda hicab kəlməsinin işləndiyi ayə yalnız Peyğəmbər (s)-in qadınlarına aid olan ayədir.

Bildiyimiz kimi, Qurani-kərim Peyğəmbərin qadınları barəsində xüsusi göstərişlər vermişdir. İlk ayə onlara xitab edərək buyurur: **“Ya nisaən-Nəbiyyi, ləstunnə kəhədin minən- nisai”**-Yəni: “Ey Peyğəmbərin qadınları, sizinlə sair qadınlar arasında fərq vardır.” İslam bu məsələyə xüsusi diqqət yetirmiş və buyurmuşdur ki, Peyğəmbərin zövcələri istər onun həyatı dövründə, istərsə də vəfatından sonra öz evlərində qalsınlar.

Bu məsələ əsas etibarını ilə onların ictimai və siyasi məsələlər qarşısındakı mövqeyini müəyyən etmişdir. Qurani-kərim aşkar şəkildə Peyğəmbərin qadınlarına buyurur: **“Vəqərnə fi buyutikunnə”**-yəni “öz evlərinizdə qalın.” Burada son dərəcə dəqiq və zərif bir məsələ bəyan olunur: İslam dini müsəlmanlar arasında böyük hörmətə malik olan Ümmül-mömininləri öz yüksək ehtiramlarından sui-istifadə etməməyə, bəzi siyasi və ictimai məsələlərdə təxribatçıların, fürsətləblərin əlində vasitəyə çevrilməməyə çağırır.

Bildiyimiz kimi, möminlərin analarından biri olan Ayişə Allahın bu əmrini pozaraq İslam aləmində çox xoşagəlməz və acınacaqlı hadisələr törətdi. Onun özü sonralar çox təəssüflə deyirdi ki, kaş mənəm Peyğəmbərdən çoxlu övladlarım olub öləydi, lakin belə bir hadisəyə əl atmayaydım.

Peyğəmbər zövcələrinin o həzrətin vəfatından sonra yenidən ərə getmələrinin qadağan olunmasının səbəbi də, mənəm nəzərimə görə, məhz bu məsələdir. Çünki, Peyğəmbərin zövcələri sonradan ərə gedəcəkləri təqdirdə, bu problem qarşıya çıxar və onların təzə ərələri ehtiram və şöhrətlərindən sui-istifadə edib müəyyən hadisələr törədə bilərdi.

Hicab kəlməsi “Əhzab” surəsinin 54-cü ayəsində gətirilmişdir. Orada buyrulur: **“Və iza səltumuhunnə mətəən fəs”əluhunnə min vərai-hicabin**”-Yəni “əgər sizlərdən biri Peyğəmbərin zövcələrindən müəyyən bir şey istəsəniz, pərdə arxasından istəyin.” Tarixdə və islami hədis mənbələrində “hicab ayəsi” kəlməsi ilə rastlaşırıqsa, məsələn, “hicab ayəsinin nazil olmasından əvvəl” və ya “hicab ayəsi nazil olandan sonra” və sair kimi sözlər deyilirsə, Peyğəmbərin zövcələri ilə əlaqədar olan bu ayə

nəzərdə tutulur. (“Səhihi-Müslüm”, 4-cü cild, 148-151-ci səhifələrə baxa bilərsiniz.) Bu kimi yerlərdə məqsəd heç də “Nur” surəsinin örpək haqqında söhbət açıldığı ayələri olmamışdır. Belə ki, həmin surədə buyrulur: **“Qul lil-mumininə yağuzzu min əbsarihim”, “qul lil-muminati yağuznə min əbsarihinna”**

Yaxud “Əhzab” surəsinin aşağıdakı ayələri: **“Yudniynə ələyhinnə min cəlabiybihinnə.”**

Amma son dövrlərdə fəqihlərin istilahında sətər və örtüyün hicab və pərdə arxasında olmaq kəlməsi ilə dəyişdirməsinin səbəbi mənim üçün naməlumdur. Bəlkə də onlar islami örtüyün sair millətlərdə mövcud olan hicablarla səhv düşməməsi üçün belə etmişlər. Biz bu barədə sonradan söhbət edəcəyik.

HİCAB MƏSƏLƏSİNİN HƏQİQİ SİMƏSİ

Son dövrlərdə mübahisə mövzusunə çevrilən məsələ qadının cəmiyyət arasında yarımcılpaq və ya örpəklə zahir olmasında deyil, kişilərin onlardan hansı şəkildə ləzzət almalarının qanuni olub-olmamasındadır. Kişinin haqqı varmı ki, hər bir yerdə hər bir qadıncıdan-zina istisna olmaqla-bacardığı qədər ləzzət alsın? Bu məsələnin əsil məğzində və ruhuna nəzər yetirən İslam dini bu sualların cavabında qətiyyətlə dayanır. Şəriət baxımından kişilər yalnız ailə mühitində, izdivac çərçivəsində və bir sıra ağır iltizamlarla qadıncıdan qanuni həyat yoldaşı kimi ləzzət ala bilər. Amma ictimai mühitdə yad qadıncılara hər hansı bir cinsi və intim məqsədlərlə yanaşmaq qəti qadağandır. Qadıncıların da ailə mühitindən kənarında kişilərə bu məqsədlə yanaşmasına heç bir şəkildə icazə verilmir.

Bəli, burada belə bir sual qarşıya çıxır ki, qadıncılar nə etməlidir? Onlar örtüklə çölə çıxmalıdır, yoxsa

yarımçılpaq vəziyyətdə? Yəni diqqət mərkəzində olan məsələ qadınların özüdür. Bəzi hallarda bu məsələyə çox ürək yananlıqla yanaşılır və qadınların hüquq və azadlığı ortaya atılır. Onlar nə etməlidir, azad şəkildə açıq-saçıq vəziyyətdə gəzib-dolanmalı, yoxsa hicab və örpək altında əsir saxlanılmalıdır?

Qeyd edək ki, məsələnin əsas məğzi və mətləbin batini tam başqa bir şeydir. O da bundan ibarətdir ki, görəsən kişilər qadınlardan cinsi bəhrələnmədə-zina istisna olmaqla-cinsi və intim ləzzətlərdə mütləq azadlığa malikdirlər, yoxsa yox? Yəni burada faydalanan kişilərdir, yoxsa qadınlar? Cavabında deməliyik ki, bu məsələdə kişilər qadınlardan daha çox istifadə edirlər. Vill Dorantın dediyi kimi: *“Qadın paltarlarının qısa olması dərzilərdən başqa hamı üçün bir nemətdir.”*

Deməli, əsas məsələ cinsi ləzzətlərin ailə mühiti, qanuni həyat yoldaşları və ər-arvad münasibətləri ilə məhdudlaşması və ya bu ləzzətlərin ictimai mərkəzlərə də çəkilməsi ilə əlaqədardır. İslam birinci fərziyyənin tərəfdarıdır.

İslam nöqteyi-nəzərindən cinsi ləzzətlərin ailə mühitində və qanuni həyat yoldaşı ilə məhdudlaşması ruhi təsir baxımından cəmiyyətin psixoloji sağlamlığına kömək edir, məişət münasibətləri baxımından ailə üzvləri arasında rabitələri möhkəmləndirir, ər-arvad arasında isə tam səfə-səmimiyyət bərqərar edir. İctimai cəhətdən araşdırdıqda da görürük ki, bu məsələ cəmiyyətdəki fəal və işgüzar qüvvələrin qorunub saxlanmasına, onlardan lazımınca səmərəli istifadə olunmasına səbəb olur, qadınların öz ərləri qarşısındakı vəziyyətinə gəldikdə isə, onun mənəvi dəyərinin yüksəlməsi ilə nəticələnir.

Bizim nəzərimizə görə, İslamda örpəyin səbəb və fəlsəfəsi bir neçə şeydən ibarətdir:

-Psixoloji və ruhi səbəblər;

-Ailə-məişət münasibətləri;

-İctimai səbəblər;

-Qadın hüququnun qorunması və onun mənəvi dəyərinin yüksəldilməsi.

Örpək haqqında sadalanan yuxarıdakı səbəbləri izah etməzdən qabaq qeyd etməliyik ki, İslamda hicabın mənşəyi bir sıra ümumi və əsaslı məsələlərdən ibarətdir. Belə ki, İslam nəzərindən cinsi ləzzətlərin bütün növləri-istər baxmaq, istər ləms etmək, istərsə də sair növləri-ailə mühitinə məxsus olmalı, ər-arvadlıq münasibətləri çərçivəsində və qanuni şəkildə qalmalı, ictimaiyyət isə tamamilə fəaliyyət və əmək meydanına çevrilməlidir. Müasir dövrdə işi və fəaliyyətləri cinsi ləzzətlərlə bir-birinə qarışdıran qərb cəmiyyətlərinə hakim olan sistemlərin əksinə olaraq İslam istəyir ki, bu iki mühit bir-birindən tamamilə ayrı olsun.

İndi yuxarıda qeyd olunan dörd qismin şərhinə başlayırıq:

1-PSIXOLOJİ VƏ RUHİ ARAMLIQ

Qadınla kişi arasında müəyyən bir sərhəddin olmaması, qeydsiz-şərtsiz, ifrat azadlıqlar və açıq-saçıqlılıq cinsi ehtiras-ları artıraraq onu bir ruhi yangı və heç vaxt təmin olunmayan istək şəklinə salır. Cinsi ehtiraslar çox güclü bir qərizədir və sanki qorxunc bir dəryaya bənzəyir: Ona nə qədər itaət olunsa, bir o qədər çox inadkarlaşır, tüğyan edir və ipə-sapa yatmır. (Belə ki, odun üzərinə nə qədər benzin töksələr, onun şö'lələri daha da güclənər.) Bu

məsələni dərk etmək üçün iki şeyə diqqət yetirmək lazımdır:

1-Tarixdə mal-dövlət və sərvət aşıqlərindən söhbət açılır və qeyd edilir ki, insanlar varlanmaq üçün son dərəcə hərisliklə nə qədər sərvət toplamışlarsa, bir o qədər də hərisləşmişlər. Cinsi məsələlər hərisliyi də eynilə buna oxşayır: bu hislərdə göz heç vaxt və heç bir şəraitdə doymaq bilmir. Hərəmxana sahibləri və ümumiyyətlə qadından istifadə qüdrətinə malik olan bütün şəxslər belə olmuşlar.

Kriston Sen “İran Sasanilər dövründə adlı kitabının 9-cu fəslində belə yazır:

“Tarixi mənbələri araşdırarkən Xosrov Pərvizin öz hərəmxanasında saxladığı üç min qadından yalnız bir neçəsindən kam aldığı görürük. Bu bədbəxt qadın düşküni heç vaxt bu meylədən doymurdu. Cavan qızları, dul qadınları, hətta uşaqly qadınları belə hər yerdə göstərsəydilər öz hərəminə gətirərdi. Hər vaxt hərəmxananı təzələmək fikrinə düşsəydi, ətrafda olan sərkərdələrinə məktub göndərirdi, hansı xüsusiyyətdə qadını istəyirdisə, məmurlar da həmin xüsusiyyətdə olan qadını tapıb şahın hüzuruna aparırdılar.”

Qədim tarixdə bu cür hadisələr olduqca çox baş vermişdir. Hal-hazırkı dövrdə isə bu hadisələr hərəmxana şəklində deyil, müxtəlif formalarda həyata keçirilir. Müasir dövrdə bir kəsin Xosrov Pərviz və ya Harun ər-Rəşid qədər imkana malik olmasının heç bir lüzumu yoxdur. Qərbin çılpaqlıq mədəniyyətinin nəticəsində Xosrov Pərviz və ya Harun ər-Rəşidin malik olduğu qüdrətin yüz mində birinə malik ola bilən bir şəxs onlar qədər qadınlardan bəhrələyə bilər.

2-Heç fikirləşmişinizmi ki, bəşər tarixində qəzəlçilik hissələri nədən ibarətdir? Dünya ədəbiyyatının böyük bir hissəsini aşiqanə şerlər və qəzəlçilik təşkil edir. Ədəbiyyatın bu bölməsində kişi öz məşuquna sitayiş edir, ehtiyaclarını onun hüzuruna təqdim edir, onu böyük, özünü isə kiçik ciltvələndirir, özünü onun ən kiçik lütf nəzərlərinə ehtiyacları bilir və iddia edir ki, “onun məhbubu yüz can mülkünü bir baxışla ala bilər, belə isə nə üçün bu müasirətdə təqsirə, nöqsana yol versin?” Beləliklə onun hicranından ürək yangısı ilə nalə edir.

Bu nədir? Nə üçün bəşər özünün sair ehtiyacları barəsində bu qədər yazmamış və ahü-nalə etməmişdir? Görəsən indiyə qədər görünmüşdürmü ki, bir pulgir adam var-dövlət üçün, yaxud bir məqampərəst adam yüksək vəzifə üçün qəzəl qoşmuş olsun?! İndiyə qədər bir kəs çörək üçün qəzəl qoşubdurmu? Nə üçün hamının başqasının qoşduğu şer və qəzəllərdən xoşu gəlir? Nə üçün hamının Hafizin divanından bu qədər ləzzət aldığını görürük? Səbəb yalnız budur ki, oxucular bu qəzəlləri dinlədikcə onu, öz vücudunu başdan-ayağa qədər bürümüş bir qərizə ilə uyğun görür. Bəşəri fəaliyyətlərin əsas amilini iqtisadi səbəblərdə axtaranlar necə də yanılırlar!

İnsanlar maddi ehtiyacları üçün heç bir musiqi bəstələmədikləri halda, həm öz cinsi eşqləri üçün, həm də öz mənəviyyatlarını tərənnüm edən musiqilər ixtira etmişlər.

Mən heç də iddia etmək istəmirəm ki, bütün eşqlər cinsi xarakter daşıyır, Hafiz, Sə”di və sair qəzəl yazan şairlər yalnız cinsi qərizənin dili ilə söz demişlər. Bu tamamilə başqa bir məsələdir ki, onun barəsində ayrılıqda söhbət etmək lazımdır.

Amma etiraf etməliyik ki, poeziyamızın əksər hissəsini kişinin qadın üçün qoşduğu eşq və qəzəllər təşkil edir. Qeyd etməliyik ki, kişinin qadına vurğunluğu heç də onun suya və çörəyə diqqət yetirməsi kimi deyildir ki, doyduqdan sonra ondan əl çəkə. Əksinə, bu hislər ya hərislik və yeni çeşidli növlər tələb etmək xüsusiyyətinə, yaxud da eşq və qəzəl surətinə düşür. Biz sonralar bu barədə söhbət açıb hansı şərtlər daxilində cinsi hərislik hisslərinin daha da gücləndiyini və onun hansı şərtlər daxilində özünə eşq və qəzəl siması alıb mənəvi formaya düşəcəyini deyəcəyik.

Ümumiyyətlə, İslam dini çox dəqiq tərzdə bu yanğılı qərizəyə diqqət yetirmişdir. Naməhrəmə ehtiraslı baxışın, qadınla xəlvətdə olmağın, onların bir-biri ilə qovuşmasına səbəb olan bu qərizənin nə qədər təhlükəli olması barəsində çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur.

İslam bu qərizənin normal hala salınıb təmin edilməsi üçün müəyyən tədbirlər irəli sürmüş, bu barədə həm qadınlar, həm də kişilər üçün bir çox vəzifələr təyin etmişdir. Qadınla kişinin müştərək vəzifələrindən biri də baxışla əlaqədar olan göstərişdir: **“Qul lil-mumininə yəğuzzu min əbsarihim və yəhfəzu furucəhum..., Qul lil-muminati yəğuznə min əbsari-hinnə və yəhfəznə furucəhunnə.”**

Bu göstərişin xülasəsi bundan ibarətdir ki, qadınla kişi bir-birinə ehtiraslı baxışlarla nəzər salmamalı, şorgözlük etməməlidirlər; pis niyyətlə, alçaq baxışlarla, ləzzət almaq məqsədi ilə bir-birinə nəzər salmamalıdırlar. Qadınlar üçün də ayrıca, xüsusi bir vəzifə təyin etmişdir. O da bundan ibarətdir ki, öz bədənlərini yad kişilərdən örtünlər, cəmiyyət arasında yad baxışları özlərinə cəlb etməkdən çəkənsinlər, özlərini naz-qəmzə və hər hansı bir

vəh ilə yad kişilərə göstərib onların ehtiraslarının təhrik olunmasına səbəb olan işlər görməsinlər.

İnsan ruhu son dərəcə asanlıqla təsirə məruz qalır. Əgər onun ruhunun yalnız müəyyən bir həddə qədər təhrik olunmasını və həmin həddən sonra sakitləşdiyini güman etsək, çox səhv bir fikir olar.

Qadın və ya kişi olmasından asılı olmayaraq bəşər övladı mal-dövlətin, rütbə və məqamın ələ gətirilməsindən doymadığı kimi, cinsi hislər baxımından da heç vaxt qane olmaq bilmir. Elə bir kişi tapmaq olmaz ki, gözəl qadınları ələ keçirməkdən və elə bir qadın tapmaq olmaz ki, kişilərin diqqətini özünə cəlb edib onların qəlbini ələ keçirməkdən və bu kimi həvəslərdən doymuş olsun.

Digər tərəfdən də qeyri-məhdud istəklər onsuz da yerinə yetirilə bilmədiyindən, həmişə bir növ nakamlıq və məhrumiyyət hissi ilə yanaşdır. Arzuların həyata keçməməsi öz növbəsində ruhi-pisixoloji xəstəliklər və narahatlıqlarla nəticələnir.

Görəsən, nə üçün qərb dünyasında ruhi xəstəliklər və daxili iztirablar bu qədər artmışdır? Bunun səbəbi cinsi əxlaqın tam azadlığı və ehtirasların təhrik olunmasından ibarətdir ki, bunların da hamısı müxtəlif jurnal və qəzetlərdə, film və teatrlarda, rəsmi və ya qeyri-rəsmi kef məclislərində, hətta küçə və xiyabanlarda baş verir.

Amma İslamın örpək məsələsinin qadınlara aid edilməsinə gəldikdə isə, onun səbəbi onların özünü göstərmək və özünü bəzəməyə olan meylləri ilə əlaqədardır. Qəlblərin ələ keçirilməsi baxımından kişi ov, qadın isə ovçu, bədənin ələ keçirilməsi nəzərindən isə qadın ov, kişi ovçu sayılır. Qadının özünü bəzəmək və özünü göstərmək meylləri onun bu növ şıkarçılıq hisslərindən irəli gəlir. Dünyanın heç bir yerində

görünməmişdir ki, kişilər bədənlərini göstərən paltardan, həmçinin ehtirasları təhrik edən bər-bəzəklərdən istifadə etsinlər. Özünün xüsusi təbiətinin hökmü ilə dilbərlik edərək kişiləri özünə məftun edən, onları öz məhəbbət kəməndinə salıb əsir edən məhz qadınlardır, buna görə də çılpəqlıq problemi qadınlara məxsus olan ictimai bələdir. Buna görə də örpək hökmü yalnız onlara vacib edilmişdir.

Biz cinsi qərizənin tüğyançılığı, eləcə də Rassel kimilərin iddialarının əksinə olaraq, intim məsələlərin ifrat dərəcədə azad buraxılaraq, ehtirasları təhrik edən vasitələrin təmin olunması ilə heç vaxt doymadığını, həmçinin kişilərdə şorgözlülük, qadınlarda isə çılpəqlıq problemi barəsində söhbət edəcəyik.

2-AİLƏDƏ ƏR-ARVAD MÜNASİBƏTLƏRİNİN MÖHKƏMLƏNMƏSİ

Şübhə yoxdur ki, ailə münasibətlərinin möhkəmlənməsinə, ər-arvad arasında səfa-səmimiyyətin yaranmasına səbəb olan hər bir şey ailə ocağı üçün çox faydalıdır və belə vasitələrin yaradılmasında son dərəcə səy etmək lazımdır. Əksinə, ər-arvad arasında rabitələrin süstləşməsinə, onların bir-birindən uzaqlaşmasına səbəb olan hər bir şey ailə münasibətlərinin ziyanıdır və onunla ciddi şəkildə mübarizə aparmaq lazımdır.

Cinsi ləzzətlərin ailə mühitində və ailə-məişət qanunları çərçivəsində məhdudlaşması ər-arvad arasında olan rabitəni daha da möhkəmləndirir, onların daha da mehriban olmasına səbəb olur.

Ailə-məişət qanunları nəzərindən örpəyin zərurəti və qanunsuz həyat yoldaşından cinsi ləzzət almağın qadağan olunmasının səbəbi qanuni həyat yoldaşının ruhi və psixoloji cəhətdən xoşbəxtlik amili sayılmasındadır.

Halbuki, cinsi ehtirasların azad buraxıldığı sistemlərdə qanuni həyat yoldaşı psixoloji baxımdan bir növ rəqib, maneə törədən və zindan gözətçisi rolunu oynayır, nəticədə ailə həyatında düşmənçilik və nifrət hökm sürür.

Müasir cavanların vaxtında evlənməkdən boyun qaçırmaqlarının, habelə, onlara evlənməyi təklif etdikdə “hələ tezdir, biz hələ uşağıq” və sair kimi sözlərlə bu müqəddəs işdən imtina etmələrinin səbəbi də məhz yuxarıda qeyd olunan amillərdir. Halbuki qədimdə cavanların ən şirin arzularından biri evlənilib ailə qurmaq idi. Cavanlar qərb dünyasının “bərəkətindən, qadının əmtəə şəklinə salınıb, bu qədər ucuz satılmasından öncə, toy gecəsini padşahlıq taxtından heç də az hesab etmirdilər.

Qədim dövrlərdə evlənmə bir sıra arzu olunan həsrətli intizar dövrünü keçdikdən sonra baş verirdi. Buna görə də ər-arvad bir-birini özünün xoşbəxtliyi və səadəti hesab edirdilər. Lakin bu gün evlənmənin qanuni çərçivəsindən kənarında baş verən cinsi ləzzətlər özünün son həddinə çatmış, cavanlarda qədim zamanlardakı kimi evlənməyə şövq göstərmək üçün heç bir dəlil qalmamışdır. Qızlarla oğlanlar arasında olan rabitələrin son dərəcə açıq-saçıq və azad olması evlənməyi icbari bir vəzifə və məhdudsiyyət şəklinə salmışdır ki, onu əxlaqi tövsiyələrlə, bəzən isə bəzi qəzetlərin təklif etdiyinə görə zorla cavanlara qəbul etdirmək lazımdır.

Cinsi rabitələri ailə mühitində, qanuni evlənmə çərçivəsində məhdudlaşdıran cəmiyyətlərlə həmin münasibətləri tam azad və açıq-saçıq şəkildə qoyan cəmiyyətlərin fərqi bundan ibarətdir ki, birinci cəmiyyətdə toy gecəsi intizar və məhrumiyyətlərin sonu, ikincidə isə məhrumiyyət və məhdudsiyyətlərin başlanğıcıdır. Cinsi

azadlıqların rəvac tapdığı sistemlərdə izdivac əhd-peymanı qızla oğlanın azadlıq dövrünə son qoyur və məcbur edir ki, onlar icbari olaraq bir-birinə qarşı vəfalı qalsınlar.

Azad rabitələr sistemi, əvvəla, oğlanların mümkün olan qədər evlənib ailə qurmaqdan imtina etməsinə, yalnız cavanlıq enerjisinin, ruh yüksəkliyinin azalıb zəifləməyə doğru üz qoyduğu bir zamanda tək qalmamaq, xidmətçi tutmaq və nəsil artırmaq məqsədi ilə izdivac etməyə məcbur edir. İkincisi, bu cür peyvənd mövcud məişət münasibətlərini süstləşdirir, ailənin xalis sədaqət, saf eşq-məhəbbət əsasında qurulmasına, ər-arvadın bir-birini özünün səadət və xoşbəxtlik amili bilməsi yerinə, özlərini tərəf-müqabilin rəqib və azadlığının alınması və məhdudiyət səbəbi kimi baxır, bir-birinə dustaq gözətçisi kimi yanaşırlar.

Oğlan və ya qız “izdivac etdim”-demək istəyəndə deyirlər ki, “özüm üçün dustaq gözətçisi almışam.” Bu cür təbirlərin mənası nədir? Çünki o, evlənməmişdən qabaq tam azad idi, heç bir maneə olmadan, istədiyi yerə gedə bilir, istədiyi şəxslə rəqs edə bilir və heç bir yerdə ona “gözün üstə qaşın var”-deyən yox idi. Lakin evləndikdən sonra bu azadlıqlar məhdudlaşır. Evə gec gəldikdə həyat yoldaşı tərəfindən danlağa məruz qalır, “indiyə qədər harada idin?”-deyə ona tənə vurulur. Əgər müəyyən bir məclisdə yad bir qızla rəqs etsə həyat yoldaşı ona etiraz edir. Belə sistemlərdə mövcud olan ailə münasibətlərinin nə qədər süst olması və onlarda qarşılıqlı xatircəmliyin olmaması aydındır.

Bertrand Rassel başda olmaqla, bir çoxları güman etmişlər ki, qadınla kişi arasında tam azad rabitələrin qarşısının alınmasının səbəbi sadəcə kişinin öz nəslini qorumaq və dünyaya gələn övladın özününkü olmasına

xatircəm olması üçündür. Bu problemin həll edilməsi üçün hamiləliyə qarşı müxtəlif vasitələrdən istifadə olunmasını təklif edirlər. (Yəni onların nəzərinə görə, qadınlar hamiləliyin qarşısını ala biləcək dava-dərmanlardan və başqa üsullardan istifadə etməklə yad kişilərlə cinsi əlaqədə ola bilirlər. Belə bir halda kişi artıq dünyaya gələcək uşağın yad adamlardan deyil, məhz özündən olmasına xatircəm ola bilər-*red.*)

Halbuki məsələ təkcə nəslin paklığı ilə bitmir, əsas məsələ ər-arvadın arasında ən pak və səmimi münasibətlərin bərqərar olunması və ailə mühitində lazımı səmimiyyətə nail olmaqdır. Bu məqsəd o vaxt həyata keçə bilər ki, ər-arvadın hər biri öz həyat yoldaşından qeyrisi ilə intim münasibət fikrinə düşməsin, kişinin başqa qadında gözü olmasın, qadın da başqa kişilərin diqqətini özünə cəlb etmək fikrində olmasın. Ailə çərçivəsindən, ər-arvad münasibətlərindən kənar cinsi ləzzətlərin qadağan olunmasına, hətta evlənməkdən əvvəl belə riayət olunmalıdır.

Bundan əlavə Rassel kimilərin fikrini təqlid edən, habelə, yeni cinsi əxlaq ideologiyasına tabe olan qadın özünün qanuni həyat yoldaşı ola-ola öz eşqini başqa yerdə axtarır, özünün istədiyi və məhəbbət bəslədiyi başqa kişi ilə rəbitədə olur. Belə olan halda kim zəmanət verə bilər ki, çox da məhəbbət bəsləmədiyi öz həyat yoldaşı ilə cinsi əlaqədə olan zaman hamiləlik əleyhinə dərmanlardan istifadə etməsin, nəticədə öz istədiyi kişidən hamilə olsun?! Təbiidir ki, belə bir qadın həmişə istəyəcək ki, yalnız ailə qanunlarının hökmü ilə qanuni əri hesab olunan və qanunun hökmü ilə ondan qeyrisindən hamilə olmayacağı şəxsdən deyil, özünün nəzərdə tutduğu kişidən övlad dünyaya gətirsin. Həmçinin belə bir kişi də təbii

olaraq istəyir ki, qanun gücünə onunla rabitə qurduğu qadından yox, özünün sevdiyi, məhəbbət bəslədiyi qadından övlad sahibi olsun. Avropa cəmiyyətləri təcrübədə sübut etmişlər ki, hamiləlik əleyhinə olan dərmanların mövcudluğu bu problemi aradan qaldırmır və eyni zamanda qanunsuz övladlar statistikasında göstərilən faktlar və rəqəmlər insanı dəhşətə gətirir.

3-İCTİMAİ SƏBƏBLƏR

(CƏMIYYƏTİN MÖHKƏMLƏNMƏSİ)

Cinsi ləzzətlərin ailə mühitindən cəmiyyətə, iş və fəaliyyət səhnəsinə doğru genişləndirilməsi ictimaiyyəti zəiflədir. Bunun əksinə olaraq, örpək müxaliflərinin irad edərək *“hicab cəmiyyət qüvvələrinin yarısının iflic vəziyyətinə düşməsinə səbəb olur”*-sözlərinin əksinə olaraq, açıq-saçıqlıq və cinsi azadlığın yayılması ictimai qüvvələrin ümumi şəkildə iflic vəziyyətinə düşməsinə səbəb olur.

Qadın enerjisinin iflic vəziyyətə düşməsinə və onun istedadlarının sönməsinə səbəb olan hicab-qadının zindana salınıb onun hər bir mədəni, ictimai, iqtisadi və sair kimi fəaliyyətlərdən məhrum edilməsinə səbəb olan hicabdır. İslamda isə belə bir şey mövcud deyildir. İslam heç vaxt

demir ki, qadın evdən çıxmasın, elm öyrənib təhsil əldə etməsin. Əksinə, bu din elm və biliyi qadınla kişi arasında vacib və müştərək bir vəzifə kimi bəyan edir.

Həmçinin İslam dini qadınların fiziki xüsusiyyətlərinə münasib olan heç bir iqtisadi fəaliyyət növünü onlara qadağan etmir. Bu din heç vaxt istəmir ki, qadın evdə işsiz vəziyyətdə qalıb mənasız həyat tərzini keçirsin. Üz və əllərindən başqa bədənin sair yerlərinin örtülməsi heç vaxt onun mədəni, ictimai və ya iqtisadi fəaliyyətlərinə mane olmur. Cəmiyyət qüvvələrinin iflic vəziyyətə salınmasına səbəb olan şey, məhz iş mühitinin şəhvet və ləzzətlərlə aludə olmasıdır.

Məgər oğlan və qız ayrı-ayrı mühitlərdə təhsillə məşğul olduqda, hətta əgər bir yerdə olduqda qızlar ədəbli və iffətli geyinərək, bəzək əşyalarından istifadə etməsələr yaxşı dərslər oxuyub fikirləşsə və müəllimin sözü ilə qulaq asarlar, yoxsa hər oğlanın yanında bəzənmiş, qısa paltarlı bir qız otursa və paltarları da dizindən bir qarış yuxarı olsa yaxşı olar?! Əgər bir kişi küçədə, bazarda, idarədə və sair yerlərdə bəzənmiş, cəlbədicə, ehtirasları təhrik edən qadınlarla üz bəzənmiş olsa daha yaxşı işgüzar olub fəaliyyət göstərə bilər, yoxsa belə mənzərələrlə qarşılaşmadığı halda? Əgər buna inanmırsınızsa belə mühitlərdə işləyənlərdən soruşa bilərsiniz. Öz işlərinin çox gözəl sürətdə davam etməsini istəyən hər hansı bir müəssisə, şirkət və ya idarə qadınla kişinin bu tərzdə, qarışıq işləməsinin qabağını alır. Əgər inanmırsınızsa, bu barədə təhqiq edə bilərsiniz.

Həqiqət bundan ibarətdir ki, bizim aramızda mövcud olan və Avropa-Amerikanı da ötüb keçmək istədiyimiz bu rüsvayçı çılpaqlıq vəziyyət qərbin iyirənc kapitalizm cəmiyyətlərinin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən, pulgirlərin,

şəhvətpərəstlərin və qərb sərmayədarlığının eybəcər nəticələrindən biridir. Bu, insan cəmiyyətlərini manqurt və donuq vəziyyətdə saxlamaq, onları sadəcə istehlakçı şəklinə salmaq üçün öz əmtəələri müqabilində ondan istifadə etdikləri bir vasitədir .

1968-ci ilin “İttilaat” qəzetində yeyinti məhsulları, içki və kosmetika maddələri barəsində verilən raportda deyilir:

“Yalnız bir il ərzində iki yüz on min kilo kosmetik maddələr, o cümlədən, krem, podra, rəng və sair kimi bəzək əşyaları qadınların istifadəsi üçün xaricdən gətirilmişdir. Bunun 181 min kiloqramı əsas etibarlı ilə kremdən ibarət olmuşdur. Bu müddət ərzində min altı yüz əlli qutu, otuz min ədəd üz podrası, dörd min altı yüz dörd ədəd rojleb, iki min iki yüz səksən ədəd arıqlamaq sabunu, iki min iki yüz səksən ədəd bəzənmək üçün ampulalar ölkəyə daxil edilmişdir. Əlbəttə, üç min yüz ədəd göz kölkəsi və iki min dörd yüz göz xətti də ona əlavə edilməlidir.”

Bəli, müsəlman qadını “yenilik” və “inkişaf”, “zamanın tələbi” adları ilə hər gün, hər saat kapitalizm dünyasında hazırlanan vasitələrlə özünü bəzəyib başqalarına göstərməlidir ki, qərb sanayesi üçün layiqli istehlakçıya çevrilə bilsin. Əgər müsəlman qadın özünü yalnız qanuni həyat yoldaşı üçün, yaxud tək-cə qadınlara məxsus olan məclislərdə bəzəmək istəsə, nə qərb kapitalistlərinin layiqli məsrəfçisi olar, nə də onun sair vəzifə və tapşırıqlarını, başqa sözlə, cavanların əxlaqsızlığa düşməsinə, iradələrinin zəif-ləməsinə, ictimai fəaliyyətin sönükləşməsinə səbəb olan işlər baş verər və nəticədə qərb istismarçıların məkrli planları həyata keçməz.

Kapitalist olmayan bir çox cəmiyyətlər dinlə zidd olmalarına baxmayaraq, çox az hallarda o ölkələrin

istismarçı siyasətlərinin qurbanı olur və qadın azadlığı adı altında aparılan belə rüsvayçı siyasətlərə boyun əyir.

4-QADIN HÜQUQUNUN QORUNMASI VƏ ONUN MƏNƏVİ DƏYƏRİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİ

Əvvəldə qeyd etdik ki, kişilər təbii olaraq fiziki cəhətdən qadınlardan üstündür. Onların təfəkkür və əqli baxımdan da qadınlardan üstünlüyünə heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Qadın bu iki sahədə kişinin qarşısında müqavimət göstərmək qüdrətinə malik deyildir. Lakin onlar atifə və qəlbi duyğular baxımından həmişə özlərinin kişilərdən üstün olmasını isbat etmişlər. Qadınla kişi arasında sərhəddin qorunub saxlanması çox incə bir məsələdir ki, onlar kişilərin qarşısında öz məqam və mövqelərini saxlamaq üçün ondan istifadə etmişdir.

Bu müqəddəs din qadını belə vasitələrdən istifadə etməyə təşviq etmişdir. İslam dini xüsusilə təkid etmişdir ki, qadın nə qədər mətin, vüqarlı və iffətli hərəkət etsə, özünü kişilərin gözü önündə ucuz tamaşaya qoymasa, onun ehtiramı bir o qədər də artacaqdır.

Sonrakı bəhslərdə “Əhzab” surəsinin ayələrinin təfsirində görəcəyik ki, Quran qadınlara, özlərini örtməyi tövsiyə etdikdən sonra: **“Zalika ədna ən yurəfnə fəla yuzəynə”** yəni “bu iş sizin iffətli tanınmağınız, həmçinin özünüzi kişilərin ixtiyarına qoymadığınızı bildirmək üçün daha yaxşıdır” deyə buyurur və nəticədə onların kişilərdən uzaq olması əxlaqsız şəxslərin onlardan sui-istifadə etməsinin qarşısını alır.

DÖRDÜNCÜ HISSƏ

İRADLAR VƏ SUALLAR

- * Məntiqsiz iş**
- * Azadlığın alınması**
- * Fəaliyyətsizlik**
- * Ehtirasların artması**

İRADLAR

HİCAB VƏ MƏNTİQ

Qadın örpəyinə tutulan ilk iradlardan biri bu məsələnin heç bir ağıl və məntiqlə uyğun olmamasıdır. Ağıl və məntiqlə uyğun gəlməyən bir şeyi isə müdafiə etmək olmaz. İrad tutanlar hicabın səbəbini qarətçilik və ya əmin-amanlığın olmaması ilə izah edərək hal-hazırda həmin problemlərin aradan qaldırılması ilə artıq bu işi lazımsız hesab edirlər. Digər bir irad da hicab üçün ayrı bir səbəb sayılan rahiblik və tərki-dünyalılıq ilə əlaqədardır ki, bu məsələ də öz növbəsində puç və düzgün olmayan bir fikirdir. Hicabın yaranmasında iddia olunan səbəblərdən biri də kişilərin qadınları öz itaətləri altında saxlayaraq istismar etmələri və onlar üzərində qatı hökmranlıq xüsusiyyəti olmuşdur ki, bu da rəzil sifətlərdən biridir və onunla mübarizə aparılmalıdır. Heyz və aybaşı günlərində qadının mənfur və çirkin bir varlıq olduğuna etiqad bəsləməkdən doğan digər bir səbəbə gəldikdə isə, bunun xurafat və mövhumatdan başqa bir şey olmaması hamıya aydın bir məsələdir.

Bu iradların cavabı keçən hissədə aparılan bəhslərdən məlum oldu. Belə ki, həmin bəhslərdən aydın oldu ki, hicabın özünün islami mənasında müxtəlif yönərdən, o cümlədən psixoloji, ailə-məişət münasibətləri, hətta qadının dəyərini yüksəldilməsi baxımından da ağılasığan bir məntiqi vardır. Həmin hissədə bu məsələ geniş şəkildə araşdırıldığından bir daha onu təkrar etmək istəmirik.

AZADLIĞIN ALINMASI

İslami örpəyə tutulan iradlardan biri də hicab vasitəsi ilə qadınların bəşəri və təbii hüquqlarından biri olan azadlıq haqqından məhrum olmasıdır. Bu da bir növ onun alçaldılması və insani heysiyyətinin təhqir olunması hesab olunur.

Onlar deyirlər ki, insanın şərəf və heysiyyətinə ehtiram qoyulması insan hüquqları bəyannaməsinin bir bəndidir. Kişi-qadın, ağ-qara olmasından, habelə hansı ölkədə yaşamasından asılı olmayaraq hər bir insan şərəfətli və azaddır. Qadını hicaba vadar etmək onun azadlığına etinasız yanaşmaq, insani heysiyyətinə təhqir gözü ilə baxmaqdır. Başqa sözlə, bu, qadın bərəsində edilən aşkar bir zülmüdür. Onların izzəti, insanlıq kərəməti və azadlıq hüquqları nəzərə alınmaqla, əql və şəriət qanunlarının hökmünə əsasən heç kəsin müəyyən bir səbəb olmadan başqasını öz əsarəti altına alması qanuni bir iş deyildir. Həmçinin zülm hər hansı formada və hər hansı bir bəhanə ilə olursa olsun aradan qaldırılmalı və hicab adlı mənəvi məhbəs aradan götürülməlidir.

Cavab: Bir daha xatırladıq ki, bu iki məsələ arasında, yəni qadının evdə həbs edilməsi ilə onun yad kişilərlə üzləşən zaman özünü örtməyə vəzifəli olması arasında çox fərq vardır. İslamda qadının evdə həbs edilib əsarət altına alınmasına əsla icazə verilmir. İslamda örpək qadınların öhdəsinə qoyulan ümumi bir vəzifədir və o, naməhrəm kişi ilə qarşılaşarkən özünü xüsusi geyim formasında olmalıdır. Bu vəzifə nə kişilər tərəfindən ona zorla qəbul etdirilmiş və nə də qadının heysiyyət və kərəməti ilə ziddiyyətli deyildir. Bu məsələ onun Allah tərəfindən müəyyən edilən təbii hüquqlarına təcavüz də sayılmır.

Əgər ictimaiyyətin ümumi mənafeyinə riayət olunması məqsədi ilə qadın və ya kişi öz rəftar və davranışlarında müəyyən həddi-hüdudu gözləməyə vəzifəli olursa, misal üçün, onlara “elə yol gedin ki, başqalarını narahat etməyin, onların əxlaqını normal haldan çıxartmayın”– deyilsə, onda təyin olunan bu normaları onların zindana salınması, qul hesab edilməsi adlandırmaq olmaz. Qeyd etdiyimiz kimi, bu məsələ ayrı-ayrı fərdlərin insani heysiyyətinə heç bir xələl gətirmir və onların azadlıq hüquqlarını da əlindən almır.

Hal-hazırda dünyanın inkişaf etmiş bir çox ölkələrində kişilər üçün belə məhdudiyətlər mövcuddur. Əgər hər hansı bir kişi çılpaq halda, yaxud yataq paltarında küçəyə çıxarsa, polis ona mane olar və ictimai asayişə pozduğuna görə onu məsuliyyətə cəlb edər. Əgər ictimai və əxlaqi məsləhətlər fərdlərin öz rəftarlarında müəyyən xüsusi normalara riayət etməyi (məsələn, tam geyim formasında ictimai yerlərə çıxmasını) lazım görürsə, bu kimi işlər nə qul olmaq, nə mənəvi məhbəsdə qalmaq, nə hüquqların tapdanması və nə də insan heysiyyətinin təhqir olunması sayılır.

Əksinə olaraq, qadının özünü İslamın təyin etdiyi miqdarda örtməsi onun kəramət və ehtiramının daha da artmasına səbəb olur. Çünki hicab alçaq təbiətli, əxlaqsız şəxslərin ona qarşı yönəlmiş mənfur baxışlarının və təcavüz etməsinin qarşısını alır.

Qadının yüksək şərəfəti tələb edir ki, onlar evdən çıxarkən mətanətli, ağır və vüqarlı olsun, öz rəftar və davranışlarında, geyimində qəsdən kişilərin ehtiraslarını coşduran və təhrik edən işləri görməsin, əməli olaraq yarım çılpaq vəziyyətdə gəzməklə kişiləri özünə tərəf cəlb etməsin, naz-qəmzə ilə yol gedib işvəli səslərlə

danışmasınlar. Çünki bəzən onların rəftarı, yol getməyi, danışiq tərzı və s. hərəkətləri xarici mühıtlə qanunsuz əlaqələr yaranmasının müqəddıməsı hesab olunur.

Mısal üçün yüksək rütbəlı zabıt öz ayaqlarını yerə möhkəm çırpır və ətrafa nəzər salmadan ötkəm yerıyer, danışarkən səsinı qalınlaşdırır. Onun da əməlləri sankı dil açıb danışır və bır növ “məndən qorxun, ürəklərınzdə mənim xofumu saxlayın”-deyır.

Eləcə də qadınların xüsusi formalı paltar geyməsı, yol yerıməsı, rəftarı və əməlı bır dünya söz çatdırə bilər, fəryad edıb deyər ki, mənim ardımca gəlin, mənimlə mazaqlaşın, mənim önümdə diz çökün, eşq izhar edıb mənə pərəstış edin.

Görəsən qadının heysiyyəti daha çox belə işlərlə uyğun gəlir, yoxsa ədəbli geyinib iffətli olmaqla? Görəsən onların sadə və aram gəlib-getmələri məqsədə uyğundur, yoxsa min cür naz-qəmzə və işvə ilə insanların diqqətini, kişilərin şəhvət dolu baxışlarını özlərinə cəlb etmələri? Bunların hansı biri qadın və ya kişinin heysiyyətinin əksinə, yaxud da cəmiyyətin, azadlığın və ümumi mənafeyin əleyhinədir?

Bəli, əgər kimsə qadını evdə həbs edib qapıya qıfıl vurmaq və onun evdən çölə çıxmasına icazə vermək istəmirsə, onda bu iş insanın təbii azadlığı, insanlıq heysiyyəti və Allahın qadına verdiyi hüquqlarla ziddiyyət təşkil edər. Bu kimi işlər qeyri-islami cəmiyyətlərdə mövcud olan hicabdır, lakin İslamda belə bır şey yolverilməzdir.

Əgər siz müctəhidlərdən qadının evdən çıxmasının haram olub-olmamasını soruşsanız, onlar yekdilliklə cavab verərlər ki, bu iş şəriət qanunlarına uyğun deyildir. Əgər qadının, hətta satıcı kişi olduğı halda al-ver etməsinin

haram olub-olmamasını soruşsanız da, sadəcə bu əməlin özünün haram olmadığını deyəcəklər. Qadının ümumi yerlərdə və müəyyən məclislərdə iştirak etməsinin qadağan olub-olmamasını soruşduqda, yenə də cavab mənfi olacaqdır.

İslam hökmlərinə əsasən qadınlar məscidlərdə, moizə məclislərində iştirak edə bilirlər. Heç kəs deməmişdir ki, qadınların kişilərlə birlikdə iştirak etdiyi bu məclislər haramdır. Qadının təhsil alması, müəyyən fənləri öyrənməsi, incəsənət sahələrində çalışması və bir sözlə, Allahın onun vücudunda qoyduğu istedadları çiçəkləndirməsinin haram olub-olmaması soruşulsa, cavab yenə də mənfidir: bu kimi işlərin heç bir maneçiliyi yoxdur.

Bu barədə yalnız iki məsələyə diqqət yetirmək lazımdır: onlardan biri budur ki, qadınlar belə yerlərdə islami geyim qaydalarına riayət etməli, eləcə də evdən çıxarkən özünü yad adamlara göstərmək və başqalarının ehtiraslarını təhrik etmək məqsədi daşımama-lıdırlar. İkincisi budur ki, ailə münasi-bətlərinin məsləhəti tələb edir ki, qadının evdən çıxması ərinin razılığı əsasında və onun məsləhətinə uyğun olsun. Əlbəttə, kişi yalnız ailə məsləhətləri hüddudunda öz nəzərini verməli, bundan artıq heç nə deməməlidir. Bəzən mümkündür ki, qadının öz qohum-əqrəbalarının evinə getməsi məsləhət olmasın. Fərz edək ki, qadın öz bacısının evinə getmək istəyir və onun bacısı da fitnə-fəsad törədəndir. Belə olan halda, bacısı onu ailə münasibətlərinin pozulmasına təhrik edə bilər. Təcrübələr sübut etmişdir ki, bu cür hadisələr heç də az deyildir. Bəzən elə olur ki, qadının hətta öz anası evinə getməsi məsləhət olmur. Anasının nəfəsi ona dəyməklə, bir həftə evdə narahatlıqlar, qan qaraçılıqlar, bəhanə və sair kimi işlər ailə həyatını acı və dözülməz edir. Bu kimi hallarda

ərin haqqı vardır ki, arvadının belə rəftarının və bu cür yerlərə getməsinin qarşısını alsın, çünki onun ziyanları təkcə kişiyə deyil, həm də qadının özünə və övladlarına çatır. Lakin ailə məsləhətinə aid olmayan şeylərdə kişi dəxalət etməməlidir.

FƏALİYYƏTSİZLİK

İslami hicaba tutulan üçüncü iradda deyilir: hicab qadınların yaradılışında bir istedad kimi qoyulan fəaliyyətlərin qüvvədən düşməsinə, bir növ əmək qabiliyyətlərinin itirilməsinə səbəb olur. Qadın da kişi kimi zövq, fikir, düşüncə, zəka və iş görmə qabiliyyətinə malikdir. Allah taalanın onlara bəxş etdiyi bu istedadlar əbəs yerə yaradılmayıb və onlar hökmən öz bacarıq və qüdrətlərini nümayiş etdirməlidirlər.

Əsas etibarlı ilə hər bir təbii istedad müəyyən bir təbii hüququn olmasını göstərir. Əgər yaradılışda hər hansı bir varlığa müəyyən bir iş görmək qabiliyyəti verilsə, bu özü göstərir ki, onların öz istedadlarını çiçəkləndirməyə haqqı vardır və onun qarşısının alınması bir növ zülmüdür.

Biz nə üçün deyirik ki, bütün bəşər övladının-istər qadın, istərsə də kişi-elm öyrənməyə haqqı vardır? Bəs nə üçün bu haqqı heyvanlar üçün nəzərdə tuturuq? Çünki elm öyrənmək istedadı bəşərdə mövcuddur, heyvanlarda isə bu qabiliyyət yoxdur. Heyvanlarda yalnız yeyib-içmək, nəsil artırmaq qabiliyyəti vardır və onların da bu iki işdən məhrum edilməsi ədalətin əksinədir.

Qadın yaradılışının ona imkan verdiyi fəaliyyət növlərindən məhrum edilməsi təkcə ona qarşı olan zülm deyil, həm də cəmiyyətə qarşı olan böyük bir xəyanətdir. Allahın insana bəxş etdiyi təbii qüvvələrdən istifadə olunmasının qarşısını alan hər bir şey cəmiyyətin

ziyanınadır. İnsan cəmiyyətin ən böyük sərmayəsidir. Qadın da insandır və cəmiyyət bu amilin fəaliyyətlərindən, onun istehsal qüvvələrindən bəhrələnməlidir. Bu amilin iflic vəziyyətə salınması və qüvvələrin korlanması, başqa sözlə, bir cəmiyyətin tən yarısının qüvvələrinin sıradan çıxarılması həm qadınların, həm də cəmiyyətin təbii hüquqlarının əksinədir və bu məsələ həmişəlik olaraq onların kişilər üzərində ağır bir yük kimi qalmasına səbəb olur.

Bu iradın cavabı budur ki, islami hicab qadın enerjisinin hədəyə getməsinə, onun fitri istedadlarının çiçəklənməsinin qarşısının alınmasına səbəb olmur. Qeyd olunan irad hinduların, qədim iranlıların və yəhudilərin arasında mövcud olan hicab ilə tamamilə uyğundur. Lakin İslam geyim qanunları heç vaxt qadınların evdə həbs olmalarına və onların istedadlarının çiçəklənməsinin qarşısının alınmasına səbəb olmur. Qeyd etdiyimiz kimi, İslamda hicabın bünövrəsi cinsi ləzzətlərin ailə mühitində və qanuni həyat yoldaşında məhdudlaşması əsasında. İctimai mühit isə iş və fəaliyyət üçün nəzərdə tutulmalıdır. Buna görə də qadına heç vaxt icazə verilmir ki, evdən çıxdığı zaman kişilərin ehtiraslarını təhrik edən vasitələrdən istifadə etsin. Eləcə də kişilərə icazə verilmir ki, qadınların axrasınca baxsınlar, gözləri onda-bunda olsun. Belə hicab nəinki qadın qüvvəsini iflic vəziyyətə salmır, üstəlik cəmiyyətin iş qüvvəsinin artmasına da səbəb olur.

Əgər kişi öz cinsi ləzzətlərinin özünün qanuni həyat yoldaşına həsr edirsə və öz həyat yoldaşından ayrılıb küçəyə, cəmiyyətə qədəm qoyduğu andan etibarən bu məsələlər barəsində fikirləşməməyi qərara alırsa, bütün diqqətini bu qadına, o qıza, bu bədən quruluşuna, o

işvəgərliyə və sair kimi yerlərə yönəltmirsə, həmişə hansısa qadınla necə tanış olmaq fikirində olursa, təbiidir ki, belə olan halda daha yaxşı fəaliyyət göstərə bilər.

Görəsən qadın öz sadə və ağır hərəkətləri ilə işinin ardınca getsə cəmiyyət üçün daha faydalı olar, yoxsa bir dəfə çölə çıxmaq üçün bir neçə saat güzgünün qabağında dayanıb öz vaxtını tələf etməklə?! Özü də çölə çıxan zaman bütün səyi kişilərin nəzərini özünə cəlb etmək olduqda və cəmiyyətin əsas fəal qüvvələri, fəaliyyət və iradəsinin göstəriciləri olan cavanları həvəsə, şorgöz və iradəsiz varlıqlara çevirmək istədikdə?!

Çox qəribədir!... Hicabın cəmiyyət fərdlərinin yarısını iflic vəziyyətə salmasını bəhanə edərək, son dərəcə açıqsaçılıqla qadın və kişiliyindən asılı olmayaraq cəmiyyətin hamısının onurğa sümüyünü sındırırlar! Belə cəmiyyətlərdə qadının əsas işi çölə çıxmaq üçün öz vaxtını güzgünün qabağında bəzənməyə sərf etmək, kişilərin işi isə gözlərini qadınlardan çəkməyərək onları necə tora salmaq barədə fikirləşmək olur.

Burada müasir qadınların acınacaqlı vəziyyətini göstərən maraqlı bir süjeti nəzərinizə çatdırmaq yerinə düşərdi. Qadın jurnallarının birində bir nəfər öz arvadından şikayətlənərək yazır: *“Arvadım yatmaq istəyərkən doğrudan da bir təlxəyə çevrilir. Yatarkən öz saçlarının pozulub xarab omaması üçün başına böyük tor papaq qoyur və yataq paltarlarını geyir. Bundan sonra güzgünün qabağında oturub üzündəki kosmetik maddələri kimyəvi maddə ilə təmizləyir. Ona baxarkən mənə elə gəlir ki, o mənim əvvəlki arvadım deyildir. Çünki indiki çöhrəsinin əvvəlki sifəti ilə heç bir uyğunluğu yoxdur. Qaşlarını qırxmış, yerinə qələm çəkmişdir. Qələmin rəngini*

təmizlədikdə tamamilə qaşsız olur. Üzündən çox xoşa gəlməz iy gəlir. Çünki üzündəki ləkələri örtmək üçün çəkdiyi krem kafur iyi verir və mənə qəbiristanlığı xatırladır. Kaş iş elə buradaca tamam-lanaydı. Lakin bütün bunlar sonrakı işlərin müqəddiməsidir. Bir neçə dəqiqə otaqda var-gəl edib özünü qaydaya salır. Sonra evin xidmətçisini çağırır deyir ki, torbaları gətir. Xidmətçi əlində dörd torba onun yanına gedir. Xanım taxtın üstünə uzanır, xidmətçi isə torbaları onun əllərinə və ayaqlarına keçirib bağlayır. Çünki onun əl və ayaq dırnaqları manikürlüdür, özü də çox uzundur. Yorğana ilişməsin və bəzi hallarda sınımasın deyə, onu torbaya qoyub bağlayır və beləliklə yuxuya gedir.”

Bəli, iffətsizlik nəticəsində azad olan və üzdənirəq bir fəal iqtisadi, ictimai və mədəni qüvvəyə çevrilən qadının vəziyyəti, bax, budur! İslamın istəmədiyi yeganə şey qadının belə lazımsız varlıq şəklinə düşməsi, onun iş-gücünün yalnız sərvət dağıtması, cəmiyyətin əxlaqını korlaması, ictimai münasibətlərin və ailə tellərinin qırılmasıdır. İslam həqiqi mənada olan ictimai, iqtisadi, mədəni fəaliyyətlər ilə heç vaxt müxalif olmamışdır. İslam ədəbiyyatı və tarixi bu mətləbə daha bir sübutdur. Hal-hazırda mövcud olan məntiqsiz şərait və üzdənirəq yenilikçilik səbəbi ilə bəzi ucqar yerlərdə olan ailələrdən, habelə bütün varlıqları ilə islami qayda-qanunlara riayət edən dindar ailələrdən başqa heç bir qadın tapmaq olmaz ki, onun qüvvələri həqiqətdə faydalı ictimai, mədəni və iqtisadi sahələrdə sərf olunsun.

Bəli, yalnız bir növ iqtisadi fəaliyyətə rəvac verilir ki, onu hicabsızlığın bir səmərəsi hesab etmək olar. O da bundan ibarətdir ki, sahibkar, müştərilər üçün daha yaxşı və kefiyyətli mal hazırlamaq əvəzinə onu bəzənmiş bir

müqəvvə satıcı kimi gətirib qadınlıq qüvvəsini və sərmayəsini, iffət və ismətini çox pul qazanmaq yolunda, camaatın ciblərinin boşaldılmasına sərf edir. Satıcılar malı adi halda və olduğu kimi müştəriyə göstərməlidirlər. Lakin bir gözəl satıcı qız cürbəcür hoqqabazlıqlarla, öz cinsi cazibələrini nümayiş etdirməklə müştərilərin nəzərini özünə cəlb edir. Ümumiyyətlə əksər hallarda müştəri olmayan şəxslər belə, bir neçə dəqiqə onunla danışmağı bəhanə edərək nəyisə bir şey almalı olurlar.

Görəsən bu hoqqabazlıqlar ictimai fəaliyyətdirmi? Görəsən bu ticarətdir, yoxsa insanları aldadıb rəzil sifətlərə düşürmək? Deyirlər ki, qadını qara parçaya, qara kisəyə bükməyin! Biz heç vaxt demirik ki, qadın özünü qara kisəyə bürüsün. Lakin görəsən qadın elə paltar geyməli və ümumi yerlərdə elə zahir olmalıdırmı ki, hətta döşlərini belə əyyaşlıq və şəhvət bataqlığında batan kişilərə, daha yaxşı və daha cazibəli şəkildə göstərsin? Həm qəlbləri ovlamaq, həm də yad kişiləri özünə məftun etmək üçün paltarın altından süni şeylərdən istifadə edir ki, köklüyünü və gözəlliyini artırır! Bu modalar və ehtirasları təhrik edən paltarlar nə üçün icad edilmişdir? Görəsən onlar qadınların öz paltarlarını həyat yoldaşları üçün geyinmə-lərinə görədir?! Bu dikdaban ayaqqabılar nə üçündür? Yalnız buna görədir ki, baldır əzələlərini başqalarına daha yaxşı göstərsin! Görəsən bədən çıxıntılarını göstərən paltarlar kişilərin ehtiraslarını təhrik edib coşdurmaqdan və şikarçılıqdan başqa bir məqsəd güdürmü? Əməli olaraq bu cür ayaqqabı-lardan, paltarlardan və bəzəklərdən istifadə edən qadınların nəzərə almadıqları yeganə şey öz ərləridir.

Onlar başqa qadınların, həmçinin ona məhrəm olan kişilərin arasında hər növ paltardan, bəzək əşyalarından

istifadə edə bilər. Amma çox təəssüflə, qadınların qərbsayağı təqlidləri tamamilə başqa məqsəd və hədəflər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Qadında olan özünü başqaları üçün bəzəmək hissi və şikarçılıq qərizəsi olduqca çox qərribə bir meyldir. Vay olsun o günə ki, kişilər də bu işə qoşulsunlar, moda düzəldənlər onların işlərindəki nöqsanları aradan qaldırsınlar və ictimai islahatçılar da bu işə təşviq etsinlər!!

Qızlar ümumi və ictimai yerlərdə sadə paltar və ayaqqabı geyib, tam örpək və ədəbli davranışlarla məktəbə və ya institutlara getsələr yaxşı dərs oxuya bilərlər, yoxsa hal-hazırda müşahidə olunan vəziyyətdə? Ümumiyyətlə əgər cinsi ləzzət almaq və şəhvət məqsədləri yoxdursa, onda qadının bu şəkildə çölə çıxmasına nə üçün bu qədər israr edirlər?! Nə üçün orta məktəblərdə qızlarla oğlanların qarışıq halda oxumalarına çalışırlar?!

Mən eşitmişəm ki, Pakistanda olan qaydalara görə (indi də onun qalıb qalmadığından xəbərim yoxdur) universitet auditoriyalarında oğlanlarla qızların arasında bir pərdə çəkirlər. Yalnız tribunanın arxasında dayanan müəllim hər iki dəstəni görür. Belə vəziyyətdə dərs oxumağın nə kimi eybi vardır?

İZTİRABLARIN ARTMASI VƏ EHTİRASLARIN GÜCLƏNMƏSİ

İslami hicaba tutulan iradlardan biri də qadınla kişi arasında sərhəd qoyulmaqla onların bir-birinə qarşı hərisliklərinin artmasıdır. “**Əl-insanu hərisun əla ma muni”ə minhu**” (Yəni insan qadağan olunan şeyə həris olur) qaydasına uyğun olaraq hicab qadın və ya kişidə cinsi meyllərə qarşı hərislikləri daha artırır. Bundan əlavə, qərizələrin boğulması və onların vaxtaşırı cilovlanması insanda çoxlu ruhi həyəcanlar və xəstəliklərin yaranmasına səbəb olur.

Müasir psixologiya elmində, xüsusilə Freyding psixologiya məktəbində məhrumiyyət və qadağanlara çox daha çox diqqət yetirilmişdir. O deyir: “*Məhrumiyyətlər və qadağanlar ictimai qayda-qanunların nəticəsidir.*” O, təklif edir ki, “*daxili iztirab və narahatçılıqlar yaranmasın deyə, ehtirasları mümkün qədər aşkar və azad qoymaq lazımdır.*”

Bertrand Rassel “Mənim yaşadığım dünya” adlı kitabının 69-70-ci səhifələrində deyir: “*Bu azadlıqların qarşısının alınmasının ilkin nəticəsi insanlarda həmin şeylərə qarşı meyllərin təhrik olunmasıdır. Bu təsir də parnoqrafiya və digər şəkillərdə büruz edir... İndi bu qadağan olunmanın mənfi nəticələri üçün bir məsəl çəkirəm: Yunan filosofu Empid Kol ğar ağacının yarpaqlarını çeynəməyi çox rüsvayçı və çirkin bir əməl hesab edirdi. O, həmişə ah-nalə edib deyirdi ki, “həmin ağacın yarpağını çeynədiyinə görə o, min il xarici zülmətdə (yəni cəhənnəm-də) qalmalıdır.” Mənə heç vaxt ğar yarpağını çeynəməyi qadağan etməmişlər, mən də indiyə qədər belə bir ağacın yarpağını çeynəməmişəm.*”

Lakin Empid Kol bu iş qadağan olunduğu üçün ona rəğbət bəsləmiş və həmin ağacın yarpaqlarını çeynəmişdi.”

Sonra o, “Siz inanırsınızmı ki, iffətlə zidd olan məsələlərin yayılması camaatın onlara daha çox həvəs göstərməsinə səbəb olur?” sualının cavabında belə deyir: *“Xeyr. Bu iş insanların onlara qarşı ehtiraslarını azaldacaqdır. Fərz edin ki, iffətlə ziddiyyət təşkil edən qəzet, jurnal və digər şeylərin çap olunub yayılması azad olarsa, bu vərəqələr bir-iki il müddətində onlar tərəfindən rəğbətlə qarşılanaq, daha sonra isə ondan yorulacaqlar və artıq heç kəs onlara baxmaq istəməyəcək.”*

Bu iradın cavabında etiraf etməliyik ki, məhrumiyyətlər, xüsusilə cinsi qadağanlar xoşagəlməz və dəhşətli halların yaranmasına səbəb olur və təbii ehtiyaclar daxilində qərizələrin tələbi ilə mübarizə aparmaq səhv bir fikirdir, lakin ictimai normaların və sərhədlərin götürülməsi bu problemi heç də həll etmir, üstəlik onu artırır da.

Cinsi ehtiraslarda və bir çox qərizələrdə qayda-qanunların və müəyyən əxlaq normalarının götürülməsi onun həqiqi məfhumuna olan eşqi öldürür, lakin insan təbiətini son dərəcə alçaq və həyasız edir. Bu işə nə qədər geniş meydan verilsə, yeni növlərə olan meyl və həvəslər də bir o qədər artacaqdır.

Rasselin dediyi *“əgər iffətə zidd olan şəkillərin paylanmasına icazə verilsə, bir müddətdən sonra insanlar yorulacaq və bir daha onlara baxmayacaq”*-sözünə gəldikdə isə, bu, iffətsizlik doğuran xüsusi şəraitdə müəyyən şəkil barəsində doğrudur, lakin bu halı ümumi bir qanun kimi mütləq şəkildə demək düzgün deyildir. Yəni, onlar sadəcə olaraq bir növ iffətsizlikdən yorulacaqlar, lakin bunun mənası bu demək deyildir ki, həmin hisləri iffətli olmaq meylləri əvəz edəcəkdir.

Beləliklə, ruhi təşnəlik və yanğı onun vücudunda zəbanə çəkərək yeni-yeni növləri tələb edəcək və bu istəklər heç vaxt tamam olmayacaq.

Rasselin özü “Evlənmə və əxlaq” adlı kitabında etiraf edib deyir ki, cinsi məsələlərdəki ruhi yanğı cismi hərarətdən tamamilə fərqlənir. Təmin olunmaqla sakitləşib təskinlik tapan ruhi yanğı yox, məhz cismi hərarətdir.

Bu məsələyə diqqət yetirmək lazımdır ki, cinsi meyllərin azad buraxılması şəhvət hislərinin son dərəcə hərisləşib şö”lələn-məsinə, daha da qızışmasına səbəb olacaqdır. Bu da eynilə qədim İran, Roma və bir çox ərəb ölkələrində mövcud olan hərəmxana sahib-lərinin hərisliyindən heç də geri qalmaz. Lakin bu qərizə barəsində müəyyən məhdudiyət-lərin qoyulması onlarda eşq, romantika və təxəyyül hislərini ali, lətif, ülvi və insani qüvvə şəklinə salıb inkişaf etdirir. Yalnız belə hallar incəsənətin müxtəlif sahələrinin, bədii əsərlərin və fəlsəfələrin ixtira olunmasına səbəb ola bilər.

İbni Sinanın sözü ilə desək, iffətli adlandırılan eşq ilə nəfsani istəklər, hərislik və qadın düşkünlüyü şəklinə düşən məcazi eşq arasında (hər ikisinin ruhi yönə malik olub və sonsuz olduğuna baxmayaraq) çoxlu fərq vardır: Həqiqi eşq daha dərin, insanın qüvvələrini təmərküzləşdirən və yaganə-pərəstdir. Amma məcazi eşq çox səthi, insanın qüvvələrini pərakəndə vəziyyətə salan, onu həvəsbazlığa və həyasızlığa sürükləyəndir.

İnsanda olan təbii istəklər iki qismdir: Onlardan biri məhdud və səthidir. Məsələn, yemək, içmək, yatmaq kimi. Bu növ istəklər insanda mövcud olan qərizələr təmin olunduqda cismani ehtiyaclar aradan qalxır və bu zaman insanın rəğbəti və meyli aradan gedir. Hətta ola bilsin ki, bəzi hallarda həmin şeyə qarşı nifrət hissi də oyansın.

Lakin təbii ehtiyacların digər bir növü isə daha dərin və tükənməzdir–pulgirlik, şöhrətpərəstlik kimi.

Cinsi qərizə də iki yönə malikdir. Cismi hərərət baxımından birinci növdəndir, lakin iki cinsin bir-birinə ruhi təmayülləri baxımından belə deyildir. Məsələnin daha da aydınlaşması üçün müqayisəli bir misal gətiririk:

Hər bir cəmiyyətin yeyinti məhsulları baxımından müəyyən miqdarda qidaya ehtiyacı vardır. Əgər, misal üçün, müəyyən bir ölkənin iyirmi milyon əhalisi olsa, onların ərzaq məhsulları da öz ehtiyaclarından az olmamalıdır. Çox da olsa onu istifadə edib qurtara bilməzlər. Fərz edin ki, əgər buğda cəmiyyətin ehtiyacından artıq olsa, bəzən onu dəryaya tökürlər. Onlardan “yeyinti məhsul-larına illik tələbatınız nə qədərdir?”-deyə soruşsaq, cavabında müəyyən və konkret miqdarı bəyan edəcəklər. Amma hər hansı bir cəmiyyətin pul və mal-dövlətə olan arzu və istəkləri nə qədərdir?–deyə soruşsaq, yəqin ki, konkret cavab almağımız mümkün olmayacaqdır. Çünki insanların varlanmağa, çoxlu mal-dövlət toplamağa qarşı olan meylləri sonsuzdur.

Yüksək elm əldə etmək və savadlanmaq hisləri də bu qəbildəndir. Peyğəmbəri-Əkrəm (s)-dən nəql olunan bir hədisdə deyilir:

“Mənhumani la yəşbəni: Talibu elmin və talibu malin”–yəni “iki cür insanlar vardır ki, heç vaxt doymazlar: elm axtaranlar və mal-dövlət toplamaq istəyənlər.” Onlara istədikləri şey – elm və mal-dövlət nə qədər verilsə, yenə də doymayacaqdır, onların meylləri və rəğbətləri daha da artacaqdır.

İnsanlarda olan şöhrətpərəstlik hissi də həmin qəbildəndir. Ümumiyyətlə, bu hislər və meyllər heç bir vaxt doymur və müəyyən bir nöqtədə dayanmır.

Cəmiyyətdə hər bir şəxs hər hansı bir ictimai vəzifə və ya məqama çatsa, ondan daha yüksəklərini arzulayacaqdır. Əsas etibarlı ilə mülkiyyət və mükəlləfiyyət hissi olan yerlərdə bu hislərin sona çatmasını təsəvvür etmək mümkün deyildir.

Cinsi qərizə iki yönə malikdir: cismani və ruhi yönlər. Cismi baxımdan bu qərizə (instinkt) məhduddur. Bu nəzərdən bir və ya iki qadın, kişinin cinsi ehtiyaclarının təmin olunması üçün kifayətdir. Lakin bu nahiyədə yarana bilən ruhi yanğı üçün ehtiyacların tam təmin olunması mümkün deyildir.

Əvvəldə qeyd etdik ki, bu məsələ ilə əlaqədar olan ruhi vəziyyətin iki növü vardır. Onlardan biri eşq adlanır. Bu, filosoflar, xüsusilə ilahiyyatçılar arasında daim maraqlı doğuran məsələlərdəndir. Onları həqiqi eşqin hədəf və kökünün cismi və cinsi olması və ya psixoloji və başqa şeylərdən ibarət olub-olmaması maraqlandırır. Yaxud da üçüncü növə malik olaraq mənşə etibarlı ilə cinsi olması, sonralar isə özünə mənəvi şəkil alaraq qeyri-cinsi hədəflərə doğru yönəlməsi ehtimalıdır.

Bu ruhi yanğı hal-hazırda bizim bəhsimizin mövzusu deyildir. Bu növ yanğılar həmişə fərdi və şəxsi yönə malik olub, xüsusi bir mövzu ilə əlaqədardır və onun başqaları ilə olan rabitəsini kəsir. Yanğının bu növü məhdudiyət və məhrumiyətlərlə əlaqədar olaraq yaranır.

Ruhi yanğının digər növü isə hərislik formasına düşən bir istəkdir. Bu da öz növbəsində mülkiyyətçilik hislərinin bir bölməsi, yaxud da iki sonsuz qərizənin – cinsi şəhvət və mülkiyyətçilik hissənin qarışma-sından ibarətdir. Bu qədimdə hərəmxana sahiblərində, hal-hazırda isə sahibkarlarda və qeyrilərində mövcud olan şeydir. Yanğının bu növü müntəzəm olaraq yeni-yeni şeylər tələb

edir, birindən doyub digərinin ardınca gedir. İxtiyarında on nəfər olsa belə, yenidən başqa on nəfərin dalınca düşür. Qeydsiz-şertsiz əlaqələri və üzdənirəq azadlığı məhz yangının bu növü yaratmışdır. Ona başqa bir ifadə ilə həvəs də deyilir.

Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, həqiqi eşq daha dərinidir, insanın qüvvələrini təmərküzləş-dirir, onun təxəyyül qüvvəsini qüvvətləndirir və yeganəpərəstdir. Amma həvəs çox səthi olub, insanın qüvvələrini pərakəndə hala salır, yeni-yeni növlərə meyl edir və heç bir əxlaq normasına sığmır. Bu yangı növü heç vaxt tam təmin oluna bilməz. Əgər hər hansı kişi bu yola düşsə, hətta Harun ər-Rəşid və Xosrov Pərviz kimi hərəmxanalar təşkil edib onu hətta hər birinə ildə bir dəfə növbə çatan gözəllərlə doldursa belə, yenə də hər hansı ucqar yerdə gözəl bir qadın olduğunu eşitsə, dərhal onu da öz ixtiyarına keçirmək istəyəcək, heç vaxt “daha bəsdir, doydum!”-deməyəcəkdir. Bu, sanki cəhənnəmə bənzəyir. Ona yanacaq tökdükcə, yenə ondan artığını istəyir. Quranda buyurulub: **“Yovmə nəqulu licəhənnəmə həlimtələ”ti fə təqulu həl min məzid?”** yəni: “Qiyamət günü Biz cəhənnəmə deyərik: Aya, doydunmu? O deyər: Yenə var?”

Göz heç vaxt gözəlləri görməkdən doymur, qəlb də həmişə gözün arınca gedir. Belə hallarda bu qərizəni müxtəlif yollarla təmin etmək mümkün deyildir. Əgər hər hansı bir şəxs bu yolla özünü təmin etmək istəsə, eynilə odu söndürmək üçün üstünə benzin tökən şəxslərə bənzəyər.

Ümumiyyətlə insanın təbiətində ruhi istəklər baxımından heç bir məhdudiyət yoxdur. İnsan ruhən sonsuzluğu istəmək əsasında yaradılmışdır. Əgər onun ruhi istəkləri maddi axarlarda qərar tutsa, heç bir həddə dayanmaz, hər

bir mərhələyə çatdıqda növbəti mərhələyə yetişmək meylı yaranar.

Əmmarə nəfsinin və şəhvət hislərinin tüğyan etməsinin səbəbini yalnız kin-küdurət və məhrumiyyət hesab edənlər çox səhv yoldadırlar. Məhrumiyyətlər şəhvət hissının daha da şö"lələnməsinə, tüğyan etməsinə səbəb olduğu kimi, mütləq şəkildə onun istəklərinə tabe olmaq da onun şö"lələnməsinə səbəb olur. Freyd kimilər yalnız sikkənin bir tərəfini görmüş, digər tərəfindən isə qafil olmuşlar.

Bizim böyük alim və ariflərimiz bu məsələyə diqqətlə yanaşmışlar. Ümumiyyətlə şərq ədəbiyyatında bu məslə barəsində çox danışılmışdır.

Busiri Misri özünün İslam ədəbiyyatının şah əsəri olan "Bərdə adlı qəsidəsində Peyğəmbəri-Əkrəmi mədh etmişdir. Bu qəsidədə bəzi nəsihətlər də gətirilmişdir:

**Ənnəfsu kət-tifli in tuhmilhu şəbbə əla,
Hubbir-rizai və in təftimhu yənfətimu.**

Yəni insanın nəfsi anasının döşünə rəğbətli olan uşağa bənzəyir. Əgər onu öz halına buraxsan, həmin meyl əsasında qalar və bu hiss günbəgün daha da çoxalar. Əgər onu süddən ayırsan, ana döşünə rəğbəti azalar.

Başqa bir şair deyir:

**Ən-nəfsu rağibətun iza rəğğəbtəha
Və iza turəddu ilə qəlilin təqnə"u**

Yəni nəfsani istəkləri nə qədər çox təmin etsən, bir o qədər də artacaqdır. Lakin onu az şeyə adət verdirsən, qənaətə vərdiş edəcəkdir.

Freyd və onun kimilərin ən böyük səhvi, onların qərizələrin mötədilləşməsinin yeganə yolunu mütləq və qeydsiz-şərtsiz təmin edilməsini güman etməkdir. Onlar yalnız məhdudiyyətlərə, qadağanlara və onların yaratdığı ağır və acınacaqlı nəticələrə diqqət yetirmiş və iddia etmişlər ki, bu barədə olan hər bir məhdudiyyət və

qadağanlar qərizəni daha da tüğyançı, azğın, inadkar və həyəcanlı edir. Onlar bu barədə təklif irəli sürüb deyirlər ki, bu qərizəni ram etmək üçün ona mütləq şəkildə azadlıq vermək lazımdır. Yəni həm qadına icazə verilməlidir ki, özünü istədiyi qədər kişilərə göstərsin, həm də kişiyə icazə verilməlidir ki, istədiyi qadınla ünsiyyət yaratsın.

Bu kimi insanlar hadisəni yalnız bir tərəfli müşahidə etmiş və ona həqiqi yöndən qiymət verə bilməmişlər. Çünki, məhdudsiyyət və məhrumiyyətlər qərizələri məhv edərək daxili iztirablar yaratdığı kimi, onun qarşısında tam təslim olmaq, təhriklərə və həyəcanlanlara məruz qoymaq da onu dəli-divanə edir. Heç vaxt mümkün deyildir ki, insanların bütün istəkləri təmin olunsun. Hətta bir şəxsin belə, istək və arzularının tamamilə təmin olunması mümkün deyildir. Buna görə də ehtiraslar boğulduqca daxili iztirablar çoxalır.

Bizim nəzərimizə görə, qərizəni sakitləşdirmək üçün iki şey lazımdır: Birincisi, qərizələrin, ruhi ehtiyacların təbii istəklər miqdarında təmin edilməsi, digəri isə təhrik edilərək onun coşmasının qarşısını almaq.

İnsan təbii ehtiyaclar baxımından müxtəlif qazlar yığılan və öz növbəsində partlayış ehtimalını yaradan neft quyusuna bənzəyir. Belə olan halda qazları xaricə çıxararaq sonradan tədricən yandırmaq lazımdır, hamısına bir yerdə od vurmaq dəhşətli partlayış yarada bilər.

İctimaiyyətdə müxtəlif yollarla qərizələrin coşdurulması vasitələrini təmin edib sonradan bu dəli-divanə olan, ipə-sapa yatmayan qərizəni sakitləşdirmək istəsələr, bu, heç vaxt mümkün ola bilməz. Heç vaxt belə yollarla qərizələri doydurmaq və onları razı salmaq olmaz. Əksinə, bununla qərizələrin təlatümü, iztirabı və narazılığı artır

güclənəcək, minlərlə ruhi xəstəliyə və ondan yaranan cinayətlərə səbəb olacaqdır.

Cinsi qərizənin həddindən artıq həyəcanlandırılıb təhrik edilməsinin çox ağır nəticələri, o cümlədən erkən həddi-bülüğa çatmaq, tez qocalmaq və sair kimi təsirləri vardır.

Buradan məlum olur ki, bizim böyük alimlərimiz doğrudan da dəqiq hesablamalar üzərindən demişlər: *“Hər kəsin istəyini təmin etsən, sənə müti olar. Amma nəfsin istəyini təmin etsən, yenə də sənə fərman verəcək.”*

Əxlaq alimləri özlərinin batini irfan nurları ilə elə incə nöqtələri dərk etmişlər ki, yuxarıda adları qeyd olunan cənablar və psixoloqlar, bizim əsrimizdə adları dillərdə dolaşan şəxslər onu dərk edə bilməmişlər.

Amma *“əl-insanu hərisun əla ma muni”ə minhu*” məsələsinə gəldikdə isə, bu düzgün bir mətləbdir, lakin gərək bir qədər izah olunsun. İnsan o şeylərə həris olur ki, həm ondan çəkindirilsin, həm də ona doğru təhrik edilsin. Başqa sözlə, bir tərəfdən bir şeyi təmənna etmək hissini insanda oyadır, digər tərəfdən isə onu qadağan edirlər. Amma əgər müəyyən bir məsələ ümumiyyətlə təbliğ olunmasa, yaxud az yayılsa, ona qarşı hərislik də az olacaqdır.

Cinsi qərizələrə, instinktlərə azadlıq verilməsinin ciddi tərəfdarlarından biri olan Freyding özü anlamışdır ki, düzgün yol getməmişdir. Buna görə də belə təklif irəli sürür ki, bu ehtiyacları xüsusi yollarla başqa istiqamətlərə, o cümlədən elmə, müəyyən sənət və peşələrə, rəssamlıq və sair kimi işlərə yönəltmək lazımdır. O, ictimai problemlərin həll edilməsində tərəqqi və təs”idin tərəfdarı olmuşdur. Çünki təcrübə və faktlar göstərmişdir ki, ictimaiyyətdə cinsi baxımdan bütün qayda-qanunların aradan götürülməsi ilə cinsi qərizədən yaranan ruhi və

psixi xəstəliklər daha da artmışdır. Mən bilmirəm ki, bu əqidə tərəfdarı olan cənab Freyd bu təklifi hansı yolla irəli sürmüşdür. Görəsən bu məsələ, istəklərin məhdudlaşdırılması deyildirmi?!

Keçmişdə bəzi cahil şəxslər özlərindən də aşağı səviyyəli olan tələbələrə deyirdilər ki, cinsi əxlaqsızlıq və pozğunluq (homoseksologiya) yalnız şərq xalqları arasında yayılmışdır. Səbəbi də ciddi qadağanlar və geyim forması ilə əlaqədar olaraq istədikləri qadınlarla ünsiyyət yarada bilməmələridir. Amma çox keçmədən məlum oldu ki, bu çirkin əməl avropalıların arasında şərq ölkələrində olduğundan qat-qat artıq yayılmışdır.

Biz inkar etmirik ki, vaxtında evlənməmək insanın cinsi pozğunluğa düşməsinə səbəb olur və qanuni izdivac şərtlərini mümkün qədər asanlaşdırmaq lazımdır. Lakin şübhə yoxdur ki, qadının cəmiyyətdə tam sərbəst və azad şəkildə özünü göstərməsindən yaranan cinsi inhiyaflar məhrumiyyətlərdən yaranan cinsi pozğunluqlardan qat-qat artıqdır. Əgər şərq ölkələrində mövcud olan bu pozğunluqlar məhrumiyyət və qadağalardan irəli gəlmişdirsə, Avropada isə bunun əksinə olaraq həddindən artıq açıq-saçıqlıq və vəhşi azadlıqların nəticəsində meydana gəlmişdir. Hətta qəzetlərin xəbər verdiyi kimi, bəzi ölkələrdə bu əməl (homoseksologiya) rəsmi və qanuni şəkil almışdır. İngiltərə xalqı əməldə bu işi qəbul etdiyinə görə parlament də onu qanun şəklində qəbul etməli idi. Yəni artıq bu barədə sanki bir referendum keçirilmiş və bu məsələ xalq kütləsi tərəfindən qəbul edilmişdir. Bundan da əlavə, bəzi Avropa ölkələrində rəsmi olaraq oğlanla oğlanın “evlənməsinə” də icazə verilmişdir.

Şərq ölkələrində məhrumiyyətlər nəticə-sində yaranan cinsi pozğunluqlar kütləvi xarakter daşımamış və hərəmxana sahibləri adətən həddindən artıq varlanıb harınlaş-mış insanlar, xalqı əsarətə alan şahlar və sultanlar olmuşlar.

BEŞİNCİ HİSSƏ

İSLAMI HİCAB

- * “Nur” surəsinin ayələri
- * İzn istəmək
- * Kişinin baxışı və qadının örpəyi
- * Övrətin örtülməsi və tabo əxlaqı
- * Örpək ayəsində istisnalar
- * “Nur” surəsinin ayələri
- * “Əhzab” surəsinin ayələri
- * Müləhizələr
- * Üz və əllər biləyə qədər
- * Müvafiq dəlillər
- * Müxalif dəlillər
- * Qadının cəmiyyətdə iştirakı
- * Bu barədə fətvalar

*** Gizlətmək, yoxsa aşkar etmək?**

*** Başqa iki məsələ**

İSLAMİ HİCAB

Burada söhbətimizi Quran ayələri ilə başlayırıq. Bu məsələ ilə əlaqədar olan ayələr iki yerdə – “Nur” və “Əhzab” surələrində gəlmişdir. Biz bu ayələrin təfsirini bəyan edib onlara aid olan fiqhi məsələləri, rəvayətləri, fəqihlərin fətvalarını nəql edəcəyik. “Nur” surəsində bizim mövzu ilə əlaqədar olan ayə birinci ayədir. Ondan əvvəlki ayələrdə isə evə daxil olarkən icazə almaq vəzifəsini bəyan edir ki, bu da həmin hökmə bir növ müqəddimədir. Ayələrin təfsirini buradan başlayırıq:

“Ya əyyuhəlləzinə amənu la tədxulu buyutən ğəyrə buyutikum həttə tətənisu və tusəllimu əla əhliha zalikum xəyrun ləkum ləəlləkum təzəkkərun. (27)

Fəin ləm təcidu fiha əhədən fəla tədxuluha həttə yu”zənə ləkum və in qilə ləkumurci”u fərci”u huvə əzka ləkum. Vəllahu bima təməlunə əlim. (28)

Ləysə ələykum cunahun ən tədxulu buyutən ğəyrə məskunətin fiha mətəun ləkum. Vəllahu yələmu ma tubdunə və ma təktumun. (29)

Qul lil-mumininə yəğuzzu min əbsarihim və yəhfəzu furucəhum zalikə əzka ləhum. İnnəllahə xəbirun bima yəsənə”un. (30)

Və qul lil-muminati yəğzuznə min əbsarihinne və yəhfəznə furucəhunnə vəla yubdiynə ziynətəhunnə illa ma zəhərə minha vəl-yəzribnə bixumurihinnə əla cuyubihinnə vəla yubdiynə ziynətəhunnə illa li buulətihinne ov abaihinne ov abai buulətihinne ov əbnaihinne ov əbnai buulətihinne ov ixvanihinne ov bəni ixvanihinne ov bəni əxavatihinne ov nisaihinne ov ma mələkət əymanuhunnə ovit-tabiinə ğəyri ulil-ərbəti

minər-ricali ovit-tiflil-liləzinə ləm yəzhəru əla ovratin-nisai və la yəzribnə biərculihinnə liyu”ləmə ma yuxfiynə min ziynətihiyyə və tubu iləllahi cəmiən əyyuhəl-muminunə ləlləkum tuflihun.” (31)

“Ey iman gətirənlər! Başqalarının evinə, onlara əvvəlcədən xəbər vermədən daxil olmayın, (daxil olduqda isə) ev əhlinə salam verin. Bu, sizin üçün daha yaxşıdır, bəlkə öyüd-nəsihət alasınız.

Əgər evdə bir kəsi tapmasanız, sizə icazə verilməyincə ora daxil olmayın. Əgər “geri qayıdın”-deyilsə, siz də geri qayıdın. Bu, sizin üçün daha pak-pakizədir. Allah sizin gördüyünüz işləri biləndir.

Yaşayış üçün olmayan evlərdə müəyyən bir faydanız olsa (icazəsiz olaraq) daxil olma-ğınızın heç bir günahı yoxdur. Allah sizin aşkar etdiyiniz və gizlətdiyiniz şeylərdən agahdır.

Mömin kişilərə de, baxışlarını azalt-sınlar və özlərini (cinsiyyət üzvlərini qanunsuz ehtiraslardan) pak saxlasınlar. Bu sizin üçün daha pak-pakizədir. Allah sizin işlərinizdən agahdır.

Mömin qadınlara de, öz gözlərini örtünlər və öz iffətlərini hifz etsinlər, öz zinətlərini yalnız görünən qədər aşkar etsinlər. Boyunlarına qədər örpək örtünlər, öz zinətlərini yalnız ərləri, ataları, qayınataları, oğlanları, ərinin (başqa arvaddan olan) oğlanları, qardaşları, qardaşı oğlanları, bacısı oğlanları, qadınlar, öz mülkiyyətində olan şəxslər, qadına ehtiyacı olmayan ruhi xəstə kişilər, qadınların sirlərindən xəbərdar olmayan (və yaxud qadınlardan ləzzət almağa qadir olmayan) uşaqlardan başqalarına aşkar etməsinlər. Ayaqlarını yerə bərk vurmasınlar ki, gizləndə olan zinətləri məlum ola. Ey

möminlər, hamılıqla Allah dərgahına doğru tövbə edin, bəlkə düz yolda olub nicat tapasınız.”

Birinci və ikinci ayədə möminlərin icazəsiz bir kəsin evinə daxil olmamaları haqqında söhbət açılır. Üçüncü ayə yaşayış üçün olmayan ümumi məkanları bu hökmdən istisna edir. Sonrakı iki ayə qadınla kişinin bir-biri ilə əlaqədar olan vəzifələrinə aiddir. O da bir neçə şeydən ibarətdir:

1-Hər bir müsəlman–istər qadın, istərsə də kişi, yad şəxslərə ehtiraslı nəzər salmaqdan uzaq olmalıdır;

2-Müsəlmanlar–istər qadın, istərsə də kişi olsun, iffətli olmalı, öz cinsiyyət üzvlərini başqalarından gizlətməlidirlər;

3-Qadınlar hicab örtməli, öz zinətlərini, bəzəklərini başqalarına göstərməməlidirlər, yad kişilərin diqqətini cəlb etmək və onların ehtiraslarını təhrik etmək niyyətində olmamalıdırlar;

4-Qadının hicab örtməsinin zəruri olmasından iki şey istisna olunur: Onlardan biri **“və la yubdiynə ziynətəhunnə illa ma zəhərə minha”** cümləsində bəyan olunmuşdur və ümumiyyətlə bütün kişilərə aiddir, digəri isə **“və la yubdiynə ziynətəhunnə illa libuulətihinnə...”** cümləsidir ki, xüsusi şərtlər daxilində qadının hicab örtməməsinə icazə verilmişdir. Biz bu ayələr barəsində ardıcılıqla bəhs edirik.

İCAZƏ İSTƏMƏK

İslam dini nöteyi-nəzərindən heç kəsin haqqı yoxdur ki, icazə almadan və xəbər vermədən başqasının evinə daxil olsun.

Ərəblərin arasında Quran nazil olan dövrdə belə bir qayda yox idi ki, bir kəs başqasının evinə girərkən icazə

alsın. Evlərin qapıları gecə-gündüz açıq olurdu (bəzi kəndlərdə olduğu kimi). Çünki qapının örtülməsi oğrudan qorunmaq üçündür və həmin yerlərdə də oğurluq ehtimalı verilmirdi. İlk dəfə Məkkənin evləri üçün iki tağlı qapı düzəldilməsini göstəriş verən Müaviyə idi. O da göstəriş vermişdi ki, qapıları bağlasınlar.

Ümumiyyətlə, ərəblərdə evlərin qapısı həmişə açıq olardı, icazə almaq da onların adəti deyildi. Hətta icazə alınmasını özlərinə qarşı bir növ təhqir hesab edirdilər, odur ki, xəbər vermədən bir-birlərinin evlərinə daxil olurdular.

İslam bu yanlış qaydanı ləğv edərək göstəriş vermişdir ki, başqalarının yaşadıkları evlərə əvvəlcədən xəbər vermədən daxil olmayın. Aydındır ki, bu hökmün yaranma səbəbi iki şeydir:

Birincisi, namus məsələsi, yəni qadının bədəninin örtülməsi ilə əlaqədardır. Elə buna görə də bu göstəriş hicab ayələri ilə bir yerdə zikr edilmişdir. Digəri isə bundan ibarətdir ki, hər kəsin öz yaşadığı yerdə müəyyən sirləri vardır və onların başqa şəxsə aşkar olmasına razı deyildir. Hətta iki nəfər səmimi dost belə bu məsələyə riayət etməlidir. Ola bilsin ki, bir-birinə nə qədər mehriban olsalar belə, hər birinin şəxsi məişətində xüsusi sirləri olsun ki, başqasının onu bilməsinə razı olmasın.

Deməli, belə fikirləşmək olmaz ki, evə daxil olarkən icazə istənilməsi yalnız o evlərə aiddir ki, onlarda qadın yaşayır; bu, ümumi bir vəzifədir. Hətta bir-birinə məhrəm olan kişi və qadınlar da öz evlərində elə bir vəziyyətdə ola bilərlər ki, başqalarının həmin halda onu görməsinə razı olmasınlar. Bir sözlə, bu, hicabdan daha geniş mövzunu əhatə edən bir hökmdür. Onun qanun kimi qoyulmasının səbəbi də hicab fəlsəfəsindən daha ümumi və genişdir.

“**Hətta yəstənisu**” cümləsinin mənası budur ki, əvvəlcədən xəbər verməyincə evə daxil olmayın. Bu da xəbər verilmədən başqasının evinə daxil olmaq kimi eybli bir məsələdən söhbət açaır. Bu kəlmə “**üns**” kökündən alınmışdır ki, o da “**vəhşət**” sözünün antonimidir. Bu kəlmə göstərir ki, sizin başqalarının yaşadığı evlərə daxil olduğunuz əvvəlcədən onlara elan edib razılıqlarını qazanmaqla olmalıdır və xəbərsiz, qəfildən daxil olmayın ki, bu iş insanların narahat olub vəhşət hissi keçirməsinə səbəb olar.

Rəvayətlərdə qeyd olunur ki, Peyğəmbəri-Əkrəm (s) belə buyurdu: “Evə daxil olmağı xəbər vermək üçün Allahın adını zikr etmək kifayətdir. Məsələn, “Sübhənallah”, yaxud “Allahu Əkbər” və sair.”

Bizim aramızda deyilən “ya Allah” da həmin göstərişdən ilham almışdır. Rəsuli-Əkrəm (s)-dən soruşuldu ki, evə daxil olarkən icazə istəmək qohum-əqrəbaya da aiddirmi? Anamızın, qızımızın da evinə daxil olarkən icazə almalıyıqmı?” Həzrət cavabında buyurdu: “Əgər siz ananız yaşayan otağa daxil olsanız, o da münasib geyimdə olmasa, onda sənin xəbər vermədən daxil olmağın yaxşı bir iş olarmı?” Ərz etdilər: “Xeyr.” Peyğəmbər (s) buyurdu: “Deməli, burada da icazə almalısınız.”

Rəsuli-Əkrəm (s) şəxsən bu göstərişə riayət edir və onu öz səhabələrinə də tövsəyə edirdi. Şiə və sünnü alimlərindən nəql olunmuşdur ki, Peyğəmbər adəti üzrə hər hansı bir evə getmək istəyəndə qapının arxasında durub deyərdi: “Əssəlamu ələykum ya əhləl-beyt”. Əgər icazə verilsəydi, daxil olardı. Əgər cavab eşitməsəydi, ikinci dəfə salamu təkrarlayardı. Çünki bəzən ola bisin ki, bir şəxs evdə olsun və birinci və ikinci dəfə çağıranın səsini eşitməsin. Lakin əgər üçüncü dəfə də cavab

eşitməsəydi, qayıdar və buyurardı ki, ya evdə yoxdurlar, ya da mənim evə daxil olmağımı istəməzlər. Bu göstərişə hətta öz öz qızı Fatimeyi Zəhra (ə.s) barəsində də riayət edirdi.

Bu ayənin təfsirində qeyd olunmalı məsələlərdən biri də budur ki, ondakı **“buyut”** kəlməsi “otaq” mənasına olan “beyt” sözünün cəm formasıdır. Ərəb dilində bu günkü “ev” mənasına olan söz “dar” kəlməsidir. Əlbəttə, İrənin Xorasan kimi bəzi yerlərində ev kəlməsini otağa aid edirlər. “Buyut” sözü otaqlar mənasında olduğundan, məlum olur ki, icazə alınması evlərin həyətinə daxil olarkən yox, şəxslərin otağına daxil olarkən lazımdır. Diqqət yetirmək lazımdır ki, ərəblərin evlərinin qapısı həmişə açıq olduğuna görə təbiidir ki, həyətin özünə məxsus hökmü yox idi və əgər bir kəs soyunmaq istəsəydi, otağın daxilinə gedərdi. Amma o yerlərdə ki, həyətdə otaq hökmündədir (hal-hazırda bizim vəziyyətimiz cəmiyyətdə olduğu kimi; çünki qapı bağlıdır, divarlar da ucadır) baxmayaraq ki, otaq kimi tamamilə xəlvət və pənahgah sayılmır, lakin xüsusi bir yönə malikdir. Belə yerlərdə həyətdə də daxil olmaq üçün icazə almaq lazımdır.

Ayənin axırında buyrulur: **“Zalikum xəyrun ləkum ləlləkum təzəkkərun”**-bu, sizin üçün daha yaxşıdır. Yəni sizə verilən göstəriş dəlilsiz deyildir, onun müəyyən səbəbi və fəlsəfəsi vardır, sizin məsləhətiniz ondadır, bəlkə diqqət yetirib onun məsləhətini dərk edəsiniz.

Sonra ikinci ayədə buyrulur: “Əgər gəlişinizi elan etdikdən sonra evdə bir kəsin olmadığını bilsəniz, evə daxil olmayın. Amma əgər sizə icazə verilsə, (məsələn, evin sahibi evin açarlarını sizə vermiş olsa, yaxud özü orada olub icazə versə) onda eybi yoxdur.”

Sonra buyurur: “Əgər evin sahibi sizə “qayıdın, sizi qəbul edə bilmərəm”-deyərsə, siz də narahat olmadan qayıdın.”

Yuxarıda qeyd etdik ki, ərəblər başqasının evinə daxil olmaq üçün icazə istəməyi bir növ təhqir hesab edirdilər, bu da onların nadanlığından irəli gəlirdi. Eləcə də hal-hazırda bizim cəmiyyətimizdə icazə istəyən adama müsbət cavab verilmədikə, hətta müəyyən üzrlü səbəb olsa belə, ona qarşı təhqir və hörmətsizlik hesab olunur. Bu da bizim nadanlığımızdan irəli gəlir. Əgər bir şəxs başqasının qapısına getsə və ev sahibi *“mənim sizi qəbul etməyə vaxtım yoxdur”*-desə, onun şəxsiyyətinə toxunar, çox hallarda küsər və hər yerə çatsa deyər ki, mən filankəsin evinə getdim, amma məni evinə buraxmadı. Bu da bir növ nadanlıq və cəhalətdir.

Biz həmişə Quranın bu barədə olan göstərişlərinə əməl etməliyik. Bu göstərişlərə əməl edilməsi çoxlu çətinlik və narahatlıqları dəf edər. Habelə, bizim aramızda çox yayılan yalanlar və həqiqətin əksinə söylənilənlər də bu cür düzgün olmayan rəftarlardan, yersiz təvəqqüldən irəli gəlir.

Bir şəxs vaxt təyin etmədən başqasının qapısını döyür. Ev sahibi də onu qəbul etmək istəmir. Ola bilsin ki, çox zəruri işləri vardır və bu şəxsin gəlməsi ona maneçilik törətsin. Evdə deyir ki, deyin, filankəs evdə yoxdur. Gələn şəxs də əksər hallarda bunun yalan olduğunu başa düşür. Gələn şəxslər əvvəlcədən vaxt təyin etmədikləri üçün müqəssir sayılır, ev sahibi də onlara *“üzr istəyirəm, hal-hazırda səni qəbul etməyə vaxtım yoxdur”* sözlərini deməyə cürəti olmadığından düzgün mövqedə deyildir. Qeyd edək ki, əksər cəmiyyətlərdə ayrı-ayrı fərdlərin sadəcə üzrü qəbul etməyə və ev sahibindən inciməyib

mülayimliklə qayıtmağa tutumu yoxdur. Belə şəxslər, adətən, ömrünün axırına qədər giley-güzar edərək deyir ki, filankəsin evinə getdim, məni evinə buraxmadı.

Buna görə də belə hallarda həm yalan deyilir, həm də narahatçılıq yaranır. Lakin əgər Quranın göstərişinə əməl olunsa, nə yalan deyilər, nə də narahatçılıq hissi yaranar. Quran buyurur: **“Zalikum əzka ləkum”**–yəni sizə öyrətdiyimiz bu göstəriş sizin üçün daha pak-pakizədir. **“Vəllahu bima təməlunə əlim”**, Allah sizin etdiklərinizə aghdır.

Burada mərhum Ayətullah Burucerdı ilə əlaqədar olan bir hadisəni xatırlatmaq yerinə düşərdi.

Mən Qumda olan dövrdə İranın məşhur xətiblərindən biri bu şəhərə gəlmişdi. Onunla görüş mənim hücrəmdə keçirilir, onu görmək istəyənlər də bizim hücrəyə gəlirdi. Qumda olduğu vaxtda bir nəfər onu münasib olmayan vaxtda Ayətullah Burucerdinin evinə aparmışdı. Həmin vaxt da Ayətullah Burucerdinin xaric dərsinin başlanmasına bir saat qalmışa təsadüf edir və o böyük şəxsiyyət də, adəti üzrə, həmin vaxtda tədris edəcəyi dərsin mütləsi ilə məşğul olduğundan heç kəsi qəbul etmirdi. Qapını döyüb xidmətçiyə deyirlər ki, ağaya de ki, filankəs sizin görüşünüzdə gəlmişdir. Xidmətçi bu sözü Ayətullah Burucerdiyə çatdırır. O, deyir ki, qapıya gələn şəxsə deyın ki, mənim hal-hazırda mütlə vaxtımdır, başqa vaxtda gəlsinlər. O hörmətli şəxs də qayıdır və təsadüfən həmin gün də öz şəhərinə getməli olur.

Həmin gün Ayətullah Burucerdı dərse gələrkən məni həyətdə görüb buyurdu: “Dərsdən sonra filankəsi görmək üçün sənın hücrənə gələcəyəm.” Mən dedim ki, artıq o getmişdir. O buyurdu: “Onu görsən, de ki, sən mənim görüşümə gəldiyin zaman mənim şəraitim, eynilə sənın

çıxış etmək üçün hazırlaşdığın vaxtdakı vəziyyətin kimi idi. Mənim ürəyim istəyirdi ki, elə bir vaxtda görüşək ki, mənim bütün fikirlərim azad olsun və birlikdə yaxşı söhbət edək. O zaman mənim mütalibə vaxtım idi, mən tədris üçün hazırlaşırıdım.”

Bir müddətdən sonra həmin şəxsi gördüm və Ayətullah Burucerdinin üzr istəməsini ona çatdırdım. Eşitmişdim ki, bəziləri ona, Ayətullah Burucerdinin bu işi qəsdən etməsini, ona hörmətsizlik etmək məqsədi ilə qapıdan qayıtmasını demişdilər. Mən o şəxsə dedim: Ayətullah Burucerdini sizin görüşünüze gəlmək istəyirdi, ancaq sizin getdiyinizdən xəbərdar olduqda üzr istədi.

O zaman onun dediği sözlər heç vaxt mənim yadımdan çıxmaz. O dedi: Mən zərrə qədər incimədim, əksinə çox sevindim də. Çünki biz avropalıları tərifləyib deyirik ki, onlar hər şeyi üzə deyir və yersiz təkliflər etmirlər. Mən əvvəlcə ondan vaxt almağı unudub münasib olmayan şəraitdə onun qapısına getdim. Bu kişinin çox açıq-aşkar danışmasından xoşum gəldi: o dedi ki, mənim hal-hazırda işim var, vaxtım yoxdur. Mənim vaxtsız gəlişimdən narahatçılıq hissi keçirib mütalibə üçün ayırdığı vaxtda ona maneçilik törətməyim yaxşı olardı, yoxsa sadəcə üzrxahlıq eşidib geri qayıtmağım?! Mən çox sevindim ki, o, açıq-aşkar, heç bir şeydən çəkinmədən məni qəbul etmədi. Kaş müsəlmanların böyük ruhaniləri və yüksək din xadimləri də bu cür dəqiq və səmimiyyətli olaydılar!

İndi isə ayələrin təfsirinə başlayaq. Sonrakı ayədə buyurulur:

“Ləysə ələykum cunahun ən tədxulu buyutən gəyrə məskunətin fiha məta”un ləkum.”

Bu ayədə bir istisna bəyan olunmuşdur. Ayənin mənası bundan ibarətdir ki, evə daxil olmaq üçün icazə istəmək göstərişi insanların yaşadığı şəxsi evlərə məxsusdur. Yəni o yerlərə məxsusdur ki, xüsusi şəxslərin yaşayış yeridir və orada insanlar bir növ özlərini tam müstəqil hiss edirlər. Amma belə olmayan və gediş-gəlişin azad olduğu yerlər bu hökmə aid deyil, hətta başqalarının yeri də olsa belə.

Məsələn, əgər sizin bir şirkətdə, mağazada işiniz varsa, qapının ağzında dayanıb icazə istəməyin lüzümü yoxdur. Həmçinin qapısı açıq olan ümumi hamam və digər məişət obyektləri də eyni qayda ilədir. Ayə buyrulur ki, “sizin üçün heç bir qorxusu yoxdur ki, sakini olmayan (ümumi) evlərdə müəyyən işiniz olarsa icazə almadan daxil olasınız.”

Ayədəki **“fiha mətə”un ləkum**” qeydinin gətirilməsindən başa düşülür ki, insan bu cür yerlərə müəyyən bir işi olduqda daxil ola bilər. Əks halda, o yerin sahibləri üçün də maneçilik törətmək olmaz.

“Vəllahu yələmu ma tubdunə və ma təktumun”

Yəni “Allah taala sizin aşkarda və gizləndə etdiklərinizdən agahdır.” O, sizin niyyət və məqsədlərinizdən xəbərdardır və bilir ki, hansı məqsədlə evə və ya bir şəxsin iş yerinə daxil olursunuz.

Sonrakı ayədə buyrulur:

“Qul lil-mumininə yəğuzzu min əbsarihim və yəhfəzu furucəhum”

Yəni “mömin kişilərə de ki, öz gözlərini (naməhrəmlərə baxmaqdan) saxlasınlar və öz ovrətlərini hifz etsinlər.”

“EYN” VƏ “BƏSƏR”

Bu ayədə “bəsar” kəlməsinin cəm forması olan “əbsar” sözü işlədilmişdir. Bəsər kəlməsi ilə eyn kəlməsi arasında

müəyyən fərq vardır. Fars dilində də “didə kəlməsi ilə “çəşm” kəlməsi arasında fərq vardır. Farscası çəşm olan “eyn” insanın müəyyən orqanının adıdır və bu söz işləndikdə onun hansı funksiyanı yerinə yetirdiyi nəzərdə tutulmur. Lakin farsca “didə olan “bəsər” kəlməsi isə ona görə gözə deyilir ki, insanda olan xüsusi görmək işi ondan baş verir. Buna görə də bu iki kəlmənin bir üzvün adı olmasına baxmayaraq, işlədilmə yerləri bir-birindən tamamilə fərqlənir.

Şair öz məşuqunun gözəlliyini və bədənin mütənasibliyini vəsf etmək istədikdə onun gözünün yerinə yetirdiyi əmələ nəzər yetirmir. Bu halda “çəşm” sözündən istifadə edir. Belə yerlərdə “didə kəlməsindən istifadə etmək düzgün deyildir. Çünki burada yalnız gözün özünə diqqət yetirilir, onun böyüklüyü, kiçikliyi, qaralığı və ya başqa rəngdə olması, habelə xumar olması nəzərdə tutulur. Belə ki, şair deyir:

Do çəşmi məsti to xoş mikonəd naz əz həm,

Nə mikonənd do bəd məst ehtiraz əz həm.

Lakin əgər məqsəd gözün yerinə yetirdiyi funksiya olarsa, o halda “didə kəlməsi işlənir, necə ki, şair deyir:

Dide ra fayidei anəst ki, dilbər binəd,

Nə mikonəd do bəd məst ehtiraz əz həm

Bəhs olunan ayədə də gözün yerinə yetirdiyi funksiyaya diqqət yetirildiyindən “uyun” kəlməsi deyil, “əbsar” kəlməsi işlədilmişdir.

“ĞƏZZ” VƏ “ĞƏMZ”

Bu ayədə işlədilən başqa bir kəlmə də “yəğuzzu” felidir ki, “ğəzz” kökündən alınmışdır. “Ğəzz” və “ğəzm” kəlmələrinin hər ikisi göz bərəsində işlədilir. Bəzi vaxtlarda bu mənalar qarışdırıldığından, onların hər birinin

mənasını araşdırıb bəyan etməliyik. “Ğəməz” gözün qapaqlarını gözün üstünə qoymaq deməkdir. Ərəbcə məcazi mənada deyilən “ğəməzul-eyn” filan işdən və ya filan fikirdən dönmək mənasını daşıyır.

Göründüyü kimi, bu kəlmə “bəsər” kəlməsi ilə deyil, “eyn” kəlməsi ilə birlikdə işlənir. Amma “ğəzz” kəlməsi barəsində isə deyirlər ki, ğəzzi-bəsər, ğəzzi-nəzər, ğəzzi-tərəf. “Ğəzz” baxışı azaltmaq mənasınıdır. “Ğəzzi-bəsər”, yəni gözün baxışlarını azaltmaq. Qurani-kərimdə “Loğman” surəsinin 19-cu ayəsində Loğmanın öz övladına verdiyi nəsihətlərdə deyilir: **“Vəğzuz min sovtikə”**—yəni “öz səsini azalt, mülayim et, heç vaxt qışqırma.” “Hücürat” surəsinin 10-cu ayəsində isə deyilir:

“O kəslər ki, Rəsuli-Əkrəmin hüzurunda (danışan zaman) öz səslərini mülayim edirlər və qışqırmırlar, onlar həmin kəslərdir ki, Allah onların qəlblərini təqva üçün imtahan etmişdir.”

Hind ibni Əbi Halə Peyğəmbəri-Əkrəmin (s) zahiri xüsusiyyətlərini bəyan edərkən belə deyir: “Və iza fərihə ğəzzə tərəfəhu”—yəni “Peyğəmbər xoşhal olanda gözləri yarıyumulmuş vəziyyətə düşürdü.” Aydınır ki, məqsəd bu deyildir ki, gözlərini tamamilə yumur və qarşı tərəfə baxmırdı.

Mərhum Əllamə Məclisi “Biharul-ənvar” kitabında bu cümləni belə təfsir edir:

“Göz qapaqlarını yarıyumulmuş vəziyyətə salıb başını aşağı salırdı, gözlərini tam açmırdı. O belə edirdi ki, tamamilə şadlıq vəziyyətindən uzaq olsun. Ümumiyyətlə, öz ehtiras və hissləri qarşısında məğlub olan şəxslər şadlıq hissi keçirəndə ixtiyarsız olaraq gözlərini bütöv açır, qəh-qəhə ilə gülür və həyəcana, vəcdə gəlirlər. Amma ağır və vüqarlı şəxslər belə deyildir.”

Əli (ə) Cəməl müharibəsində bayrağı öz oğlu Məhəmməd ibni Hənəfiyyəyə verərkən məşhur tövsiyələrində buyurur: *“Dağlar yerindən qopsa da sən öz yerində dayan, dişlərini bir-birinə möhkəm sıx (ki, qəzəb hislərin təhrik olunsun), başını Allaha əmanət ver və ayaqlarını yerdə möhkəm saxla!”* Axırda əlavə edib buyurur:

“Düşmənin son nöqtəsini nəzərinə saxla və gözlərini qıy.”

Aydındır ki, məqsəd gözlərinin bağlanması, baxmaması deyildir, əksinə məqsəd budur ki, müəyyən bir nöqtəyə, xüsusilə düşmənin təchizatına heyran olma.

Həmçinin o həzrətin müharibələrdə öz səhabələrinə verdiyi ümumi göstərişlərdə deyilir:

“Düşmənin təchizatına tərəf baxışları-nızı azaldın, çünki bu yolla qəlbləriniz möhkəm və daha aram olar. Fəryadlarınızı azaldın, ona görə ki, bu yolla süstlüyü özünüzdən daha yaxşı uzaqlaşdırı bilərsiniz.”

Bütün bu misallardan məlum olur ki, gəzzi-bəsər baxışları azaltmaq mənasına olub, heyran olmamaq, diqqətlə tamaşa etməmək və qarşı tərəfə müstəqil nəzər salmamaqdır.

“Məcməul-bəyan”da “Nur” surəsinin bu ayələrinin təfsirində deyilir: *“Əslul-ğəzzi ən-nöqsanu”*—yəni gəzzin mənasının kökü azaltmaqdır.

“Yuqalu: gəzzə min sovtihi və min bəsərihi, ey nəqəsə”—yəni əgər bu kökdən alınan fel səsə və gözlərə aid edilərsə, mənası bu olar ki, onu azalt. “Hücürat” surəsinin qeyd olunan ayəsinin təfsirində deyilir:

“Ğəzzə bəsərəhu iza zə”əfəhu ən hiddətin-nəzər”—Yəni *“ğəzzə bəsərəhu”* kəlməsinin mənası budur ki, diqqətli baxışları azalt.

Rağib İsfahani özünün nəfis “Müfrədatil-Quran” adlı kitabında bu kəlməni də eynilə bu cür izah etmişdir.

Deməli, bəhs etdiyimiz ayədə **“yəğuzzu min əbsarihim”** cümləsinin mənası budur ki, baxışlarınızı azaldın, yəni heyran olub baxmayın. Üsul alimlərinin dediyi kimi, ona müstəqil nəzərlərlə deyil, sadəcə bir vasitə nəzəri ilə baxın.

Bəzən insan bir şəxsə baxır, məqsədi də həmin şəxsin özünə diqqət yetirməkdir. Məsələn, ona görə baxır ki, onun necə geyindiğini, qalstukunu necə bağladığını, saçlarını necə darayıb səliqəyə saldığını görsün. Amma bəzi vaxtlarda isə insanla üzbəüz olan şəxsə baxış buna görədir ki, onunla danışır. Üzbəüz dayanıb qarşı tərəflə danışmaq qarşıdakı insana baxmağı tələb edir. Bu cür baxışlar danışq üçün bir növ müqəddimə və vasitə sayılır. Lakin birinci nəzər isə tam müstəqil nəzərdir. Deməli, cümlənin mənası bu olur: “Möminlərə de ki, qadınlara heyran olmasınlar, gözlərini onlara dikməsinlər və sorgözlük etməsinlər.”

Bunu da əlavə etmək lazımdır ki, təfsir-çilərdən bəziləri “ğəzz” kəlməsinə nəzəri tamamilə tərək etmək mənasına götürüb iddia etmişlər ki, bu ayədə məqsəd ovrətə baxmağı tərək etməkdir. Çünki, sonrakı cümlə də ovrətin nəzərlərdən gizlin saxlanması dəlalatıdır. Yenə də fəqihlərin dedikləri kimi, əgər məqsəd baxmağın ümumiyyətlə tərək olunmasıdırsa—istər tamaşa və ləzzət üçün olan baxış olsun, istərsə də danışığın müqəddiməsi olan baxış—hər iki halda nəyə baxılması qeyd olunmamışdır.

Lakin əgər bizim bəyan etdiyimiz əsasa görə “ğəzzun-nəzər” kəlməsindən məqsəd “heyranlıqla baxmayın” olsa, yəni burada danışığın tələbi olan baxışlara diqqət yetirilsə

və məqsəd şorgözlükdən çəkinmək olsa, bu halda təbiidir ki, “ğəzzul-bəsər” insanın surətinə aid edilir. Zərurətin tələb etdiyi də bu qədərdir. Üzdən başqa yerlərə baxmaq (bəlkə də iki əl biləyə qədər) hətta “ğəzzi-bəsər” ilə də caiz deyildir.

OVRETTİN ÖRTÜLMƏSİ

Sonrakı cümlədə buyrulur: “**Və yəhfəzu furucəhum**”–yəni “möminlərə de ki, öz ovrətlərini (cinsiyyət üzvlərini) haram işlərdən qoruyub hifz etsinlər.” Ola bilsin, məqsəd budur ki, iffətli olsunlar, özlərini yaramaz işlərdən: zinadan, fahişəlikdən və bu qəbildən olan sair çirkin işlərdən saxlasınlar.

Lakin İslamın əvvəllərində olan təfsirçilərin əqidəsi, həmçinin hədis və rəvayətlərin məfhumu da bunu göstərir ki, Quranda hər yerdə “**hifzul-fərc**” kəlməsi gəlmişsə, orada məqsəd zinadan uzaq olmaqdır. Amma yalnız bu ayədə məqsəd ovrətin nəzərdən gizli saxlamaq və onun örtülməsinin vacib olmasıdır. Çünki istər bu təfsiri, istərsə də “hifzul-fərci” ümumi halda paklıq və iffətlilik mənasına götürsək, hər halda ovrətin örtülməsi məsələsini çatdırır.

Cahiliyyət dövründə ərəblər arasında ovrətin örtülməsi adət deyildi, onu İslam vacib etmişdir. Hazırkı üzdənirəq inkişaf etmiş dünyada da qərblilərin bir qrupu cinsiyyət üzvlərinin açılmasını bəyənərək bu işi təşviq etmişdir. Dünya bu baxımdan bir daha cahiliyyət dövründə olan vəziyyətə doğru sövq edilir.

Rassel özünün “Tərbiyə adlı kitabında məntiqsiz əxlaq və ya “tabo əxlaqı” adlandırdığı şeylərdən biri kimi ovrətin örtülməsini qeyd edir və deyir ki, “*axı nə üçün ata və analar öz ovrətini uşaqlardan örtüb gizli saxlamağa israr edirlər?! Bu israrın özü uşaqların hər şey barəsində*

axtarış aparmaq hissini təhrik olunmasına səbəb olur. Əgər valideynlər öz ovrətlərini örtmək üçün israr etməsələr, uşaqda da bu cür yalançı və aldadıcı axtarış aparmaq hissi vücuda gəlməyəcəkdir. Gərək valideynlər öz ovrətlərini uşaqlarına göstərsinlər ki, olan şeyləri elə əvvəldən tanısınlar.”

Sonra əlavə edib deyir: *“Heç olmazsa, bəzi vaxtlar, məsələn, həftədə bir dəfə çöldə, yaxud hamamda çılpaq vəziyyətdə olub ovrətini uşaqlarına göstərmələri yaxşı olar.”*

Rassel ovrətin uşaqlardan gizlədilməsini bir növ tabo hesab edir. Tabo sosiologiya elmində aid olan məsələlərdən biri olub məntiqsiz qorxu yaradan qadağanlara deyilir ki, bu da vəhşi millətlərin arasında mövcud olmuşdur. Rassel kimilərin əqidəsinə görə bu günkü inkişaf etmiş dünyada geniş yayılan əxlaqlar tabo ilə doludur.

Bundan da təəccüblü iş budur ki, bəşəriyyət mədəniyyət adı ilə cahiliyyət və vəhşilik dövrünə qayıtmaq istəyir. Qurani-kərimdə işlənən **“əl cahiliyyətul-ula”** (birinci cahiliyyət) kəlməsi bəlkə də bunu göstərir ki, qədim cahiliyyət ilkin cahiliyyət idi. Bəzi rəvayətlərdə qeyd olunur ki, bu ayənin məfhumuna görə tezliklə başqa bir cahiliyyət dövrü də yaranacaqdır.

Quran ovrətin örtülməsi göstərişinin ardınca buyurur: **“Zalika əzka ləkum”**—bu hökm sizin üçün daha pakizədir.” Ovrətin örtülməsi bir növ ruhi paklıqdır. Çünki belə edərlərsə, insanlar daimi olaraq yalnız öz ovrətləri barəsində fikirləşməz.

Quran bu cümlə ilə bu işin məntiq və fəlsəfəsini bəyan edir, həm qədim, həm də yeni cahiliyyət dövrünün insanlarına cavab vermək istəyir ki, bu qadağanları

məntiqsiz və tabo hesab etməsənlər, onun məntiq və təsirlərinə diqqət yetirsənlər.

Sonra buyurur: **“İnnəllahə xəbirun bima yəsnə”un**”– Allah sizin etdiyiniz işlərdən agahdır.

Rəsuli-Əkrəm (s)-dən bu barədə müxtəlif rəvayətlər nəql olunmuşdur. O həzrət buyurur: “Uşaqlıqda bəzi hadisələrlə qarşılaşır və hiss edirdim ki, bir qeybi və batini qüvvə məni nəzarət altında saxlayır, bəzi işləri görməyimə mane olur. O cümlədən, kiçik yaşlarımda uşaqlarla birlikdə oynayırdıq. Qüreyşin böyüklərindən biri ev tikirdi. Uşaqlar öz adətlərinə əsasən daşları ətklərinə yığaraq bənnanın yanına aparırdılar. Onlar uzun ərəb köynəkləri geyirdilər və qurşağa qədər çılpaq idilər. Ətkələrini qaldırıqda ovrətləri görünürdü. Mən gedib bir daşı ətəyimə qoydum. Ətəyimi qaldırıb onu götürmək istədikdə sanki kimsə əli ilə məni vurdu və paltarımı aşağı saldı. İkinci dəfə də həmin işi təkrar etmək istəyəndə yenə də həmin hadisə ilə qarşılaşdım və bildim ki, mən bu işi etməməliyəm.”¹⁷

Sonrakı ayədə buyurulur: **“Və qul lil-muminati yəğzuznə min əbsarihinne və yəhfəznə furucəhunne”**. Eyni ilə kişilər üçün bəyan olunan iki böyük vəzifə: baxışların cilovlanması və iffətli olmaq (və ya ovrətin örtülməsi) məsələsini qadınlar üçün də bəyan edir.

Buradan gözəl şəkildə aydın olur ki, bu göstərişlərdə əsas məqsəd kişi və ya qadın olmağından asılı olmayaraq bəşəriyyətin mənafeyinə riayət edilməsidir–istər qadın olsun, istərsə də kişi. İslam qanunlarında kişi ilə arvad arasında heç bir ayrı-seçkilik yoxdur. Əks təqdirdə bütün

¹⁷“Nəhcül-bəlağə”nin şərhə, (İbni Əbil Hədid) 190-cı xütbə.

bu vəzifələri yalnız qadın üçün qeyd edər, kişi üçün heç bir vəzifə təyin etməzdi.

Amma örpək məsələsinin yalnız qadınlara məxsus olduğuna gəldikdə isə, onun səbəbi budur ki, bu məsələnin meyarı xüsusilə qadınlara məxsusdur. Çünki əvvəldə də qeyd etdiyimiz kimi qadın gözəllik, kişi isə məftun olmaq məzhəridir. Təbiidir ki, yad baxışlar qarşısında özünü nümayiş etdirməmək kişiyyə yox, qadınlara məxsusdur. Kişilər üçün örpək və xüsusi geyim forması təyin olunmamasına baxmayaraq, əməldə onlar qadınlardan daha münasib vəziyyətdə evdən çıxırlar. Çünki kişinin meyli qadınlara baxmaqdadır və onda heç də öz gözəlliyini göstərmək meyli yoxdur. Bunun əksinə olaraq qadının meyli kişilərə baxmaq deyil, daha çox özünü göstərməkdir. Kişinin qadına baxmaq meyli qadını özünü göstərməyə daha çox təhrik edir. Digər tərəfdən, kişilərin arxasınca baxmaq meyli qadınlarda çox azdır. Buna görə də kişilər öz gözəlliklərini göstərməyə çox az hallarda meyl edirlər.

ZİNƏT

Sonrakı cümlədə buyrulur: **“Vəla yubdiyyə ziyənətəhunnə illa ma zəhərə minha”** Ərəb dilində “zinət” kəlməsi farsçada işlənən “zivər”dən daha geniş mənə kəsb edir. Çünki zivər bədəndə olan və bədəndən ayrılıla bilən bəzək əşyalarına deyilir. Məsələn, qızıl məmulatları, cəvahirat və sair. Lakin zinət həm bu qəbildən olan zinətlərə, həm də bədəndən ayrılıla bilməyən bəzəklərə (sürmə və həna kimi) aid edilir.

Bu göstərişin mənası bundan ibarətdir ki, qadınlar öz zinətlərini aşkar etməməlidirlər. Sonra bu vəzifə üçün iki

istisna hal qeyd edir ki, hər ikisi barəsində geniş şəkildə bəhs edəcəyik.

BİRİNCİ İSTISNA

“İlla ma zəhərə minha”–yəni aşkar olan zinətlərdən başqa. Bu ifadədən belə məlum olur ki, qadının zinətləri iki növdür: onların bir növü aşkar, digər növü isə məxfidir. (Məxfi olanları isə qadın yalnız qəsdən aşkar edə bilər.) Birinci növdən olan zinətlərin örtülməsi və gizlədilməsi vacib deyildir. Amma ikinci qismdən olan zinətlərin örtülməsi vacibdir. Yaranan növbəti sual bu olur ki, aşkar və gizli zinətlər hansılardır?

Bu istisna haqqında lap qədim zamanlardan Peyğəmbərin (s) səhabələri, tabein və məsum imamlardan soruşulmuş, onlar da cavab vermişlər. “Məcməul-bəyan” təfsirində deyilir:

Bu istisna barəsində üç nəzəriyyə mövcuddur:

Birincisi budur ki, aşkar zinətdən məqsəd (üstədən geyilən) paltarlardır. Gizli zinətlərdən məqsəd isə ayağa keçirilən halqalar, sırğa və qolbağıdır. Bu nəzəriyyə məşhur səhabə olan ibni Məsuddan nəql edilmişdir.

İkinci nəzəriyyəyə görə, zahiri zinət dedikdə məqsəd sürmə, üzük və ələ yaxılan hənədir. Yəni üzdə və əllərdə (biləyə qədər) olan zinətlər aşkar zinətlərdir. Bu da ibni Abbasın nəzəriyyəsidir.

Üçüncü nəzəriyyə isə aşkar zinətin üz və əlin biləyə qədər olan hissəsindən ibarət olmasıdır. Bu isə Zəhhak və Ətanın nəzəriyyəsidir.

“Təfsiri-Safi”də həmin cümlə barəsində məsum imamlardan bir neçə rəvayət nəql edilmişdir ki, onların haqqında gələcək bəhslərdə söhbət açacağıq.

“Təfsiri-Kəşşaf”da deyilir: *“Zinət o şeylərdən ibarətdir ki, qadın özünü onların vasitəsi ilə bəzəyir–qızıl məmulatları, sürmə, həna və sair kimi. Zahir olan (aşkar) zinətlərin üzük, halqə, sürmə və hənanın aşkar olmasının eybi yoxdur. Amma gizli zinətlərə gəldikdə isə, əl və ayaqlara keçirilən halqalar, bilərzik, boyunbağı, tac, kəmə, sırğalar örtülməlidir. Bunları yalnız şəriətdə icazə verilən şəxslər görə bilər.*

Həmçinin yazır:

Ayədə batini zinətlərin özünün gizlə-dilməsi məsələsi irəli çəkilmiş, amma onların asıldığı yerlər qeyd olunmamışdır. Bu da bədənin həmin yerlərinin, o cümlədən əlin dirsəyə qədər, ayağın topuğa qədər, habelə bilək, boyun, baş, sinə və qulağın örtülməsinin lazım və zəruri olmağında mübaliğəni çatdırır.

“Kəşşaf”ın müəllifi Zəməxşəri qadın-ların öz saçlarına artırıb əlavə etdikləri süni tüklər, həmçinin zinətlərin yerlərinin təyin olunması ilə əlaqədar olan bəhsi davam etdirib zahiri zinətlərin–sürmə, həna, boyunbağı, üzük, halqa və onların asıldıqları yer (yəni üz və iki əllər) barəsində olan istisnanın səbəbini araşdırıb deyir:

Bu istisnanın səbəbi bundan ibarətdir ki, onların örtülməsi qadının ağır zəhmətə, məşəqqətə düşməsinə səbəb olur. Qadın məcburdur ki, əlləri ilə müəyyən əşyaları tutsun və ya götürsün, üzü də açıq olsun. Xüsusilə, məhkəmələrdə şəhadət vermək məqamında və izdivac zamanı buna məcburdur. O, küçələrdə yol gedir və istər-istəməz ayaqları görünür. Xüsusilə fəqir qadınlar corab və bəzi hallarda ayaqqabı tapmadıqları üçün çox məşəqqətə düşə bilərlər. Bu da “illa ma zəhərə minha” cümləsinin mənasıdır. Həqiqətdə məqsəd budur: adətən və

təbii olaraq əsli-əvvəlinin (ilkin hökmün) tələbinə uyğun olaraq aşkar olanlardan başqa.

“Kəşşaf”ın müəllifi zinətin ikinci istisnası, yəni onu məhrəmlərə aşkar etmənin barəsində bəhs edərək, bu ayənin nazil olmasından sonra qadınların vəziyyətini şərh edib deyir: əvvəllər onların boyunları və yaxaları açıq idi, sinələri və boyunlarının yan tərəfləri görünürdü. Başlarına örtüdükləri örpəyi, adətən qulaqlarının arxasından keçirib düyünləyirdilər və təbiidir ki, bu halda boyunlarının bir qismi, habelə qulaqları və sinələri görünürdü.

Fəxr Razi “Təfsiri-kəbir” kitabında zinət sözünün təkcə zahiri və süni zinətlərə və ya təbii zinətlərə şamil olması barəsində bəhs etdikdən sonra ikinci nəzəriyyəni qəbul edərək deyir:

Qəffal kimi zinətlərdən məqsədin təbii zinətlər olduğunu deyən şəxslərin əqidəsinə görə aşkar zinətlərdən məqsəd qadınlarda üz, biləyə qədər əllər, kişilərdə isə üz, iki əl və iki ayaqdır. Qəffalın əqidəsinə görə cəmiyyətdə ictimai münasibətlərin zərurəti tələb edir ki, üz və əllər biləyə qədər açıq olsun. İslam şəriəti də çox asan şəriət olduğundan üzün və əllərin biləyə qədər örtülməsini vacib etməmişdir... Amma zinəti süni şeylər kimi mənə edənlərin nəzəriyyəsinə gəldikdə isə, onlar demişlər ki, zahiri zinətlərdən məqsəd üzdə və əllərdə olan rəng, biləzik, həna və üzükdən ibarətdir. Bunlar da ona görə istisna olunmuşlar ki, onların örtülməsi qadınlar üçün çox çətindir. Qadın məcburdur ki, əlləri ilə müəyyən əşyaları götürsün, məhkəmələrdə şəhadət məqamında və izdivac zamanı üzünü açsın.

Bu istisnalar barəsində məsum imamla-rımızdan çox soruşulmuş və onlar da cavab vermişlər. Biz hədis kitablarından bir neçə rəvayəti nəql edirik. Onların

əksəriyyəti də “Təfsiri-safi” kitabında nəql olunmuşdur. Zahirən bu barədə mövcud olan şiə rəvayətlərində heç bir ixtilaf gözə dəymir. Aşağıdakı rəvayətlərə diqqət yetirin:

1-İmam Sadiq (ə)-dan soruşdular ki, aşkar zinətlər, yəni qadınlara örtülməsi vacib olmayan zinətlər hansılardır? Buyurdu: “Aşkar zinətlər sürmə və üzükdən ibarətdir.”

2-İmam Baqir (ə) buyurur: “Zahiri zinət – paltar, sürmə, üzük, əllərin hənəsi və bilərzikdən ibarətdir. (Sonra buyurdu:) Zinət üç növdür: Birincisi hamı üçündür, o da qeyd etdiklərimdir. İkincisi məhrəmləri üçündür, o da boyunbağının asıldığı yerdən yuxarı, bilərziyin salındığı yerdən aşağı və ayaqlara vurulan halqadan aşağı hissələrdir. Üçüncü növ zinət isə yalnız ərə məxsusdur, o da qadının bədəninin hər yeridir.”

3-Əbu Bəsir deyir ki, İmam Sadiq (ə)-dan “**illa ma zəhərə**” istisnası barəsində soruşduqda buyurdu: “O, bilərzik və üzükdən ibarətdir.”

4-Özü şiə olan bir nəfər ravi deyir ki, İmam Sadiq (ə)-dan soruşdum: “Qadına naməhrəm olan kişi onun hansı yerinə baxa bilər?” Buyurdu: “Üzü, iki əlləri və ayaqları.”

Bu rəvayət naməhrəm qadının üzünə və əllərinə baxmağın caiz olmasını çatdırır, amma onların örtülməsinin vacib olmasını göstərmir. Bu iki məsələ bir-birindən tamamilə fərqlənir. Lakin sonradan görəcəyimiz kimi, əsas irad bunları örtməyin vacib olmasında deyil, onlara baxmağın caiz olmasındadır. Əgər baxmaq caiz olsa, onda örtməyin vacib olmaması daha tez nəzərə çarpır. (Sonradan bu barədə söhbət edəcəyik.)

5-Ayişənin bacısı Əsma bir gün Peyğəmbərin (s) evinə gəldi. Əsma o qədər nazik paltar geyinmişdi ki, bədəni görünürdü. Həzrət üzünü yana çevirib buyurdu: “Ey Əsma! Qadın həddi-bülüğa çatan zaman bədəninin bu

hissələrindən qalan yerləri görünməməlidir.” (Həzrət üzünü və biləkdən aşağı əllərini göstərdi.)¹⁸ \

Bu rəvayət İbni Abbas, Zəhhak və Ətanın nəzəriyyəsi ilə uyğun gəlir, lakin İbni Məsudun fikri ilə müxalifdir. O, belə iddia etmişdir ki, zahiri zinət dedikdə, üst paltarlar nəzərdə tutulur.

Ümumiyyətlə, İbni Məsudun nəzəriyyəsi heç bir vəch ilə düzgün ola bilməz. Çünki öz-özünə aşkar olan alt paltar deyil, yalnız üst paltarlardır. Belə olan halda da “*qadın üst paltarlarından başqa qalan zinətlərini aşkar etməməlidir*”-deyilməsinin heç bir mənası yoxdur. Üst paltar örtülə bilməz ki, istisna da olunsun. Amma İbni Abbasın, Zəhhakın və Ətanın sözləri bunun tam əksinədir. Əhli-beyt (ə) ardıcılılarına mənsub olan rəvayətlərdə də məhz bunlar qeyd olunmuşdur. Yalnız bunların örtülüb-örtülməməsi barəsində göstərişlər verilə bilər.

Bu rəvayətlərdən məlum olur ki, üzün və əllərin biləyə qədər örtülməsi vacib deyildir, hətta bədənin bu hissəsində olan adi bəzəklərin, o cümlədən qadınların adətən həmişə istifadə etdikləri və təmizlənməsi son dərəcə çətin olan sürmə və hənənin da aşkar olmasının maneəsi yoxdur.

Qeyd etməliyəm ki, mən bu məsələni öz nəzərimə uyğun şəkildə bəyan etdim və hədislər əsasında olan öz istinbatımı gətirdim. Ağalardan və xanımlardan hər biri hansı müctəhidə təqlid edirsə, əməldə həmin mərcəyi-təqlidin fətvalarına tabe olmalıdır. Bizim dediklərimiz də bəzi mərcəyi-təqlidlərin fətvası ilə müvafiqdir. Ola bilsin ki, başqalarının nəzərləri ilə müvafiq olmasın (baxmayaraq ki, bu barədə müxalif fətva nəzərə çarpmır, olanlar da aşkar fətva deyil, yalnız ehtiyatdır). Bu bəhsi

¹⁸ “Sünəni Əbu Davud”, 2-ci cild, səh.383

irəli çəkməkdə məqsədimiz budur ki, siz islami rəvayətlərlə yaxından tanış olub İslamın möhkəm və mətin məntiqi ilə agah olasınız.

Məlum olduğu kimi, yanlış olaraq özlərini “ziyalı” kimi qələmə verən cəmiyyətin böyük bir təbəqəsi qadınlarla əlaqədar olan məsələlərdə İslama bədbin nəzərlərlə baxırlar. Onlar əsla bilmirlər ki, İslam bu barədə nə kimi nəzəriyyə vermişdir, habelə onların dinimizin ictimai fəlsəfəsi ilə azacıq da olsa, tanışlıqları yoxdur. Buna görə də onların bədbinlikləri tam əsassızdır. Bu kimi insanlar əməldə öz ehtiraslarına və şəhvətlərinə itaət edərək, hicaba, iffətə riayət etmir, üstəlik islami hicab və onun məntiqi ilə yaxından tanış deyillər. Onlar güman edirlər ki, bunlar xurafat və insanların bədbəxtliyinə səbəb olan bir qanundur. Həmin təfəkkür tərzii də onların İslamdan uzaqlaşmış yadlaşmalarına, hətta bəzi hallarda dindən çıxıb mürtəd olmalarına səbəb olmuşdur.

Əgər yalnız islami göstərişlərə əməl etməyib şəhvətlərə tabe olsaydılar, işləri çox asan olardı. Amma hal-hazırda bu məsələ İslamın inkar edilməsi və etiqadsızlıqla əlaqədar olan bir məsələdir. Siz İslamın ictimai fəlsəfəsi və məntiqi ilə yaxından tanış olmalısınız ki, müəyyən ünsürlərlə qarşılaşarkən onlara dolğun və məntiqi cavab verə biləsiniz.

Aydındır ki, bu məqsədlə təkcə əməliyyə risalələrinin oxunması və fətvalardan agah olmaq kifayət deyildir; həm nəqli, həm də ictimai-fəlsəfi cəhətdən və dəlil əsasında bəhs aparmaq zəruridir. Buna görə də biz bu barədə tədqiqat aparmağı zəruri və lazım hesab etmişik. Bizim bu məsələ ilə əlaqədar olan mənbə və dəlilləri bəyan etməyimizin, istidlali bəhs aparmağımızın da əsas hərəkətverici amili məhz budur.

Amma qadının öz məhrəmləri qarşısında özünü nə qədər örtməsi məsələsinə gəldikdə isə bu barədə rəvayətlərdə və fətvalarda cüzi müxtəliflik nəzərə çarpır. Bəzi rəvayətlərdən əldə olunan və eləcə də fəqihlərin bəzilərinin bu əsasda verdikləri fətva əsasən, qadın ərindən başqa sair məhrəm şəxslər üçün göbəkdən dizlərinə qədər örtməlidir.

ÖRPƏYİN NECƏLİYİ HAQQINDA

Bu istisnadan sonra növbəti cümlə gəlir: **“Vəl-yəzribnə bixumurihinnə əla cuyubi-hinnə”**–yəni gərək qadınlar öz baş örpəkləri ilə sinə və boğazlarını örtünsülər. Əlbəttə, “örpək” deyilməsi heç bir xüsusi əhəmiyyət kəsb etmir. Məqsəd başın, boyunun və sinənin örtülməsidir. Əvvəldə “Kəşşaf” təfsirindən nəql etdiyimizə görə, (başqaları da bunu demişlər) ərəb qadınları, adətən uzun köynək geyirdilər, onların boğazları açıq qalırdı, boyunları və sinələri örtülmürdü. Başlarına atdıqları örpəklərin uclarını da qulaqlarının arxasından keçirib arxa tərəfdə bir yerə yığır və kürəklərinə atırdılar. (Hal-hazırda ərəb kişiləri arasında da bu adət qalmaqdadır.) Təbiidir ki, belə olan halda onların qulaqları, qulaqlarının dibi, sığaları, sinələri və boyunları aşkar şəkildə görünürdü. Bu ayə göstəriş verir ki, örpəyin başın dal tərəfində asılı vəziyyətdə salınan hissələri boyuna və sinənin sağ və sol tərəfdən üstünə atılmalıdır ki, bu hissələr tam örtülsün.

İbni Abbas bu cümlənin təfsirində demişdir ki, qadın saçlarını, sinəsini, boynunun ətrafını və boğazının altını örtməlidir.

Örpəyin necəliyini müəyyənləşdirən bu ayə ilə əlaqədar olaraq həm şiə, həm də sünnü rəvayətlərində nəql olunur ki, bir gün Mədinənin qızmar havasında bir gözəl qadın

adəti üzrə örpəyini başına atıb uclarını arxa tərəfdən bir yerə yığmışdı, boynu və qulaqlarının ardı görünürdü. O, küçədən gedəndə Peyğəmbərin səhabələrindən biri onunla rastlaşdı. Bu gözəl mənzərə onun diqqətini o qədər cəlb etdi ki, hər şeyi unudub heyrətlə qadına baxmağa başladı, özündən və ətrafındakılardan qafil oldu. Hətta öz qarşısına da baxmırdı. O qadın bir küçəyə daxil oldu, cavan oğlan da onu izləyərək ardınca getdi. Birdən divardkı sümük qırığı onun üzünə ilişdi və özündən qan axmağa başladı. O, üz-gözü qana bulaşdığı halda sanki qəflət yuxusundan ayıldı. Həmin vəziyyətdə Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib hadisəni ona xəbər verdi. Elə bu zaman aşağıdakı ayə nazil oldu: **“Qul lil-mumininə yəğuzzu min əbsarihim...”**¹⁹

Bu lüğət tərkibi, yəni **“zərəbə** felinin **“əla”** hərfi ilə birlikdə gəlməsi bu mənanı çatdırır ki, bir şeyi başqa şeyin üzərinə elə qoysunlar ki, onun üçün maneə və hicab sayılsın. **“Kəşşaf”** təfsirində deyilir: **“Zərəbət biximariha əla cəybiha kə qovlikə: zərəbtu bi yədi ələl-haiti iza vəzətəha ələyhi”**—yəni bu ifadə **“əlimi divarın üstünə qoydum”** birləşməsinə oxşayır.²⁰

¹⁹“Kafi”, 5-ci cild, səh.521; “Vəsailuş-şiə”, 3-cü cild, səh.24; “Təfsiri-safi”; “Əd-durrul-mənsur”, 5-ci cild, səh.40, həmin ayənin təfsirində.

²⁰Qeyd olunmalıdır ki, qadının qulaqlarının ardı və boyununun açıq olmasını çatdıran və şəhvət nəzəri ilə olan baxışları hekayət edən bu rəvayət hadisə kitablarında və təfsirlərdə **“qul lil-mu”**minə **yəğuzzu”** ayəsinin nazil olma səbəbi kimi qeyd edilmişdir. Əvvəldə belə nəzərə çarpır ki, bu ayənin **“qul lil-mu”**minə **yəğuzunə min əbsarihinne”** ayəsi ilə heç bir rəbitəsi yoxdur, halbuki, bu iki ayə birlikdə nazil olmuşdur. Birinci ayə kişilərin vəzifəsini müəyyən etdiyi kimi, ikinci ayə də **“və la yubdiynə ziynətəhunne illa ma zəhərə minha vəl-yəzribnə bi xumurihinne əla cuyubihinne”** cümləsinin mə”nası ilə birlikdə qadınların vəzifəsini aydınlaşdırır. Zahirən elə həmin səbəbə görə **“Təfsiri-safi”**də bu hədis ikinci ayənin şərhində nəql edilmişdir. Bizim bu hadisə əsaslanıb dəlil gətirməyimiz də elə ona görədir.

“Kəşşaf” təfsirində “Kəhf” surəsinin 11-ci ayəsində də gələn həmin tərkib barəsində buyrulur: **“Fəzərəbna əla azanihim”**–yəni “onların qulaqlarına pərdə saldıq ki, eşitməsinlər.”

“Məcməul-bəyan” təfsirində hicab ayəsinin şərhində deyilir:

“Qadınlara əmr olundu ki, örpəklərini sinələrinin üstünə salsınlar ki, boyunları örtülsün. Yuxarıda qeyd etdik ki, əvvəllər qadınlar örpəklərinin uclarının başlarının arxasına atırdılar, sinələri açıq qalırdı. “Cuyub” yaxa deməkdir, amma sinə mənasında işlənmişdir. Çünki, sinənin üstünü örtən yaxadır. Həmçinin deyilmişdir ki, bu göstəriş buna görə verilmişdir ki, qadınlar saçlarını, sırğalarını və boyunlarını örtsünlər. İbni Abbas həmin ayənin barəsində demişdir ki, qadınlar gərək saçlarını, sinələrini, boynunu və boğazlarının altını örtsünlər.”

“Təfsiri-safi”də də **“vəl-yəzribnə bi xumurihinnə əla cuyubihinnə”** cümləsindən sonra deyilir: Bu hökm ona görə verildi ki, onların boyunları örtülsün.

Bir sözlə, bu ayə tam aşkar şəkildə örpəyin vacib olan hədudlarını bəyan edir. İstər sünnülərin, istərsə də şiələrin hədis və təfsir kitablarına, xüsusilə şiələrin rəvayətlərinə lazımınca diqqət yetirməklə bizim araşdırdığımız məsələ tamamilə aşkar olur və ayənin məfhumunda heç bir şəkk-şübhəyə yer qalmır.

İKİNCİ İSTİSNA

“Vəla yubdiynə ziynətəhunnə illa libuulətihiyyə...” yəni “öz zinətlərini yalnız ərllərinə və... aşkar etsinlər.”

Birinci istisna qadınların zinətlərinin aşkar olunmasının bütün (naməhrəm) şəxslər üçün icazə verilən qədərini müəyyən etmişdir. Lakin bu istisna xüsusi şəxslərin

adlarını sayır ki, qadının öz zinətlərini onlar üçün göstərməsi (yəni örtməməsi) hər bir halda caizdir. Birinci istisna baxış dairəsi nöqtəyi-nəzərindən daha az, amma kimlərə açmağın caiz olması baxımından isə daha geniş idi. Amma ikinci istisnada tamamilə əksinədir.

Ayədə adları qeyd olunanların əksəriyyəti fiqh terminlərində məhrəm adlandırılan şəxslərdir. Onlar aşağıdakılardan ibarətdir:

- 1-Ər;
- 2-Ata;
- 3-Qayınatası;
- 4-Oğlanları.
- 5-Ərin (başqa arvaddan olan) oğlanları;
- 6-Qardaşları;
- 7-Qardaşlarının oğlanları;
- 8-Bacısının oğlanları;
- 9-Qadınlar;
- 10-Məmluklar (kəniz və qullar);
- 11-Qadınlara meyli olmayan ruhi xəstələr;
- 12-Cinsi işlərdən xəbərdar olmayan, yaxud ər-arvad münasibətlərinə bacarıqları olmayan uşaqlar.

Biz bunların yalnız son dörd qismi haqqında danışacağıq.

1-QADINLAR

Bu kəlmə barəsində üç ehtimal verilir:

Birinci ehtimal budur ki, qadınlar dedikdə yalnız müsəlman qadınlar nəzərdə tutulur. Bu nəzəriyyəyə əsasən ayənin məfhumu belə olur ki, qeyri-müsəlman qadınlar ona naməhrəm sayılır və müsəlman qadın özünü onlardan örtməlidir.

İkinci ehtimala görə, ümumiyyətlə, müsəlman və qeyri-müsəlman olmasından asılı olmayaraq bütün qadınlar nəzərdə tutulur.

Üçüncü ehtimala görə, qadının evdə olan xidmətçi qadınları nəzərdə tutulur. Bu təfsirə görə ayənin məfumu bu olur ki, evin daxilində olan qadınlardan başqa hər bir qadın ona naməhrəm olur. Bu ehtimal əsla düz deyildir, çünki İslamın danılmaz və zəruri hökmlərindən biri də budur ki, qadın qadına məhrəmdir.

İkinci ehtimal da zəifdir. Çünki bu ehtimalda “nisa” kəlməsinin əvəzliliklə izafət təşkil olunmasında heç bir məqsəd yoxdur. Lakin birinci ehtimala əsasən bu izafətdən məqsəd budur ki, kafir qadınlar yad sayılır və onların özlərindən deyildir. (Çünki izafətdə iki tərəf bir-birindən fərqli olmalıdır-*müt.*)

Həqiqət budur ki, birinci ehtimal bu üç ehtimalın içərisində ən güclüsüdür. Nəql olunan rəvayətlər də ona əsasən müsəlman qadının yəhudi və məsihi qadınları qarşısında soyunmasını qadağan etmişdir. Bu rəvayətlərdə gətirilən dəlillərə əsasən, qeyri-müsəlman qadınlar çılpaq halda olan müsəlman qadınların gözəlliklərini öz ərləri, yaxud qardaşları üçün vəsf edə bilərlər.

Diqqət yetirmək lazımdır ki, heç bir müsəlman qadın başqa qadının gözəlliklərini öz ərinə deməməlidir. Bu vəzifə müsəlman qadınları bir-birinə qarşı xatircəm edir. Lakin onlar qeyri-müsəlman qadınlar qarşısında xatircəm deyillər və mümkündür ki, onlar öz ərləri üçün müsəlman qadınların gözəlliklərini desinlər. Buna görə də müsəlman qadınlara göstəriş verilir ki, özlərini onlardan örtünlər. Əlbəttə, bu hökm müsəlman qadının onların qarşısında öz zinət və gözəlliklərini zahir etməsinin haram olduğunu aşkar şəkildə bəyan etmir. Buna görə də başqa dəlillərə

əsasən, bu əməlin sadəcə olaraq məkrüh olması mümkündür. Fəqihlər də adətən müsəlman qadının özünü qeyri-müsəlman qadınlardan örtməsinə vacib hesab etməmiş, yalnız bu kimi yerlərdə hicabsız olmağın məkrüh olmasına dair fətva vermişlər.

2-QULLAR VƏ MƏMLUKLAR

Bu cümlədə də iki ehtimal vardır: birincisi budur ki, məmluk dedikdə kənzilər, ikincisi isə ümumiyyətlə nöqərlər nəzərdə tutulsun, yəni həm kənzilərə, həm də qullara şamil olsun. Burada da rəvayətlər ikinci təfsiri təkid edir, lakin fəqihlərin fətvaları onunla uyğun deyildir.

Rəvayətdə qeyd olunur ki, iraqılı bir kişi İranla sərhəd məntəqələrdə yaşadığına görə bu məsələyə çox ciddi yanaşırdı. O, Mədinəyə gəlib imam Sadiq (ə)-in hüzuruna çatdı. Orada Mədinə camaatından söhbət düşdü. O kişi etiraz edərək dedi ki, bunlar öz qadınlarını qullar ilə birlikdə müəyyən yerlərə göndərirlər. Bəzi hallarda qadınlar ata, dəvəyə qulamın köməyi ilə minirlər. Məsələn, qadın əlini qulamın çiyinə qoyaraq ata minir.

İmam Sadiq (ə) buyurdu ki, bu işin heç bir eybi yoxdur. (Sonra “Əhzab” surəsinin 56-cı ayəsini tilavət etdi ki, bu da həmin mənanı çatdırır:)

“Qadınlara ataları, oğlanları, qardaşları, qardaşı oğlanları, bacısı oğlanları, qadınlar və öz məmlukları barəsində heç bir qorxu yoxdur.”²¹

Ümumiyyətlə, istər kişi olsun, istərsə də qadın, qullar İslam nəzərindən çoxlu hökmlərdən istisna olunurlar. Məsələn, örpəyin vacib olması və ona nəzər etməyin haramlığı baxımından kənzilər azad qadınlarla fərqlənir. Kənzilərə başlarını örtmək vacib deyildir, halbuki bu iş

²¹ “Kafi”, 5-ci cild, səh.531

azad qadınlara vacibdir. Zahirən bu mətləbin sirri onların xidmətçi olmalarındadır. Buna görə də qulamların da belə istisna olunmaları zəif ehtimal deyildir.

Amma qeyd etdiyimiz kimi, fəqihlərin fətvaları nəzərindən bu hökm çox zəifdir. Digər tərəfdən də **“ov ma mələkət əymanuhum”** cümləsinin təkcə kənzilərə aid edilə bilməsi də çox uzaq nəzərə gəlir.

Əgər “məmluk”un istisnasını yalnız kənzilərə aid etsək, onda gərək deyək ki, azad qadınlar bir-birinə mütləq şəkildə məhrəmdirilər, lakin kənzilər azad qadınlara deyil, yalnız onların maliki və sahibi olan azad qadınlara məhrəmdir. Əgər bu mətləbi bu fətvaaya əlavə edib fəqihlərdən çoxunun örpəyi kənz üçün, hətta yad kişilər qarşısında belə vacib bilmədiyini desək, onda çox qərribə bir nəticə alınacaqdır. Çünki belə nəticə alınır ki, kənz bütün kişilərə məhrəm, azad qadınlar isə kənzilərə naməhrəmdir. Yəni kənz tamamilə kişi hökmündə olur. Əlbəttə, belə bir şey heç vaxt düzgün deyildir.

3-QADINA EHTİYACI OLMAYAN RUHİ XƏSTƏLƏR

Şübhəsiz, bu cümlə: **“əttabi”inə gəyri ulil-ərbəti**” dəlillərə, şəhvət qüvvəsinə malik olmayan ağılsız şəxslərə, habelə qadında olan cazibəni dərk etməyənlərə şamil olur. Bəziləri bu ayənin şamil olma dairəsini daha da genişləndirərək onu hərəmxanada olan xacələlərə də (axtalanmış qullara) aid etmişlər. Onlar dəlil gətirərək xacələrin qadına heç bir ehtiyacı olmamasını isbat etməyə çalışmışlar.

Xacələrin qədim zamanlarda məhrəm hesab olunaraq hərəmxanaya gətirilməsi məhz bu fətva əsasında olmuşdur.

Bəziləri bu hökmü genişləndirərək ayədəki istisnanın fəqirlərə və miskinlərə də aid olmasını demişlər. Çünki onların iqtisadi vəziyyəti o qədər ağırdır ki, artıq bu aləmdə deyillər. Bir tikə çörəyə möhtac olub bütün səyləri acından ölməməyə sərf olan şəxslər heç vaxt cinsi məsələlər barəsində fikirləşməyə macal tapmazlar.

Həqiqətdə isə ayənin məfhum dairəsini bu qədər genişləndirmək çox zəif nəzərdir. Şübhəsiz, bunlar da elə birinci təbəqə kimidir. Bu hökmü bir qədər də genişləndirsək, ikinci təbəqəni də bu ayədən hesab etmək mümkündür.

4-CİNSİ İŞLƏRDƏN XƏBƏRSİZ OLAN, YAXUD BU KİMİ İŞLƏRƏ QÜDRƏTİ OLMAYAN UŞAQLAR

Bu hissəni də iki cür təfsir etmək olar. “**Ləm yəzhəru**” kəlməsi “**zühur**” kökündən alınmışdır. O, “**əla**” hərfi ilə təsirli hala salındıqda bu iki kəlmə birlikdə xəbər vermək mənasını ifadə edə bilər. Deməli, bu halda ayənin mənası belə olur ki, qadınların gizli işlərindən agah olmayan uşaqlar istisna olunurlar. Mümkündür ki, həmin tərkib “qələbə və “qüdrət” məfhumunu da çatdırsın. Onda isə mənə belə olur: “Qadınlara aid olan intim məsələlərdən istifadə etmək qüdrəti olmayan uşaqlar istisna olunurlar.”

Birinci ehtimala əsasən məqsəd bu kimi mətləbləri ayırd və dərk etmə qüdrətinə malik olmayan uşaqlardır. Amma ikinci ehtimala əsasən məqsəd o uşaqlardır ki, hətta ağıl kəsən olsalar belə, cinsi işlərə qüdrətləri yoxdur, yəni həddi-bülüğa çatmamışlar. Bu ehtimala əsasən hər şeyi başa düşən və həddi-bülüğ yaşlarına yaxınlaşan, lakin hələ tam həddi-bülüğa çatmayan uşaqlar həmin istisnaya daxil olunurlar. Fəqihlərin fətvaları da məhz həmin təfsir əsasında.

Ayənin ardınca buyurulur: **“Və la yəzribnə bi ərəculihinnə liyuləmə ma yuxfiynə min ziynətihiinnə”**–yəni “qadınlar öz gizli zinətlərini aşkar etmək məqsədi ilə ayaqlarını yerə bərk döyməsinlər.”

Ərəb qadınları adətən ayaqlarına zinət məqsədi ilə halqalar keçirir və qiymətli olan bu zinət əşyasını digərlərinə bildirmək üçün ayaqlarını yerə bərk vururdular. Bu şərif ayə də onların bu işini qadağan etdi.

Bu göstərişdən başa düşmək olar ki, kişilərin diqqətini cəlb etmək məqsədi daşıyan hər bir şey (məsələn, gözəl iyli ətir vurulması, üzə müəyyən kosmetika maddələrinin çəkilməsi və sair) qadağandır. Ümumiyyətlə, qadın kişilərlə rəftarında elə işlər görməməlidir ki, ehtirasları təhrik edib həyəcana gətirsin və onların diqqətini özünə cəlb etsin.

Ayənin axırıncı cümləsi buyurur: **“Və tubu iləllahi cəmiən əyyuhəl-muminun, ləlləkum tuffihun”**, yəni “Hamılıqla Allaha tərəf qayıdın, ey möminlər, bəlkə nicat tapasınız”.

Quranın adəti üzrə göstərişlərin axırında camaatı Allaha doğru yönəldir ki, Onun fərmanlarına əməl etməkdə səhlənkarlıq etməsinlər.

BAŞQA AYƏLƏR

“Nur” surəsinin 59-61-ci ayələri də həmin məsələ ilə əlaqədardır. İndi onların təfsirini bəyan edirik:

“Ey iman gətirənlər! Gərək sizin məmluklarınız və həddi-bülüğa çatmamış uşaqlarınız gündə üç dəfə sizin otağınıza daxil olmaq üçün icazə alsınlar: sübh namazından əvvəl, öz paltarlarınızı çıxartdığınız günorta vaxtı və işa namazından sonra (yəni yatmağa hazırlaşdığınız vaxt). Bu üç vaxt sizin xəlvət vaxtınızdır. Bu üç

vaxtdan qeyrilərində (icazəsiz daxil olmağa) sizə və onlara qorxu yoxdur. Onlar və siz bir-birinizin yanına çox gedib-gəlirsiniz. Allah Öz ayələrini belə bəyan edir. Allah bilən və hikmətlidir.

Uşaqlarınız həddi-bülüğa çatdığı zaman başqaları kimi, sizin otağınıza girərkən icazə almalıdırlar. Allah Öz ayələrini belə bəyan edir. Allah bilən və hikmətlidir.

Ailə qurmağa ümidləri olmayan qoca yaşlı qadınlar üçün heç bir qorxusu yoxdur ki, bəzənmədən və özlərini göstərmək məqsədi olmadan öz paltarlarını yerə qoysunlar. Əgər bundan da çəkinsələr onlar üçün daha yaxşıdır. Allah eşidən və biləndir.”

Bu ayələrdə iki istisna vardır: biri başqalarının otağına girərkən icazə almaqla, digəri isə örpək qanunu ilə əlaqədardır. Birinci və ikinci ayə birinci istisnaya, üçüncü ayə isə ikinci istisnaya aiddir.

Əvvəldə bu göstəriş barəsində şərh verib dedik ki, hər kəs başqasının xəlvətgahı olan yerə daxil olmaq istəsə, əvvəlcədən xəbər verməli və icazə ilə daxil olmalıdır. Həmçinin dedik ki, bu göstəriş hətta insanın yaxın məhrəmləri (oğul-ata, ata-qız və sair kimi) üçün də icra olunmalıdır. Bu ayələrdəki göstərişlərdən iki qrup istisna olunur və onlar üçün icazə alınması yalnız üç dəfə qeyd olunmuşdur. Başqa vaxtlarda isə vacib hesab edilməmişdir. Bu iki dəstə aşağıdakılardan ibarətdir:

1-Sizin məmluklarınız (qul və kənzləriniz).

2-Həddi-bülüğa çatmayan uşaqlarınız.

Bu iki dəstənin icazə almalı olduqları üç vaxt – səhər namazından əvvəl, havanın istiliyi ilə və sair ilə əlaqədar olaraq üst paltar-larını çıxarıb istirahətə məşğul olduqları günorta vaxtı, üçüncüsü isə yataq yerinə girmək istədikləri vaxt (işə namazından sonra).

Bu hallarda adətən qadın və ya kişi yarım çılpaq vəziyyətdə olur. Çünki təzə yuxudan durduqları (sübh namazından qabaq), yaxud yataq yerinə girmək istədikləri vaxt (işə namazından sonra), ya da istirahətə məşğul olduqları vaxt (günorta çağı) adətən yataq paltarında olurlar. Belə şəraitlərdə məmluklar və həddi-bülüğa çatmayan oğlanlar icazə alaraq onların otaqlarına daxil olmalıdırlar. Lakin başqa hallarda gediş-gəlişin çox olması səbəbilə izn almaq lazımdır deyildir.

Bu ayələrdə üç əsas məsələ diqqəti cəlb edir:

1-”**Əlləziynə mələkət əymanukum**” cümləsindəki cəm kişilər üçün olan “**əlləziynə**” kəlməsi qeyd olunmuşdur. Bu da sözsüz ki, qulamlara aiddir. Rəvayət və təfsirlərdə də bu məsələ qeyd olunmuşdur. O cümlədən, “Kafi” kitabında imam Sadiq (ə)-dan belə nəql olunur: “Bu göstəriş (üç dəfə icazə istəmək) kişilərə aiddir.”

Qadınların da icazə almaları haqda soruşulduqda Həzrət buyurdu: “Xeyr, elə həmin cür icazəsiz gəlib gedərlər.”

Qulamların bu üç vaxtdan başqa vaxtlarda icazə almadan qadının otağına daxil olmalarının səbəbi budur ki, onlar da bu hökmdən istisna edilirlər. Bunun özü hicab ayəsində də qeyd etdiyimiz kimi, “**ma mələkət əymanuhum**” cümləsinin qulamlara da şamil olmasına ən güclü dəlildir. Hətta hal-hazırda bəhs etdiyimiz ayədə də “**mələkət əymanukum**” cümləsi kişi cinsinə dəlalət edən əvəzliliklə gətirilmişdir, yəni qulun qadının öz məmluku olması zəruri deyildir.

Burada mümkündür ki, “hal-hazırda artıq qul-quldarlıq məsələləri aradan getmişdir, heç bir qul mövcud deyildir, bu bəhsləri irəli çəkməyin heç bir faydası yoxdur”-deyə etiraz etsinlər. Bu etiraz yersizdir, çünki, əvvəla, İslamın bu kimi məsələlər barəsindəki nəzərinin aydın olması bizi

hətta bəzi gündəlik qarşıya çıxan məsələlər sırasında olan külli qanunların hədəfinə daha artıq vəqif edir. İkincisi, əgər nə vaxtsa daha dərin bilikli bir fəqih ola bilsin ki, müəyyən şərtlər daxilində qulamların hökmünü xidmətçilər üçün də genişləndirsin.

2-”**Təvvafunə ələykum bəzukum əla bəzin**” cümləsindən başa düşülür ki, qulamların və həddi-bülüğa çatmayan oğlanların icazə istəmələrinin vacib olmamasının səbəbi budur ki, əgər bu iş vacib olsaydı, çox gediş-gəliş etdiklərinə görə əzab-əziyyəətə, çətinliyə səbəb olardı.

Həqiqətdə bu kimi hallarda icazə verilməsinin səbəbi məqsədsiz və əbəs deyil, əksinə bu vəzifə vacib ediləcəyi təqdirdə çətinliyin yaranmamasıdır.

Biz inanırıq ki, hicab barəsində mövcud olan sair istisna hallar da, məsələn, üzün və əllərin, habelə məhrəmlər üçün örtməyin istisna olunması da həmin məqsəd daşıyır. Əvvəldə qismən bəhs olundu, tezliklə bu barədə daha ətraflı şəkildə söhbət edəcəyik.

3-Bu ayədə kişilər kimi gündə üç dəfə icazə almağa vəzifəli olan uşaqlar həddi-bülüğa çatmayan uşaqlardır. Buna əsasən, həddi-bülüğa çatmayan uşaqlar, hətta ağıl kəsən və həddi-bülüğ yaşlarına çatma ərəfəsində olsalar da, ayədə təyin olunan üç vaxtdan başqa vaxtlarda icazə almadan xəlvətgaha daxil ola bilərlər.

Bu ayənin özü “**əvit-tiflilləzinə ləm yəzhəru əla ovratin-nisa**” cümləsindəki uşaqlardan məqsədin (bu, hicab ayəsində gəlmişdir və onun barəsində iki ehtimal da vermişdik) ağıl kəsməyən uşaqlar deyil, həddi-bülüğa çatmayan uşaqlar olmasına bir şahid ola bilər.

Amma hicab və örpək məsələsi ilə əlaqədar olan istisna “**vəl-qəvaidu minən-nisail-lati la yərcunə nikahən**”

fələysə ələyhinnə cunahun” cümləsində bəyan olunur. Bu, hicab məsələsində üçüncü istisnadır. Birinci və ikinci istisnalar həmin surənin 31-ci ayəsində, üçüncü istisna isə bu ayədə qeyd olunur. Burada buyrulur: “(Qocalıb) əldən düşən və ərə getmək ümidləri olmayan qadınlar üst paltarlarını çıxara bilərlər. Bu şərtlə ki, bu iş özlərini göstərüb bəzəmək məqsədi ilə olmasın. Eyni zamanda əgər iffət məsələsinə riayət edərək özlərini örtərsələr, daha yaxşı olar. Allah eşidən və biləndir.”

“Qəvaid” dedikdə məqsəd o qadınlardır ki, yaşları artıq ötüb keçmiş, arvad olmaq cəhətindən bir növ təqaüdə çıxmışlar və artıq cinsi hislər nəzərindən kişilərin rəğbət göstərdiyi şəxslərdən deyillər. Buna görə də onların bir daha ərə getməyə ümidləri yoxdur. Buna baxmayaraq, ola bilsin ki, həmin qadınların öz ürəkləri ərə getmək istəsin.

“Ən yəzənə siyabəhunnə” cümləsindən aydın olur ki, qadının paltarı iki növdür: Biri evdən kənarında, digəri isə evdə geydiyi paltar. Yaşı ötmüş qadınlara üst paltarlarını çıxartmağa icazə verilir. Amma eyni zamanda bu iş özünü göstərmək və bəzənmək məqsədi daşıyamalıdır.

İslami rəvayətlərdə qocalıb əldən düşmüş qadınların üst örtüyünü götürməsinin həddi-hüdudu bəyan olunmuşdur. Qeyd olunmuşdur ki, onlar yalnız baş örpəklərini götürə bilərlər.

Übeydullah Hələbi deyir: İmam Sadiq (ə) buyurdu: **“Ən yəzənə siyabəhunnə”** cümləsində məqsəd baş örpəyi və çadradır.”

Dedim ki, hər kəsin qarşısında olsa belə? Buyurdu: Bəli, hər kəsin qarşısında olsa belə; amma bu şərtlə ki, sadə olsun və özünü bəzəyib başqalarına göstərmək məqsədi daşımasın.

“Və ən yəstəfifnə xəyrun ləhunnə” cümləsindən ümumi bir qanun kimi başa düşmək olar ki, İslam nəzərindən iffət məsələsinə və örpəyə nə qədər çox riayət olunsa, Allah nəzərində bir o qədər bəyənilir. Zərurətin hökmü ilə üz, əllər və s.də ciddiyyət olmaması və onların açıq qalmasına icazə verilməsi ilə bu ümumi əxlaqi qanun yaddan çıxarılmamalıdır.

PEYĞƏMBƏRİN (S) HƏYAT YOLDAŞLARI

Örpək vəzifəsi ilə əlaqədar olan əsl ayələr “Nur” surəsində bəyan olunanlardır. Amma “Əhzab” surəsində də bir neçə ayə vardır ki, onları da bu mətləblə yanaşı qeyd etmək olar. Bu ayələrin bir qismi Rəsuli-Əkrəm (s)-in zövcələri ilə əlaqədardır, digər bir qismi isə iffətin həddi-hüdudunun qorunması barəsində olan göstərişlərdən ibarətdir. Birinci qism aşağıdakı ayədir:

Bu ayədə Peyğəmbərin (s) zövcələrinə xitab olunaraq deyilir: “Ey Peyğəmbərin zövcələri, siz – əgər pəhrizkar olsanız – sair qadınlar kimi deyilsiniz. Ehtiyatlı olun və danışğınızda qadın naz-qəmzəsindən və şəhvət yaradan sözlərdən istifadə etməyin, məbada qəlbləri xəstə olanların tamahlanmasına səbəb olasınız. Yaxşı və layiqli tərzdə danışın. Öz evlərinizdə oturun və ilkin cahiliyyət dövründə olduğu kimi, bəzənib özünüzü göstərməklə evdən çıxmayın.”

Bu ayədə məqsəd Peyğəmbərin (s) zövcələrini evdə dustaq etmək deyildir. Çünki İslam tarixi aşkar şəkildə şəhadət verir ki, Peyğəmbəri-Əkrəm (s) öz arvadlarını özü ilə səfərə aparır və onların evdən çölə çıxmasına mane olmurdu. Bu göstərişlərdə məqsəd budur ki, qadın özünü göstərmək məqsədi ilə evdən çıxmasın, xüsusilə

Peyğəmbərin qadınları barəsində bu vəzifə daha çox təkidlidir.

Müsəlman ərəblər qorxusuz-hürküsz olaraq Peyğəmbərin (s) zövcələri evdə ikən otaqlarına daxil olurdular. “Əhzab” surəsinin 53-cü ayəsi nazil oldu və buyurdu: “Əvəldən icazə almadan Peyğəmbərin evinə daxil olmayın. Əgər yemək üçün dəvət olunmusunuzsa, öz vaxtında gəlin, sonra durub gedin və müəyyən əhvalat danışmaqla, müxtəlif söhbət etməklə Peyğəmbərin vaxtını almayın. Çünki bu işlər onu narahat edir və o, sizi evdən çıxarmağa həya edir. Lakin Allah sizdən çəkinmir. İkincisi, Peyğəmbərin arvadlarından bir şey istədikdə pərdə arxasından istəyin və otağına daxil olmayın. Bu işlər həm sizin, həm də onların qəlblərinin paklığı üçün daha yaxşıdır. Siz Peyğəmbərə əziyyət verməməlisiniz, o vəfat etdikdən sonra onun zövcələrini ala bilməzsınız, çünki bu iş Allah yanında böyük günahdır.”

Bu ayədə “hicab” kəlməsi zikr olunmuşdur. Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, qədim alimlərin nəzərində hər yerdə “hicab ayəsi” barəsində söz gedirsə, məqsəd qeyd olunan bu ayədir. Bu ayədəki hicab göstərişi əvvəldə bəhs etdiyimiz örpək göstərişindən tamamilə fərqlidir. Bu ayədə zikr olunan göstəriş ailə münasibətlərinə və rəftarlarına aiddir ki, insan bu rəftarları başqalarının evində riayət etməlidir. Bu göstərişə uyğun olaraq kişi qadınların olduğu yerə daxil olmamalıdır. Əgər hər hansı bir şey istəyirsə və ehtiyac duyursa onu divarın arxasından səs-ləyib almalıdır. Bu məsələnin fiqh istilahında örpək (sətr) adlanan məsələ ilə heç bir rabitəsi yoxdur.

“Zalikum əthəru li qulubikum və qulubihinnə” cümləsi “Nur” surəsinin 61-ci ayəsindəki **“və ən yəstəfifnə xəyrun ləkum”** cümləsi kimi dəlalət edir ki,

qadın və kişi örpəyə riayət edib baxmaq lazım olan rəftarlardan nə qədər uzaq olsalar, təqva və paklığa daha çox yaxın olar. Qeyd etdiyimiz kimi, zərurətin hökmü ilə bu barədə də verilən asanlıq və icazəyə baxmayaraq, məsələnin əxlaqi yönləri nəzərdən qaçırılmamalı və örpək tərک edilməməlidir.

İFFƏTİN HƏDD-HÜDUDU

“Əhzab” surəsinin 59-60-cı ayələrində belə buyrulur: “Ey Peyğəmbər, öz zövcələrinə, qızlarına və möminlərin qadınlarına de, cilbablarını (başlarına örtükləri örpəyi) özlərinə yaxınlaşdırınlar. Bu iş onların tanınmaları və əziyyətə məruz qalmamaları üçün daha yaxındır. Allah bağışlayan və mehribandır. (59)

Əgər münafıqlar, qəlbləri xəstə olanlar, şəhərdə nigarançılıq yaratmaq istəyənlər öz işlərindən əl çəkməsələr, Biz səni onların əleyhinə qiyama sövq etdiririk. Bu vaxt onlar qısa müddətdən başqa sənə qonşuluğunda yaşamazlar.” (60)

Bu ayədə iki mətləbə diqqət yetirmək lazımdır: Birincisi “cilbab” və onu yaxınlaşdırmağın, digəri isə bu göstərişin fayda və səbəbi kimi qeyd olunan “tanınınlar və başqaları tərəfindən əziyyətə məruz qalmasınlar” cümləsinin mənasının nədən ibarət olmasıdır.

Birinci mətləbin izahında qeyd etməliyik ki, “cilbab” bir növ paltardır. Təfsirçilər və lüğət alimlərinin kəlamlarında bu barədə fikir müxtəlifliyi nəzərə çarpır və bu kəlmənin düzgün mənasını ələ gətirmək çox çətindir.

“Əl-müncid” lüğətində yazılır: “Cilbab - gen köynək və paltara deyilir.”

Çox dəqiq və mötəbər kitab olan, həmçinin yalnız Quran lüğətlərini şərh edən “Müfrədati-Rağib” kitabında deyilir: *“Cilbab-yəni köynək və baş örpəyi.”*

“Qamus” kitabında deyilir: *“Cilbab bir növ köynək və gen paltardır, o gödək çadradan kiçik, yaxud onun özü və yaxud da çadradır. Qadın onun vasitəsi ilə özünün bütün paltarlarını örtür.”*

“Lisanul-ərəb” kitabında yazılır: *“Cilbab bir növ paltardır ki, çadradan böyük, əbadan kiçikdir. Qadın onun vasitəsi ilə öz sinəsini örtür.”*

“Kəşşaf”ın bu bərdəki nəzəri də qeyd olunan sonuncu mənaya daha uyğundur. “Məcməul-bəyan” təfsirində bu kəlmənin mənası belə bəyan edilir: *“Cilbab qadının evdən çölə çıxarkən istifadə edərək başına örtüyü örpəyə deyilir ki, onun vasitəsi ilə o, öz başını və üzünü örtür.”*

Amma bu ayənin təfsirində deyir: *“Cilbab – qadının üzünə tutduğu və boğazını da örtən örpəkdir.”*

Sonra deyir: *“Deyilmişdir ki, cilbab elə çadradır. Ayədə məqsəd budur ki, azad qadınlar evdən çölə çıxan zaman alınlarını və başlarını örtsünlər.”*

Gördüyünüz kimi, təfsirçilərin nəzərində “cilbab”ın mənası bir o qədər də aydın deyildir. Ən səhih nəzər budur ki, lüğət baxımından “cilbab” kəlməsi hər bir gen paltara şamil olur. Amma əksər hallarda çadradan böyük, əbadan kiçik olan gen paltara – örpəyə deyilir ki, qadınlar ondan istifadə edirdilər. Həmçinin məlum olur ki, qadınlar üçün iki növ örpək var imiş: Onlardan biri kiçikdir, ona ximar və məqnəə də deyilir. Adətən qadınlar evin daxilində ondan istifadə edirlər. Digəri isə evdən kənarında istifadə etdikləri böyük örpəkdir. Bu mənə “cilbab” sözü qeyd olunan rəvayətlərlə də uyğun gəlir. “Nur” surəsinin 61-ci ayəsinin şərhində Ubeydullah Hələbidən nəql etdiyimiz

rəvayət buna misal ola bilər. Onun məzmunu bundan ibarətdir ki, *“yaşı ötmüş qadınlar üçün öz cilbab və ximarlarını kənara qoymaq caizdir. Onların saçlarına baxmağın heç bir maneəsi yoxdur.”* Bu cümlədən aydın olur ki, cilbab qadınların saçlarını örtmək üçün istifadə olunan paltar növüdür. Həmçinin “Kafi” kitabında nəql olunan başqa rəvayətdə də həmin ayənin təfsiri ilə əlaqədar olaraq qeyd olunur ki, imam Sadiq (ə) buyurur: *“Qadının yaşı ötmüş olarsa, çadranı və baş örpəyini kənara qoya bilər.”*

Buna əsasən, “cilbabı yaxınlaşdırmaq”da məqsəd bədəni onunla örtməkdir. Yəni evdən çıxmaq istədikdə böyük örpəklərini özləri ilə götürsünlər. Əlbəttə, bir şeyi başqa şeyə yaxınlatmağın lüğətdəki mənası onu həmin şey ilə örtmək deyildir, əksinə bu yalnız həmin cümlədən başa düşülür. Əgər qadına “paltarını özünə yaxınlaşdır”-deyilsə, məqsəd budur ki, onu özündən kənarlaşdırma, möhkəm bağla və onunla özünü ört.

Qadınların başlarına örtükləri böyük örpək iki cür idi: Onların biri xüsusi bəzək növü kimi istifadə edilirdi. (İndi də bəzi qadınlar elə çadra örtürlər ki, onların çadra örtməkləri sadəcə bəzək üçündür.) Bu çadra ilə öz bədənlərinin heç bir yerini örtmürdülər, sadəcə onu başlarına salırdılar. Bu çadranın vəziyyəti göstərir ki, onlar yad kişilərlə ünsiyyətdə olmaqdan uzaq deyillər və başqalarının onlardan bəhrələnməsindən heç də çəkinmirlər. Digər növ isə tamamilə bunun əksinədir: Qadın öz paltarına möhkəm bürünür ki, bu da onun iffət əhli olduğunu göstərir. Bu vəziyyətin özü tələb edir ki, qəlblərində çirkin niyyət olanlar ondan məyus olsunlar. Sonralar deyəcəyik ki, bu cümlə ilə əlaqədar olan səbəb də həmin mənanı təkidləndirir.

Bu göstəriş üçün qeyd olunan səbəb barəsində ikinci mətləb aşağıdakından ibarətdir:

Təfsirçilər demişlər ki, münafiqlərdən bir qrupu axşam hava qaralarkən camaatın keçdiyi küçələrdə dayanaraq kənizlərə sataşdırlar. (Əlbəttə, əvvəldə dediyimiz kimi, kənizlər üçün başı örtmək vacib deyildir.) Bəzi hallarda bu əxlaqsızlar hətta azad qadınlara da sataşır, sonra bəhanə edib deyirdilər ki, biz onu azad qadın deyil, kəniz olduğunu zənn etmişdik. Buna görə də azad qadınlara göstəriş verildi ki, cilbab olmadan – yəni həqiqətdə bədəni tam örtmədən evdən çıxmasınlar ki, kənizlərdən tamamilə seçilsinlər və əxlaqsızlar tərəfindən əziyyətdə məruz qalmasınlar.

Amma qeyd olunan bu səbəb iradsız deyildir. Çünki, buradan belə başa düşülür ki, kənizlərə sataşmağın heç bir maneəsi yoxdur və münafiqlər onu özləri üçün məqbul bir bəhanə sayırdılar. Halbuki, heç də belə deyildir. Baxmayaraq ki, kənizlərin saçının örtülməsi vacib deyildir, lakin bu cür sataşmalar hətta kənizlərin barəsində belə, böyük günah hesab olunur. (Bəlkə də səbəbi budur ki, kənizlər adətən təhrik edici vəziyyətdə olmur və bir kəsin diqqətini özünə cəlb etmir; bundan əlavə, onların işi xidmətçilikdir.) Münafiqlər də bundan sonra “kənizdir”-deyə öz çirkin və nalayiq əməllərinə bəraət qazandıra bilməzdilər.

Bu cümlənin mənasında verilən ikinci ehtimal budur ki, qadın özünü örtüb, ağır davransa və iffət məsələlərinə tam riayət etsə, əxlaqsız şəxslər ona sataşmağa cürət edə bilməzlər.

Birinci ehtimala əsasən **“zəlikə ədna ən yurəfnə fəla yuzəynə”** cümləsinin mənası bu olur: “... Beləliklə siz tanınarsınız, sizin azad qadın olduğunuz bəlli olar, bu

zaman əxlaqsızlar tərəfindən əziyyətə məruz qalmazsınız.” Amma ikinci ehtimala əsasən cümlənin mənası belə olur: “Bunun vasitəsilə sizin nəcabətli və iffətli olduğunuz məlum olar, qəlbləri xəstə olanlar sizə şəhvət nəzəri salmaqdan məyus olarlar. Çünki belə olan halda məlum olar ki, bura iffətin həddi-hüdududur, beləliklə tamah gözləri kor, xəyanət əlləri kəsilmiş olar.”

Bu ayədə örpəyin həddi-hüdudu bəyan olunmamışdır, həmçinin üzün örtülməsinin vacib olub-olmaması da məlum deyil. Hicabın həddi-hüdudunu bəyan edən “Nur” surəsinin 31-ci ayəsidir və biz əvvəldə bu barədə söhbət etdik.

Bu ayədən əldə olan və əbədi bir həqiqəti çatdıran məsələ budur ki, müsəlman qadın camaat arasında elə hərəkət etməlidir ki, ondan iffət, vüqar, ağırlıq və paklıq əlamətləri görünsün və o, bu sifətlərlə tanınsın. Məhz belə olan surətdə şəhvət ardınca gözən və qəlblərində çirkin niyyəti olan şəxslər məyus olar, onlardan sui-istifadə etmək fikrini başlarından çıxardarlar. Məlum olduğu kimi, əxlaqsız cavanlar həmişə yüngül, yarı çılpaq və sair vəziyyətdə olan qadınlara sataşırlar. Onlardan nə üçün sataşdıqlarını soruşduqda deyirlər ki, əgər onun qəlbi bu işləri istəməsəydi bu vəziyyətdə çölə çıxmazdı.

Bu ayədə verilən göstəriş eynilə Peyğəmbərin qadınlıqna verilən göstəriş kimidir: **“Fəla taxzə”nə bil-qovli fəyətməlləzi fi qəlbihə mərəz**”-yəni söz deyərəkən mülayimliklə, qadınlıq naz-qəmzəsi ilə, şəhvət doğuran tərzdə danışmayın ki, qəlbləri xəstə olanların ehtirasları həyəcanlanır. Bu göstərişdə söz danışarkən vüqar və iffət tərzə bəyan olunmuşdur. Həmçinin bəhs etdiyimiz ayədə də gediş-gəlişdə, hərəkətlərdə vüqarlı olmaq tövsiyəsi bəyan olunmuşdur.

Əvvəldə qeyd etdik ki, insanın bütün rəftarları – hərəkəti, duruşuğu da belə müəyyən bir dil ilə danışır, söz deyir. Bəzi vaxtlar geyim forması, bəzi vaxtlar yol getmək tərz, bəzi vaxtlar isə onun danışmaq tərz müəyyən mənanı çatdırır, sözsüz-söhbətsiz *“qəlbini mənə ver, həmişə mənim arzumda ol, mənim ardımca düş”*-sözlərini deyir. Bəzən isə tamamilə əksinə olur: insanın bütün rəftarları, hərəkət və duruşuğu sanki *“məndən əl çək, əllərini məndən uzaq et”*-sözlərini deyir.

Ümumiyyətlə, bu ayədən məlum olan örpək üçün xüsusi forma deyil, məhz bu məsələdir. Örpəyin necəliyini “Nur” surəsinin 31-ci ayəsi bəyan edir. Bu ayənin “Nur” surəsinin ayələrindən sonra nazil olduğunu nəzərə alaraq anlamaq olar ki, **“yudniyə əleyhinə min cəlabiybihinə”** ayəsində məqsəd budur ki, “Nur” surəsinin əvvəlki göstərişinə tamamilə riayət etsinlər ki, əxlaqsızların, şər insanların əziyyətindən asudə olsunlar.

Bundan əvvəlki ayədə buyrulur:

“Üzrsüz yerə imanlı kişilərə və qadınlara əzab-əziyyət verənlər, onlar böhtana və böyük günaha mürtəkip olmuşlar.” Bu ayə müsəlman qadın və kişilərə əzab-əziyyət verənlərə həmlə edir. Daha sonra qadınlara göstəriş verir ki, öz rəftarlarında vüqarlı olub, hərəkət və davranışlarında ağır olmağa riayət etsinlər ki, əxlaqsız şəxslərin törədə biləcəkləri maneələrdən amanda qalsınlar. Bu məsələyə diqqət yetirmək, haqqında danışdığımız ayədə məqsədin nə olduğunu daha yaxşı dərk etməyə kömək edir.

Təfsirçilər əksər hallarda **“yudniyə əleyhinə min cəlabiybihinə”** cümləsində əsas məqsədi üzün örtülməsi hesab etmişlər. (Yəni bu cümlənin üzün örtülməsini çatdırmasını bəyan etmişlər.) Onlar qəbul edirlər ki,

“yudniynə” cümləsinin əsl məfhumu örtmək deyildir, lakin əksər hallarda onlar bu göstərişin azad qadınların kənzilərdən seçilməsi üçün verildiyini güman etdiklərindən, belə ifadə etmişlər. Amma biz əvvəldə dedik ki, bu cür təfsir heç bir şəkildə səhih deyildir və heç vaxt qəbul edilə bilməz. Qurani-kərimin yalnız azad qadınlara diqqət yetirib, müsəlman kənzilərə əzab-əziyyət verilməsinə göz yummasını təsəvvür etmək olmaz. Lap təəccüblü iş budur ki, burada belə nəzər verən təfsirçilər (o cümlədən, sünnü təfsirçilərindən olan Zəməxşəri və Fəxr Razi) “Nur” surəsinin ayələrində bu işi məşəqqətli hesab edərək aşkar şəkildə üzün və əllərin örtülməsinin vacib olmamasını demişlər. Necə olur ki, bunlar öz sözlərindəki ziddiyyətləri nəzərə almadan, həmçinin “Nur” surəsinin həmin ayəsinin nəsx olunmasını (qüvvədən düşməsinə) demədən bu cür iddialar irəli sürürlər?

Həqiqət bundadır ki, bu kimi təfsirçilər “Nur” surəsi ilə “Əhzab” surəsinin həmin ayələri arasında heç bir ziddiyyətin olduğuna inanmırlar. Onlar “Nur” surəsini bir külli, ümumi və həmişəlik göstəriş hesab edirlər və burada müsəlman qadınlara maneçilik törədilib-törədilməməsinə nəzərə almırlar. Amma “Əhzab” surəsinin ayəsinin azad qadınlara və ya ümumiyyətlə qadınlara əxlaqsız şəxslər tərəfindən maneçilik törədilən hallara məxsus olduğunu hesab edirlər.

Qeyd olunan ayədə mühüm məsələ İslam nəzərindən küçə və xiyabanlarda qadınlara sataşanların ağır və şiddətli cəzalara məhkum olunmalarıdır. Onları təkə polisin idarəsinə çağırmaq, başını qırxdırmaq kifayət deyildir. Onlar üçün daha şiddətli cəzalar vardır. Qurani-kərim buyurur:

“Əgər münafıqlar öz çirkin əməllərindən əl çəkməsələr, sənə əmr verəcəyik ki, onlara həmlə edəsən, bu halda onlardan az sayda istisna olmaqla sənin pənahında olmayacaqlar.”

Bu ayədən düşünlən ən yüngül cəza tədbiri onların pak İslam mühitindən sürgün edilməsidir. Cəmiyyətdə iffətə, paklığa nə qədər ehtiram qoyulsa, xainlərə daha şiddətli cəza tədbirləri görülməkdir. Bunun əksi də doğrudur.

ÖRPƏYİN HƏDDİ-HÜDUDU

MÜLAHİZƏLƏR

İndi İslamın qadına vacib etdiyi örpəyin həddi-hüdudunu müxalif və müvafiq dəlilləri nəzərə almaqla fiqhi cəhətdən araşdıracağıq.

Bir daha izah edirəm ki, bizim bəhsimiz tamamilə elmi yönə malikdir və heç də fətva məqamında deyilik. Mən öz nəzərimi deyirəm. Sizlərdən hər biri də əməldə təqlid etdiyi müctehidin fətvalarına baxmalıdır.

Əvvəlcə İslam fiqhi nəzərindən danılmaz və qəti məsələ olan mətləbləri, sonra isə ixtilafli və üzərində bəhs olunmalı məsələləri araşdıracağıq:

1-Əllərdən və üzdən başqa yerlərin örtülməsi qadına vacibdir. İslam şəriəti nəzərindən bu barədə heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Bu məsələ İslam dininin danılmaz və zəruri hökmlərindəndir. Nə Quran və hədis, nə də fətva nəzərindən bu barədə heç bir ixtilaf və şəkk-şübhə mövcud deyildir. İxtilafli məsələ yalnız üzün və əllərin biləyə qədər örtülüb-örtülməməsidir.

2-Qadının vəzifəsi olan örpəyin vacibliyi kişiyyə aid olan baxışın haramlığı məsələsindən ayrılmalıdır. Mümkündür, bir kəs qadın üçün üzün və əllərin örtülməsinin vacib olmamasına inansın, lakin eyni halda kişinin bu yerlərə

baxmasının haram olmamasını qəbul etsin. Heç də təsəvvür etməməliyik ki, bu iki məsələ bir-birindən tam asılıdır. Həmçinin, fihi baxımdan da kişinin öz başını örtməsinin vacib olmaması da aşkar məsələlərdəndir. Amma bu, heç vaxt qadının naməhrəm kişinin başına və bədəninə (ləzzət məqsədi ilə) baxmasının caiz olmasına dəlil ola bilməz.

Bəli, əgər bu iki yerə baxmağın caiz olmasını qəbul etsək, onda həmin yerlərdə örpəyin vacib olmamağına inanmalıyıq. Çünki qəbul ediləsi deyildir ki, kişinin qadının əllərinə və üzünə baxması caiz olsun, lakin qadın üçün üzü və əlləri açmaq haram olsun. Sonradan bəyan edəcəyik ki, fətva sahibləri arasında qədimdən indiyə qədər heç bir nəfər də tapmaq olmaz ki, qadının üz və əllərinin örtülməsinin vacib olmasına inansın. Lakin kişinin həmin yerlərə baxmasını haram hesab edənlər vardır.

3-Nəzər etməyin caiz olması məsələsində də ləzzət və reybə üzündən olarsa, onun haram olmasında heç bir şəkk-şübhə yoxdur.

Ləzzət dedikdə, qadına ləzzət almaq və şəhvət nəzəri ilə baxmaq nəzərdə tutulur. Reybə dedikdə isə qadına ləzzət məqsədi ilə baxmaq nəzərdə tutulmur, lakin baxan şəxs ilə baxılan şəxsin tutduğu mövqe elə vəziyyətdədir ki, xətər törənilir və bu da günaha düşməyə səbəb olur.

Bu iki baxış mütləq şəkildə, hətta məhrəmlər barəsində belə haramdır. İstisna olunan yalnız o haldır ki, baxmaq elçilik üçün bir növ müqəddimə olsun. Belə hallarda, hətta adətən olduğu kimi ləzzət üzündən də baxsa, eybi yoxdur. Əlbəttə, bu şərtlə ki, şəxsin məqsədi doğrudan da həmin qadınla evlənmək olsun. Yəni kişi ciddi surətdə evlənmək məqsədi ilə qadını görmək istəsin, onun sair

xüsusiyyətlərini bəyənmiş olsun. Amma əgər ləzzət almaq məqsədi olsa və evlənməyi bəhanə etsə, onda bu iş icazə verilmir.

İlahi qayda-qanunlar bəşəriyyətin qoyduğu qanunlar kimi deyildir ki, onda zahiri surəti düzəltməklə vicdan rahat edilsin. İlahi qanunlarda insanın vicdanı hakimdir və mütəal Allah üçün heç nə gizli deyil, O Özü hesab çəkəndir. Buna görə də deməliyik ki, həqiqətdə burada heç bir istisna mövcud deyildir. Çünki, qəti şəkildə haram olan baxış – ləzzət məqsədi ilə olan, icazə verilən baxış isə ləzzət məqsədi ilə olmayan baxışdır. Lakin istər-istəməz ləzzət hasil olur.

Fəqihlər aşkar şəkildə demişlər ki, bir şəxsin bir neçə qadına eyni zamanda baxıb onlardan birini seçməyi caiz deyildir. İcazə verilən yalnız xüsusi və müəyyən şəkildə olan qadın barəsindədir ki, onu həmin kişiye tanıtdırırlar və kişi onun barəsində fikirləşir. Kişinin də həmin qadının sair xüsusiyyətləri barəsində heç bir şəkk-şübhəsi yoxdur, sadəcə onun zahiri bədən quruluşunu görmək, bununla da bəyənib-bəyənəcəyini bilmək istəyir. Bəzi fəqihlər bu məsələni ehtiyat şəkildə bəyan etmişlər.

ÜZ VƏ ƏLLƏR

Örpəyin vacib olmasının yüz faiz məlum olduğu halları bəyan etdikdən sonra növbəti məsələ əlin və üzün örtülmə-örtülməməsidir.

Üzün və əllərin örtülməsinin vacib olub-olmaması baxımından örpək məsələsində bir-birindən tamamilə fərqlənən iki fəlsəfə yaranır. Əgər üzün və əllərin örtülməsinə vacib bilsək, onda qadının guşəneşinlik, asket həyat təzi keçirməsinə və onun hər növ ictimai fəaliyyətinin qarşısının alınması fəlsəfəsinə inanmış

oluruq. Bu halda o, yalnız ev mühitində və ya tamamilə qadınlara məxsus olan bir mühitdə fəaliyyət göstərə bilər.

Lakin əgər tək-cə əllər və üz istisna olmaqla bədənin sair yerlərini örtməyi vacib və qadınların kişilərin ehtiraslarını təhrik edən hər növ əməli haram, kişilərin də onlara ləzzət və reybə üzündən baxmalarını qadağan hesab etsək, amma yalnız üzün görünən hissəsinin və əllərin biləyə qədər örtülməsini vacib bilməsək, yalnız onda bu məsələ tamamilə başqa bir nəzərlə irəli çəkilir. Bu halda biz başqa bir fəlsəfənin tərəfdarıyıq. O da bundan ibarətdir ki, qadının ev dustağı olub, yalnız ev daxilində işləməsinin heç bir lüzumu yoxdur və o, guşəneşinlik etməməlidir, yalnız hər növ cinsi ləzzətin ev mühitində, ər-arvad münasibətləri çərçivəsində olmasını qəbul etməli, ictimai yerlərdə isə bu kimi məsələlərdən çəkinməlidir. İstər baxmaqla, istər ləms etməklə, istərsə də qulaq asmaqla olsun, heç bir ləzzət ər-arvad münasibətləri çərçivəsindən xaricdə baş verməməlidir. Buna əsasən, qadın hər növ ictimai fəaliyyət göstərə bilər.

Əlbəttə, burada da bir neçə məsələni qeyd etmək lazımdır:

1-Biz hal-hazırda qadının ilk növbədə özünün ailədəki vəzifələrinə əməl etməli olub-olmamasını aydınlaşdırmalıyıq. Şübhə yoxdur ki, biz qadının ilkin vəzifəsi kimi onun evdə analıq edib uşaqların tərbiyəsi ilə məşğul olmasının tərəfdarıyıq.

2-İslam nəzərindən qadının bəzi ictimai vəzifə və məqamları öhdəsinə ala bilməsi məsələsinə gəldikdə isə, bunun ayrılıqda bir bəhsə ehtiyacı var və çox geniş bir məsələdir. (O cümlədən siyasi, məhkəmə işləri, fətva məqamı və sair kimi işlərdə.) Biz bu işlər barəsində ayrılıqda söhbət edəcəyik.

3-Yad qadınla kişinin bir yerdə xəlvətdə olmasının eyb və iradı hamıya bəllidir. Bəlkə də fəqihlərin əksəriyyəti bu işi haram saymışlar, biz hal-hazırda yad kişilərlə qadınların bir yerdə olmasına səbəb olan ictimai işlərə nəzər yetirmirik.

4-İslam nəzərindən kişi ailənin başçısı, qadın isə bu ailənin bir üzvüdür. Buna görə də kişi ailənin məsləhəti və mənafeyini nəzərə aldığından, onun qadının müəyyən işləri görməsinin qarşısını almağa haqqı vardır.

Bizim məqsədimiz budur ki, əgər əllərin və üzün, xüsusilə üzün örtülməsi vacib olsa, təbiidir ki, qadının fəaliyyət dairəsi yalnız ev şəraitinə, yaxud hamısı qadınlardan ibarət olan cəmiyyətlərə aid olur. Lakin əgər üzün örtülməsi vacib olmasa bu məhdudiyət istər-istəməz aradan qalxır. Əgər müəyyən məhdudiyət irəli gəlsə də yalnız istisna xarakteri daşıyacaqdır.

Üzün zahir olan hissəsinin örtülməsini vacib hesab etmədiyimiz halda, bəzi işlərin haram və ya caiz olması baxımından şər'i hökm aydın olur. İşlərdən çoxu ilk baxışda fiqhi və şər'i nəzərdən qadına haram deyildir. Lakin əgər üzün və əllərin örtülməsini vacib hesab etsək, onda ikinci dərəcəli hal kimi həmin işlər qadına haram olur. Yəni ona görə haram olur ki, bu vəzifə və ya işlər üzün və ya əllərin açıq qoyulmasını tələb edir. Buna əsasən həmin işlərin caiz olub-olmaması qadın üçün üzün və əllərin örtülməsinin vacib olub-olmaması ilə bağlıdır. Biz bu kimi işlərdən bir neçəsini qeyd edirik:

1-Qadınlar sürücülük edə bilərlərmi?

Bildiyimiz kimi, sürücülük məsələsi xüsusi şəkildə heç bir hökmə malik deyildir. Burada bu məsələni nəzərə almaq lazımdır ki, qadın sürücü olmaqla eyni zamanda özünün başqa vəzifələrini də icra edə bilərmi? Əgər üzün

və əllərin örtülməsi vacib olsa, bu halda deməliyik ki, qadın sürücü ola bilməz.

2-Qadınlar satıcılıq edə bilərlərmi?

(Əlbəttə, məqsədimiz hal-hazırda dünyada mövcud olan reklam xarakterli “satıcılıq” deyil, həqiqi ticarətlə məşğul olmaqdır.)

3-Qadın idarə işləri görə bilərmi?

4-Qadının haqqı vardırımı ki, hətta tələbələr kişi olsa belə tədris işini öhdəsinə alsın və ya kişi müəllimin tədris etdiyi siniflərdə oturub təhsil alsın?

Əgər üz və əllərin örtülməsinin vacib olmadığını, kişinin də reybə və ləzzət məqsədi olmadan qadının əllərinə və ayaqlarına baxmağının maneəsiz olduğunu əzərə alsaq, belə nəticə alınar ki, bu işlərin heç bir maneəsi yoxdur. Əks halda isə caiz deyildir.

Bir sözlə, üz və əllər qadının məhbus olub-olmamasının meyarıdır. Örpəklə müxalif olanların tutduğu iradlar o zaman yerlidir ki, üzün və əllərin örtülməsini vacib hesab edək. Amma əgər üzün və əllərin örtülməsini vacib hesab etməsək, bədənin sair yerlərinin örtülməsində heç bir irad tutmaq olmaz, əksinə bu kimi hallarda yalnız müxaliflərin özlərinə irad tutula bilər.

Əgər qadının heç bir pis niyyəti yoxdursa və yarım çıpaq halda evdən çıxmaq istəmirsə, üzündən və əllərindən biləyə qədər istisna olmaqla bütün bədəninə və başını örtəcək sadə bir paltar geyməsi onun evdən xaricdə olan fəaliyyətlərinə heç bir maneə törətməyəcəkdir. Əksinə, qadını qeyri-fəal bir varlıq şəklinə salan səbəb onun özünü başqalarına göstərməsi, bəzənib al-əlvan paltarlar geyməsidir. Çünki, belə olan halda qadın bütün vaxtını həmin vəziyyətinin qorunub saxlanılmasına sərf etməlidir. Biz tezliklə izah edəcəyik (və əvvəldə qədim

təfsirçilərdən nəql etdik) ki, üzün və əllərin istisna olunmasında əsas məqsəd qadının fəaliyyətinə imkan yaratmaq və bu işdə yarana biləcək məşəqqəti aradan qaldırmaqdır. Həmin meyar əsasən də İslam onu vacib saymamışdır.

Bu məsələ ilə əlaqədar həm müvafiq, həm də müxalif dəlillər barəsində əlavə tədqiqat aparırıq.

MÜVAFİQ DƏLİLLƏR

Bir neçə dəlilə əsasən demək olar ki, üzün və əllərin örtülməsi vacib deyildir. O cümlədən:

1-Qeyd olunduğu kimi, “Nur” surəsinin 31-ci ayəsi bu vəzifəni bəyan edib onun hədd-hüdudunu təyin etmək üçün nazil olmuşdur. Bu ayənin özü, üzü və əlləri örtməyi lazım və vacib hesab etməmişdir. Həmin ayədə iki cümləyə istinad etmək olar. Onlardan biri **“vəla yubdiynə ziynətəhunnə illa ma zəhərə minha”**, digəri isə **“vəlyəzribnə bixumurihinnə əla cuyubihinnə”** cümləsidir.

Birinci cümlədə təfsirçilərin əksəriyyəti və ümumi rəvayətlər hənanı, sürməni, üzüyü, bilərziyi və sair kimi şeyləri **“illa ma zəhərə”** (yəni zahir olanlardan başqa) istisnasının nümunələri hesab etmişlər. Bu zinətlər də üzdə və əllərdə (biləyə qədər) olan hissədə yerləşir. Həna, üzük və biləzik əl ilə, sürmə isə gözlə əlaqədardır.

Üzün və əllərin örtülməsini vacib bilən şəxslər **“illa ma zəhərə minha”** istisnasını üst paltarlara həsr etməlidirlər. Aydınadır ki, istisnanı bu mənaya yozmaq çox çətin və Quranın bəlağət qanunlarının əksinədir. Üst paltarın gizlədilməsi qeyri-mümkün olduğundan, burada heç bir istisnaya ehtiyac yoxdur. Bundan əlavə, paltarı o vaxt zinət hesab etmək olar ki, bədənin bir hissəsi görünmüş olsun. Məsələn, hicabsız qadınlar barəsində demək olar ki,

onların paltarları zinətlərinin bir qismidir. Lakin əgər qadın bədəninin hər yerini başdan-başa bir paltar ilə örtə, bu cür paltar heç vaxt zinət sayılmayacaqdır.

Sözün xülasəsi budur ki, bu ayədə bədən zinətlərinin bir qisminin istisna olunmasını inkar etmək olmaz, rəvayətlərin də aşkar şəkildə buyurduğu heç vaxt şübhə ediləsi məsələ deyildir.

İkinci cümlə barəsində isə bunu demək lazımdır ki, ayə dəlalət edir ki, boyunun və yaxanın örtülməsi vacibdir. Bu ayə örtüyün hədd-hüdudunu bəyan etmək məqamında olduğundan, əgər üzün də örtülməsi vacib olsaydı, hökmən onu da bəyan edərdi.

Diqqət edin! Ximar–yəni baş örpəyi əsas etibarlı ilə başın örtülməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Ayədə **“xumur”** (ximarın cəm formasıdır) kəlməsinin zikr olunmasından başa düşülür ki, qadının başında örpək olmalıdır. Aydındır ki, örpək ilə qadının başı örtülməlidir. Amma bədən baş nahiyəsindən başqa, sair yerlərin də baş örpəyi ilə örtülməsinin lazım olub-olmaması onun necə bəyan olunması ilə əlaqədardır. Ayədə yalnız baş örpəyinin yaxanın iki tərəfinə vurulması qeyd edildiyindən, məlum olur ki, elə həmin miqdar da vacibdir.

Mümkündür, **“vəl-yəzribnə bixumurihinne əla cuyubihinnə”** cümləsinin mənasından **“baş örpəklərinizi pərdə kimi üzünüzün qabağından asılı vəziyyətdə elə salın ki, sinənizi və yaxanızı da örtün”** mənası başa düşülsün.

Amma bu cümləni heç bir yolla həmin cür mənə etmək olmaz. Çünki, əvvəla burada **“cilbab”** kəlməsi deyil, **“ximar”** sözü işlədilmişdir. Ximar kiçik baş örpəyinə, cilbab isə böyük baş örpəyinə deyilir. Kiçik baş örpəyini o qədər qabağa çəkmək olmaz ki, böyük pərdə kimi asılı halda qalsın, eyni zamanda üz, boynu, yaxanı, sinəni və

həmçinin başı və boyunun arxasındakı tükləri də örtmüş olsun (o zaman adət üzrə qadınların uzun hörükləri var idi).

İkincisi, ayədə buyurulur ki, başınızda olan həmin örpəklərin vasitəsilə bu əməli yerinə yetirin. Aydınır ki, əgər baş örpəklərini həmin şəkildə üzlərinə salsaydılar, öz qarşılarını heç cür görə bilməzdilər, yol getmək onlar üçün qeyri mümkün olardı. Digər tərəfdən də, həmin dövrdə mövcud olan örpəklər hal-hazırdakı kimi tor şəklində olmamışdır ki, qabaqlarını görə bilsinlər. Əgər məqsəd “baş örpəklərinizi başınızın qabağından (asılı vəziyyətdə) salın” idisə, onda göstəriş verilməliydi ki, elə baş örpəkləri hazırlayın ki, bunlardan fərqlənsin və onun vasitəsi ilə həm üzünüzü örtəsiniz, həm də yol gedə biləsiniz.

Üçüncüsü, “**zərəbə** felinin “**əla**” hərfi ilə birləşməsi heç vaxt “asılı vəziyyətdə saxlamaq” mənasını vermir. Əvvəldə dediyimiz kimi, lüğət və ərəb ədəbiyyatı alimlərindən nəql etdiyimiz kimi “**zərəbə** felinin “**əla**” hərfi ilə birlikdə gəlməsi yalnız bu mənanı çatdırır ki, “filan şeyi filan şeyin üstündə hicab kimi qoy”. Məsələn, “Əshabi-kəhf” barəsində buyurulan “**fəzərəbna əla azanihim**” cümləsinin mənası budur ki, onların qulaqlarına pərdə vurduq. Buna əsasən “**vəl-yəzribnə bixumurihinnə əla cuyubihinnə**” cümləsinin mənası bu olur ki, örpəklərinizlə sinələrinizə və boyunlarınıza hicab qərar verin. Deməli, bu məqam örpəyin hədd-hüdudunu bəyan etdiyindən və ayə “öz örpəklərinizlə boyunlarınızın və sinələrinizin üzərinə hicab qərar verin”—deyə buyurub, heç də “üzünüzdə pərdə salın”—demədiyindən məlum olur ki, üzə pərdə salmaq vacib və lazım deyildir.

Burada əlavə olunmalı digər bir mühüm məsələ də bu ayənin nazil olmasından qabaq müsəlman qadınlarının öz örpəklərini başlarına necə örtmələridir.

Tarixi baxımdan şəkk yoxdur ki, müsəlman qadınlar örpək ayəsi nazil olmazdan qabaq adət üzrə öz üzlərini örtmürdülər. Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, örpəyin uclarını qulaqlarının dalından keçirib kürəklərinə atırdılar. Nəticədə qulaqları, sırğaları, üzləri, boyun və sinələri açıq qalırdı. Məhz belə bir şəraitdə göstəriş verildi ki, örpəyin uclarını sinələrinə vursunlar. Bunun mənası odur ki, örpəyin iki tərəfini – sağ tərəfini sola, sol tərəfini isə sağa gətirib sinələrini və yaxalarını örtsünlər. Bu göstəriş əməl edilməsi qulaqların, sırğaların, boyun və yaxanın örtülüb üzün isə açıq qalmasına səbəb oldu.

Bizim nəzərimizə görə, qeyd olunan ayənin həmin mənanı çatdırmasında heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Əgər ayənin örpəyin hədd-hüdudunu təyin etmək məqamında olduğunu və üsul alimlərinin dediyi kimi, bəyan məqamında olan zaman o məsələlə əlaqədar olan hər hansı bir şeyi bəyan etməməyin caiz olmamasını nəzərə almaqla, qəti şəkildə aydın olar ki, üzün örtülməsi vacib deyildir.

2-Bir çox hallarda birbaşa örpək məsələsi, yaxud onun vacib və ya caiz olması məsələsi soruşulan zaman, mülahizə edirik ki, imamların dövründə onlara verilən suallarda həmişə “saç” barəsində soruşulur, heç vaxt üzün açıq olub-olmamasından söhbət getmirdi. Yəni bu suallar verilərkən üz və əllərin açıq qalmasına icazə verilməsi artıq məlum məsələlər sırasında olmuşdur. Biz də bu rəvayətlərdən bir neçəsini aşağıda qeyd edirik:

1-Arvadın bacısına (baldıza) baxmağın haram olması barəsində

Əhməd ibni Əbi Nəsir Bəzənti (imam Riza (ə)-in ən yaxın sahəbələrindəndir) deyir: İmam Riza (ə)-dan soruşdum ki, kişi öz arvadının bacısının saçlarına baxa bilərmə? Həzrət buyurdu: Xeyr. Amma əgər yaşı ötüb həddindən artıq qocalan qadınlardan olsa, (baxmağın) eybi yoxdur. Dedim: Deməli, arvadın bacısı yad qadınlarla eynidir? Buyurdu: Bəli. Dedim: (Yaşı keçmişlərə) nə qədər baxmaq caizdir? Buyurdu: Onların saçlarına və barmaqlarından dirsəyinə qədər baxmağın eybi yoxdur.

Müləhizə etdiyiniz kimi, rəvayətin həm birinci sualında, həm də axırıncı cavabda imam Riza (ə)-dan üz barəsində deyil, saç və tüklər barəsində soruşulub. Buradan gözəl şəkildə aydın olur ki, üzün istisna olunması həm sual, həm də cavab verənlərin nəzərində artıq məlum bir məsələ imiş. Heç vaxt belə bir ehtimal vermək olmaz ki, məsələn, yaşı ötmüş qadınlara saçlarına və dirsəyə qədər əllərinə baxmaq caiz olsun, amma onların üzünə baxmağa icazə verilməsin. Halbuki, sualın cavabında üz nahiyəsi baxmağın caiz olduğu yerlərdən biri kimi qeyd edilməmişdir.

2-Oğlan uşaqları barəsində

İmam Riza (ə) Əhməd ibni Əbi Nəsr Bəzəntiyə buyurdu: “Oğlan uşağı yeddi yaşına çatdıqda onu namaz qılmağa vadar et, lakin həddi-bülüğa çatmayınca, qadınlara öz saçlarını ondan örtməsi vacib deyildir.”

Yəni oğlan uşaqlarını namaza vadar etmək onları namaza adət etdirmək üçündür. Çünki yeddi yaşında onlar kişi hökmündə deyillər. Burada da üzün yox, yalnız saçların örtülmə-sindən söhbət gədir. Hədis kitablarında həmin məzmununda çoxlu rəvayətlər mövcuddur.

Belə bir sual verilə bilər ki, bu hədislərdə saçlar sadəcə olaraq misal kimi qeyd olunmuşdur. Bədənin də

örtülməsinin vacib olmasına baxmayaraq, bədən zikr olunmamışdır. Buna əsasən mümkündür, üzün də örtülməsi vacib olsun, amma həmin məsələ sadəcə olaraq burada zikr olunmamışdır.

Cavabımız budur ki, əgər üzün örtülməsi vacib olsaydı, daha yaxşı olardı ki, onu misal göstərsinlər. Belə ki, bizim camaat arasında (üzün örtülməsini vacib bildiyimiz halda) örpək məsələsini “üzü tutmaq” kimi təbir edirlər. Səbəbi də budur ki, əməl məqamında daha artıq açıla bilən hissə üzdür. Əgər onun örtülməsi bəyan olunsa, bədənin başqa yerlərinin örtülməsi öz-özünə başa düşüləcəkdir. Amma bədənin sair yerlərinin örtülməsi gündəlik məsələlər sırasında olmadığından, habelə həmin hissələrin açılmasının caiz olmamasında heç bir şəkk-şübhə olmadığından, bu barədə sual verilməmişdir.

3-Məmluklar barəsində

“Qulamin öz sahibəsinin saçlarına və baldırlarına baxması caizdir.”²²

Başqa bir rəvayətdə xacələr barəsində (hətta məmluk olmaya da bilərlər) sual olunmuşdur.

Məhəmməd ibni İsmail ibni Bəzi” (o da imam Riza (ə)-in böyük səhabələrində biridir) deyir: İmam Riza (ə)-dan soruşdum: Azad qadınlar başlarını xacələrin qarşısında örtməlidirlərmi?

(Aydınır ki, kənizlərin başının örtülməsi vacib deyildir. Buna görə də azad qadınlar barəsində xüsusi halda sual olunur.)

Cavabda buyurdu: Xeyr, çünki atam imam Musa ibni Cə’fər (ə)-in qızlarının başları açıq olanda xacələr onların yanına gəlirdilər. Atamdan soruşdum ki, o xacələr azad

²²“Vəsail”, 3-cü cild, səh.29; “Kafi”, 5-ci cild, səh.531

idilər, yoxsa qul? Buyurdu: Azad deyildirlər. Soruşdum: Əgər azad olsaydılar, qızlar başlarını örtməli idilərmi? Buyurdu: Xeyr.

Xacənin və qulun qadına məhrəm olub-olmaması barəsində ayələrin təfsirində söhbət etdik. Fəqihlərin əksəriyyəti bunların bir-birinə məhrəm olmamasını deyirlər. Lakin bu rəvayətlərin üzün istisna olunmasının məlum məsələlər sırasında olduğuna dəlalət etməsində heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Sair cəhətlərdə ixtilafli olmalarına baxmayaraq, bu barədə çoxlu başqa rəvayətlər də vardır ki, “Kafi”, “Vəsail” və sair kimi kitablarda nəql edilmişdir.

4-Zimmə əhli²³ olan qadınlar barəsində

Səkuni²⁴ imam Sadiq (ə)-dan belə nəql edir: Peyğəmbər (s) buyurmuşdur: “Zimmə əhli olan qadınların saçlarına və əllərinə baxmaq haram deyildir.”²⁵

Əli (ə) buyurur: “Zimmə əhlinin qadınla-rının başına baxmaq caizdir.”

Zimmə əhlinin qadınlarına baxmağın caiz olması barəsində fəqihlər və müctehidlər tam fikir birliyindədirlər. Amma fəqihlərdən bəziləri bir qeyd də əlavə edib demişlər ki, bu barədə Peyğəmbərin (s) dövründə zimmə əhlinin arasında mövcud olan qədərə baxmaqla kifayətlənmək lazımdır. Yəni onların o zamanlarda bədənlərini örtmədiyi miqdara baxmaq caizdir (özü də ləzzət və reybə məqsədi olmadan). Amma müasir

²³Zimmə əhli o şəxslərə deyilir ki, müsəlman deyillər, lakin qədim asimani dinlərin birinin ardıcılıdır və İslam dövlətinin sayəsində müəyyən müqavilələr əsasında yaşayırlar.

²⁴O, özü sünnüdür və imam Sadiq (ə)-dan çoxlu rəvayət nəql etmişdir, həmçinin şiə alimlərinin e”timad etdikləri şəxsdir.

²⁵“Vəsailuş-şiə”, 3-cü cild, səh.26

dövrə xarakterik olan açıq-saçıqlıq və yarım çılpaqlıq bizim üçün meyar ola bilməz.

Lakin başqalarının əqidəsinə görə, onlar adətən öz bədənlerini ümumi camaat qarşı-sında nə qədər açıq qoyurlarsa, həmin miqdara baxmağın eybi yoxdur. Baxmayaraq ki, Peyğəmbərin (s) dövründə ondan az miqdarı açıq qoyurdular.

5-Səhrada yaşayan qadınlar barəsində

İmam Sadiq (ə) buyurur: “Təhamə (Hicazın cənub şəhərləri) və onun ətraf kəndlərində, çöldə və səhrada yaşayanların və ələclərin (yəni çöl ərəblərinin hökmündə olan savadsız qeyri-ərəblər) qadınlarının başlarına baxmağın eybi yoxdur. Çünki onları bu işdən nə qədər çəkindirsən də, heç bir faydası yoxdur.”²⁶

Fəqihlərin bir qrupu bu rəvayətin məzmununa əsasən fətva vermişlər. Mərhum Ayətullath Ağə Seyyid Əbdül Hadi Şirəzidən nəql olunmuşdur ki, o, bu hökmü həm də kənddə yaşayan qadınlar kimi bu işdən çəkindirilməsi heç bir fayda verməyən şəhər qadınları üçün də tətbiq etmişdir. Ona görə ki, hədisdə “*çəkindirməyin, qadağan etməyin heç bir faydası olmayan*” cümləsi vardır, o da bu cümləyə istinad etmişdir. Müasir fəqihlərdən və böyük mərcəyi-təqlidlərdən də bəziləri həmin cür fətva vermiş və hədisdə qeyd olunan səbəbə istinad etmişlər.²⁷

Amma fəqihlərin əksəriyyəti bunu qəbul etməmişlər. Hətta onlar çöldə yaşayan və kəndli qadınlar barəsində də

²⁶Hədisdə “əhli-səvad” tə’biri gəlmişdir. Səvad, şəhərlərin ətrafında olan əkin sahələrinə deyilir. Onun səvad (qara) adlandırılmasının səbəbi bəlkə də bu ola bilər ki, əkin əkmək səbəbi ilə uzaqdan qara nəzərə çarpır. Çox hallarda səvad kəlməsi Kufənin ətrafında olan əkin sahələrinə də deyilir.

²⁷ “Minhacüs-salihin”, 3-cü məsələ.

həmin qədərlə kifayətlənib demişlər ki, kişilərə vacib deyildir ki, bu qadınların olduğu məkanlardan gediş-gəlişlərini kəssinlər. Əgər oradan keçsələr və nəzərləri o qadınlara düşsə, heç bir maneəsi yoxdur. Amma bu, daimi bir istisna şəklində deyildir.

Ümumiyyətlə, bizim bu və buna oxşar rəvayətlərdəki əsasımız orada heç bir halda üz və əllər barəsində sual verilməməsidir. Bunun da səbəbi üzün və əllərin örtülməsinin vacib olmamasının rəvayətlərin nəzərində artıq danılmaz və qəti bir məsələ olması və bu barədə azacıq da olsa, şübhəyə yer qalmama-sıdır. Heç vaxt ehtimal verilməzdi ki, onlar üzün örtülməsini vacib bilsinlər və sonra saçların örtülməsində şəkk etsinlər.

3-Üzün və əllərin istər örtülməsi, istərsə də baxmamaqla əlaqədar hökmünü göstərən rəvayətlər.

Əlbəttə, üzün və əllərin örtülməsinin vacib olmaması onlara baxmağın caiz olmasına dəlalət etmir. Amma baxmağın caiz olması üzü və əlləri örtməyin vacib olmamasına dəlalət edir.

Biz əvvəllər **“və la yubdiynə ziynətə-hunnə ilə mə zəhərə minha”** ayəsi barəsində bu rəvayətlərin bəzilərini qeyd etmişdik. İndi isə burada bir neçəsini də gətiririk:

1-Məs”ədət ibni Zürrarə nəql edir ki, İmam Sadiq (ə) qadının aşkar etməsi caiz olan zinətlər barəsində buyurur: “O, üz və iki əldən ibarətdir.”²⁸

2-Müfəzzəl ibni Ömər İmam Sadiq (ə)-dan səfərdə ölənlər barəsində soruşub deyir ki, ona qusul verəcək məhrəm qadın və ya kişi yoxdur. Həzrət buyurdu: “Onun təyəmmüm yerlərinə qusul verilməlidir, lakin bədəninə toxunulmamalıdır, Allahın onun üçün örtməyi vacib etdiyi

²⁸“Qurbül-əsnad”, səh.40

zinətləri də aşkar edilməməlidir.” Mən soruşdum ki, onda necə əməl etməliyik? Buyurdu: “Əvvəlcə əllərinin içini, sonra üzünü, daha sonra isə əllərinin üstünü yumaq lazımdır.”²⁹

Gördüyünüz kimi, bu hədis aşkar şəkildə üz və əlləri, örtülməsi vacib olmayan istisnalar cərgəsində qeyd edir.

3-Əli ibni Cə’fər (bu böyük şəxsiyyət altıncı imamın oğludur) qardaşı imam Musa ibni Cə’fər (ə)-dan soruşur ki, bir kişi ona məhrəm olmayan qadının hansı yerlərinə baxa bilər? Həzrət cavabında buyurur: “Üzü, əlləri və bilərzik bağladığı yer.”

4-Cabir deyir ki, Rəsuli-Əkrəm (s) ilə birlikdə Fatimənin evinə gəldik. Həzrət salam verib daxil olmaq üçün icazə istədi. Fatimə (ə.s) icazə verdi. Həzrət yenə buyurdu: Mənimlə gələn şəxslə birlikdə daxil olummu?

Həzrəti Zəhra dedi: Atacan, başımda bir şey yoxdur (yəni başım açıqdır).

Peyğəmbər (s) buyurdu: Örpəyinin bir hissəsi ilə başını ört.

Sonra yenidən daxil olmaq üçün icazə istədikdə, Həzrəti Zəhra “buyurun”-deyə cavab verdi. Daxil olduqda, həzrəti Zəhranın üzünün sap-sarı saraldığını gördüm. Rəsuli-Əkrəm (s) soruşdu: Nə üçün beləsən? Cavab verdi ki, açıqdan bu hala düşmüşəm. Həzrət dua etdi: Pərvərdigara, mənim qızımı doyur!

Bu duadan sonra Zəhra (ə)-ın üzünün rəngi özünə gəlməyə başladı, hətta qanın onun üzündəki damarlarda hərəkətini gördüm. Zəhra (ə.s) ondan sonra heç vaxt ac olmadı.

²⁹“Vəsaiü”, 1-ci cild, səh.5

Bu hədis üçün örtülməsinin vacib olmadığına dəlalət edir və üzə baxmağın caiz olmasını da çox aşkar şəkildə çatdırır.³⁰

5-Füzeyl ibni Yəsar deyir: İmam Sadiq (ə)-dan soruşdum ki, qadının əlinin biləkdən dirsəyə qədər olan hissəsi naməhrəmdən örtülməli olan yerlərdəndirmi?

³⁰Bu kitabın birinci çapından sonra dostlarımdan bə'ziləri əlavə izahat verməyimi istəyib dedilər ki, necə ola bilər ki, Peyğəmbər (s)-in qızının üzü acıdan saralmış olsun? Nə üçün və hansı dəlilə görə belə ola bilər?

Bunu soruşanlara təşəkkür edirik ki, bu sualın araşdırılmasını istəmişdir. Bu barədə iki məsələyə diqqət yetirmək lazımdır: Biri budur ki, o dövrdə Mədinədə müsəlmanların güzəranı və məişəti əksər hallarda çox çətinliklə, keçirdi, müharibələr və keşmə-keşlər istər-istəməz bu şəhərin zəif iqtisadiyyatına ağır zərbələr endirirdi. Bə'zi hallarda isə quraqlıq olurdu. Məsələn, Təbuk müharibəsi baş verən ildə çox güclü quraqlıq olmuşdu. Buna görə də Təbuk ordusunu “Ceyşul-üsət” (yə'ni çətinlik ordusu) adlandırırlar. Süffə səhabələri bə'zən camaat namazında iştirak etmək üçün bədənlərinə paltar tapıb geyə bilmirdilər. Rəsuli-əkrəm (s) bir gün qızı Zəhra (ə.s)-ın evində bir pərdə asıldığını gördükdə narahat oldu. Zəhra (ə) onu dərhal çıxarıb atasına göndərdi. Peyğəmbər onu bölüb süffə səhabələrinə verdi.

İkinci məsələ bundan ibarətdir ki, Əli (ə) əməl adamı idi, hərbi xidmətiindən aldığı maaşdanvə müharibə qənimətlərindən əlavə, əkinçiliklə də məşğul olurdu. Bə'zi hallarda başqalarının bağında işləyib ruzi qazanırdı. Lakin Əli (ə) və Zəhra (ə.s) elə şəxslər deyildirlər ki, özləri tox yatsınlar, onların ətrafında olanların isə qarnı ac olsun. Onlar qazanıb əldə etdikləri hər şeyi yoxsullara bağışlayırdılar. Mübarək “Həl-əta” surəsi də məhz bu barədə nazil olmuşdur

Bəli, ilk müsəlmanların vəziyyətinin belə üzücü olmasına baxmayaraq, onlar islam bayrağını çiyinlərinə alıb dünyanın ən uzaq nöqtələrinə apardılar. Peyğəmbər ailəsinin ac olması onlar üçün nöqsan sayılmır, əksinə onların müqəddəs alınlarında iftixar nişəsidir.

Buyurdu: Bəli, örpəyin altında olanlar, həmçinin bilərzikdən dirsəyə qədər də örtülməlidir.

4-Ehram barəsində qeyd olunan rəvayətlər qadının üzünün örtülməsini haram bilir.

Üzün açıq saxlanılmasının ehramdan başqa vaxtlarda haram, amma ehram halında vacib olması çox zəif bir ehtimaldır. Bunu da nəzərə almalıyıq ki, ehram halında olan şəxs həcc və ümrə əməllərini yerinə yetirdikdə, adətən qadın və kişilərin izdihamları arasında olur. Aydın ki, əgər kişilərin qarşısında üzü örtmək vacib olsaydı, onda bu, hökmən qeyd olunmalı idi. Bundan da əlavə, rəvayətlərdə qeyd olunmuşdur ki, İmam Baqir (ə) ehram halında yelpiyi ilə üzünü örtən bir qadını gördü və şəxsən əlində olan əsa ilə onun yelpiyini üzündən kənara çəkdi.

Bəzi rəvayətlərdən belə məlum olur ki, qadının üzünün ehram halında açıq olması kişinin başının açıq olması müqabilindədir. Məqsəd də budur ki, ehram bağlayan şəxs soyuğun və istinin təsirindən bir qədər əziyyət çəksin. Belə ki, bir hədisdə deyilir: Bir qadın ehram halında üzünə niqab vurmuşdu, İmam Baqir (ə) buyurdu: “Niqabı götür. Çünki əgər niqablı olsan üzünün rəngi dəyişilməz. Yəni günəşin təsirindən üzünün rəngi, dərisi dəyişilməz.”

Deməli “Ehramlı şəxs kişidirsə başını, qadıncırsa üzünü açıq saxlamalıdır”-deyilməsindən məqsəd budur ki, adi hallarda istifadə etdikləri rıfah və asayışı bir qədər azaltmalıdırlar. Lakin Müqəddəs Şəriət Sahibi örpək qanununun öz halında qalmasını istədiyindən, onlara öz başlarını açmağa göstəriş verməmiş və yalnız üzünü açmağı əmr etməklə kifayətlənmişdir. Əgər ehram halında

da örpək qanununu ləğv etmək istəsəydi, ola bilərdi ki, qadın üçün də başın açılması vacib edilsin.

Fəqihlərin heç biri deməmişdir ki, Şəriət Sahibinin məqsədi ehram barəsində örpək üçün istisna etmək olmuşdur.

Bu bölmədə sünnü və şiə rəvayətləri və tarixi şahidlər olduqca çoxdur və heç biri inkar oluna bilməz. Qeyd olunanlar da həmin rəvayətlərin nümunələri idi. Bunların hamısının qeyd olunması üçün ayrıca bir kitab lazımdır.

MÜXALİF DƏLİLLƏR

Əllərin və üzün örtülməsinin vacib olmasını isbat etmək üçün yuxarıda qeyd olunanların əksini çatdıran bəzi dəlillərə istinad etmişlər. O cümlədən:

1-Müsəlmanların siyrəsi (adət-ənənəsi).

Bunu şahid gətirənlər deyirlər ki, düzdür, ayə və rəvayətlərin zahiri mənasına görə üzün və əllərin örtülməsi vacib deyildir, lakin bunu da inkar etmək olmaz ki, dindarların adət-ənənələri bunun əksinə olmuşdur.

Siyrə sadə bir şey deyildir ki, asanlıqla onu rədd etmək mümkün olsun. Əgər doğrudan da İslamın əvvəllərindən indiyə qədər müsəlman-lar öz davranış və siyrələrinə görə ardıcıl şəkildə üzün və əllərin örtülməsini lazım bilmişlərsə, bunun özü qeyd olunan müddəaya aydın bir dəlil sayılacaq və təbiidir ki, bu, müsəlmanların

Peyğəmbərdən (s) və imamlardan öyrənib əxz etdikləri bir dərs hesab olunacaq. İstilahda deyirlər ki, müsəlmanların ardıcıl siyrəsi Peyğəmbərin (s) siyrəsini bəyan edir. O Həzrətin siyrəsi də əlbəttə ki, höccətdir.

Bir çox hallarda fəqiqlər müəyyən hökmləri isbat etmək üçün siyrəyə istinad edirlər. Məsələn üçün, saqqal barəsində deyirlər ki, onun qırılması haram olmasının ən möhkəm və tutarlı dəlili müsəlmanların bu barədə olan siyrəsidir. Çünki, onlar saqqallarını qırxmırdılar. (Əlbəttə, bu barədə münaqişə olunaraq deyilmişdir ki, müsəlmanların saqqal saxlamasından belə nəticə almaq olar ki, saqqalın saxlanması haram deyildir, lakin onu saxlamağın vacib olması bundan isbat olunmur. Çünki bu iş müstəhəb və ya mübah da ola bilər). Qadınların üz və əllərinin örtülməsinin vacib olmasını da müsəlmanların siyrəsinə istinad etmişlər.

Bu dəlilin cavabında tarixi və ictimai bir məsələni diqqətlə araşdırmalıyıq. O da bundan ibarətdir ki, İslamdan əvvəl ərəblərin arasında örpəyin mövcud olmamasına və yalnız bu dinin onu qanun halına salmasına baxmayaraq, qeyri-ərəb xalqları arasında hicab və örpək çox kəskin tərzdə mövcud olmuşdur. İranda, həmçinin yəhudi ayinine tabe olan xalqlar arasında hicaba, İslamda mövcud olduğundan daha çox riayət olunurdu. Bu xalqların arasında qadının üzü və əlləri də örtülürdü. Hətta bəzi xalqların arasında nəinki zinətlərin və üzün örtülməsi, həm də qadının tamamilə gizlədilməsi məsələsi qarşıda dururdu. Bu fikir tərzində də çox şiddətli bir adət şəklində düşmüşdü.

İslam dini üzü və əlləri örtməyi vacib etmədiyi kimi, haram da etməmişdir. Yəni İslam dinində üzün örtülməsi əleyhinə heç bir söz deyilməmiş, onun örtülməsi də vacib

edilməmişdir. Nəticədə İslamı qəbul edən qeyri-ərəb xalqları özlərinin qədim adət-ənənələrinə tabe olaraq bu işi görmüşlər. İslam dini ehram halı istisna olmaqla, üzün örtülməsi ilə müxalifət etməmişdir. Əksinə, əvvəllər qeyd etdiyimiz kimi, üzün və əllərin istisna olunması müsəlman qadınlar üçün bir növ güzəstdir. Mümkün qədər örpəyin əxlaqi cəhəti İslamın diqqət mərkəzində olmuşdur. Buna görə də fərzimizə görə belə bir siyrə mövcud olmuşsa da, o, heç vaxt üzün və əllərin örtülməsinin vacib olmasına dəlil ola bilməz.

Bundan əlavə, Peyğəmbərin, səhabələrin və imamların dövründə belə bir adət mövcud olmamışdır. Tarixi araşdırmalardan məlum olur ki, İslamın əvvəllərindəki müsəlmanların siyrəsi, sonrakı əsrlərdəki adətləri ilə, xüsusilə ərəblərin sair millətlərlə qarışması, Şərqi Roma və İran imperiyasında mövcud olan adət-ənənələrin onlara göstərdiyi təsir nəticəsində bu iki dövrdə olan siyrələr arasında böyük fərqlər yaranmışdır. Hətta İslamın həqiqi anlayışlarından xəbərsiz olan bəzi qərb tarixçilərində belə bir yanlış fikir yaranmışdır ki, İslam dinində ümumiyyətlə örpək barəsində heç bir göstəriş verilməmişdir və bunların hamısı İslam dünyasına xaricdən sirayət etmişdir. Biz kitabın əvvəlində onların sözlərini nəql etdik. Əlbəttə, orada qeyd etdiyimiz kimi, bu kimi sözlər tamamilə yanlışdır. İslam örpək barəsində çox ciddi göstərişlər vermiş, bu iş üçün xüsusi səbəb və məqsəd də nəzərdə tutmuşdur.

Deməli, əvvəla qeyd etməliyik ki, müsəlman-lar arasında əllərin və üzün örtülməsi kimi ardıcıl siyrə mövcud olmamışdır, ikincisi, əgər mövcud olmuşsa da, bir dəlil kimi onu əsas götürmək olmaz. Amma əgər məsumların (ə) özlərinin də belə bir qaydaya əməl

etdikləri sübuta yetsə, onda məsələ başqa cür olmalıdır. Halbuki, bu da sübuta yetməmişdir. Üstəlik bəzi rəvayətlərdən məlum olur ki, məsumların (ə) əməlləri də son əsrlərdə mövcud olan örpəklə uyğun deyilmiş.

Müsəlmanların siyrəsinə istinad etməyin özü dərin tarixi araşdırma aparmağı tələb edir. Çünki İslam xalqları arasında min illər boyu çox zərif və tədrici şəkildə dəyişikliklər baş verdiyindən, tarix onları qeyd etməmişdir. Tarix boyu kişilər haqqında da bizə məlum olmayan saysız-hesabsız dəyişikliklər baş vermişdir..

Siyrənin bu mənasına əsasən, artıq onu üz və əllərin örtülməsini Peyğəmbərin (s) siyrəsinin bəyanedicisi və o Həzrətdən alınan bir dərs hesab etmək olmaz. Əgər biz Peyğəmbərin (s) özündən belə bir siyrənin göründüyünü isbat edə bilsək, yenə də onun vacib olmasına dəlalət etməz, sadəcə onun caiz yvə yaxud bəyənilən bir əməl olmasını isbat edə bilərək.

“Və ən yəstəfifnə xəyrun ləhunnə” ayəsinin təfsirində bəyan etdiyimiz kimi, örpəyə nə qədər çox riayət olunsa, Şəriət Sahibinin məqsədi bir o qədər yaxşı təmin olunur.

Mərhum Şəhid Sani “Məsalik” kitabında bu məsələ ilə əlaqədar dəlilləri araşdırarkən müsəlmanların bu barədə fikir birliyinə və ya siyrəsinə istinad edənlərin cavabında belə deyir:

“Qadının üz və əllərinin açıq saxlanma-sının qarşısının alınması barədə müsəlman-ların fikir birliyi iddiası rədd olunmuşdur. Əvvəla, bu nəzəriyyənin ziddi də nəql olunaraq deyilmişdir ki, müsəlmanların siyrəsi həmişə qadınların üz və əllərini açıq saxlamaq olmuşdur.”

Bu böyük alim qadının üz və əllərini açıq saxlamaqla müvafiq olanların dəlillərini əvvəldə belə bəyan etmişdir:

“Bütün əsrlərdə camaatın ümumi adəti belə olmuşdur ki, qadınlar evdən çıxanda üzləri açıq qalıb görünürdü. Heç kəs bunu pis bir əməl hesab etməmişdir.”

İkincisi, müsəlmanların siyrəsinin üz və əllərin açıq qalmasının qarşısını almaq əsasında olduğunu qəbul etsək, yenə də bu, bizim üçün dəlil ola bilməz. Çünki siyrə o zaman dəlil ola bilər ki, onun kökü yalnız Peyğəmbərin (s) fərmanını qəbul etmək məqsədi ilə olsun. Burada belə bir ehtimal da verilir ki, bu siyrənin kökləri və mənşəyi Peyğəmbərin göstərişinə itaət etmək yox, kişidəki qeyrət hissi olsun. Zahirə də məlum olur ki, bu siyrənin kökləri insanlarda olan qeyrət hissəsinə gedib çatır.

Bu siyrənin kökünün örpəyin fəzilətinə dəlalət etməsi olduğunu da ehtimal vermək olar. Çünki, şəksiz, bu işin caiz olduğunu fərz etdikdə, üz və əlləri örtmək açıq qoymağdan daha fəzilətli olar.

2-Meyar

Üz və əllərin örtülməsini vacib hesab edənlərin növbəti dəlili budur: Bədənin sair yerlərinin örtülməsinin əsas meyar və səbəbi tələb edir ki, üz və əllər örtülü olsun. Məgər bədənin sair hissələrinin örtülməsinin fəlsəfi həmin yerlərin fitnə-fəsad törətməsindən başqa bir şeydirmi?! Üzün gözəlliyi və onun fitnə-fəsad törətməsi ehtimalı bədənin sair hissələri ilə müqayisədə heç də az deyil, üstəlik daha artıqdır. Buna əsasən, ağıla sığan deyildir ki, gözəllik və fitnə-fəsadın qarşısını almaq üçün saçların örtülməsi vacib olsun, lakin qadının bütün gözəlliklərinin mərkəzi olan üzün örtülməsi vacib olmasın. Müqəddəs İslam dinində şəhvətin təhrik olunmasına və qadın iffətinin aradan getməsinə səbəb olan hər şey qadağan olunur. Bu halda mümkün ola bilər ki,

üzün və əllərin, xüsusilə üzün örtülməsi vacib hesab olunmasın?

Bu dəlilin cavabında deyirik: Şübhəsiz, üzün və əllərin örtülməsinin vacib olmamasının səbəbi bu deyildir ki, onda örpəyin əsil fəlsəfəsi və meyarı nəzərə alınmayıb, əksinə, əvvəldə qeyd etdiyimiz və qədim təfsirçilərdən nəql etdiyimiz kimi, burada da həmin meyar vardır. Lakin başqa bir meyar tələb edir ki, onlar istisna olunsunlar. O başqa meyar da bundan ibarətdir ki, əgər üz və əllərin örtülməsi vacib olarsa, qadınların çoxlu məşəqqətə, işlərin iflic vəziyyətinə düşməsinə səbəb olar və onların ictimai fəaliyyətlərinə imkan verməz.

Əvvəldə dediyimiz kimi, üz və əllərin örtülüb-örtülməməsi onun evdə həbs olunub-olunmaması ilə bərabərdir. Bu hissənin əlavə edilməsi və ya ixtisara salınması ilə hicabın məfhumu və əsərləri tamamilə dəyişir.

Bu məsələni daha da aydınlaşdırmaq üçün üsuli-fiqh elminə aid olan bir termini izah etməyə məcburuq.

Üsul alimləri deyirlər ki, mübah (öz-özünə nə vacib, nə də haram olmayan işlər) iki qismdir: “iqtizai” və “la iqtizai”.

İşlərin bəziləri nə müəyyən bir məsləhətə malikdir ki, Şəriət Sahibi onu vacib etsin, nə də fitnə-fəsad törədir ki, onun qadağan olunmasına hökm verilsin. Bu işlər onların vacib və ya haram olması üçün müəyyən bir səbəb və meyar olmadığına görə, mübah sayılır. Həmin səbəbə görə də onları mübahın “la iqtizai” növü adlandırırlar. Bəlkə də mübahların çoxu bu qismdəndir.

Lakin işlərin bəzilərinin isə mübah olmasının müəyyən hikməti vardır ki, həmin hikmət o işə icazə verilməsini tələb edir. Belə ki, əgər Şəriət Sahibi onu mübah

etməyədi, müəyyən fəsad törənə bilərdi. Mübahların bu növü “iqtizai” mübah adlanır. Mümkündür bu mübahda bir işin görülməsində müəyyən məsləhət, yaxud tərk edilməsində müəyyən fəsad olsun. Lakin Şəriət Sahibi bu işə icazə verilməsini tələb edən daha mühüm bir məsləhəti nəzərə alaraq onu mübah hesab etmiş və o biri meyarı nəzərə almamışdır.

İnsanın məşəqqətə, çətinliyə düşməməsi üçün mübah hesab olunanlar da bu qəbildəndir. İslam qanunvericiliyi nəzərə almışdır ki, əgər insanları bəzi işlərdən çəkindirsə həyat və məişət onlar üçün daha çətin olar. Ona görə də həmin işləri qadağan etməmişdir.

Ən yaxşı misal tələq (boşanma) məsələsidir. Şübhəsiz, İslam nəzərindən tələq bəyənilməz və mənfur işlər sırasındadır. Hətta o qədər mənfurdur ki, onu mübahların içində ən çirkin–”əbğəzül-hələl” hesab etmişlər. Eyni zamanda Müqəddəs Şəriət Sahibi bu işin haram olmasına dair hökm verməmiş, kişilərə ixtiyar vermişdir ki, müəyyən şərait yarandıqda arvadına tələq verə bilsin.

Burada belə bir sual yaranır ki, əgər bu əməl İslam şəriətində ən mənfur əməllərdəndirsə, onda nə üçün onu halal etmişlər? Əgər mənfur deyilsə, bəs nə üçün bu qədər məzəmmət olunmuşdur? Və ümumiyyətlə “halalların ən mənfuru” nə deməkdir?

Rəvayət olunmuşdur ki, Əbu Əyyub Ənsarinin öz arvadı Ümmü Əyyuba tələq vermək xəbəri Peyğəmbər (s)-ə çatdıqda buyurdu: “Ümmü Əyyuba tələq vermək böyük bir günahdır!”³¹

Eyni zamanda, əgər Əbu Əyyub ona tələq versəydi Peyğəmbər (s) heç vaxt onu batil hesab etməzdi.

³¹“Kafi”, 6-cı cild, səh.55; “Vəsail”, 3-cü cild, səh.144

Bu mətləbin sirri nədir? Görəsən mümkündürmü ki, hər hansı bir şey haram iş qədərində bəyənilməz, lakin eyni halda mübah olsun?

Bəli, mümkündür ki, bir iş haram əməl qədərində, hətta bəzi haramlardan daha artıq bəyənilməz olsun, lakin müəyyən məsləhət xatirinə haram edilməsin.

Tələq barəsində bu məsələnin sirri budur ki, İslam heç vaxt ailə təməlinin ikrah və icbar əsasında qurulmasını istəmir. Kişi həmişə qadının himayəçisi olub ona mehr-məhəbbət bəsləməlidir. Qadın da bir məhəbbət kimi qalmalı, ailə səfa-səmimiyyət əsasında qurulmalıdır.

Eşq-məhəbbət heç vaxt ikrah və icbarı qəbul etmir. Heç vaxt düzgün olmazdı ki, qanun qadını zorla ərinə mehr-məhəbbətli etsin. Ər-arvad arasında məhəbbət olmazsa, xüsusilə əgər nifrət kişi tərəfindən olarsa təbiidir ki, ailənin təməlləri dağılıb aradan gedəcək. Çünki ailə məhəbbəti kişilərin üzərində təmərküzləşir. Əgər kişi istəyərsə, onda sevilib istənilmə fikrində olan qadın ərinin təbiətinin tələbinə uyğun olar. Qadın özü üçün məhəbbət saxlamağa əhəmiyyət vermir, o, yalnız özünün sevlməsinə istəyir. Yəni qadın o kişini sevir ki, həmin kişi onu sevmiş olsun. O kişi onun məhəbbətini sayılır ki, özü həmin kişinin məhəbbətini olsun. Buna görə də ailədə mehr-məhəbbət tellərinin açarı kişinin əlindədir. Əgər bu tellər qırılıb aradan getsə, təbii olaraq ailə dağılacadır. Məhəbbət və səfa-səmimiyyət əsasında qurulmalı olan ailə ocağını zorla, qanun gücünə möhkəmləndirmək olmaz. Qadın evdə saxlanılan xidmətçi və ya fəhlə deyildir ki, qanun icbari olaraq onu, sahibkarın meylinə uyğun olmayaraq iş yerində saxlasın

İslam dini müəyyən tədbirlər nəzərdə tutmuşdur ki, onların vasitəsi ilə ər-arvad arasında soyuqluq yaranmasın,

kişi həmişə rəğbət və mehr-məhəbbət üzündən, pərvanə kimi arvadının başına dolansın. Amma əgər kəskin narazılıqlar və ayrılıq səbəbləri yaransa və kişi öz aravadını boşamaq istəsə, İslam bu işi çox çirkin hesab etməsinə baxmayaraq, ona mane olmur. Çünki bundan başqa çarə yolu yoxdur.

Bu, (təlaq) “iqtizai” mübahların aşkar bir nümunəsidir.

Əksər hallarda hicabdakı istisnalar – istər məhrəmlərlə əlaqədar olan, istərsə də örpəyin hədd-hüdudu bəyan edən istisnalar həmin qəbildəndir. Buna görə də qadın öz ərinədən başqa məhrəmlər qarşısında özünü nə qədər çox örtsə, bir o qədər yaxşıdır.

Birinci dərəcəli məhrəmlər – ata, oğul, əmi, qardaş və sair kimi şəxslər barəsində şəhvətin təhrik olunması təqribən sifra bərabərdir. Lakin qadının cazibəsi – əgər cavan və gözəl olarsa – sonrakı dərəcələrdə olan məhrəmlər üçün, xüsusilə sonradan məhrəm olanlar, o cümlədən qayınata, ərin başqa arvaddan olan oğlanları və s. ilə əlaqədar təsirsiz deyildir.

Bu kimi hallarda Şəriət Sahibinin icazə verməsi məhrəmlər arasında olan qaçılmaz rəbitələrin zəruri tələbi ilədir. Siz təsəvvür edin, əgər qadının öz atası, qardaşı qarşısında da örpək örtməsi vacib olsaydı, ailə mühiti nə qədər çətinliklərlə üzləşərdi!

Təbidir ki, ata, əmi, hətta qardaşının da ona qarşı cinsi rəğbəti yoxdur. Yalnız əyyaş, əxlaqsız və istisnai şəxslərdə bu rəğbət ola bilər. Lakin ərinin başqa arvadından olan oğlu barəsində isə əsas meyar qadının məşəqqətə, çətinliyə düşməməsidir. Əgər bir kişinin gözəl bir arvadı və başqa arvadından olan cavan bir oğlu olarsa, heç vaxt o, atasının arvadı ilə münasibətdə həqiqi övlad sayılmayacaqdır. Buna əsasən, bəzi məhrəmlərin

müqabilində örpəyin vacib olmaması yalnız məşəqqətə düşməməsi üçündür. Bu məsələ (yəni əsas mey”arın qadının məşəqqətə düşməməsi) “Nur” surəsinin 59-cu ayəsində açıqlanıb buyrulur: **“Təvvafuna ələykum bəzukum əla bəzin.”** Təfsirçilərdən bəziləri də (“Kəşşaf”ın müəllifi kimi) həmin cümlədə qeyd etdiyimiz məsələyə işarə etmişlər. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, bunlar bu barədə qadağan meyarının mövcud olmamasından deyil, məşəqqətlə əlaqədar olduğundan istisna edilib. Buna əsasən, örpək məsələsinə nə qədər çox riayət olunsa, bir o qədər yaxşıdır. Yəni qadınla kişinin ayrı olması, ehtiraslı baxışların tərک olunması, habelə insanı cinsi məsələlərin hədd-hüdudundan uzaqlaşdıran hər bir şey bəyənilir və mümkün qədər bunlara riayət etmək lazımdır.

Sual oluna bilər ki, qadınla kişilərin dərס sinfində, yaxud məclislərdə, onlar özlərini kifayət qədər örtmüş olduqları halda yan-yana oturmaları daha yaxşı olar, yoxsa qadınların bir sırada, kişilərin isə başqa bir sırada oturmaları yaxşıdır?

Cavab budur ki, əlbəttə, ayrı otursalar, daha yaxşıdır. Ümumiyyətlə, ehtiyat və zərurət hallarını nəzərə almaq lazımdır, bu şə”r”i icazəni əldə bəhanə edərək qadınla naməhrəm kişilərin arasında olan hədd-hüdudu, pərdəni götürmək, həmçinin qadınla naməhrəm kişinin rəbitələrinin yaratdığı xə”təri də unutmamaq olmaz.

Həç bir ehtiras cinsi qərizə qədər təhlükəli və güclü deyildir. İslamın yad qadınlarla kişilərin məşəqqətə səbəb olmayana qədər bir-birindən aralı saxlanmasına dair olan tövsiyələri və ehtiyatları bu psixoloji qanuna əsaslanır. Psixoloqlar bu nəzəriyyəni tamamilə təsdiq etmişlər. Tarix göstərir ki, bəzən bir anlıq təsadüfi bir qarşılaşma,

gözlərin bir-birinə heyran olub dikilməsi nə qədər ailələri dağıtmışdır.

Bütün günahların amilləri qarşısında iman qüvvəsinə və təqvaya arxalanmaq olar, lakin cinsi qərizə ilə əlaqədar olan günahlarda bu iki qüvvəyə etimad etmək olmaz. İslam dini ən böyük və güclü əxlaqi qüvvə olmalarına baxmayaraq, iman və təqva qüvvəsini, cinsi qərizənin hiylələri, məkrli və təhrikləri müqabilində kafi hesab etmir.

3-Rəvayət

Qadının əl və üzünü örtməsinə vacib hesab edənlərin üçüncü dəlili hədis kitablarında nəql olunan bir rəvayətdir. Şəhid Sani “Məsalik” kitabında əvvəlcə onu dəlil kimi gətirib, tənqid etmişdir. Rəvayətin məzmunu belədir:

Həccətül-vida zamanı bir qadın müəyyən bir şər”i məsələni soruşmaq üçün Rəsuli-Əkrəm (s)-in yanına gəldi. Fəzl ibni Abbas o həzrətin arxasında ata minmişdi. Birdən o qadınla Fəzlin gözləri bir-birinə sataşdı. Rəsuli-Əkrəm (s) hiss etdi ki, o ikisi bir-birinə ehtiraslı baxışlarla baxırlar. Cavan qadın öz sualının cavabına qulaq asmaq əvəzinə bütün diqqətini Fəzlə yönəltdi. Fəzl də çox cavan və gözəl bir oğlan idi. Həzrət öz əli ilə Fəzlin üzünü yana çevirdi və buyurdu: “Cavan kişi ilə cavan qadın... qorxuram ki, şeytan onların arasına ayaq qoysun.”³²

Mərhum Şəhid Sani bu dəlilin cavabında belə buyurur:

Bu rəvayət üzün örtülməsinin vacib olmamasına bir dəlildir. O, hətta yad qadınların üzlərinin örtülməsinin vacib olmamasını və onların üzünə baxmağın haram olmamasını da göstərir.

³²“Səhihi-Buxari”, 8-ci cild, səh.63

Biz bu böyük alimin sözünü belə izah edirik: Əvvəla, bu hədisin məzmununa uyğun olaraq Peyğəmbəri-Əkrəm (s) o qadının üzünü açıq saxlamasını qadağan etmədi, nəticədə iş bu yerə çatdı. İkincisi, həzrətin özü o qadının sualına cavab verərkən onun üzünə baxırdı, məhz bu zaman hiss etdi ki, həmin qadın hərisliklə Fəzilin üzünə baxır. Üçüncüsü, bu hadisə göstərir ki, o qadınla Fəzlin baxışları şəhvətli baxışlar idi. Şübhə yoxdur ki, bu cür baxışlar haramdır. Buna görə də Rəsuli-Əkrəm (s) öz əli ilə Fəzlin üzünü yana çevirdi ki, daha həmin qadına, o qadın da Fəzlə baxmasın. Dördüncüsü, bu hadisədən sonra da Peyğəmbər (s) qadına, öz üzünü örtməyi əmr etmədi, sadəcə onların bir-birinin ehtiraslı baxışlarına mane oldu.

Mərhum Şeyx Ənsari də “Nikah” risaləsində bu hədisi qeyd edib üzünü və əlləri örtməyin vacibliyi və ona baxmağın haram olduğunu iddia edənlərin sözünü araşdırdıqdan sonra buyurur: *“Bu hədis daha çox onların iddialarının əksinə dəlalət edir.”*

4-Elçilik

Qadının üzünün örtülməsini vacib hesab edənlərin dəlillərindən biri də budur ki, bir kişi hər hansı bir qadınla izdivac etmək fikrində olarkən onun üzünə baxmasına icazə verilir. Deməli, əgər bir şəxsin evlənmək məqsədi olmazsa, onun baxması caiz deyildir. İndi bu barədə bəzi rəvayətləri qeyd edirik:

1-Əbu Hüreyrə deyir: Rəsuli-Əkrəm (s)-in yanında idim. Bir kişi gəlib ona dedi: Ənsardan olan bir qadınla evlənmək istəyirəm. Peyğəmbər (s) ona buyurdu: O qadını görmüsənmi? Dedi: Xeyr. Həzrət buyurdu: Get, onu gör. Çünki ənsar qadınlarının əksəriy-yətinin gözləri eybli olur.

2-Müğeyrət ibni Şö”bə bir qadına elçilik etdi. Peyğəmbər (s) bu işdən xəbər tutub buyurdu: Get, onu

gör. Çünki əgər gördükdən sonra evlənsən, bu iş sizin ailə həyatınızın davamlı olması üçün daha yaxşıdır.

3-İmam Sadiq (ə)-dan belə rəvayət olunmuşdur: “Bir şəxs bir qadınla evlənmək istədikdə, onun üzünə və bilərzik bağlanan yerlərinə baxmağının heç bir eybi yoxdur.”

Bu hədisdən belə nəticə alınır ki, əgər evlənmək məqsədi olmazsa, həmin yerlərə baxmaq caiz deyildir.

Fəqihlərin qeyd etdiyi kimi, bu dəlilin cavabı bundan ibarətdir:

Əvvəla, elçilik edən şəxsin qadına baxışı sair şəxslərin baxışından tamamilə fərqlənir. Elçilik edən şəxs ona ailə qurmaq niyyəti ilə baxır. Başqa sözlə desək, o, müstəqil (istiqlali) nəzərlə baxır və adət üzrə, bu baxışlarda ləzzət də ola bilər. Buna görə də fəqihlər demişlər ki, elçilik edən şəxsin baxışlarının–hətta ləzzət hasil olacağını bilsə belə, eybi yoxdur. Əlbəttə, onun bu işdə məqsədi ləzzət almaq deyil, qadın barəsində əlavə təhqiqat aparmaq olmalıdır. Lakin elçilik etməyən şəxslərə gəldikdə isə, əgər ləzzət olmadan baxsa, onun nəzəri vasitə sayılır və müstəqil nəzər deyildir. Biz bu iki nəzər arasında olan fərqi “Nur” surəsinin 31-ci ayəsinin təfsirində bəyan etmişdik. Onun xülasəsi budur ki, əgər bir şəxsin elçilik məqsədi olmazsa, qadına şəhvət nəzəri ilə baxmamalıdır. Bununla da, qadının üzünə, danışığın tələbi olan nəzərlərlə baxması arasında heç bir ziddiyyət yoxdur.

İkincisi, başqa rəvayətlərin dəlalət etdiyi və fəqihlərin bu barədə fətva verdiyi kimi, elçiliyin müqəddiməsi olan baxışın caiz olması təkcə üz və əllərlə bitmir, əksinə qadının bütün gözəlliklərinə baxmaq caizdir. Nümunə üçün, bir neçə rəvayəti qeyd edirik:

1-Əbdüllah ibni Sinan deyir: Həzrəti Sadiq (ə)-dan soruşdum ki, kişilər ailə qurmaq istədikləri qadının saçlarına baxa bilirlərmi? Buyurdu: Bəli. Çünki onu ən baha qiymətə alır. (Yəni insan öz ailə həyatına sərmayə qoyur və bu, hər bir şeydən bahalı sərmayədir. Aydındır ki, məqsəd mehriyyə deyil, çünki mehriyyənin pul dəyəri heç vaxt ən bahalı qiymət ola bilməz. Məqsəd budur ki, onunla bir ömür həyat sürmək istəyir.)

2-Bir nəfər imam Sadiq (ə)-dan soruşdu: Evlənmək məqsədi olan kişinin almaq istədiyi qadının saçlarına baxmağa haqqı varmı? Buyurdu: Eybi yoxdur, bu şərtlə ki, məqsədi ləzzət almaq olmasın.

Deməli, elçilik üçün baxmağın caiz olması qadının əllərinə və üzünə həsr olunmur.

Üçüncüsü, hal-hazırda bəhs olunan mövzu kişinin baxmağının caiz olmasında deyil, üzün və əllərin örtülməsinin vacib olub-olmamasın-dadır. Fərz edək ki, elçilik edən şəxsin istədiyi qadının üzünə baxmasının caiz olmasına dəlalət edən rəvayətlərin müxalif məfhumu vardır (yəni elçilik məqsədi olmadan qadının üzünə baxmaq caiz deyildir), onda bu, qadının üz və əllərini örtməsinə deyil, kişinin yad qadının üzünə baxmasının caiz olmamasına dəlildir.

5-«Cilbab» ayəsi

Müxalif dəlillərdən biri də “cilbab” ayəsidir. Bu ayədə buyurulur:

“Ey Peyğəmbər, öz zövcələrinə, qızlarına, möminlərin həyat yoldaşlarına de, öz cilbab-larını (baş örpəklərini) özlərinə yaxınlaşdırsınlar...”

Bu ayənin üzün örtülməsinin vacibliyinə dəlil gətirilməsinin səbəbi budur ki, “baş örpəklərini özlərinə yaxınlaşdırsınlar” cümləsindən məqsəd baş örpəkləri ilə

üzlərini örtməkdir. (“Kəşşaf”, “Safi” kimi kitablarda bu cür təfsir edilmişdir.)

Lakin keçən bəhslərdə (“İffətin hədd-hüdudu” hissəsində) sübut etdik ki, bu cür təfsirlərin heç bir əsası yoxdur. Biz o bölmədə “Əl-mizan” təfsirinin müəllifi və sair şəxslərin nəzərlərini qəbul etdik. İndiyə qədər (yadımda olanlara əsasən) heç bir fəqih bu ayəyə istinad edərək hicabın vacib olmasını deməmişdir.

QADININ CƏMIYYƏTDƏ İŞTİRAKI

Bura qədər müvafiq və müxalif dəlilləri araşdırdıq. Deyilənlərin məcmusundan iki mətləb tam aşkar oldu: Onlardan biri budur ki, İslam dini paklığın yüksək dəyərinə və əhəmiyyətinə, qadınla kişinin cinsi rəbitələrinin—istər baxmaqla, istər ləms etməklə, istərsə də səsini eşitməklə və ya yaxınlıq etməklə olsun—qanun çərçivəsində olmasına tam diqqət yetirmişdir. Bu müqəddəs din heç vaxt hər hansı bir ad və ünvan altında bu paklığın ləkələnməsinə razı olmur. Amma müasir dünya bu kimi yüksək insani dəyərləri tapdalaşmış, tüstüsü öz gözünə dolduğu halda bu həqiqəti qəbul etmək istəməmişdir.

Bu günkü dünya qadın azadlığı, daha dəqiq desək, cinsi rəbitələrin azadlığı adı ilə cavanların ruhunu korlayır, mənəviyyatlarını sarsıdır. Bu azadlıqdan istedadların çiçəklənməsi yolunda istifadə etmək yerinə, tam başqa bir formada qədimdən mövcud olan insani istedadları və mənəvi qüvvələri hədəyə vermiş və verməkdədir. Qadını evlərin küncündən çıxarmışlar, amma onu haralara aparmamışlar?! Kazinolara, dəniz sahillərinə, xiyaban və bulvarların küncünə, gecə təşkil olunan əyyaşlıq məclislərinə! Bu günkü qadın, azadlıq adı ilə ailəni xarab

etmişdir, amma məktəbi və ya başqa yerləri də abad etməmişdir. Əgər səhv etməsəm, oraları da üzdənirəq vəziyyətə gətirib çıxarmışdır.

Bu açıq-saçıqlıqlar və insaniyyətdən uzaq düşmək nəticəsində cavanların təhsil səviyyəsi çox aşağı enmiş, onların tədris ocaqlarından qaçmaları adi hala çevrilmişdir. Cinsi təcavüzlərlə əlaqədar olan cinayətlərin sayı artmış, seks kino bazarı rəvnəqlənmişdir. Qadın üçün zinət əşyaları istehsal edən şirkət sahiblərinin cibləri dolmuş, rəqqasələrin sayı alimlərin, mütəfəkkir və ictimai islahatçıların sayından qat-qat artmışdır.

Əgər bunun doğru olmasını bilmək istəyirsinizsə, onda xaricdən müğənni gələn zaman camaatın keçirdiyi sevinc və həyəcanlarla bəşər elminə yüksək xidmətlər etmiş məşhur bir alimin gəldiyi zaman cavanların ona qarşı göstərdiyi reaksiyanı müqayisə edin.³³

³³1969-cu ildə iki nəfər italyalı incəsənət xadimi Tehrana gəlmişdi. Öz dediklərinə görə onlar qanuni ər-arvad deyildilər, lakin özlərini bir-birinin ər-arvadı hesab edirdilər. Qız və oğlanlardan ibarət olan böyük bir kütlə onları son dərəcə alqışla qarşıladılar. Qəzetlər onların şəkillərini əks etdirdi. İranlı cavan oğlan və qızlar o qədər dəhşətli fəryadlar çəkərək sevinc hislərini bildirirdilər ki, onların fəryad etdikləri zaman xoşagəlməz şəkilləri hər biri oxucuda nifrət hissi oyadırdı. Sonrakı gün "İttılaat" qəzeti belə yazmışdı: İki italyalı müğənni–Albano və Romyana Paver "İttılaat" qəzetinə verdiyi qısa müsahibədə demişlər: *"Tehranlı cavan oğlan və qızlar bizim olduğumuz otelin qarşısında misli görünməmiş izdiham yaratmışdılar. Bizim oteldə olduğumuz müddətdə o qədər zəng vururdular ki, gündəlik proqramımız iflic vəziyyətə düşmüşdü. Biz indiyə qədər səfər etdiyimiz Avropa və Amerika ölkələrinin heç birində bu qədər həvəskar görməmişik. Çox xoşhal olardıq ki, bizim iki həftəlik iqamətimizi bir neçə gün də artırsınlar."*

Əgər bunlar əxlaqın süqutu və gələcək nəsillərin bədbəxtçilik və əxlaqi tənəzzülə uğramalarına səbəb deyilsə, onda bəs nədir?

Digər bir məsələ bundan ibarətdir ki, müqəddəs İslam dini iffətin hədd-hüdudunun pozulmasına diqqət yetirməklə yanaşı, başqa yönlərdən də qafil qalmamışdır. Bu pak və müqəddəs dinin həmişəki üslubu mötədil və normal halda olub hər növ ifrat və təfritçilikdən uzaq olmaqdır. Bu din öz ümmətini “orta mövqeli ümmət” adlandırmış, ictimai pozğunluqlara, əxlaqsızlıqlara gətirib çıxarmayınca qadınların ictimai sahələrdə iştirak etməsini qadağan etməmişdir. Üstəlik bəzi hallarda onların bu kimi yerlərdə iştirak etməsini vacib hesab etmişdir. Məsələn, həcc əməlini qadınla kişiyə eyni dərəcədə vacib etmiş, ərin ona mane olmasına haqq verməmişdir. Bəzi hallarda isə vacib etməklə deyil, yalnız icazə verməklə kifayətlənmişdir.

Bildiyimiz kimi, ibtidai cihad qadına vacib deyildir. Amma əgər müsəlmanların vətəni hücumla məruz qaldıqda və tamamilə müdafiə xarakteri daşdıqda bütün fəqihlərin fətvasına görə qadına da bu cihad vacib olur.³⁴

Lakin qalan hallarda onlara cihad vacib deyildir. Rəsuli-Əkrəm (s) bəzi qadınlara icazə verirdi ki, müharibələrdə iştirak edib yaralılara kömək etsinlər. İslam tarixində bu kimi çoxlu hadisələr qeyd olunmuşdur.³⁵

Qadınların cümə namazında iştirak etməsi vacib deyildir, amma əgər onların belə yerlərdə iştirak etməsi müsəlman cəmiyyətinin mütəşəkkil olmasına səbəb olduqda vacibdir və gərək tərک edilməsin.³⁶ Habelə, qadınların Fitr və Qurban bayramı namazlarında iştirak

³⁴“Məsəlik”, cihad bölməsi

³⁵Tarix və siyrə kitablarına baxa bilərsiniz. Həmçinin “Səhihi-Müslüm”, 5-ci cild, səh.196-197; “Sünəni Əbu Davud”, 2-ci cild, səh.17; “Camei-Termezi”, səh.247.

³⁶“Vəsail”, 1-ci cild, səh.456.

etmələri vacib deyildir, amma onların iştirak etməsi heç vaxt qadağan olunmur. Bədən quruluşuna görə çox gözəl olan qadınların bu cür mərasimlərdə iştirak etməsi məkrühdür.³⁷

Peyğəmbəri-Əkrəm (s) öz zövcələri arasında püşk ataraq hər dəfə onlardan birini səfərə aparırdı. Səhabələrdən bəziləri də belə edirdi.³⁸

Peyğəmbər (s) qadınlardan bey”ət alarakən onlarla əl verib görüşmədi, göstəriş verdi ki, bir qabı su ilə doldursunlar. Qadınlar bir tərəfdən, həzrət isə o biri tərəfdən əlini suya saldı. Həzrət bu işi onlardan bey”ət kimi qəbul etdi.³⁹

Ayişə deyirdi: “Peyğəmbərin (s) əli ömrü boyu yad qadınlara dəymədi.”

Peyğəmbər (s) qadınlara dəfn mərasimində iştirak etməyi qadağan etmədiyi kimi, bu işi onlar üçün vacib də bilmədi. O Həzrət məsləhət görürdü ki, qadınlar dəfn mərasimində iştirak etməsinlər. Eyni zamanda, onlar xüsusi hallarda belə mərasimlərdə iştirak etmiş, bəzən cənazə namazı da qılmışdılar. Bizim rəvayətlərdə qeyd olunur ki, Peyğəmbəri-Əkrəmin (s) böyük qızı Zeynəb vəfat edəndə Fatimeyi Zəhra (ə.s) və sair müsəlman qadınlar ona cənazə namazı qıldılar.⁴⁰ Şiə rəvayətləri baxımından cavan qadınların dəfn mərasimində iştirak

³⁷“Vəsail”, 1-ci cild, səh.474.

³⁸“Səhihi-Buxari”, 7-ci cild, səh.43.

Bütün tarixçilər bu mətləbi qeyd etmişlər.

³⁹Bu hadisə də təfsirçilərin və tarixçilərin fikir birliyində olduğu məsələlər sırasındadır. Tarixçilər Məkkənin fəthi ilə əlaqədar hadisələri, qeyd edərkən, təfsirçilər isə “Mümtəhinə” surəsinin 12-ci ayəsinin təfsirində bunu qeyd etmişlər. Həmçinin “Kafi”nin 5-ci cildinin 526-cı səhifəsində də nəql olunmuşdur.

⁴⁰ “Vəsail”, 1-ci cild, səh.156.

etmələri məkrüh sayılır. Sünnü alimləri də Ümmi Ətiyyədən nəql edirlər: “Rəsuli-Əkrəm (s) bizə dəfn mərasimində iştirak etməməyi tövsiyə edirdi, lakin bu işi heç vaxt qadağan etmədi.”⁴¹

Yəzid Ənsarinin qızı Əsma Mədinənin müsəlman qadınlar tərəfindən nümayəndə kimi Rəsuli-Əkrəmin (s) yanına getdi və onların giley-güzarlı sözlərini Həzrətə çatdırıb cavab aldı.

Əsma Peyğəmbərin (s) yanına gələndə o Həzrət səhabələrin arasında dayanmışdı Əsma belə dedi: “Atam-anam sənə qurban olsun! Mən qadınların tərəfindən nümayəndə kimi sizin yanınıza gəlmişəm. Biz qadınlar deyirik ki, Allah səni həm kişilərə, həm də qadınlara peyğəmbər göndərmişdir. Biz qadınlar da sənə və sənənin Allahına iman gətirmişik. Biz qadınlar evlərimizdə oturub kişilərin cinsi ehtiyaclarını təmin edir və övladlarını öz bətnimizdə bəsləyirik. Amma baxıb görürük ki, müqəddəs vəzifələr, böyük və dəyərli işlər, savablı əməllər kişilərə aiddir, biz onlardan məhrumuq.

Cümə və camaat namazlarında iştirak etmək, xəstələrin görüşünə getmək, dəfn mərasimlərində iştirak etmək, həcc mərasimində təkrar iştirak etmək və bütün bunlardan da daha böyüyü Allah yolunda cihad etmək şərəfinə nail olmuşlar. Halbuki, bir kişi həccə və ya cihada gedəndə biz qadınlar onun mal-dövlətini qoruyuruq, paltarları üçün ip ayırırıq, övladlarını tərbiyə edib böyüdürük. Necə ola bilər ki, biz bütün bu zəhmətlərdə kişilərlə şərikik, amma böyük və müqəddəs vəzifələrdə, savablı işlərdə iştirak etmirik və onların hamısından məhrumuq?

⁴¹“Səhihi-Müslüm”, 3-cü cild, səh.47; “Səhihi-Buxari”, 2-ci cild, səh.94; “Sünəni Əbu Davud 2-ci cild, səh.180.

Rəsuli-Əkrəm (s) öz səhabələrinə buyurdu: “İndiyə qədər hansısa bir qadın din bərəsində bu gözəllikdə, məntiqli sözlər deyibdirmi?”

Səhabələrdən biri dedi: Güman etmirəm ki, bu onun öz sözü olmuş olsun.

Rəsuli-Əkrəm (s) bu kişinin cavabına etina etmədi, üzünü Əsmaya tutub buyurdu: Ey qadın, dediklərimi yaxşı başa düş və səni göndərən qadınları da başa sal. Sənə elə gəlir ki, hər kəs kişilər saydığım bu işlərin vasitəsi ilə savaba, fəzilətlərə və mükafatla nail olur və qadınlar bundan məhrum qalırlar? Xeyr, belə deyildir. Əgər qadınlar yaxşı evdarlıq edib ərinə lazımınca baxsa, ailənin pak mühitini küdurət tozlarından saxlasa, onun mükafat və fəziləti kişilərin yerinə yetirdiyi bütün bu işlərə bərabərdir.

Əsma çox imanlı bir qadın idi. Onun və onunla həmfikir olan qadınların istəkləri imanlarından qaynaqlanır, heç də şəhvət və nəfsani istəklərindən nəş”ət tapmırdı. Onlar bundan nigaran idilər ki, olmaya onların öhdəsinə qoyulan vəzifələrin qədir-qiyəti olmasın və bütün bu müqəddəs vəzifələr yalnız kişilərə aid olsun. Buna görə də müsəlman qadınlar bu baxımdan kişilərlə eyni səviyyədə olmaq istəyirdilər. Amma hansı işlərdə? – Fəzilətin əldə olunması və müqəddəs vəzifələrin yerinə yetirilməsində! Unutmaq olmaz ki, onlar öz fərdi istəklərinə insan və qadın hüququ adı qoyub hay-küy yaratmaq istəmirdilər.

Buna görə də Əsma bu cavabı eşitdikdə sevincindən gözləri yaşardı və qadınların yanına qayıtdı.⁴²

Qadınların bu cür yerlərdə iştirak etməsi ilə əlaqədar rəvayət kitablarında ziddiyyətli hədislər nəql olunmuşdur. Onların bəzilərində şiddətli qadağanlarla rastlaşırıq.

⁴²“Üsdül-ğabə”, 5-ci cild, səh.398-399. Bu hədisə hədis və təfsir kitablarında da nəql olunmuşdur.

Amma böyük mühəddis Şeyx Hürr Amili (“Vəsail” kitabının müəllifi) islami rəvayətlər toplusuna nəzər yetirərək buyurur: Rəvayətlərin məcmusundan məlum olur ki, qadınların əza məclislərində iştirak etməsi, ictimai vəzifələrdə çalışması, dəfn mərasimlərinə getməsi caizdir.⁴³ Fatimeyi Zəhra (ə.s), həmçinin imamların zövcələri bu cür mərasimlərdə iştirak edirdilər. Deməli, rəvayətlərin hamısının düzgün olmasını qəbul etmək istəsək, deməliyə ki, bu işin qadağan olmasına dəlalət edən hədislər onların haram deyil, məkrüh olmasını çatdırır.⁴⁴

****Peyğəmbəri-Əkrəm (s) zövcələrinə müəyyən işlər üçün evdən çıxmağa və öz işlərini yerinə yetirməyə icazə verirdi. O Həzrətin zövcələrindən biri olan Sudə (Zəmənin qızıdır) uca boylu bir qadın idi. Bir gecə Rəsuli-Əkrəm (s)-in icazəsi ilə evdən çıxıb iş dalınca getdi. Gecə olmasına baxmayaraq Ömər ibni Xəttab onu uca boylu olmasından tanıdı. Ömər belə məsələlərdə həddindən artıq təəssübkeş idi və həmişə Peyğəmbər (s)-ə qadınların evdən çıxmasına icazə verməməsini tövsiyə edirdi (!). Odur ki, kobudcasına Sudəyə dedi: Belə fikirləşirsən ki, səni tanımadıq?! Xeyr, tanımışıq! Bundan sonra çölə çıxmağında diqqətli ol.

Sudə həmin yerdən qayıdıb hadisəni Peyğəmbər (s)-ə çatdırdı. Peyğəmbər (s) bu zaman şam yeməyinə məşğul idi. Bir az keçməmişdi ki, vəhy nazil olmağa başladı. O Həzrət adi vəziyyətinə qayıtdıqdan sonra buyurdu: “Sizə

⁴³“Biharul-ənvər”ın 11-ci cildinin 118-ci səhifəsində (Kompani çapı) “Kafi” kitabından bir rəvayət nəql olunur. Orada deyilir ki, həzrəti Musa ibni Cə’fər (ə) buyurur: “Atam Imam Sadiq (ə) mənim anamla öz anasını Mədinə miskinlərinin köməyinə göndərirdi.”

⁴⁴“Vəsail”, 1-ci cild, səh.72

müəyyən işləri görmək üçün evdən çıxmağa icazə verildi.”⁴⁵

Tarixi hadisələrdən və islami rəvayətlərdən məlum olduğu kimi, Peyğəmbəri-Əkrəmin (s) səhabələri arasında Ömər ibni Xəttab öz kobud təbiətinə uyğun olaraq qadınlar barəsində son dərəcə tələbkarlıq göstərmiş, qadınların ümumiyyətlə evdə oturmalarının tərəfdarı olmuşdur.

Cahiz “Əl-bəyan vət-təbyin” kitabının 2-ci cildinin 90-cı və 3-cü cildinin 155-ci səhifəsində Ömərdən belə nəql edir: “*Qadınlara çox vaxt “yox” deyir, çünki “bəli” desəniz, onlar öz istəklərində daha da cürətli olacaqlar.*”

“Kəşşaf” təfsirində “Əhzab” surəsinin 53-cü ayəsinin təfsirində yazılır:

“Ömər çox istəyirdi ki, Rəsuli-Əkrəm (s)-in qadınları pərdə arxasında oturub çölə çıxmasınlar və o, bu məsələyə qəti şəkildə təkid edirdi. O, Peyğəmbərin (s) zövcələrinə deyirdi:

“Əgər sizin ixtiyarınız mənim əlimdə olsaydı, heç kəsin gözü sizi görməzdi.” Bir gün onların yanından keçib dedi: *“Əriniz sair kişilərdən fərqləndiyi kimi, siz də sair qadınlarla fərqlisiniz. Yaxşı olar ki, pərdə arxasında olasınız.”*

Peyğəmbərin (s) həyat yoldaşı Zeynəb dedi: *Ey Xəttabın oğlu! Vəhy bizim evimizdə nazil olur, sən isə qeyrətimizi çəkib bizə vəzifə təyin etmək istəyirsən?!”*

İbni Macənin “Sünən kitabında 1587-ci hədisdə deyilir: “Rəsuli-Əkrəm (s) bir nəfərin dəfn mərasimində iştirak edirdi. Vəfat edən şəxsin yaxın adamlarından bir qadın da orada idi. Ömər o qadının üstünə qışqırdı. Rəsuli-Əkrəm (s) buyurdu: “Gözü ağlar, qəlbi dağlı olanla işin olmasın!”

⁴⁵“Səhihi-Müslüm”, 1-ci cild, səh.6; “Səhihi-Buxari”, 7-ci cild, səh.49 və 8-ci cild, səh.66

Ömər in həyat tarixi bu cür hadisələrlə doludur. Hətta nəql olunmuşdur ki, onun arvadı Atikə daimi olaraq məscidə getmək üstündə onunla dava-dalaşda olurdu. Ömər onun məscidə getməsini istəmir, lakin o, ısrar edərək, belə yerlərdə iştirak etməyə can atırdı. Atikə öz ərinin əmrindən çıxmaq istəmirdi.

Ömər də aşkar şəkildə onun getməsini qadağan etmək istəmirdi. Amma ürəyi istəyirdi ki, arvadının istəkləri qarşısında sükut etdikdə Atikə məscidə getməsin. Buna görə də onun istəkləri qarşısında sükut edib heç nə danışmırdı. Atikə isə deyirdi: Allaha and olsun, nə qədər ki, aşkar şəkildə qadağan etməmişən, məscidə gedəcəyəm (sonra da məscidə gedirdi).”

“Səhihi-Buxari”də ibni Abbasdan belə nəql olunur: Çox istəyirdim ki, münasib bir fürsətdə Ömər dən Quranın **“İn tətuba iləllahi fəqəd səğət qulubukuma”** ayəsinin kimin bərəsində nazil olduğunu soruşum.⁴⁶

Nəhayət, bir dəfə onunla birlikdə həcc səfərinə getdik. Bir gün münasib fürsətdə dəstəmaz almaq üçün onun əlinə su tökərkən dedim: Ey möminlərin əmiri! Allah-taalanın Quranda **“İn tətuba iləllahi fəqəd səğət qulubukuma”** deyərək buyurduğu iki qadın kimdir?

Ömər dedi: Sənin sadəlvhlüyünə təəccüb edirəm ki, bu məsələni bilməyib məndən soruşursan. Onlar Ayişə və Həfsə idilər. (Sonra Ömər in özü bu hadisəni geniş şəkildə nəql etdi:) Mən və ənsardan olan bir nəfər Mədinənin yuxarı tərəfində, şəhərin mərkəzindən və məsciddən

⁴⁶(“Təhrim” surəsi, 4-cü ayə: “Əgər öz işinizdən tövbə etsəniz (xeyrinizə olar, çünki) sizin qəlbləriniz haqdan yayınmışdır.”) Bu ayə Peyğəmbərin zövcələrindən ikisi bərəsində nazil olmuşdur. Belə ki, o həzrətin gizli sirri onlar üçün aşkar olduqda onlar da xətaya mürtəkib olub onu aşkar etdilər.

uzaqda olan bir yerdə yaşayırdıq. Onunla belə razılaşmışdıq ki, növbə ilə iki gündən bir hər birimiz şəhərin mərkəzi məscidinə gedək. Əgər təzə bir hadisə baş vermiş olsa birimiz digərimizə çatdıra bilək. Biz qüreyşlilər Məkkədə olduğumuz vaxtda qadınlarımızın ixtiyarı öz əlimizdə idi.⁴⁷

Amma Mədinə camaatı bunun əksinə idilər, onların qadınları özlərinə hakim kəsilmişdi. Tədricən onların əxlaqı bizim qadınlarımıza da sirayət etdi. Bir gün mən öz arvadıma qəzəbləndim. Amma gözlənilmədən o mənə cavab qaytardı. Dedim: “Mənə cavab qaytarırsan?!” Dedi: “Sənin xəbərin yoxdur ki, Peyğəmbərin qadınları ilə onun arasındakı pərdə götürülmüş və ona cavab qaytarırlar. Bəzi vaxtlar onlardan biri bütün günü Peyğəmbərdən kəsülü vəziyyətdə qalır.”

Bu sözü eşitdikdə çox narahat olub öz-özümə dedim: Allaha and olsun, hər kəs Peyğəmbərlə belə rəftar etsə bədbəxt olmuşdur. Dərhal paltarımı geyib şəhərin mərkəzinə, oradan da birbaşa qızım Həfsənin evinə yollandım. Ondan soruşdum: Eşitmişəm, sizlərdən kimsə Peyğəmbəri narahat edir və bütöv bir günü onunla kəsülü qalır. Dedi: Bəli. Dedim: Qızım! Bədbəxt oldun! Haradan bilirsən ki, Allah-taala Öz Peyğəmbəri xatirinə sənə qəzəb etməsin? Qızım! Bundan sonra Peyğəmbərə qarşı kobud rəftar etmə və ondan küsmə. Nə istəyirsənsə özümə de. Əgər rəqibinin (yəni Ayişənin) səndən gözəl olduğunu güman edirsənsə heç vaxt narahat olma.

⁴⁷“Səhihi-Müslüm”ün 4-cü cildinin 190-cı səhifəsində başqa bir hədisdə nəql olunur ki, Ömər deyirdi: “Allaha and olsun ki, biz cahiliyyət dövründə qadınlarımıza heç bir qədir-qiyət vermirdik, lakin Allah-taala Qur”anda ayələr nazil edərək onlara hüquq və şəxsiyyət verdi.”

Bundan bir neçə müddət keçdi. O zamanlar biz Şam tərəfindən qəssanilərin həmləsi barəsində nigaran idik. Eşitmişdik ki, onlar bizə hücum etməyə hazırlaşılar. Bir gün Ənsardan olan dostumun növbəsində mən evdə idim. Gecə vaxtı o, qapını möhkəm döyüb deyirdi: Ömər, evdəsənmi? Mən çox qorxdum. Evdən çıxdıqda mənə dedi: Böyük hadisə baş vermişdir! Dedim: Qəssanilər həmlə etmişlərimi? Dedi: Xeyr, ondan da böyük hadisədir. Dedim: Nə olmuşdur? Dedi: Peyğəmbər zövcələrinin hamısını tərk etmişdir!! Mən dedim: Həfsə biçarə və bədbəxt oldu! Əvvəldən bilirdim ki, belə olacaq. Həfsənin özünə də demişdim.

Sübh tezdən paltarlarımı geyib namaz üçün məscidə getdim. Peyğəmbərlə birlikdə camaat namazı qıldıq. Namazdan sonra Peyğəmbər özünə məxsus olan otağa getdi və heç kəsi içəri buraxmadı. Mən qızımın yanına getdim. O, ağlayırdı. Dedim: Nə üçün ağlayırsan? Sənə demədimmi ki, Peyğəmbərə bu qədər əzab-əziyyət vermə?! Yaxşı, sizə tələq vermişdirmi? Dedi: Bilmirəm. Yalnız bunu bilirəm ki, hamımızdan üz döndərib.

Məscidə gəlib minbərin yanında bir neçə nəfərin yığılıb ağladığını gördüm. Bir qədər onlarla oturdudan sonra narahat olduğuma görə Peyğəmbərin otağına tərəf getdim. Bir nəfər zənci otağın qapısında durmuşdu. Dedim: Peyğəmbərə de ki, Ömər otağa daxil omaq üçün icazə istəyir. O, gedib qayıtdı və dedi: Mən sözünü çatdırdım, amma Peyğəmbər sükut etdi.

Geri qayıdıb minbərin yanında olanlarla birlikdə oturdum. Bir qədər oturdudan sonra dözə bilməyib yenidən qapıçıdan icazə almasını istədim. O, gedib qayıtdıqdan sonra dedi: Peyğəmbərdən sənə üçün icazə almaq istədim, amma o həzrət sükut etdi. Üçüncü dəfə

minbərin yanına gəldim. Onlar Peyğəmbərin bu vəziyyətindən bərk narahat idilər. Yenə də dözə bilməyib üçüncü dəfə qapıda duran zəncinin vasitəsi ilə Peyğəmbərdən icazə istədim, qulam yenə də o həzrətin sükut etdiyini söylədi. Ümitsiz halda geri qayıtmaq istəyirdim. Birdən həmin qara qul fəryad edib Peyğəmbərin icazə verdiyini bildirdi. Otağa daxil olarkən o həzrəti qumların üstündə bürü üstə uzanmış halda gördüm. Başının altında xurma lifindən hazırlanmış mütəkkə vardı, yerdə olan daş qırıntıları bədəninə iz salmışdı. Salam verib soruşdum: Ya Rəsuləllah, deyirlər öz xanımlarınıza tələq vermisiniz, bu düzdürmü? Buyurdu: Xeyr. Dedim: Allahu əkbər! Ayaq üstə olduğum halda Peyğəmbərlə danışmağa başladım, məqsədim onunla bir az zarafat etmək idi. Ya Rəsuləllah! Biz Qüreyş kişiləri nə qədər ki, Məkkədə idik, qadınlığımızın ixtiyarı öz əlimizdə idi. Buraya gəldikdən sonra gördük ki, bədbəxtçilikdən bu şəhərin kişilərinin ixtiyarı qadınlara əlindədir. Peyğəmbər bu cümləni eşitdikdə bir qədər təbəssüm etdi. Mən sözümə davam edib dedim: Əvvəllər öz qızım Həfsəyə demişdim ki, Ayişənin səndən qəşəng və sevimli olmasına görə narahat olma. Peyğəmbər yenə də təbəssüm etdi. Mən onun təbəssüm etdiyini gördükdə oturdum. Ətrafda yalnız üç qoyun dərisi gözə dəyirdi. Dedim: Ya Rəsuləllah, dua et, iranlılar və rumlular nemətlərə qərq olduğu kimi, Allah sənə ümmətinə də firavanlıq bəxş etsin. Peyğəmbər mütəkkəyə dayandığı halda bunu eşidib dərhal oturdu və buyurdu: Bunlar Allahın lütfünə dəlil deyildir! Onlar öz nemətlərini bu dünyada Allahdan almışlar. Dedim: Öz sözümdən pəşmanam, mənə üçün bağışlanmaq tələb et.

Bundan sonra Peyğəmbər bir ay müddətində öz zövcələrindən uzaq gəzdi. Ona görə ki, Həfsə onun bir sirrini Ayişənin yanında aşkar etmişdi. (Amma Ömər belə güman edirdi ki, Peyğəmbərin (s) zövcələri cavab qaytaracağına görə həzrət onlardan narahat olmuş və onların müqabilində sükut etmişdir.) O həzrət bir aydan sonra öz xanımlarının yanına qayıtdı. “Təxyir” ayəsi nazil olub bəyan etdi ki, xanımlardan hər biri o həzrətlə həyat yoldaşı olmaqdan narazıdırsa, Peyğəmbər (s) onları çox hörmət-izzətlə, kifayət qədər mal-dövlət verməklə azad edib tələq versin. Hər yerə istəsələr getsinlər və hər kəslə istəsələr ailə qursunlar. Onlardan hər biri Peyğəmbərin (s) bu cür kasıb vəziyyəti ilə razılaşsalar öz həyatlarını davam etdirləsinlər. Bu ayədən sonra onların hamısı tam razılıqla “biz Allahı və Onun Peyğəmbərini seçirik, Rəsuli-Əkrəmə həyat yoldaşı olmaq iftixarını heç vaxt əldən vermərik”- dedilər.⁴⁸

Bəli, İslamın ifrat və təfriddən uzaq olan düzgün nəzəri bundan ibarətdir. Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, İslam qadınla kişi arasında açıq-saçıqlıq və cinsi azadlığın törədəcəyi acınacaqlı vəziyyətlərlə tam agah olduğuna görə onlar arasında baş verən qarşılaşmalara tam nəzarət edir. Bu din bu işlər çoxlu ağır məşəqqətlərə və cəmiyyətin iflic vəziyyətinə gətirib çıxarmayacağı təqdirdə, onların kişilərdən uzaq olmasının tərəfdarıdır.

İslam dini qadınlara məscidlərdə, ümumi yerlərdə iştirak etmək icazəsi verdiyi zaman buyurur ki, bu cür məclislərdə qarışıq halda olmamalı, onlarla kişilərin yerləri tamamilə ayrı olmalıdır. Tarixdə qeyd olunur ki,

⁴⁸“Səhihi-Buxari”, 7-ci cild, səh.36-38; “Səhihi-Müslüm”, 4-cü cild, səh.192-194

Peyğəmbəri-Əkrəm (s) qadınlarla kişilərin məscidə giriş qapısını ayırmaq üçün məscidin qapılarından birinə işarə edərək buyurdu: **“Löv tərəkna hazəl-babə lin-nisai - yaxşı olar ki, bu qapını qadınlar üçün ayıraq.”** Sonralar isə Ömər açıq-aşkar kişilərin həmin qapıdan daxil olmalarını qadağan etdi.⁴⁹

Həmçinin deyilmişdir ki, Peyğəmbəri-Əkrəm göstəriş vermişdi ki, axşam namazı qurtardıqdan sonra bayıra əvvəlcə qadınlar, sonra isə kişilər çıxsın. O Həzrət heç vaxt qadınlarla kişilərin qarışıq halda məsciddən çölə çıxmasını istəmirdi. Çünki bir çox yaramaz işlər və fitnə-fəsadlar məhz bu cür qarışıqlıqlardan irəli gəlir.

Rəsuli-Əkrəm (s) qadınla kişinin bir-birinə toxunmaması üçün göstəriş vermişdi ki, kişilər yolun ortasından, qadınlar isə sağ-sol tərəflərdə yol getsinlər.⁵⁰

Bir gün Rəsuli-Əkrəm məscidin həyətində ikən qadınlarla kişilərin bir yerdə məsciddən çıxdıqlarını gördü. O Həzrət qadınlara xitab edərək buyurdu: “Yaxşı olar ki, siz bir az gözləyəsiniz, kişilər getsin. Siz yolun gənarı ilə gedin, onlar isə ortadan.”⁵¹

Fəqihlər həmin münasibətlə əlaqədar olaraq fətva vermişlər ki, qadınlarla kişilərin bir yerdə olması məkrühdür. Mərhum Ayətullah Seyyid Məhəmməd Kazim Təbatəbai Yəzdi “Ürvətül-vüsqa” kitabının 1-ci fəslinin 49-cu məsələsində deyir: *“Qoca qarılar istisna olunmaqla, qadınla kişinin bir yerdə qarışıq vəziyyətdə olması məkrühdür.”*

Doğrusu, əgər bir kəsin qəlbində çirkin niyyət olmasa, hökmən İslam dininin tutduğu yolun mötəbər və normal

⁴⁹“Sünəni Əbu Davud”, 1-ci cild, səh.109

⁵⁰“äafi”, 5-ci cild, səh.518

⁵¹“Sünəni Əbu Davud”, 2-ci cild, səh.658

olmasını təsdiq edər. Bu din cinsi rabitələrin qorunub saxlanması və cəmiyyətin pak qalmasına son dərəcə diqqət yetirdiyi kimi, qadının insani istedadlarının çiçəklənməsi yolunda da heç bir maneə qoymamış, əksinə elə işlər görmüşdür ki, əgər bu proqramlar hər növ ifrat və təfritdən uzaq olaraq icra edilsə, onların ruhiyyələri sağlam qalar, ailə mühitindəki rabitələr daha səmimi və ciddi olar, həmçinin ictimai mühitdə qadınla kişinin düzkün fəaliyyəti üçün münasib şərait yaranar.

ƏXLAQİ TÖVSIYƏLƏR

“Kafi” kitabında bu məzmununda bəzi rəvayətlər nəql olunmuşdur ki, kişinin diqqəti yerə, qadının diqqəti isə kişiyyədir. Belə isə qadınları ev şəraitində saxlayın.

“Kafi” kitabının müəllifi inanır ki, bu sözlərdən məqsəd “onları bacardığınız qədər tez ərə verib ailə şəraitinə salın” mənasıdır.

Lakin bəzi rəvayətlər də vardır ki, onları, qadınlarla əlaqədar kişilərə tövsiyə hesab etmək olar. Bununla da onlar qadınlarla təmasda olmaqdan irəli gələn təhlükələrdən agah olmalıdırlar. “Vəsail” kitabının müəllifi bu rəvayətdən doğan hökmün müstəhəb olmasını qeyd edir. Biz onlardan əsaslarını gətiririk:

1-İmam Əliyyəibni Əbi Talib (ə) oğlu imam Həsənə (ə) belə tövsiyə edir:

“Bacardığın qədər elə bir iş gör ki, sənin arvadın yad kişilərlə ünsiyyətdə olmasın. Evdən başqa heç bir şey qadını yaxşı qoruyub hifz edə bilməz. Evdən çıxıb yad kişilərlə ünsiyyətdə olmaq onlar üçün zərərli və xətərli olduğu kimi, sənin yad kişiləri də ailə mühitinə dəvət etməyin və arvadının onlarla açıq-aşkar söhbət etməsi də bir o qədər xətərli və zərərlidir...”

Bu, bir əxlaqi tövsiyədir. İslam alimləri bu cümlələri sırf əxlaqi göstərişlər kimi qələmə vermişlər. Amma əgər özümüz bu təbirlərlə qarşılaşsaq, şübhəsiz biz ondan əxlaqi tövsiyələrdən daha geniş şeylər başa düşərik və bu mətləblər, hətta üzün və əllərin örtülməsinin vacib olmasından da geniş bir mənanı ifadə edir. Bu hədisdən istinbat olunan şey əvvəldə qadının evdə həbs olunması kimi təbir etdiyimiz məsələdir. Amma fəqihlərin bu rəvayətlərə əsasən fətva verməmələrinin səbəbi Quran ayələri, rəvayətlər və məsumların (ə) siyrələrində bu təbirlərin məzmununun əksinə olan qəti dəlillərdir. Fiqh istilahında bu cümlələrin zahiri “mörəzun ənh” sayılır. Buna görə də bu cümlələr fiqhi deyil, əxlaqi tövsiyələr hesab olunur.

Fəqihlərin bu cür cümlələrdən istinbat etdikləri şey iki cinsin rabitələri arasında mövcud olan psixoloji həqiqətə doğru göstəriş verməkdir. Əlbəttə, bunlar bir həqiqəti bəyan edir ki, yad kişi ilə qadının rabitəsi çox təhlükəli bir əlaqədir. Bu elə bir məsələdir ki, onda çox böyük şəxsiyyətlər öz iradələrini əldən verə bilirlər.

İslamın ən azı əxlaqi bir tövsiyə kimi bəyan etdiyi məsələ mədəni cəmiyyətlərdə mümkün qədər qadınla kişinin bir-birinə qarışmamasıdır.

Müasir cəmiyyətlərdə qadınlarla kişilərin sıx rabitəsindən yaranan ziyanlar göz qabağındadır. Qadının öz fəaliyyətlərini kişi ilə çiyin-çiyinə yerinə yetirməsinin nə lüzumu vardır? Məgər onların hər biri ayrı-ayrılıqda öz vəzifəsini yerinə yetirsə, fəaliyyətlərdə nöqsan irəli gələr?

Bu kimi fəaliyyətlərin nəticəsi onların bir-birinə maneçilik törətməsi, istehsal səviyyəsinin, eləcə də keyfiyyət və kəmiyyətin aşağı düşməsidir. Bundan əlavə, məişət təminatı üçün nəzərdə tutulan istehsal və əmək

sahələrində bünövrəsi qoyulan qanunsuz əlaqələr və əxlaqsız hərəkətlərdən danışmağa dəyməz.

2-Həzrəti Zəhradan (s) bir hədis nəql olunmuşdur, lakin fəqihlər hökmlərin çıxarılmasında ona istinad etməmişlər. O hədisin xülasəsi belədir: Bir gün Rəsuli-Əkrəm (s) camaatdan soruşdu: “Qadın üçün ən yaxşı şey nədir?” Heç bir kəs cavab verə bilmədi. Həzrəti Fatimənin oğlu Həsən (ə) o zaman kiçik bir uşaq idi və məclisdə iştirak edirdi. Bu hadisəni anası üçün nəql etdi. Həzrəti Zəhra (ə.s) buyurdu: “Qadın üçün hər şeydən daha yaxşı yad kişilərin onu, onun da yad kişiləri görməməsidir.”⁵²

Bu hədis də əxlaqi bir tövsiyədir, qadınla kişinin bir-birindən uzaq olmasının bəyənən bir iş olduğunu çatdırır. Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, İslamın bu barədə mövcud olan bütün icazələri yalnız yarana biləcək məşəqqət və çətinliklərin qarşısını almaq üçündür. Örpəyin əxlaqi üstünlükləri, qadınla kişinin bir-birindən uzaq olması, onların arasında hədd-hüdudun yaranması və s. kimi hökmlər imkan daxilində öz yerində qalmalıdır.

3-Rəsuli-Əkrəm (s) Əliyə (ə) buyurdu: “Birinci baxış sənə xeyrinə, ikinci baxış isə zərərindədir.”⁵³

Bu hədisin hər hansı bir hökmü və ya belə baxışların təbii təsirlərini bəyan etməsində fikir müxtəlifliyi nəzərə çarpır. “Şəraye kitabının müəllifi Əllamə Hilli kimi bəzi alimlər demişlər ki, yuxarıdakı hədis bu barədə olan hökmü bəyan edir. Hədisin məzmunu budur ki, birinci baxış caiz, ikinci baxış isə haramdır. Bəzi alimlər isə demişlər ki, məqsəd qəsdən olan baxışların mütləq şəkildə haram olmasıdır. Birinci baxışa ona görə icazə verilir ki, o, qəsdən olmur.

⁵²“Vəsail”, 3-cü cild, səh.9 (“Kəşful-ğümmə”dən nəqlən.)

⁵³“Vəsail”, 3-cü cild, səh.24; “Sünəni Əbu Davud”, 1-ci cild, səh.496.

Lakin həqiqət budur ki, bu hədis şəhvət və ləzzət məqsədi ilə olan baxışların tərkin olunmasını tövsiyə etmək məqamındadır. Bunun da haram olması məlum məsələdir və o, bizim mövzudan xaricdir. Bu hədis başa salmaq istəyir ki, bəzi hallarda insanın gözü qadına sataşdıqda ondan xoşu gəlir və ona bir daha baxıb ləzzət almaq istəyir. Birinci baxış qeyri-ixtiyari olduğundan eybi yoxdur, amma ikinci dəfə ləzzət məqsədi ilə olduğu üçün ona icazə verilmir.

4-İmam Sadiq (ə) buyurur: “Baxış şeytan tərəfindən olan zəhərli oxdur. Bir çox baxışlar sonradan sonsuz təəssüf və həsrətlərə səbəb olmuşdur.

Başqa bir hədisdə buyurulur ki, gözün zinası baxmaqdır.⁵⁴

Bu hədis də şəhvət məqsədi ilə olan baxışlara aiddir və ola bilsin ki, ehtiyat üzrə əxlaqi tövsiyələrdən də hesab olunsun.

NƏ EV DUSTAĞI, NƏ DƏ TAM AÇIQ ÜNSİYYƏT

Yuxarıda qeyd olunan mətləblərdən İslamın bu mövzu ilə əlaqədar olan nəzəri məlum olur. Aydınlaşdı ki, bizim mövqeyimiz müxaliflərin ittiham edərək “bu din qadınların evdə həbs olunmasının tərəfdarıdır” fikri ilə uyğun deyil və eyni zamanda müasir dünyada mövcud olan vəziyyətlə də razılaşmayıb, onun açınacaqlı aqibətini çox müdrikliklə bəyan edir. Yəni bu məktəb qadınlarla kişilərin heç bir hədd-hüdd olmadan açıq-saçıq şəkildə bir-birinə qarışmasının əleyhinədir.

Qadınların evdə həbs olunması İslamda zina əməlinə mürəkib olan bəzi iffətsiz şəxsləri müvəqqəti olaraq

⁵⁴“Kafi”, 5-ci cild, səh.559; “Vəsail”, 3-cü cild, səh.24.

cəzalandırmaq məqsədi daşıyırdı. Quran bu barədə buyurur:

“Zina əməlinə mürtəkib olan qadınlarınız üçün dörd şahid tapın. Əgər dörd şahid şəhadət versə (bu şəhadətin necəliyi sünnələrdə geniş şəkildə bəyan olunmuşdur) ömürləri sona çatana, yaxud Allah onlar üçün bir çıxış yolu təyin edənə qədər onları evlərinizdə həbs edin.”⁵⁵

Təfsirçilərin nəzərinə görə, “bir çıxış yolu”-ndan məqsəd, bu hökmün müvəqqəti olması və gələcəkdə onlar üçün hansısa başqa bir hökmün nazil olacağıdır. Zina edən qadınla kişinin hökmünü bəyan edən “Nur” surəsinin ikinci ayəsi də həmin hökmü çatdırır.

Məqsəd budur ki, İslam dini qadınların müəyyən hədd-hüdüdləri gözləməklə ictimai işlərdə iştirak etməsinin əleyhinə deyil, müqəddəs qanunlarımız yalnız qadınlarla kişilərin bir-birinə qarışması ilə müxalifdir.

İslam buyurur ki, qadın nə həbs olunmalı, nə də tam azad şəkildə kişilərlə qaynayıb-qarışmalıdır. Diqqət yetirmək lazımdır ki, burada nəzərdə tutulan əsas və ən mühüm məsələ onların arasında olan hədd-hüdüdü qorunmasıdır. Rəsuli-Əkrəmin (s) dövründən indiyə qədər müsəlmanlar arasında mövcud olan adət-ənənəyə görə qadınlar heç vaxt ümumi məclislərdə və ictimai yerlərdə iştirak etməkdən məhrum olmamışlar, lakin həmişə bu məsələdə müəyyən çərçivə və hədd-hüdüdü riayət olunmuşdur. Bəzi yerlərdə, o cümlədən hal-hazırda bizim aramızda mövcud olan ziyarətgahlarda qadın və kişilərin son dərəcə qarışıq olması isə müqəddəs İslam şəriətinin əksinədir.

⁵⁵“Nisa” surəsi, 15-ci ayə

FƏTVALAR

Bura qədər örpək və qadınlara baxmaq barəsində olan müvafiq və müxalif dəlilləri araşdırdıq. Həmçinin İslamın mötədil və dəqiq ayinində qadın və kişinin rabitələri məcmusunda Allahın kitabı, Peyğəmbərin (s) sünnəsi əsasında aydınlaşdırıldı ki, qeyd olunan dəlillər əlin və üzün örtülməsinin vacib olmamasını bir daha təkid edir, habelə ləzzət almaq və reybə məqsədi ilə olmayan baxışların caiz olmasını qüvvətləndirir.

İndi isə bu barədə verilən fətvalara nəzər salaq. Görək, İslam alimləri indiyə qədər bu mühüm məsələ barədə necə fətva vermişlər.

Əvvəla, İslam fəqihlərinin üz və əllərin örtülməsi barədə olan fətvalarına, sonra isə həmin üzvlərə baxmaq barəsində necə fətva verdiklərinə diqqət yetirək.

Üz və əllərin örtülməsinin vacib olmaması məsələsi sünnü və şia olmasından asılı olmayaraq, bütün İslam alimləri arasında eynidir. Yalnız, Əbu Bəkr ibni Əbdürrəhman ibni Hişam adlı bir nəfər sünnü alimi bu barədə müxalif nəzər vermişdir. Onun nəzərinin də namaz, yoxsa naməhrəm şəxs barəsində olması məlum deyil.

Üzün barəsində heç bir ixtilaf yoxdur, bəzi alimlər arasında əlin biləyə qədər, yaxud ayağın topuğa qədər örtülüb-örtülməməsində və onların da istisnanın bir hissəsi olub-olmamasında fikir ayrılığı vardır.

Fiqhi məsələlər sırasında bəlkə də çox az məsələ tapmaq olar ki, onlarda İslam alimlərinin fikir birliyi olsun.

Bu barədə olan mövcud nəzəriyyələri araşdırmazdan əvvəl iki mətləbə diqqət yetirmək lazımdır:

Birincisi, fəqihlər örpək məsələsindən iki yerdə danışirlar. Biri namaz bölməsində, yəni namazda vacibdir ki, istər naməhrəm şəxs yanında olsun, istərsə

də olmasın, qadın bütün bədənini örtsün. Burada belə bir sual yaranır ki, görəsən namazda da üz və əllər örtülməlidir, yoxsa yox? Digəri isə nikah bölməsindədir. Bu da elçilik edən şəxsin ailə qurmaq istədiyi qadına hansı miqdarda baxa bilməsi ilə əlaqədardır. Burada da örpək barəsində, habelə qadına baxmağın caiz olub-olmaması barəsində ümumi şəkildə söhbət olunur.

Buna əsasən, fiqhi nəzərdən iki növ örpək mövcuddur: Biri, pak olması, qəsb olmaması və sair kimi xüsusi şərtlərə malik olan namaz örpəyidir. Digəri isə namazdan başqa hallarda olan örtükdür ki, ondan naməhrəm kişilərdən qorunmaq üçün istifadə olunur və bu işdə xüsusi şərtlər mövcud deyildir. Sonradan izah edəcəyik ki, namaz örpəyi ilə ümumi hicabın zahiri formasında heç bir fərq yoxdur.

İkincisi bundan ibarətdir ki, fəqihlərin istilahında qadının əl və üzündən başqa bütün bədəni ovrət sayılır. Bu ifadə bəzilərinin nəzərində çox pis mənə verə bilər. Çünki onlar deyər bilərlər ki, ovrət dedikdə çirkin və qəbahətli şeylər nəzərdə tutulur. Görəsən İslam fiqhi nəzərindən qadının əlləri və üzü istisna olmaqla, bədəni çirkin və qəbahətli bir şeydirmi?!

Cavabında qeyd etməliyik ki, ovrət kəlməsinin əsil mənası heç də “qəbahətli iş” demək deyildir. Buna görə də qəbahətli və çirkin işlərin hamısına ovrət deyilmir. Əksinə, bu kəlmə bəzi hallarda çox incə, zərif və pak şeylərə də aid olunur.

Məsələn, Qurani-kərim “Əhzab” müharibə-sindən danışarkən imanı zəif olan şəxslərin bəhanə axtarmasını qeyd edərək buyurur:

“Və yəstəzinu fəriyqun minhumun-Nəbiyyə və yəqulunə innə buyutəna ovrətun və ma hiyə bi ovrətin

in yuriyduə illa firara” “Onlardan bir dəstəsi qayıtmaq üçün Peyğəmbərdən icazə istəyib deyirdilər ki, “bizim evlərimizin keşikçisi və kifayət qədər hasarı yoxdur.” Halbuki, onların evləri keşikçisiz deyildir. Onlar qaçmaqdan başqa bir şey istəmirdilər.”

Bu cümlələrdə “ovrət” kəlməsi ona görə evə aid edilmişdir ki, onların dilincə evləri üçün bir keşikçi yoxdur. Aydındır ki, burada heç bir çirkin və qəbahətli bir məfhum nəzərdə tutulmamışdır. Əvvəldə təfsir etdiyimiz kimi, “Nur” surəsinin 59-cu ayəsində də icazə alınmalı üç vaxt, yəni sübh namazından əvvəl, günorta vaxtı və işə namazından sonra, bu vaxtlarda paltarlarını çıxardıqlarına və bədənlərini örtəcək bir şey olmadığına görə həmin üç vaxt ovrət adlandırılmışdır. Quran lüğətlərinin məna və incəliklərini araşdırmaq baxımından təfsirçilər arasında misilsiz şəxsiyyət, habelə qeyri-təfsirçilər arasında isə böyük alimlərdən sayılan “Məcməül-bəyan” təfsirinin müəllifi “Əhzab” surəsinin 14-cü ayəsində kəlmələri məna edərək belə buyurur: *“Ovrət təhlükəyə məruz qala bilən və nigarançılıq doğuran şeylərə, o cümlədən sərhəd nöqtələrinə, müharibə işlərinə aid olan şeylərə deyilir. Ovrət sözündən alınan “məvər-məkan”, “məvər-ev” dedikdə isə, təhlükəsizliyi təmin olunmayan və xəsarətə məruz qala bilən evə deyilir.”*

Deməli məlum olur ki, bu fiqhi terminin özündə heç bir təhqir mənası yoxdur. Qadınlara ona görə ovrət deyilir ki, onlar həmin evlər kimi hasarsızdır, təcavüzə məruz qalmaq ehtimalı vardır və örpək adlı səngərdə özünü yad və alçaq baxışlardan qorumalıdır.

İndi isə fəqiqlərin bu barədə olan nəzərlərini nəql edirik. Mərhum Əllamə “Təzkirətul-füqəha” kitabının “namaz” bölməsində buyurur: *“Qadınların üzdən başqa*

*bədənlərinin qalan ovrətdir. Bütün alimlərin fikri belədir. Yalnız Əbu Bəkr ibni Əbdürrəhman ibni Hişam onların bədənini bütövlükdə ovrət hesab etmişdir. Onun nəzəri də alimlərin fikir birliyi əsasında rədd olunur. Şiə alimlərinin nəzərinə görə, əllər biləyə qədər üz hökmündədir və o da ovrət sayılmır. Malik ibni Ənəs, Şafei, Ovzai və Süfyan Suri bu baxımdan şiə alimləri ilə eyni əqidədədirlər. Çünki, İbni Abbas “**və la yubdiynə ziynətəhunna illa ma zəhərə**” ayəsinin təfsirində üz və əlləri bir yerdə istisna olunanlar cərgəsində qeyd etmişdir. Amma Əhməd ibni Hənbəl və Davud Zahirinin nəzərinə görə əllər də örtülməlidir. Onların nəzərinin rədd olunmasında təkcə İbni Abbasın sözü kifayətdir.”*

Əllamə daha sonra ayaqlar barəsində öz sözünü davam etdirib deyir: Görəsən onlar da örtülməlidir, yoxsa yox?

Gördüyünüz kimi, İslam fəqihləri namazda bədənini örtülməsi məsələsində “Nur” surəsinin namaz ilə əlaqədar olmayan ayəsinə istinad edirlər. Çünki namazda örtülməli olan yerlər elə naməhrəmin müqabilində də örtülməli olan hissələrdir. Əgər burada münaqişəli məsələ olsa da, o da namazda naməhrəm qarşısında örtülmək vacib olan yerlərdən əlavə üzvlərin örtülüb-örtülməməsindədir. Amma namazda örtülməli olan yerlərə naməhrəm qarşısında da riayət edilməsində heç bir mübahisə yoxdur.

Böyük fəqih, təbib və məşhur filosof İbni Rüşd Əndolosi “Bidayətül-müctəhid” kitabının 1-ci cildinin 111-ci səhifəsində yazır:

“Əksər alimlərin nəzəri budur ki, qadının üz və əlləri (biləyə qədər) istisna olmaqla, bədənini sair yerləri ovrət sayılır. Əbu Hənifənin əqidəsinə görə ayaqlar da ovrət sayılır. Əbu Bəkr ibni Əbdürrəhman ibni Hişama görə isə qadının bütün bədənini istisnasız olaraq ovrətdir.”

Şeyx Cavad Muğniyənin “Əl-fiqhu əl-əl-məzahibil-xəmsə” kitabının 111-ci səhifəsində deyilir:

“İslam alimləri qadın və kişinin namazdan başqa yerlərdə örtməli olduqları bədən hissələrinin namazda da örtülməsi barədə həmfikirdirlər. İxtilaf yalnız burdadır ki, görəsən namaz halında, başqa vaxtlarda örtülməli olan hissələrdən əlavə də bir şey örtülməlidir, yoxsa yox? Xüsusi olaraq qadın barəsində mübahisəli məsələ onlar üçün namazda üz və əllərin hamısının, yaxud onlardan bir miqdarının örtüüb-örtülməməsidir. Kişi barəsində isə mübahisəli məsələ onların namazda köbəkdən dizə qədər olan yerlərdən başqa sair yerlərinin də örtüüb-örtülməməsidir.”

Sonra belə deyir: *“Şiə alimlərinin nəzərinə görə qadınlara namaz halında, naməhrəm qarşısında özünü örtməli olduğu miqdarda riayət etmək vacibdir.”*

Bu barədə alimlərin sözlərinin hamısını nəql etmək çox çətindir. Adətən fəqihlər bu barədə namaz bölməsində, qadına baxmaq məsələsini isə nigah bölməsində qeyd etmişlər.

Təəccüblü işdir ki, müasir fəqihlərin bəziləri belə güman etmişlər ki, Əllamənin “Təzkirə” kitabındakı nəzəri qadının üz və əllərinin örtülməsinin vacib olmasıdır.⁵⁶ və bu səhv bir fikirdir. Əllamənin “Təzkirə” kitabında qadına

⁵⁶“Müstəmsəkül-ürvə”, 5-ci cild, səh.190-192. Ayətullah Həkim üz və əllərin örtülməsinin lazım olmaması dəlillərini təsdiq etdikdən sonra buyurur: “Elə buradan da “Təzkirə” kitabında bu işin qadağan edilməsinin zəif nəzər olduğu aydınlaşır. Bunu “Cəvahir” kitabının müəllifi də qüvvətləndirmişdir.”

Zahirən “Cəvahir”in müəllifi örpəyin vacib olmasına deyil, yalnız qadına baxmaq məsələsinə diqqət yetirir. Ümumiyyətlə Əllamənin “Təzkirə” kitabında belə belə bir nəzər irəli sürməsinə demək heç vaxt səhih deyildir.

baxmağın caiz olub-olmaması fikri başqaları ilə fərqlidir. Qeyd etdiyimiz kimi, o örpək məsələsində sair alimlərlə həmfikir olmuşdur.

Qadına baxmağın caiz olub-olmaması məsələsində isə Əllamə “Təzkirə” kitabının “nikah” bölməsində belə buyurur: *“Kişinin qadına baxması ya müəyyən bir zərurətlə əlaqədardır (məsələn, bir kəs elçilik etmək istəsə), ya da bu işin heç bir zərurəti yoxdur. Əgər zərurət yoxdursa, qadının üz və əllərindən başqa yerlərinə baxmaq caiz deyildir. Amma üz və əllərə gəldikdə isə, əgər fitnə törənəcəyi ehtimal verilsə, onlara da baxmaq olmaz. Belə ehtimal verilmədikdə isə, Şeyx Tusinin əqidəsinə görə bu iş haram deyil, məkrühdür. Şafei alimlərinin əksəriyyəti də bu əqidədədirlər, lakin onların bəzilərinin nəzərinə görə, qadının üz və əllərinə baxmaq haramdır.”*

Əllamə bu alimlərin dəlillərini nəql etdikdən sonra deyir: *“Mənim də nəzərimə görə qadının üz və əllərinə baxmaq haramdır.”*

Mühəqqiq “Şəraye” kitabında buyurur: *“Qadının üz və əllərinə baxmaq birinci dəfə caizdir, lakin onu təkrarlamağa icazə verilmir. Şəhid “Lüm”ə” kitabında və Əllamə də özünün bəzi kitablarında bu nəzəri bəyənmişdir.”*

Ümumiyyətlə, qadının üz və əllərinə baxmaq barəsində üç nəzər mövcuddur:

1-Mütləq şəkildə qadağan olunması; Əllamə “Təzkirə” kitabında və bəziləri də müxtəlif yerlərdə, o cümlədən “Cəvahirul-kəlam”ın müəllifi bu əqidəni seçmişlər.

2-Birinci dəfə baxmağın caiz, təkrarlamağın isə qadağan olunması; Mühəqqiq “Şəraye”, Şəhidi-Əvvəl “Lüm”ə”, Əllamə isə başqa kitablarında bu nəzəriyyəni qeyd etmişdir.

3-Mütləq şəkildə caiz olması. Şeyx Tusi, Kuleyni, “Hədəiq” kitabının müəllifi, Şeyx Ənsari, Nəraqi və Şəhidi-Sani bu nəzərə təkid etmişlər. Şəhidi-Sani “Məsalik” kitabında bu nəzəri təsdiq etdikdən sonra şafeilərin istinad etdikləri, habelə Əllamənin bəyəndiyi dəlilləri rədd etmişdir. Lakin onun axırında deyir: “*Şəkk yoxdur ki, bu işin qadağan olunması nəzəriyyəsi ehtiyat yoludur.*”

Bura qədər qədim alimlərin həm örpək, həm də qadına baxmaq barəsindəki nəzərlərini qeyd etdik. Lakin son zamanlarda yaşamış alimlərə gəldikdə isə, mərhum Ayətullah Seyyid Məhəmməd Kazim Təbatəbai Yəzdi “Ürvətül-vüsqa” kitabında namazdan başqa hallardakı örpək məsələsində deyir: “*Qadının üz və əlləri istisna olmaqla bütün bədənini məhrəm olamayan şəxslərdən örtməsi vacibdir.*”

Baxmaq barəsində isə buyurur: “Kişi üçün yad qadına, eləcə də qadın üçün yad kişiyə baxmaq caiz deyildir. Bəziləri üz və əlləri istisna edərək onlara baxmağın mütləq şəkildə caiz olduğunu, bəziləri isə birinci dəfə baxmağın caiz olduğunu, bir dəfədən artıq baxmağın isə caiz olmadığını demişlər. Bu barədə əhvət (ehtiyata daha yaxın olan) nəzər mütləq şəkildə qadağan olunmasıdır.”⁵⁷

Amma müasir alimlər öz əməliyyə risalələrində əksər hallarda bu iki məsələdə aşkar şəkildə nəzər verməmiş, bir çox hallarda ehtiyat yolunu seçmişlər.

Onların arasında həzrəti Ayətullah Həkim “Minhacusalihin” risaləsinin 9-cu çapının “nikah” bölməsində 3-cü məsələdə aşkar fətva vermiş, üzü və əlləri dəqiq şəkildə istisna etmişdir. O buyurur: “*Kişilərin evlənmək məqsədi*

⁵⁷“Ürvətül-vüsqa”, nikah bölməsi, 31-ci məsələ

ilə bir qadına baxması caizdir. Həmçinin ləzzət almamaq şərti ilə zimmə əhlinin qadınlarına, qadağan olunması heç bir təsir etməyən həyasız qadınlara, habelə müəyyən səbəblər üzündən məhrəm sayılan qadınlara baxmağın eybi yoxdur. Bunlardan qeyrilərinə baxmaq haramdır. Yalnız ləzzət almamaq şərti ilə üz və əllərinə baxmaq olar.”

EHTİYAT HİSSİ

Şübhəsiz, ehtiyat hissi qadına baxmağın caiz olması və örpəyin vacib olmaması baxımından fətva verməkdən uzaq gəzməyə səbəb olmuşdur. Hər kəs öz vicdanına müraciət etsə görər ki, qadın və kişinin hər birinin xarakterik xüsusiyyəti vardır: Qadında özünü bəzəyib başqalarına göstərmək hissi, kişidə isə həvəsbazlıq edib qadınların arxasınca baxmaq həvəsi. “Tofiq” jurnalının dediyi kimi: “Şairlər qadını sərv ağacına, onun qamətinin düz olmasına görə deyil, onların bu ağac kimi yay-qış bilmədən çılpaq və üryan halda evdən çıxaraq soyuğun zərərlərindən qorxmadığına görə oxşatmışlar.”

Qadınların özünü göstərmə, kişilərin isə onlara tamah salmaq xüsusiyyəti barəsində Vill Dorant belə yazır: *“İnsanın əməlləri arasında ən qəribə iş kişilərin qocalıq yaşlarına qədər qadınların arxasınca düşməsi, qadınların da ölənə qədər onların məşuqə və sevgilisi olmaq fikridir. İnsan rəftarları arasında kişilərin qadına baxması məsələsindən daha sabit bir iş yoxdur. Görün, bu hiyləgər canlılar necə də öz şikarlarını nəzarət altında saxlayırlar, halbuki, onlar zahirdə qəzet oxumağa məşğuldurlar. Onun sözlərinə qulaq asın, gör necə də əbədi olaraq tora salmaq barəsində fikirləşir. Onun xəyal və təsəvvürlərini nəzərinizə gətirin, görün necə də pərvanə kimi şamın*

ətrafına dolanır. Nə üçün? Bu iş necə baş verir? Bu dərin meyllərin kökləri nədədir və hansı mərhələlər keçdikdən sonra özünün hal-hazırda mövcud olan dəlilik mərhələsinə çatır?”

Əlbəttə, bu həqiqəti nəzərdən qaçırmaq olmaz. Digər tərəfdən də bilirik ki, iffət və təqva məsələləri İslamın danılmaz prinsiplərindən biri və ictimai qanunların dayaqlarındandır.

HƏQİQƏTİ GİZLƏTMƏK, YOXSƏ İZHAR ETMƏK?

Bu məsələ ilə əlaqədar iki müxalif cərəyan yaranmışdır: Onlardan biri son əsrlərdə yaşamış fətva sahibləridir ki, mövcud vəziyyəti müşahidə edərək öz vicdanlarından qorxmuş, üz və əllərin örtülməsinin vacib olmamasına, həmçinin qadının üzünə və əllərinə baxmağın haram olmamasına dair fətva verməmişlər. Buna görə də onlar ehtiyat yolunu gedərək “əhvət” sözü ilə özlərini xilas etmişlər.

İkinci cərəyanda isə bəziləri inanırlar ki, həqiqət nəzərindən mətləbin belə olmasına baxmayaraq, camaatın iffət sərhədlərini pozmaqda və onu bir kənara qoymaq üçün bəhanə axtardıqları müasir bir şəraitdə həqiqətlərin

bir hissəsini sui-istifadə edilməsin deyə, onlardan gizlətmək lazımdır.

Onların fikrincə, İslam dininin üz və əllərin örtülməsini vacib etməməsinə baxmayaraq, bunu camaata demək olmaz. Çünki onlar bu mətləbi eşitməklə üz və əllərini örtmür, üstəlik sinələrini, baldırlarını da açıq qoyurlar. Belə olan halda həqiqətin gizlədilməsi və mühafizəkarlıq siyasəti ortaya gəlir. Həqiqətin gizlədilməsi fəlsəfəsi heç də bu məsələ ilə bitmir. Bəziləri müasir texnologiyadan istifadə etməkdə də belə ehtiyatlara yol vermişlər.

“Dastani-rastan” kitabını nəşr etdikdən sonra Xuzistan alimlərindən biri mənə bir məktub yazdı. Bu böyük şəxsiyyət həmin kitabı təriflədikdən sonra onu çox faydalı hesab etmiş və etiraf etmişdi ki, onun bütün hekayələrini əsl mənbələri ilə tutuşdurmuş və hamısının düzgün olduğunu görmüşdür. O, təklif edirdi ki, onların içərisindən iki hekayəni çıxardım, çünki, onlar bəzi şəxslərin sui-istifadə etməsinə səbəb olar: Onlardan biri Rəsuli-Əkrəm (s)-in ev işlərini həzrəti Əli və Fatimə arasında bölüşdürməsi ilə əlaqədardır. Belə ki, həzrət evdən kənarı olan işləri Əliyə, daxildə olanları isə Zəhraya tapşırırmışdı. Həzrəti Zəhra da Əli (ə) olmadığı vaxtlarda evdən kənarı olan bəzi işləri yerinə yetirirdi.

İkinci hekayə isə qul satmaq hadisəsi ilə əlaqədardır ki, Rəsuli-Əkrəm (s) qul satmağı məzəmmət etmişdir. Bu böyük alim mənə tövsiyə etmişdi ki, bu iki əhvalatı əsil mənbələrdə mövcud olmasına baxmayaraq, o kitabdan çıxarım. Çünki birinci hekayədən İslamda qadınların evdən çölə çıxmasına icazə verilməməsi, ikinci hekayədən isə qul məsələləri ilə müxalifət edən şəxslərin sui-istifadə etməsi mümkündür.

Mən heç də bunu inkar etmirəm ki, bəzi hallarda bəzi mətləblərin deyilməsi camaatın haqq-həqiqətdən uzaqlaşmasına səbəb olur və onları demək lazım deyildir. Çünki bu həqiqətlərin deyilməsi camaatın haqqdan uzaqlaşması üçün deyil, onların hidayət olunması üçündür. Əlbəttə, Quranın hökmünə əsasən həqiqətlərin gizlədilməsi haramdır. Quran buyurur: “Bizim nazil etdiyimiz həqiqətləri, (Biz) camaat üçün bəyan etdikdən sonra gizlədənlərə, Allah və bütün lə”nət edənlər lə”nət edər.”

Bu ayənin bəyan tərzini son dərəcə şiddətli və qəzəbli halda bəyan olunmuş ayələrə çox az rast gəlmək olur.

Bununla eyni zamanda, qeyd etməliyəm ki, ayədə məqsəd öz mənafeyi xatirinə həqiqəti camaatdan kizlətməkdir. Amma həqiqəti onun özü xatirinə gizlədərək (əlbəttə, məhdud şərtlər daxilində və müvəqəti sui-istifadə olunmasının qarşısını almaq məqsədi ilə) aşkar etməsək, onda bu ayənin hökmü bizə aid olmaz. Başqa sözlə desək, yalan danışmaq günahdır, lakin haqqı demək həmişə vacib deyildir. Yəni bəzi hallarda sukut edib danışmamaq lazımdır.

Mən inanıram ki, həqiqi məsləhət əsasında olan bu cür məsələləri düşünmək, müəyyən şəxs və təbəqələrin mənafeyi üçün olmazsa, eybi yoxdur.

Amma söz burasındadır ki, misal üçün müəyyən texnologiyanın alınıb-satılmasının caiz olub-olmaması, qadınlarda üz və əllərin açıq saxlanması ilə əlaqədar olaraq fətva verməmək kimi məsləhətlər, görəsən doğrudan da ağılasığan və düzgün bir işdir, həmçinin bu vəziyyətlə düzgün nəticə almaq olar? Görəsən onlar elə fikirləşirlər ki, hal-hazırda bir çox qadınlar üz və əllərini

örtür, bu fətvadan sonra isə artıq onlar belə məsələlərə riayət etməyəcəklər?! Yəni kişi və qadınlardan bir çoxu güman edir ki, dini baxımdan qadının üzü açıq olmamalıdır və bu qanunu pozduqdan sonra isə artıq iş-ışdən keçmiş olur, atalar demişkən, *“islammışın yağışdan nə qorxusu?”* deyərək digər günahlara da cürət edir, üzün örtülməsini qeyri-əməli və məntiq nəzərindən müdafiə oluna biləcək bir şey görmür, bu barədə heç bir fəlsəfə və dəlil gətirə bilmir, buna görə də başdan-ayağa soyunur.

Bəzi sosioloqların əqidəsi budur ki, bu cür ifratçılıq və açıq-saçıqlığın əsil səbəbi cəmiyyətin hicab barəsində olan yanlış düşüncələridir. Əsil səbəb həqiqətlərin deyilməməsidir. Əgər İslamın bəyan etdiyi şeylər vaxtında deyilsəydi, iş buralara gətirib çıxarmazdı.

Qurani-kərim “Hucurat” surəsində buyurur: “Ey möminlər, Allahdan və Onun Rəsulundan qabağa keçməyin.”

Ayədə işarə olunan “qabağa keçməyin” sözlərinin mənası budur ki, dindarlıqda və müqəddəsçilikdə elə bir yerə çatmayaq ki, Allah və Peyğəmbərin (s) buyurmadiğı işlərə əl ataq.

Əli (ə) buyurur: “Allah müəyyən hədd-hüdəd qərar vermişdir, onlara təcavüz etməyin (müəyyən işləri haram etmişdir ki, onları pozmayın), həmçinin müəyyən vacib və fərizələr qərar vermişdir ki, onları tərək etməyin. Həmçinin Allah-taala bəzi işlər barəsində heç nə buyurmamışdır (onları nə haram, nə də vacib etmişdir). Bu da heç vaxt nəyi isə yaddan çıxarmaq səbəbi ilə olmamışdır, əksinə Allah-taala istəmişdir ki, siz bu işlər barəsində azad olasınız. Deməli, heç kəs özünü həmin işlər barəsində məşəqqətə salmamalı və öz nəzərinə görə “din” və “Allah” adı ilə müəyyən vəzifələr kəşf etməməlidir.”

Peyğəmbəri-Əkrəm (s) “Camieyi-səğir” kitabında da nəql olunan bir hədisdə buyurur: “Allah-taala camaatın, onlara qadağan olunan işləri yerinə yetirmədiyini istədiyi kimi, icazə verib maneəsiz saydığı şeyləri də maneəsiz hesab etmələrini istəyir, özlərindən Allahın qadağan etmədiyi bir şeyi qadağan etməməsini tələb edir...”

Bu hədis başqa ifadə ilə də nəql olunmuşdur: “Allah-taala, mübah edib icazə verdiyi hər bir şeyin camaat tərəfindən də mübah hesab edilməsini, eləcə də qadağan etdiyi hər bir şeyin onlar tərəfindən bəyənilməz sayılmasını istəyir.”

Mümkündür, mən bu məsələlərdə səhv edim və düzgün fikirləşməyim. Lakin təkrar edirəm ki, bu işlər fəruiddinə aid olduğu üçün hər kəs öz mərcəyi-təqlidinə müraciət edib ona əsasən əməl etməlidir. Amma mən “məsləhət belədir”, “burada həqiqət aşkar şəkildə deyilməməlidir”-sözləri ilə müxalifəm və məsləhəti yalnız həqiqətin deyilməsində görürəm. Məsləhət budur ki, bəzi puç xəyəlləri müasir qadınların başlarından çıxaraq. Onlar deyirlər ki, hal-hazırkı dövrdə hicab əməli olaraq mümkün olan bir iş deyildir. Biz onlara isbat etməliyik ki, hicab tamamilə məntiqi və əməli bir vəzifədir.

Biz çalışmalıyıq ki, mədəni, ictimai, səhiyyə və sair kimi sahələrdə qadınlara məxsus olan fəaliyyət növləri və istehsal mərkəzləri yaradaq, bununla da Avropa və Amerikadan kor-korana təqlidlə “ərməğan” aldığımız qadın-kişi münasibətlərindən uzaq olaq. Yalnız belə olan halda qadınlar öz həqiqi şəxsiyyət və heysiyyətlərini tapa bilər, azadlıq və müsəvat adları ilə əyyaş insanların əlində oynucağa çevrilməz və onların şəhvətlərinin qurbanı olmazlar.

İKİ BAŞQA MƏSƏLƏ

Qadınla kişinin rəbitələrinə aid olan digər iki məsələ də qalmışdır ki, onları da burada qeyd etmək yerinə düşərdi. Onlardan biri naməhrəm qadının səsini eşitmək, digəri isə onunla əl verib görüşməklə əlaqədardır.

Birinci məsələdə zahirən, əgər ləzzət və reybə qəsdilə olmazsa, qadının səsini eşitmək caizdir. Mərhum Ayətullah Seyyid Məhəmməd Kazim Təbatəbai Yəzdi “Ürvətül-vüsqa” kitabının “nikah” bölməsinin 39-cu məsələsində buyurur: “Reybə və ləzzət məqsədi olmazsa, qadının səsini eşitmək caizdir. Amma bununla eyni zamanda, zərurəti olmayınca bu işin tərki olunması daha yaxşıdır. Qadının öz səsini, ehtirasları təhrik edən tərzdə nazikləşdirməsi və gözələşdirməsi haramdır. Belə ki, Allah-taala Quranda Peyğəmbərin zövcələrinə xitab edərək buyurur: “Danışarkən səslərinizi incələşdirib həyəcanlı vəziyyətə salmayın ki, qəlbləri xəstə olanların (ürəyində çirkin niyyəti olanların) tamahına səbəb olar.”

Qadının səsini eşitməyin caiz olması danılmaz məsələlər sırasındadır. Bunun dəlili də müsəlmanlar arasında mövcud olan qəti davranış tərzilə, bu məsələnin zəruriliyi, xüsusilə də Rəsuli-əkərəm (s)-in və məsum imamların danılmaz siyrəsindən ibarətdir.

Bundan əlavə, yuxarıda qeyd olunan ayədən belə aydın olur ki, naz-qəmzə ilə olmayan danışdıqlar caizdir. Yəni bu ayənin özü də yad qadınla kişinin bir-biri ilə danışmasının caiz olmasını göstərir.

Yalnız Şəhidi-Əvvəl öz kitabında buyurur: “*Müasir fəqihlərdən bəziləri ehtimal vermişlər ki, nüsxədə xəttəyə yol verilmiş və “la yəhrumu (haram deyildir) yerinə “yəhrumu (haramdır) yazılmışdır.”*

İginci məsələ: Şübhə yoxdur ki, ləzzət və reybə məqsədi olmadan da qadının yad kişiyyə əl verməsi caiz deyildir. Amma əgər arada pərdə və yaxud əlcək kimi şeylər olsa, eybi yoxdur. Bu məsələlərdə də həm rəvayətlərdə, həm də fəqihlərin kəlamlarında fikir birliyi nəzərə çarpır. Rəvayətlərin bəzilərində qeyd edilmişdir ki, arada pərdə və hicab olmadan əl verib görüşməyin qadağan olunmasından əlavə, əli sıxmaq da olmaz. Mərhum Seyyid “Ürvətül-vüsqa” kitabında bu məsələdən sonra buyurur: *“Naməhrəm qadına əl verib görüşmək caiz deyildir. Amma əgər arada pərdə olsa eybi yoxdur.”*

Aydındır ki, arada pərdə olan halda, yaxud əlcəklə yad qadına əl verib görüşməyin caiz olması reybə və ləzzət məqsədinin olmaması şərti ilədir. Əgər reybə və ləzzət məqsədi olarsa, başqa fəqihlərin də dediyi və “Ürvə”nin haşiyəsində yazdıqları kimi hökmən haramdır.

Əssəlamu əla mənit-təbəəl huda və rəhmətullahi və bərəkətu.